1001 idei

pentru o educație timpurie de calitate

Ghid pentru educatori

Chișinău 2010

Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Centrul Național de Educație Timpurie și Informare a Familiei

Prezenta lucrare este elaborată din sursele E.P.D.F., în cadrul proiectului *Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă*, realizat de Ministerul Educației datorită unui grant oferit de Fondul Fiduciar Catalitic. Resursele acestui grant sînt administrate de Banca Mondială, iar proiectul este realizat cu asistența UNICEF și UNESCO. Lucrarea a fost recomandată pentru editare de Comitetul consultativ

Echipa de proiect exprimă sincere mulțumiri specialiștilor care au contribuit la optimizarea variantei finale a lucrării:
Lia SCLIFOS, dr. în pedagogie, coordonator proiect *Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă*
Zinaida STANCIUC, metodist, grad didactic 1, grădinița nr. 5, sect. Rîșcani, mun. Chișinău
Efimia MUSTEAȚĂ, director, grad didactic superior, grădinița nr. 20, sect. Buiucani, mun. Chișinău
Elena PITUȘCAN, educatoare, grad didactic 1, grădinița nr. 216, sect. Botanica, mun. Chișinău
Mariana HARTI, educatoare, grădinița nr. 201, Durlești

Autori:
Maria VRÂNCEANU (coordonare științifică), psiholog, director executiv, CNETIF
Daniela TERZI-BARBAROȘIE, psiholog, director executiv, Centrul *Parteneriat pentru Dezvoltare*
Tatiana TURCHINĂ, psiholog, lector superior, Universitatea de Stat din Moldova
Viorica COJOCARU, psiholog, Centrul de Zi *Speranța*
Viorica PELIVAN, master în psihopedagogie, specialist principal-metodist, DGETS, mun. Chișinău
Natalia ZOTEA, master în psihologie, metodist, grad didactic superior, grădinița nr. 183, mun. Chișinău
Angela DIMA, metodist, grad didactic 1, grădinița nr. 201, mun. Chișinău

Coordonare:
Liliana NICOLAESCU-ONOFREI, director executiv, Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Viorica GORAȘ-POSTICĂ, coordonator programe educaționale, Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Asistență: Vera BUBULICI, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Redactor stilizator: Mariana VATAMANU-CIOCANU
Coperta și tehnoredactare: Nicolae SUSANU
Credit fotografic: Angela DIMA
Tipar: Tipografia Centrală
Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Ediția I, 2010

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
1001 idei pentru educație timpuruie de calitate: Ghid pentru educatori / aut.: Maria Vrânceanu (coord. șt.), Daniela Terzi-Barbaroșie, Tatiana Turchină [et al.]; Centrul Educațional "Pro Didactica", Centrul Național de Educație Timpurie și Informare a Familiei. – Ch.: Centrul Educațional "Pro Didactica", 2010 (F.E.-P. "Tipogr. Centrală"). – 216 p. – (Seria Auxilia).
2500 ex.
ISBN 978-9975-4125-1-3

373.2
M 67

Ministerul Educației al Republicii Moldova
Banca Mondială
unicef
Pro Didactica CENTRUL EDUCAȚIONAL
CNETIF
Ajută-l să crească om mare

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE

Dragi educatoare şi educatori!

Bun venit în lumea ideilor, lumea oportunităților, lumea noilor provocări profesionale!

Vă invităm să citim împreună această carte, să ne cunoaştem mai bine, să le fim alături celor mici şi celor mari, ajutîndu-i să păşească cu încredere, în orice clipă, pe cărările vieții de zi cu zi.

Veți găsi pe paginile ei răspunsuri pentru dilemele cu care vă confruntați în proiectarea activităților pe centre; idei privind etapele-cheie în evoluția copilului; cerințele psihopedagogice față de elaborarea, selectarea şi adaptarea materialelor didactice; adevăruri universale despre joc şi jucărie; sugestii pentru perfecționarea cadrelor didactice; reflecții asupra colaborării grădiniță-familie-comunitate, prin aceasta înțelegîndu-se o bună comunicare între noi – cei responsabili de dezvoltarea armonioasă a copiilor.

Sperăm că cele propuse în această lucrare vor avea continuitate în grădiniță şi acasă, pentru ca balanța să fie mereu echilibrată, pentru a nu crea confuzii în lumea celor mici, pentru a fi "zîna bună" (sau magicianul), care are o baghetă fermecată şi care face minuni. E important ca efortul dvs. să se regăsească în servicii educaționale de calitate oferite copiilor, părinților, comunității.

Convingerea noastră este că fiecare cadru didactic constituie o valoare – o valoare ce trebuie convertită în alte valori. Munca dumneavoastră, de neînfăptuit fără *vocația dăruirii,* influențează destine şi caractere, cultivă atitudini şi comportamente. Vă considerăm parteneri fideli în procesul de reformare a educației timpurii. E firesc ca, uneori, să ne fie teamă de schimbări, dar, vă asigurăm, multe dintre nedumeririle începutului, grație acestui ghid, se vor transforma în bucuria şi satisfacția împlinirii personale şi profesionale.

Stimați colegi! Sperăm că ideile prezentate în ghid vă vor convinge încă o dată că diferențele nu ne separă, ci ne îmbogățesc spiritual, şi că întotdeauna trebuie să avem mintea şi sufletul deschise pentru a învăța unii de la alții.

În numele echipei proiectului *Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă,* aducem mulțumiri autorilor, pentru că au scris această carte cu atîta grijă, dar şi cadrelor didactice şi manageriale din educația timpurie, pentru dăruire, pentru efortul depus zi de zi şi pentru fidelitatea demonstrată de-a lungul anilor.

Sîntem siguri că fiecare dintre dumneavoastră va deschide cartea purtînd în spate "povara" experienței proprii. De aceea, vă invităm să completați fiecare pagină cu idei noi, creative, pentru a reuşi împreună să formăm o echipă – una învingătoare – care ajută copiii să crească Oameni Mari.

Lia SCLIFOS,
coordonator al proiectului
Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă

I. Cadrul didactic din educația timpurie. Competențe și responsabilități

1. Reglementarea activității profesionale a cadrului didactic din instituția de educație timpurie. Acte normative

Maria VRÂNCEANU

În activitatea sa, cadrul didactic din instituția de educație timpurie (creşă, creşă-grădiniță, grădiniță, centru comunitar sau alt tip de instituție de educație timpurie) se conduce de următoarele acte normative:

a) acte normative de ordin internațional:

- *Convenția cu privire la Drepturile Copilului*, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în 1990 şi intrată în vigoare în 1993.

b) acte normative de ordin național:

- *Legea învățămîntului din Republica Moldova*, 1995;
- *Legea Republicii Moldova cu privire la Drepturile Copilului*, nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994;
- *Codul Muncii al Republicii Moldova*, 2003;
- *Strategia națională* şi *Planul național de acțiuni EDUCAȚIE PENTRU TOȚI pentru anii 2004-2015*, aprobate prin Hotărîre de Guvern în 2003 şi, respectiv, 2004;
- *Programul de modernizare a sistemului de învățămînt din Republica Moldova*, aprobat prin Hotărîrea de Guvern nr. 863 din 26 august 2005;
- *Concepția educației în Republica Moldova*, 2000;
- *Concepția educației preşcolare*, aprobată prin Hotărîrea Colegiului Ministerului Educației şi Științei în 1995;
- *Standardele de învățare şi dezvoltare pentru copilul de 0-7 ani*, aprobate prin decizia Colegiului Ministerului Educației, 2010;
- *Standardele profesionale naționale ale cadrului didactic pentru educația timpurie*, 2008;
- *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, 2008;
- *Regulamentul cu privire la organizarea obligatorie a pregătirii copiilor pentru şcoală de la vîrsta de 5 ani*, aprobat prin decizia Colegiului Ministerului Educației şi Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 5;
- *Regulamentul instituției GRĂDINIȚĂ-ŞCOALĂ PRIMARĂ,* aprobat prin decizia Ministerului Educației şi Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 26;
- *Regulamentul instituției de educație preşcolară,* aprobat prin decizia Ministerului Educației şi Tineretului nr. 6.3 din 27 aprilie 2006, Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 10;
- *Regulamentul Centrului comunitar de educație timpurie,* aprobat prin Hotărîre de Guvern în 2008;
- *Regulamentul de atestare a cadrelor de conducere din învățămîntul preuniversitar*, Buletin informativ, nr. 4/2003, pag.49;
- *Regulamentul de atestare a cadrelor didactice,* Buletin informativ, nr. 3/2006, pag. 40, cu modificări şi completări aprobate prin Hotărîrea Colegiului Ministerului Educației şi Tineretului nr. 95 din 30 august 2007;

- *Regulamentul cu privire la organizarea formării profesionale continue*, 2004;
- Ordinul Ministerului Sănătăţii şi Ministerului Învăţămîntului nr. 239/380 din 1 noiembrie 1996 *Cu privire la asigurarea medico-sanitară a copiilor din instituţiile preşcolare* (Pachet de documente).

c) ***acte normative de ordin regional/local şi instituţional***
- Statutul instituţiei de educaţie timpurie (grădiniţă, creşă-grădiniţă, centru comunitar, grădiniţă-şcoală primară);
- Regulamentul intern al instituţiei,
- Planul de dezvoltare al instituţiei;
- Planul de activitate al Direcţiei de Învăţămînt, Tineret şi Sport raionale/municipale;
- Planul anual al unităţii de învăţămînt.

d) ***ordine*** şi ***dispoziţii*** ale Ministerului Educaţiei, Direcţiilor de Învăţămînt, Tineret şi Sport raionale şi municipale care vizează activităţi de tipul concursuri, simpozioane, conferinţe, seminarii, instruiri etc.

2. Atribuţiile profesionale/competenţele cadrelor didactice din instituţia de educaţie timpurie. Drepturi şi responsabilităţi

Maria VRÂNCEANU, Natalia ZOTEA

2.1. Calităţile unui bun educator – portretul socio-psihopedagogic

Realizarea obiectivelor educaţiei timpurii depinde în mare măsură de calităţile şi competenţele educatorului/educatoarei, care, prin acţiunile sale, prin personalitatea sa, reprezintă un model pentru copil, un sprijin pentru familie, un factor de cultură în comunitate. Educatorul/educatoarea îndeplineşte o misiune de o importanţă deosebită – aceea de a asigura formarea şi pregătirea copilului către viaţă.

Este dificil a descrie în cîteva fraze trăsăturile ce disting un bun educator. Chiar dacă am încerca să alcătuim o listă a „ingredientelor" necesare, nu vom reuşi să oferim decît o schiţă de portret, nişte repere care ar putea servi ca ghid general de formare, şi nu soluţia certă pentru edificarea unei imagini integre.

Dacă întrebăm copiii cum ar vrea să fie educatoarea lor, ei ne vor răspunde, desigur, „frumoasă şi bună". Chiar dacă nu seamănă cu "zîna cea bună", ea îi poate fermeca printr-un zîmbet sau printr-o privire încărcată de dragoste, prin calităţi deosebite, prin vocea-i blîndă şi copiii o vor considera drept cea mai frumoasă şi cea mai bună educatoare din lume.

Comportamentul didactic, însuşirile de personalitate, competenţele dobîndite prin formarea iniţială şi continuă, experienţa, atitudinea şi sentimentele faţă de propria activitate şi faţă de copii, creativitatea, spontaneitatea, capacitatea de a se transpune în lumea fantastică a celor mici, dăruirea şi pasiunea în muncă la care se adaugă şi aptitudinile de lider sînt doar cîteva din aşteptările noastre faţă de un educator.
Ce i se cere, prin urmare, unui educator pentru a-şi putea îndeplini nobila sa misiune?

- o mare dragoste faţă de copii şi problemele acestora. Fireşte, dragostea faţă de copii nu trebuie confundată cu sentimentalismul, cu blîndeţea lipsită de exigenţă. Împletită cu o încredere nelimitată în potenţialul copilului, adevărata dragoste este una exigentă: ea oferă mult, dar şi pretinde mult de la copil;
- disponibilitate pentru cunoaşterea, înţelegerea şi abordarea diferenţiată a copiilor, potrivit posibilităţilor individuale şi ritmului propriu de dezvoltare, tratarea lor imparţială;
- încredere în forţele copiilor, în succesul devenirii lor (chiar şi a recuperării fiecărui copil);
- fermitate, perseverenţă, consecvenţă, energie, dăruire în tot ceea ce întreprinde, independenţă şi dîrzenie

în susținerea opiniilor sale pedagogice (atunci cînd ele sînt juste), promptitudine în luarea de decizii în vederea bunului mers al activității didactice, educative şi social-culturale;
- capacitatea de a le insufla copiilor încredere şi curaj pentru depăşirea obstacolelor, pentru afirmarea calităților proprii;
- empatie, care îi oferă "şansa" de a privi toate influențele prin prisma celor cărora li se adresează, de a prevedea nu numai eventualele dificultăți, dar şi rezultate;
- corectitudine, modestie, optimism, stăpînire de sine, spirit de inițiativă, spirit de disciplină, exigență de sine şi năzuința de a deveni un model moral al copiilor şi al adulților din preajmă;
- pregătire temeinică în domeniile: pedagogie generală şi preşcolară, psihologie a copilului, metodici de specialitate, grevată de o bogată cultură generală;
- disponibilitate pentru cercetare, deschidere către nou, către modernizare metodologică şi utilizare a noilor tehnologii;
- spontaneitate, creativitate, capacitate de adaptare la situații neprevăzute;
- calm, răbdare în comunicarea cu copiii şi părinții acestora, cu membrii comunității şi alți parteneri;
- implicare activă în acțiunile metodice, autoperfecționare, participare la concursuri pentru obținerea de grade didactice, la perfecționări periodice;
- cooperare cu specialişti din alte instituții (şcoala, reprezentanți ai Direcțiilor de Învățămînt, ai conducerii locale, sponsori), în perspectiva organizării de activități extradidactice şi obținerii de fonduri;
- ținută vestimentară îngrijită şi decentă.

Munca de mare răspundere pe care o îndeplineşte îi cere educatorului să dovedească un larg orizont cultural, să aibă cunoştințe bogate în literatură şi artă, în ştiință şi tehnică, să cunoască evenimentele vieții social-politice. Aceasta îl va ajuta să stabilească o corelație mai justă între diferitele arii curriculare, să dea mai multă viață şi personalitate activităților sale. Exercitarea optimă a numeroase funcții didactice necesită profesionalism şi eficiență, care trebuie să sporească de la o zi la alta, odată cu sporirea exigențelor de calitate ale grădiniței.

Profesia de educator este una complexă şi nobilă, dificilă şi plăcută, în care „a şti" nu înseamnă nimic dacă nu împărtăşeşti această ştiință copiilor cu emoție şi forță spirituală.

2.2. Atribuții/Competențe ale cadrului didactic din educația timpurie

Atribuțiile/competențele generale ale educatoarei se pot rezuma la[1]:

- respectă drepturile şi demnitatea copilului, comunică cu el de la egal la egal, colaborează, cooperează; solicită şi respectă opinia copilului;
- realizează un proces instructiv-educativ centrat pe copil, pe necesitățile, interesele, ritmul propriu şi nivelul de dezvoltare al fiecărui copil;
- utilizează în activitate metodele moderne de predare/învățare – interactive, participativ-active;
- conlucrează în echipă cu ajutorul de educator (dădaca), cu al doilea educator al grupei şi cu organizatorul muzical, conducătorul de sport, psihologul, alți specialişti în scopul realizării în mod integrat a obiectivelor curriculare;
- evaluează sistematic evoluția copilului; informează regulat directorul instituției preşcolare, părinții şi personalul medical despre progresul intelectual şi psihofiziologic, schimbările în starea sănătații acestuia;

1 Detaliat atribuțiile/competențele cadrului didactic pentru educația timpurie sînt stipulate în *Standardele profesionale pentru educația timpurie*, Chişinău, 2008.

- asigură respectarea regimului stabilit;
- stimulează/facilitează colaborările între părinţi şi profesioniştii care oferă servicii pentru copii şi familie;
- elaborează/pregăteşte şi distribuie în comunitate materiale informaţionale pe subiecte de educaţie, dezvoltare, sănătate şi protecţie socială a copilului mic;
- organizează sistematic, împreună cu asistenta medicală şi asistentul social, sesiuni de informare, orientare, educare a părinţilor sau susţinătorilor legali, consultări individuale şi/sau de grup; realizează consilierea psihopedagogică a familiei;
- implică în îngrijirea şi dezvoltarea copilului TOŢI îngrijitorii acestuia: mame, taţi, bunici, fraţi/surori mai mari, dădace, bone etc;
- încurajează comunicarea şi schimbul ne-protocolar de informaţii şi experienţă dintre familii;
- acordă sprijin familiei în luarea de decizii vizavi de copil;
- implică familia şi comunitatea în activităţi de ***pledoarie, adunări de fonduri***, activităţi practice în folosul copilului şi familiei acestuia.

2.3. Drepturi şi responsabilităţi ale cadrului didactic din educaţia timpurie

Cadrul didactic din instituţia de educaţie timpurie ***are următoarele drepturi***[2]:
- să selecteze, să elaboreze, să implementeze programe medico-socio-educaţionale, metode/tehnologii didactice moderne de predare/învăţare aprobate de Ministerul Educaţiei;
- să participe la programe de formare continuă, în conformitate cu specificul activităţii şi cu reglementările în vigoare, pentru fiecare categorie;
- să aleagă şi să fie ales în organele administrative şi consultative ale instituţiei de învăţămînt;
- să se asocieze în organizaţii pentru apărarea intereselor şi drepturilor profesionale, fără afectarea obligaţiilor directe de serviciu; să aplice concepţii şi practici moderne de îngrijire şi dezvoltare timpurie a copilului şi de educare a familiei;
- să beneficieze de concediu de creaţie cu durata de pînă la 3 luni, cu păstrarea salariului mediu lunar, pentru elaborarea de manuale şi alte materiale didactice şi ştiinţifice, cu aprobarea Ministerului Educaţiei;
- să solicite din proprie iniţiativă acordarea gradelor didactice.

Responsabilităţile cadrului didactic din instituţia preşcolară şi centrul comunitar sau altă formă de instituţie de educaţie timpurie:
- să asigure calitatea procesului educaţional prin realizarea standardelor educaţionale de stat şi a Curriculumului Naţional;
- să respecte deontologia profesională;
- să protejeze copiii de orice fel de abuz (fizic, emoţional, sexual) şi neglijare;
- să dovedească respect în relaţiile cu copiii, părinţii/reprezentanţii legali ai acestora, alţi membri ai comunităţii;
- să creeze condiţii optime de dezvoltare a potenţialului copilului, să colaboreze cu familia şi comunitatea;
- să cultive, prin propriul exemplu, principiile morale de dreptate, echitate, umanism, generozitate, hărnicie, patriotism şi alte virtuţi;

2 Parte din aceste drepturi sînt stipulate în *Legea învăţămîntului* şi *Codul educaţiei* (proiect).

- să îndeplinească obligaţiile prevăzute în contractul colectiv de muncă, statutul instituţiei, regulamentele interne şi prevederile *Legii/Codului învăţămîntului*;
- să-şi perfecţioneze continuu calificarea profesională;
- să cunoască legislaţia, unele elemente de management pentru a îndeplini oricînd, fără dificultăţi, funcţia de metodist, de director sau de membru în consiliul de administraţie;
- să poarte răspundere pentru viaţa şi sănătatea fiecărui copil, pentru dezvoltarea lui holistică – fizică, cognitivă, personală, socială, emoţională, pentru sănătate, precum şi pentru consolidarea capacităţilor familiilor privind îngrijirea şi educaţia copilului mic etc.;
- să aibă o ţinută morală demnă, în concordanţă cu valorile pe care le transmite copiilor şi părinţilor/reprezentanţilor legali, şi un comportament responsabil şi decent;
- să respecte acordul de parteneriat încheiat cu familia, cu comunitatea, cu alţi actori educaţionali;
- se interzice să desfăşoare acţiuni de natură să afecteze imaginea publică a copilului şi a părinţilor/îngrijitorilor legali ai acestuia, viaţa privată, situaţia familială;
- se interzice să condiţioneze calitatea prestaţiei (didactice, medicale, sociale etc.) de obţinerea oricărui tip de avantaje de la părinţi/reprezentanţi legali ai copiilor.

2.4. Dezvoltarea profesională a cadrului didactic din educaţia timpurie

"Educatoarea joacă oarecum rolul cristalului care polarizează lumina difuză şi o transformă în raze, care se raspîndesc într-un splendid curcubeu."
(S. Herbiniere-Lebert)

Formarea cadrelor didactice este un proces prin care se asigură calitatea educaţiei. Conceptul de *formare continuă* defineşte liniile pedagogice esenţiale pentru activitatea de perfecţionare a cadrelor didactice. *Pregătirea profesională* este un proces de instruire pe parcursul căruia candidaţii dobîndesc cunoştinţe teoretice şi practice necesare desfăşurării activităţii lor curente, spre deosebire de *dezvoltarea profesională* care este un proces mai complex şi are ca obiectiv însuşirea de cunoştinţe teoretice şi practice necesare atît poziţiei actuale, cît şi celei viitoare (anticiparea profesională).

Principalele **forme de organizare a perfecţionării personalului didactic** din educaţia timpurie includ:

- ***cursuri de perfecţionare*** pentru cadre didactice şi manageriale, desfăşurate de centrele de formare în instituţiile de învăţămînt şi de alte organizaţii acreditate de Ministerul Educaţiei al Republicii Moldova;
- ***cursuri fără frecvenţă***, organizate de instituţii de învăţămînt superior;
- ***cursuri postuniversitare;***
- ***masterat, doctorat;***
- ***sesiuni/reuniuni metodico-ştiinţifice***, ***conferinţe, simpozioane, ateliere, mese rotunde, workshop-uri, seminarii practice***, ***schimburi de experienţă*** pe probleme de specialitate şi psihopedagogice;
- ***activităţi metodico-ştiinţifice şi psihopedagogice***, realizate la nivelul unităţii de învăţămînt: consilii pedagogice, ore metodice, seminarii, consultaţii, training-uri;
- ***autoinstruire***: cercetare pedagogică; studierea literaturii metodico-ştiinţifice; familiarizarea cu activitatea colegilor/schimb de experienţă; participarea la discuţii vizînd organizarea procesului instructiv-educativ; elaborarea propriilor recomandări şi materiale metodice, elaborarea Planului personalizat de dezvoltare profesională, organizarea portofoliului cadrului didactic, consultarea site-urilor din reţeaua Internet cu conţinuturi psihopedagogice etc.;

- ***atestarea cadrelor didactice***, care se desfăşoară în conformitate cu Regulamentele de atestare a cadrelor didactice şi de conducere (Ordinul ministrului nr.551 din 26.11.03), cu modificări şi completări aprobate prin Ordinul ministrului nr. 505 din 17.09.04. Atestarea este orientată spre profesionalism, calitate, motivare, interesare;
- ***pregătirea zilnică pentru activităţi*** etc.

Forma de perfecţionare poate fi aleasă de cadrul didactic însuşi, în funcţie de nevoile profesionale ori de cele ale instituţiei, sau la recomandarea administraţiei.

2.5. Strategii şi instrumente de evaluare a nevoilor profesionale

a. Chestionar pentru evaluarea şi analiza nevoilor de formare

Chestionarele pentru cadrele didactice sînt elaborate de responsabilul de atestarea cadrelor didactice, de obicei metodistul instituţiei sau directorul, pentru a identifica acele domenii de competenţă unde formarea poate să le ajute să devină mai performante. Întrebările determină punctele tari ale educatorului şi domeniile în care trebuie sau este de dorit să se producă schimbări, stabilind priorităţile pentru planificarea dezvoltării, formele de perfecţionare, resursele, timpul necesar şi modul de evaluare a schimbărilor produse.

Motivul aplicării unui chestionar de autoevaluare rezidă în faptul că atît cadrul didactic, cît şi managerul instituţiei de educaţie timpurie au nevoie şi dreptul de a fi **responsabili de dezvoltarea lor**, ceea ce înseamnă că ei trebuie încurajaţi să preia răspunderea pentru propria dezvoltare profesională, să îşi identifice punctele tari şi punctele slabe şi să îşi stabilească obiective de dezvoltare clare.

Model de CHESTIONAR

Instrucţiuni

Vă rugăm să răspundeţi la toate întrebările în mod individual.

Ca educator:

1. Pentru dezvoltare profesională (bifaţi):
   - ☐ sînt dispus(ă) să investesc timp în a mă autoperfecţiona;
   - ☐ sînt dispus(ă) să particip la cursuri de formare;
   - ☐ sînt dispus(ă) să îmi schimb locul de muncă;
   - ☐ sînt dispus(ă) să mă adaptez schimbărilor;
   - ☐ consider că sînt pregătit(ă) profesional.
2. Pentru exercitarea cu succes a obligaţiunilor ce vă revin, de ce cursuri de formare (organizate în grădiniţă sau în afara acesteia) aveţi nevoie? ____
   ____
3. Consideraţi utilă participarea la cursuri de formare continuă? (încercuiţi)
   a – deloc;
   b – în mică măsură;
   c – în mare măsură;
   d – foarte utilă.
4. Aţi participat la alte cursuri de formare/aţi dobîndit alte competenţe care nu sînt în legătură cu funcţia pe care o ocupaţi în prezent, dar care sînt utile instituţiei preşcolare? Dacă da, care sînt acestea?
   ____

5. În cadrul unor activități/cursuri de formare și dezvoltare profesională consider că trebuie să îmi dezvolt următoarele abilități, cunoștințe sau competențe: ____
6. Numiți teme de formare continuă care v-ar interesa: ____________________________________
7. ***PUTEȚI CONTINUA CHESTIONARUL CU ÎNTREBĂRI CARE VOR FI UTILE PENTRU IDENTIFICAREA NEVOILOR DE FORMARE A CADRELOR DIDACTICE DIN INSTITUȚIA DUMNEAVOASTRĂ.***

b. Instrumentele de evaluare a competențelor profesionale ale cadrelor didactice din educația timpurie[3] acoperă domeniile de competență cele mai relevante:

- concepția despre copil și educația timpurie;
- planificarea învățării;
- organizarea învățării;
- evaluarea învățării;
- dezvoltarea profesională;
- parteneriatul cu familia.

Fiecare **domeniu de competență** conține cîțiva indicatori de performanță care trebuie atinși în cazul unei bune activități profesionale. Indicatorii de calitate vă pot ajuta să evaluați măsura în care realizați scopurile educației timpurii. Standardele din domeniile-cheie pot fi evaluate în funcție de cele trei criterii de manifestare: ***deseori, uneori, rareori.*** Competențele care se manifestă ***uneori*** sau ***rareori*** urmează a fi dezvoltate, iar pașii acestei perfecționări pot fi stipulați în Planul individual de dezvoltare**.**

Ce este un *Plan individual de dezvoltare* (PID) sau un *Plan personalizat de dezvoltare profesională* (PPDP)?

Elaborarea unui PID se bazează pe autoevaluarea și evaluarea competențelor profesionale cu ajutorul *Instrumentului de evaluare a competențelor profesionale ale cadrelor didactice din educația timpurie* în baza *Standardelor profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie.*

Scopul: dezvoltarea capacităților de autoreflecție și de luare de decizii conștiente legate de propria dezvoltare profesională continuă prin identificarea aspectelor specifice ce necesită ameliorare.

PID este un mod de organizare și de stabilire a priorităților privind experiențele de învățare și de dezvoltare, care vor ajuta cadrul didactic: să își îmbunătățească performanța; să dobîndească competențe pentru a avansa în carieră; să se pregătească pentru o altă slujbă sau poziție, pentru preluarea unor noi responsabilități.

Elaborarea *Planului individual de dezvoltare* presupune 3 etape:

I. Constatarea inițială

Cadrul didactic, cu ajutorul responsabilului de perfecționarea cadrelor didactice, își va autoevalua competențele în baza *Standardelor profesionale*, va identifica acei indicatori care denotă competențe slab formate, ce pot determina lacune/eșecuri în activitatea sa.

II. Elaborarea strategiilor de lichidare a lacunelor

Cadrul didactic va selecta acele strategii și sugestii care îi vor fi utile pentru îmbunătățirea acestor competențe.

3 *Standarde profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie,* Chișinău, 2008.

Indicatorul care necesită îmbunătățire	Strategii/soluții/ acțiuni care trebuie întreprinse	Termen estimativ

Cîteva precizări:

- *Strategii/soluții* recomandate: de la cele mai simple – studierea *Ghidului educatorului*, a altor surse metodice, asistarea la activitățile colegilor cărora le reuşeşte aspectul dat, solicitarea de consultații, participarea la seminarii sau training-uri ş.a. – pînă la organizarea unei cercetări pedagogice, prin care cadrul didactic îşi va propune să studieze şi să experimenteze/exerseze aspecte ce îi vor permite să îşi dezvolte competențele profesionale.
- *Termenele* indicate în plan: *termen lung* – 2-5 ani şi *termen scurt* – pe parcursul anului curent de studii: 1-10 luni.
- *Tipuri* de plan: *de lungă durată* şi *de scurtă durată,* în funcție de strategiile pe care şi le propune educatorul, de prezența resurselor necesare, precum şi de disponibilitatea de a se autoperfecționa.

III. Reevaluarea

După realizarea măsurilor preconizate în plan, cadrul didactic îşi va evalua competențele, constatînd schimbările care s-au produs în activitatea sa.

Procesul de autoevaluare este unul continuu: anumite competențe manifestate bine azi, mîine ar putea necesita îmbunătățire.

2.6. Sugestii pentru realizarea activității de formare a cadrelor didactice în instituțiile de educație timpurie

Responsabilul de formarea continuă a cadrelor didactice va efectua evidența participării cadrelor didactice în activități de instruire recurgînd la Tabelul 1 (evidența individuală pe un termen de 5 ani) şi Tabelul 2 (evidența întregului colectiv pe un termen de 1 an, poate fi extinsă pe 2 ani).

Tabelul 1

Perfecționarea cadrului didactic

Cadrul didactic ____

(nume, prenume)

Funcția ________________________________ Gradul didactic ____________________

Anii de studii	Perfecționare intrainstituțională				Perfecționare interinstituțională				Total activități
	Seminarii	Ore metodice	Consultații	Activități publice	Reuniuni metodice	Şcoala experienței avansate	Seminarii	Simpozioane*	
2010-2011	+ + +	+ +	+	1. Activ. integr. *Transportul* 2. Activ. integr. *Baloane colorate*	+			+	10

2011-2012									
2012-2013									
2013-2014									
2014-2015									

Tabelul 2

Perfecționarea cadrelor didactice în anul de studii 20__ / 20__

Nr.	**Numele, prenumele**	**Funcția**	**Perfecționare intrainstituțională**				**Perfecționare interinstituțională**					**Total**
			Seminarii	**Ore metodice**	**Consultații**	**Activități publice**	**Reuniuni metodice**	**Școala experienței avansate**	**Seminarii**	**Simpozioane**	**Master***	
1.	Secăreanu M.	Educator	+ + +	+ +	+		+	+			+	9
2.	Anghel V.	Conducător muzical	+	++	+++	+			+			8
3.												

Tabelul 3

Evidența autoperfecționării cadrelor didactice

Nr.	**Numele, prenumele**	**Funcția**	**Tema**	**Locul**	**Data**	**Forma**
				expunerii temei		
1.	Vizitiu M.	Conducător muzical	*Dezvoltarea abilităților de comunicare verbală și nonverbală prin intermediul artei teatrale*	Oră metodică	Martie	Comunicare
2.	Pecu N.	Educator	*Tehnici netradiționale utilizate la arta plastică*	Seminar practic	Ianuarie	Activitate practică

* Tabelul poate conține și alte forme de activitate.

Memo pentru autoinstruire

Problema	Căi/modalități de soluționare
1. Nu pot decide ce temă să aleg.	• Evidențiați din multitudinea de probleme pe care le-ați identificat în urma autoevaluării în baza *Standardelor profesionale* sau în urma evaluării, observării copiilor pe cea mai complicată și a cărei soluționare ar putea da rezultate notabile în activitatea dvs. • Definiți actualitatea problemei, importanța soluționării ei pentru îmbunătățirea procesului instructiv-educativ. Puteți să vă conduceți de actele normative în vigoare.
2. Mă pierd în multitudinea surselor de specialitate, îmi vine greu să fac alegerea corectă.	**Selectarea literaturii** • Revizuiți introducerea şi rezumatul cărții. Astfel vă veți forma o impresie de ansamblu asupra conținutului ei, iar lectura va fi mai conştientă şi cu un scop clar definit. • Răspundeți la întrebarea: *Ce cred că ştiu la tema dată? Ce aş vrea să aflu, reieşind din ceea ce propune cuprinsul cărții?* **Alcătuirea planului de studiere a surselor selectate** • Începeți cu studierea metodelor tradiționale la tema dată. • Încercați să percepeți problema prin prisma abordărilor contemporane. • Apelați la experiența de lucru a cadrelor didactice din alte instituții.
3. Nu înțeleg în totalitate informația lecturată.	• Citind cartea/informația, evidențiați cuvintele-cheie, ideile, gîndurile principale. • Utilizînd diferite modalități de notare a celor lecturate, scrieți succint cele mai importante, după părerea dvs., gînduri, fapte; generalizați propriile judecăți, evidențiați ideea principală. • Notați întrebările care vă apar pe parcursul lecturii. • Consultați dicționare, îndrumare pentru a înțelege noțiunile şi terminologia de bază.
4. Studiind tema, am senzația că o parte din informație nu o memorizez.	• Alcătuiți un plan sau o schemă a informațiiilor studiate. • Imginați-vă posibile situații.
5. Am luat cunoştință de un volum mare de informație, mă "pierd" în ea.	• Răspundeți la următoarele întrebări: *Care sînt ideile principale expuse în materialul/informația dată?* *Ce cunosc la tema dată?* *Ce idei, gînduri îmi pot fi utile în activitatea practică cu copiii?*

Memo *Cum să pregăteşti o comunicare*

Etapa I – pregătirea comunicării
- formularea temei, identificarea problemei-cheie şi a scopului, ţinînd cont de interesele şi necesităţile ascultătorilor;
- formularea aspectelor de bază ale comunicării;
- alcătuirea planului desfăşurat al comunicării:
  - selectarea şi lecturarea literaturii de specialitate la temă;
  - selectarea şi sistematizarea materialelor demonstrative: tabele, scheme, noţiuni;
  - selectarea de situaţii pedagogice, din experienţa personală sau a colegilor, care elucidează tema/subiectul abordat;
  - determinarea consecutivităţii expunerii informaţiei selectate;
- repartizarea informaţiei conform planului;
- redactarea textului integral al comunicării.

Etapa II – lucrul cu materialul pregătit
- evidenţiaţi în text aspectele/părţile principale pe care veţi pune accentul în timpul prezentării;
- stabiliţi timpul necesar expunerii fiecărui aspect şi determinaţi tempoul expunerii (citirea de probă);
- elaboraţi o variantă de text mai laconică: teze, plan, citate (pe fişe/cartele).

Etapa III – pregătirea către prezentare
- înainte de prezentare, montaţi-vă pozitiv: aşezaţi-vă sau luaţi o poziţie comodă, relaxaţi-vă, gîndindu-vă la un moment plăcut din viaţa dvs.;
- înainte de a expune informaţia, gîndiţi-vă că ascultătorii sînt potenţiali suporteri.

II. Aspecte psihologice ale procesului de educație la vîrsta timpurie

Tatiana TURCHINĂ, Daniela TERZI-BARBAROŞIE, Viorica COJOCARU

1. Importanța educației timpurii a copiilor

Educația timpurie a copiilor (ETC) reprezintă totalitatea experiențelor individual realizate şi social organizate de care beneficiază copilul în primii ani de viață cu rol de a proteja, creşte şi dezvolta ființa umană prin înzestrarea cu capacitate şi achiziții fizice, psihice, culturale specifice care să-i ofere identitate şi demnitate proprie. Ceea ce învață copilul în această perioadă reprezintă mai mult de jumătate din ceea ce va învăța tot restul vieții!

Educația oferită copiilor la vîrsta timpurie pune bazele dezvoltării lor ulterioare şi are o importanță crucială atît pentru formarea capacităților intelectuale şi a competențelor sociale, cît şi în vederea compensării lacunelor informaționale şi formative determinate de condiții sociale şi economice defavorizante.

Într-un context mai larg, ETC este parte a mecanismului care garantează ocrotirea drepturilor copilului, contribuind, astfel, şi la realizarea scopurilor formulate în *Declarația Mileniului*. În acelaşi timp, din perspectiva cheltuielilor, este mai eficient a se lua măsuri preventive şi a se acorda sprijin copiilor în perioada timpurie de dezvoltare, decît a se interveni şi a remedia consecințele unor situații nefavorabile trăite de ei pe măsura maturizării. Drept factor determinant al calității ETC este interacțiunea dintre copil şi personal cu accent sporit pe considerarea şi evidența necesităților copilului.

În cadrul unei ETC de calitate, realizată de un personal calificat, copiii beneficiază de o îngrijire accesibilă şi sigură, ceea ce constituie un suport esențial pentru părinți.

2. Vîrsta de aur a copilăriei – teren fertil pentru un amplu demers educațional

Copilăria constituie un prim stadiu din ciclurile mari ale vieții care se caracterizează printr-un intens ritm de dezvoltare biologică, psihică şi socială. Această perioadă a fost considerată multă vreme o etapă nesemnificativă din perspectiva achizițiilor psihologice, o etapă în care copilul nu face nimic altceva decît... să se joace! Însă anume jocul are o importanță crucială pentru evoluția lui. Avînd multiple valențe educative, jocul este echivalentul „muncii adultului", însemnînd pentru copil viața însăşi. Copilul trăieşte în joc şi prin joc. De fapt, el învață jucîndu-se şi se joacă învățînd, formîndu-şi abilități cognitive, familiarizîndu-se cu noi modalități de interacțiune socială şi, în acelaşi timp, distrîndu-se. Fascinant, nu?

Programele de ETC de calitate valorizează această resursă firească a copiilor de vîrsta respectivă şi îşi realizează scopurile şi obiectivele mizînd exclusiv pe activitatea ludică.

Prezentăm cîteva specificități principiale ale acestei vîrste, numită de unii autori drept "vîrstă de aur a copilăriei", "vîrstă simbolică" sau "vîrsta micului faur":

- *Copilăria este vîrsta achizițiilor fundamentale,* a căror calitate va influența în mare măsură nivelul de adaptare şi de integrare a copilului în fazele următoare ale evoluției sale; este perioada în care acesta învață că în jurul său există o lume interesantă şi doreşte să o cunoască.
- *Copilăria este o perioadă a descoperirii.* La vîrsta de 3 ani, copilul iese, simbolic vorbind, din spațiul familial şi descoperă că există o lume interesantă şi dincolo de acesta, dorind să o cunoască şi să o

transforme. Treptat, el se descoperă pe sine ca pe o persoană care are abilitatea de a face să se întîmple anumite lucruri, cîştigă autonomie în cunoaştere şi începe să aibă iniţiativă.

– *Copilăria este perioada conturării primelor elemente ale conştiinţei de sine şi a socializării.* Lărgirea cîmpului relaţional şi diversificarea tipurilor de relaţii cu semenii, rudele, alţi adulţi facilitează procesul de autodescoperire şi îl ajută pe copil să îşi cunoască propriile capacităţi şi limite. Totodată, la această etapă are loc dezvoltarea iniţială a capacităţii de reflecţie intrapersonală, precum şi a comportamentelor sociale elementare. Aceste două achiziţii majore îi permit să integreze cerinţele impuse din exterior, dar şi să îşi conştientizeze nevoile şi caracteristicile individuale. La această vîrstă, copilul însuşeşte pentru prima dată anumite roluri sociale şi învaţă pattern-urile interacţionale.
– *Copilăria este perioada apariţiei competenţelor,* materializate prin explorarea, explicarea, procesarea realităţii, dar şi prin acţiune asupra ei. Acest proces complex de dezvoltare presupune, pe de o parte, parcurgerea mai multor etape, fiecare avînd o serie de caracteristici specifice şi, pe de altă parte, obţinerea unor achiziţii în diferite sfere ale personalităţii (cognitivă, afectiv-emoţională, atitudinală, relaţională).

Misiunea personalului implicat în ETC este foarte dificilă, deoarece lucrul cu copiii reclamă o abordare bilaterală: pe de o parte, cei implicaţi în formarea preşcolarilor trebuie să cunoască **modelul ideal al dezvoltării psiho-comportamentale,** iar, pe de altă parte, să surprindă şi să considere **configuraţia reală de dezvoltare a fiecărui copil** în parte.

3. Particularităţi de dezvoltare a copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară

Atenţie!

Egoismul, independenţa, creativitatea, eterna întrebare *de ce?*, simţul aventurii, socializarea, curiozitatea sexuală, emotivitatea, realitate versus fantezie, diferenţa dintre rău şi bine sînt realităţi ale vîrstei.

Oferim lista caracteristicilor semnificative pentru fiecare vîrstă cronologică, în vederea facilitării planificării procesului instructiv-educativ, reieşind din necesitatea stimulării tuturor domeniilor de dezvoltare a copiilor.

VÎRSTA 1,5 - 2 ani

DOMENIUL 1: *Dezvoltarea motricităţii*

La 18 luni:

- Merge înapoi.
- Încearcă, dar nu ştie încă să arunce mingea.
- Trage o jucărie după el.

La 24 de luni:

- Merge de sine stătător.
- Urcă şi coboară scările, treaptă cu treaptă, ţinîndu-se de balustradă.
- Trage din urma sa o jucărie în timp ce merge. Loveşte o minge cu piciorul.
- Duce în braţe o jucărie mare sau cîteva jucării mai mici.
- Începe să alerge. Îşi spală şi usucă mîinile.
- Stă în vîrful degetelor.
- Îşi spală şi usucă mîinile.

- Aşază cinci sau şase blocuri unul peste altul.
- Ţine cartea în mîini, o duce dintr-un loc în altul. Întoarce pe rînd filele, cîte una.
- Mîzgăleşte cu un creion şi copiază o linie verticală trasată de adult.

DOMENIUL 2: *Dezvoltarea cognitivă*

- Experienţa perceptivă este influenţată de achiziţiile în sfera limbajului, obiectele fiind puse, astfel, în corespondenţă cu cuvintele.
- Gîndirea copilului este dominată de timpul prezent, de "aici si acum". Obiectele lumii înconjurătoare există în experienţa sa atîta vreme cît sînt plasate în cîmpul său vizual, dacă ele dispar, nu încearcă să le caute.
- Este curios şi nerăbdător să afle cum funcţionează fiecare lucru.
- Gradul de atenţie variază permanent.
- Spiritul său de observaţie este foarte bine dezvoltat.
- Începe să sorteze obiectele după formă şi culoare.
- Arată cu degetul imaginile cunoscute din carte, le denumeşte.
- Cere să fie citită aceeaşi poveste de mai multe ori. "Citeşte" cărţi păpuşilor.
- Poate aduce singur cartea pe care vrea să i-o citească părintele.

DOMENIUL 3: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării*

La 18 luni:

- Este stadiul *cuvîntului-frază*: cuvintele exprimă o stare afectivă, o atitudine sau un set de atitudini (ex., cuvîntul *mama* exprimă întreaga dragoste a copilului faţă de ea).
- Spune 10 cuvinte.

La 24 de luni:

- Spune cel puţin 20 de cuvinte. Combină 2 cuvinte (ex., *maşina merge* sau *mult suc*).
- Este prima vîrstă a întrebărilor: *Ce este asta...?*
- Poate numi cel puţin 6 părţi ale corpului. Ascultă 2 comenzi consecutive: *Ia-ţi şosetele şi pune-le pe scaun.*
- Nu cooperează, dar manifestă o mulţime de semne că încearcă să comunice.

> **Sugestie!** *Vorbiţi mult cu copilul, corect, rar şi clar. Este mult mai important să recepţioneze pronunţia corectă a adultului decît să fie tachinat cu pronunţia lui, care poate fi o problemă doar pe moment, după perfecţionări funcţionale corespunzătoare dispărînd de la sine.*

DOMENIUL 4: *Dezvoltarea socială şi emoţională*

La 18 luni:

- Devine conştient că poate cere anumite lucruri şi refuza anumite cerinţe.
- Începe sa conştientizeze că depinde de părinte, ca acesta îi conferă siguranţă şi putere.
- Creşte rezonanţa afectivă a copilului, devine impresionabil, capabil să decodifice stările afective ale persoanelor apropiate şi să reacţioneze la ele (ex., dacă mama plînge, începe să plîngă şi el; dacă mama are o stare de melancolie, el devine trist; dacă mama este fericită, el este vesel).

La 24 de luni:

- Face foarte multe referiri la propria persoană (ex., *Ana vrea apă*, *Ionică merge afară*).
- Dispoziţia depinde de satisfacerea trebuinţelor.
- Fragilitate emoţională, pot apărea schimbări bruşte rîs-plîns, aparent fără nici un motiv.
- Încearcă să-şi controleze sentimentele, impulsurile şi acţiunile.

- Manifestă entuziasm atunci cînd poate să se joace în apropierea altor copii.
- Începe să manifeste interes pentru activităţile care îi provoacă bucurie, zîmbeşte la complimente, are accese de generozitate faţă de persoanele pe care le place.
- Imită comportamentul altor persoane, în special al adulţilor.
- Înţelege tot mai bine că este o persoană unică, separată de toţi ceilalţi.
- Manifestă tot mai multă independenţă. Poate dezvolta temerea de străini.
- Nu acordă încredere altora, ceea ce îl poate face să fie rezervat în lipsa persoanei de ataşament.
- Începe să manifeste reacţii de apărare.
- Anxietatea de separare se acutizează, apoi dispare.

Sugestie! *Deoarece adulţii devin modele de imitare, încercaţi să vă controlaţi exprimările verbale şi cele emoţionale, reacţiile comportamentale. Luaţi aminte, chiar dacă nu este prin apropiere, el aude, simte, percepe ce face adultul. La această etapă de vîrstă sînteţi model de achiziţie a comportamentelor din mediul social.*

VÎRSTA 2-3 ani

DOMENIUL 1: *Dezvoltarea motricităţii*

- Sare cu ambele picioare. Merge pe tricicletă.
- Se balansează cîte puţin pe un singur picior.
- Aruncă mingea cu amîndouă mîinile.
- Mănîncă singur, se îmbracă cu foarte puţin ajutor, se încalţă, dar nu poate încă să îşi lege şireturile.
- Aşază opt cuburi unul peste altul. Poate înşira mărgele mari pe o aţă.
- Răsfoieşte cărţi cu imagini, colorează suprafeţe mari, chiar dacă depăşeşte conturul.
- Deşurubează şi înşurubează capacele sticlelor.

Sugestie! *Ţineţi minte că unii copii, în virtutea particularităţilor temperamentale sau a capacităţilor diferite de concentrare, par a nu vă auzi atunci cînd le vorbiţi. Pentru a preveni acest lucru, atenţionaţi de fiecare dată copilul să vă privească. Procedaţi la fel şi dvs.: căutaţi privirea copilului atunci cînd îi vorbiţi, priviţi-l în ochi. Totodată, dacă suspectaţi o problemă reală de auz, anunţaţi familia şi pediatrul.*

DOMENIUL 2: *Dezvoltarea cognitivă*

Percepţia	Percepe că obiectele mai înalte şi mai înguste sînt mai mari decît cele mai scunde şi mai late. Înţelege anumite noţiuni de timp şi ştie că noaptea urmează după zi. Întelege noţiunile de *mare* şi *mic.*
Atenţia	Are atenţie involuntară stabilă în joc timp de 15 min.
Memoria	Poate repovesti ceea ce a ascultat, în cîteva propoziţii scurte, dar coerente. Poate învăţa o poezie scurtă, formule de salut, poate imita parţial gesturile şi conversaţiile uzuale ale adulţilor.
Gîndirea	Schemele mentale sînt încă relativ rigide, copilul nu înţelege fenomenul de reciprocitate: ex., fiinc întrebat dacă are o sora, va spune că da, însă fiind întrebat dacă sora lui are un frate, va spune că nu. Manifestă curiozitate intensă faţă de obiectele şi fenomenele mediului înconjurător. Se dezvoltă inteligenţa practică, acţiunile sale căpătînd, în timp, o siguranţă din ce în ce mai mare, fapt care îi lărgeşte cîmpul de explorare din vecinătatea imediată, la arii mai largi.

Imaginația	Are o fantezie deosebită, poate crea personaje şi evenimente fictive, unele stabile şi speciale, altele variabile de la zi la zi. Trece cu uşurință de la real la fantastic, uneori insistă că e un anumit personaj sau animal şi se comportă ca atare.
Coordonarea oculomotorie	Se dezvoltă şi anumite abilități artistice. De aceea, dacă observați că micuții au anumite înclinații, încurajați-i.

Sugestie! *Rezultatele explorării se constituie în experiențe de viață, de aceea este bine să încurajați, în mod controlat, cunoaşterea mediului, fără să puneți prea multe interdicții. Supravegheați copiii în aşa fel încît ei să nu se simtă restricționați în explorarea mediului înconjurător.*
Fiți conştienți de faptul că alături de părinți sau de alți adulți semnificativi sînteți surse de informație puternic exploatate în vederea rezolvării problemelor practice. La orice întrebare sau curiozitate oferiți răspunsuri concrete, pe înțelesul copilului. Evitarea continuă a răspunsului fie inhibă curiozitatea acestuia, fie îl determină să caute răspuns la alte surse.

DOMENIUL 3: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării*

- Limbajul este folosit de copil în 3 situații: pentru verbalizarea a ceea ce face, pentru comunicarea cu ceilalți, pentru a se juca cu cuvintele, îi place să le repete şi să le modifice.
- Dispune de capacitatea de a cunoaşte 800-1000 de cuvinte.
- Foloseşte des adjective, substantive, verbe. Îi plac rimele, poeziile scurte şi ştie să asculte.
- Ştie să folosească atît forme de plural ale substantivelor şi verbelor, cît şi pronume personale.
- Poate răspunde unei cerințe de genul: *Du-te şi caută paharul şi pune-l pe masă.*
- Întrebările au o orientare finalistă (ex., *Pentru ce ? La ce foloseşte?*).

DOMENIUL 4: *Dezvoltarea personală, socială şi emoțională*

- După vîrsta de 2 ani, copilul traversează o perioadă de opoziționism şi agresivitate, ca reacție la situațiile frustrante prin care trece. Este începutul formării propriei identități, iar în procesul de autocunoaştere şi de cunoaştere a mediului, el se loveşte de o serie de interdicții şi restricții.
- Manifestă nevoia de independență prin ieşiri agresive – se trînteşte la podea, țipă, loveşte. Relația cu adulții capătă uneori caracteristicile unei lupte pentru autonomie, care trebuie abordată cu blîndețe de către educatori şi părinți, astfel încît să-i faciliteze copilului o explorare cît mai completă a mediului, ocrotindu-l însă de pericole.
- Îşi spune numele, vîrsta, sexul; spune numele unui prieten. Foloseşte pronumele *eu*.
- Se diminuează frica de separare de părinte.
- Copilul îşi plasează mama în centrul vieții sale afective. Tata este preferat pentru anumite activități.
- Descoperă dorința de a face plăcere părinților şi a le fi de folos.
- Creşte dorința de afecțiune, căpătînd forme simbolice – copilul desfăşoară acțiuni menite a atrage stima şi admirația persoanelor străine.
- Începe să descopere umorul, să înțeleagă o glumiță şi să asculte fascinat ghicitori.
- Reacționează confuz la schimbarea de mediu.
- Apare vinovăția şi pudoarea (eritemul de pudoare – înroşirea feței).

VÎRSTA 3-4 ani

DOMENIUL 1: *Dezvoltarea motricității*

- Se spală singur pe dinți cu periuța. Se îmbracă singur.

- Îşi încalţă papucii şi şosetele.
- Urcă treptele alternînd picioarele.
- Aleargă bine şi stă într-un picior, pentru o perioadă scurtă de timp.
- Sare de pe un picior pe altul şi peste un obstacol.
- Merge pe bicicletă cu roţi ajutătoare.
- Construieşte un turn din 10 cuburi.
- Îi place să dezmembreze obiectele şi să le asambleze.
- Copiază şi desenează contururi simple. Desenul nu mai este o "mîzgăleală".
- Ţine creionul cu degetele şi nu cu pumnul.
- Învaţă să folosească foarfecele.

Sugestie! *În această perioada pot apărea întrebări cu privire la diferenţa dintre culoarea pielii. Îi puteţi explica copilului cu tact acest lucru, cu scopul de a preveni stereotipizările etnice şi rasiale. Atunci cînd pregătiţi un material vizual, includeţi personaje care reprezintă diferite etnii: astfel veţi contribui la integrarea mentală a diferitelor rase şi etnii fără a face discriminare.*

DOMENIUL 2: *Dezvoltarea cognitivă*

Percepţia	Percepe lungimile: compară 2 lungimi (mai lung, mai scurt).
	Percepe mărimile: sortează obiectele după 2 mărimi.
	Percepe forma în cazul obiectelor cunoscute (căldăruşă).
	Începe să se clarifice noţiunea de timp.
Atenţia	Are atenţie involuntară stabilă: 24 min. în joc de construcţii şi 15 min. în joc de sortare.
Memoria	Memorează direct 2 cifre.
	Reproduce poezii din 2 strofe (8 versuri). Reproduce o melodie simplă.
	Recunoaşte forma obiectelor prin pipăit.
	Păstrează în memorie informaţia cîteva luni.
Gîndirea	Numeşte obiectele cunoscute.
	Înţelege conceptul de numărare.
	Enumeră 3 obiecte.
	Atunci cînd i se prezintă obiectele în contrast, înţelege conceptele *la fel* şi *diferit*, *mai lung*, *mai mare*.
	Grupează imaginile în 2 categorii generale (animale, flori).
	Identifică corect 4 culori.
	Explică o acţiune necesară simplă (*Ce faci cînd îţi este sete?*).
	Încearcă să rezolve problemele, dar le abordează dintr-un singur punct de vedere.
Imaginaţia	Are imaginaţie reproductivă (dă mîncare păpuşii).
Coordonarea oculomotorie	Desenează un om din 4 elemente (desenul va avea cel mai probabil un cap mare şi rotund, cu ochi şi gură, dar nu şi corpul omului, picioarele pornesc de la cap).
	Desenează o casă cu trăsăturile ei specifice.
	Pliază hîrtia în două, după demonstraţie.

Sugestie! *În pofida faptului că memorarea poeziilor este considerată o particularitate a acestei vîrste, mulţi copii refuză să repete şi să reţină versuri. Acest comportament se poate datora tendinţelor opozante ale copilului sau pur şi simplu faptului că nu-i place poezia! Nu vă grăbiţi să concluzionaţi că "are probleme cu memoria" sau "va avea o reuşită şcolară scăzută".*

DOMENIUL 3: *Dezvoltarea limbajului și a comunicării*

Nivelul de dezvoltare al limbajului diferă foarte mult la copiii de această vîrsta; nu toți copiii au caracteristicile prezentate mai jos. Capacitatea de comunicare verbală depinde mult de ajutorul acordat de către părinți și educatori.

- Vocabularul este format din aproximativ 1500 de cuvinte înțelese și/sau pronunțate.
- Îi place să repete multe cuvinte și cifre.
- Gramatica este în mare parte corectă.
- Folosește pluralul în vorbirea curentă.
- Repetă 6 silabe (ex., *este frig – este cald*).
- Face greșeli de vorbire (pelticie, nazalitate, bîlbîială).
- Participă la conversații; ceilalți îi înțeleg aproape toate cuvintele.
- Povestește despre activitățile și experiențele zilnice.
- Povestește secvențial 4-5 evenimente (ex., pașii pe care îi urmează atunci cînd face baie sau cînd se îmbracă).
- Face comentarii relevante la poveștile care îi sînt citite, mai ales dacă este vorba despre evenimente casnice.
- Realizează, într-o oarecare măsură, faptul că literele și cuvintele au înțeles. Reușește să scrie cîteva litere.
- Cunoaște una sau mai multe culori, denumirile părților corpului și ale animalelor familiare.
- Începe să înțeleagă semnificația prepozițiile: *sub, pe, înapoi, deasupra*.
- Răspunde la întrebări de genul *Ce faci? Ce e asta? Unde?*, dacă este vorba despre obiecte și evenimente familiare.

DOMENIUL 4: *Dezvoltarea personală, socială și emoțională*

- Poate spune numele, vîrsta și sexul, precum și adresa la care locuiește.
- Dezvoltă simțul umorului.
- Arată afecțiune pentru familie, educatori și prieteni.
- Începe să fie gelos față de relația părinților.
- Are o atitudine relaxată și îi place să se conformeze.
- Înțelege unele abilități sociale cum ar fi împărțitul lucrurilor cu altcineva sau cum sa fie drăguț, dar copilul va învăța aceste lucruri numai dacă este fericit.
- Învață că celelalte persoane sînt reale și au sentimente; se poate întrista cînd cei din jur sînt triști.
- Daca este supărar, nu va fi capabil să împartă jucăriile sau lucrurile cu cineva.
- Începe să fie capabil a aștepta un timp ceea ce își dorește: *Vom merge afara după ce adunăm jucăriile.*
- Are reacții emotive vii (spaimă, mînie), dar fără profunzime.
- Are plăcere pentru obiecte, culori, muzică.
- Are sentimentul rușinii față de persoane cunoscute.
- Are milă față de persoane și ființe cunoscute.

VÎRSTA 4-5 ani

DOMENIUL 1: *Dezvoltarea motricității*

- Se balansează pe fiecare picior pentru 6 secunde.
- Poate merge de-a lungul unei linii subțiri.
- Merge pe vîrfuri, sare în față, pe loc și într-un picior.

- Prinde mingea, ținînd mîinile drepte.
- Arunca mingea peste cap.
- Taie în mod stîngaci cu foarfecele.
- Construieşte trepte din 3-4 cuburi.
- Mănîncă cu furculița.
- Se îmbracă şi se dezbracă singur.

DOMENIUL 2: *Dezvoltarea cognitivă*

Percepția	Compară 2 obiecte ca greutate (*mai uşor-mai greu*), ca înălțime (*mai înalt-mai jos*).
	Identifică pe o construcție 4 poziții spațiale (sus, jos, față, spate).
	Sortează obiectele după culoare.
	Înțelege mai bine conceptul de timp.
	Înțelege ordinea evenimentelor zilnice: trezire, îmbrăcare, micul dejun, spălatul pe dinți, grădinița etc.
Atenția	Are atenție involuntară stabilă în medie 30 min (cu mari variații individuale).
	Dovedeşte spirit de observație (ex., *Rochița păpuşii are o pată*).
Memoria	Reproduce cu uşurință şi plăcere poezii.
	Recunoaşte elementele omise de pe 5-6 desene incomplete.
	Păstrează în memorie informația 1 an.
Gîndirea	Distinge cifrele.
	Numară pe degete sau enumară pînă la 5 obiecte.
	Înțelege şi numeşte 2 lucruri opuse.
	Ştie obiectele casnice uzuale: bani, mîncare, utilaje de bucătărie.
	Relatează despre 2 imagini.
	Explică o relație necesară mai complexă (ex., *De ce avem nevoie de ochi*?).
	Grupează imagini în raport cu 3 noțiuni generale (fructe, păsări, flori).
Imaginația	Are imaginație reproductivă mai bogată.
	Se costumează şi se pretinde a fi un personaj ireal sau real.
Coordonarea oculomotorie	Desenează un om din 6 elemente (ex., cap, corp, membre, îmbrăcăminte, nasturi, coafură).
	Desenează un dreptunghi după model.
	Pliază hîrtia în diagonală, după demonstrație.

DOMENIUL 3: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării*

- Vorbirea este fluentă, cu cîteva substituții infantile.
- Lexicul numără aproximativ 2200-2800 de cuvinte.
- Vorbeşte clar, dar nu întotdeauna pronunță corect anumite consoane (cum ar fi "r" sau "z").
- Vorbeşte singur în timpul activităților zilnice.
- Utilizează propoziții lungi şi complexe (ex., *Nu m-am dat pe tobogan, dar m-am jucat în groapa de nisip.*).
- Este caracteristică abundența întrebărilor.
- Recunoaşte majoritatea literelor alfabetului.
- Unii pot citi cărți simple, scrise cu litere mari.
- Scrie unele litere ale alfabetului, îşi poate scrie numele.

- Îşi poate susţine punctul de vedere şi oferă diverse idei.
- Povesteşte despre evenimente din trecut, prezent şi viitor, avînd un bun simţ temporal.
- Poate repeta o propoziţie din 9 cuvinte.
- Înţelege cuvintele opuse simple: *mare-mic, tare-moale, greu-uşor* etc.
- Semnalele de întîrziere a dezvoltării apar atunci cînd vorbirea copilului nu este înţeleasă sau cînd copilul nu aude cuvintele rostite în şoaptă.
- Copilul este interesat de toate aspectele vieţii. Este important a le pune la dispoziţie teme de discuţie cît mai diverse.

DOMENIUL 4: *Dezvoltarea personală, socială şi emoţională*

- Îşi cunoaşte adresa şi numărul de telefon.
- Începe să îşi formeze conştiinţa de sine prin interiorizarea limbajului.
- Are preferinţe şi aversiuni clare.
- Manifestă empatie.
- Alină prietenii aflaţi în suferinţă.
- Preferă anumiţi copii din grup.
- Pare sigur pe sine.
- Are, deseori, un comportament negativ.
- Poate să îşi tempereze reacţiile (cînd este în grup).
- Are nevoie de o "libertate controlată".
- Trăieşte sentimente morale faţă de faptele altor copii (încălcarea normelor jocului).
- Trăieşte cu impresia că părinţii sînt cei mai „tari" şi ştiu totul.
- Învaţă să aibă încredere în abilităţile sale fizice, dar, uneori, fie exagerează, fie nu se implică suficient, caz în care trebuie îndrumat cu sfaturi.

Sugestie! *Refuzul de a asculta şi a face ceea ce i se spune este un mod trecător de a-şi afirma independenţa. Trecerea de la dependenţă la interdependenţă se face în mai multe etape:*

- *dependenţa:"faci pentru mine" – sugar;*
- *independenţa: "fac singur" – copilul mic;*
- *interdependenţa: "noi facem" – preşcolarul; copilul vrea sa facă ceva, dar cere ajutor, pentru a face mai bine.*

Cea mai bună metodă de a-i ajuta pe copii să devină independenţi este să le oferiţi oportunitatea de a-şi asuma responsabilitatea, în măsura în care sînt pregătiţi, ceea ce înseamnă ca înainte de a le da o sarcină urmează să le solicitaţi părerea. Este important să nu-i criticaţi atunci cînd încearcă să fie independenţi. Daţi-le copiilor sarcini simple – să facă curăţenie atunci cînd au vărsat ceva pe jos, să vă ajute la căratul unor obiecte uşoare, să organizeze jucăriile, să sorteze cărţile etc.

VÎRSTA 5-6 ani

DOMENIUL 1: *Dezvoltarea motricităţii*

- Sare, ţopăie şi are un echilibru bun, sare peste o funie.
- Prinde mingi mari şi mici.
- Urcă şi coboară treptele alternînd picioarele.
- Este stabilită mîna utilizată cu preponderenţă.
- Îşi dezvoltă vederea cromatică şi la distanţă.
- Are deprinderi noi (îşi şterge nasul, se piaptănă).

- Mînuieşte foarfecele.

DOMENIUL 2: *Dezvoltarea cognitivă*

Percepţia	Sortează o varietate mare de obiecte potrivit unei singure caracteristici comune
	Percepe şi distinge 4-5 poziţii spaţiale
Atenţia	Manifestă spirit de observaţie prin orientare verbală (ex., *Ce a greşit piciorul?).*
Memoria	Reproduce poezii mai lungi, cu intonaţie.
	Recunoaşte elementele omise de pe 7-8 desene incomplete.
	Reproduce noţiuni din sfera a 2-3 noţiuni generale (animale, legume, păsări).
	Evocă o întîmplare sau acţiune.
	Păstrează în memorie informaţia 1,5 ani.
Gîndirea	Relatează despre 3 imagini cu unele detalii.
	Explică utilitatea a 4-5 obiecte (cană, furculiţă, umbrelă, masă, ghete).
	Explică o relaţie necesară foarte complexă (ex., *De ce avem nevoie de cărţi?*).
	Grupează imagini în raport cu 4-5 noţiuni generale (fructe, legume, păsări, flori, mobilă, îmbrăcăminte).
	Înţelege analogii opozante.
	Defineşte 3 obiecte sau fiinţe.
	Unii copiii pot număra pînă la 100.
	Descrie serii de operaţii (ex., *prepararea salatei*).
	Utilizează corect negaţia.
Imaginaţia	Deosebeşte normalul de neobişnuit.
Coordonarea oculomotorie	Desenează un pătrat şi un triunghi după model.
	Redă în desen profilul uman cu picioare, nas, ochi, gură, braţe, trunchi.
	Redă în desen direcţia liniilor (vertical, orizontal) şi, relativ adecvat, legăturile dintre părţile obiectului desenat.

DOMENIUL 3: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării*

- Vocabularul numără aproximativ 3500 de cuvinte.
- Poate pronunţa corect toate sunetele limbii materne.
- Poate citi bine.
- Poate scrie.
- Înţelege cuvinte precum *întunecat, luminos* şi *devreme.*
- Cunoaşte şi defineşte 1-2 anotimpuri.
- Apariţia limbajului interior sporeşte enorm de mult posibilităţile copilului de a-şi planifica mental activitatea, de a o regla permanent. Vorbind cu sine, mai ales atunci cînd se află în situaţii dificile, problematice, copilul îşi poate ordona acţiunile, stabili punctele modale ale activităţii, găsi soluţii. Limbajul interior are o importanţă mare în dezvoltarea lui intelectuală, copilul reprezentînd, de fapt, mecanismul fundamental al gîndirii.

DOMENIUL 4: *Dezvoltarea personală, socială şi emoţională*

- Vine la grădiniţă în contact cu diferite idei şi comportamente; de asemenea, trebuie să se adapteze la un nou sistem sau la noi reguli.
- Îşi împarte lucrurile şi se comportă plăcut cu cei din jur.
- Preferă să se joace cu cineva, decît singur.

- Conştientizează condiția de *băiat* sau *fată*; de aceea, adesea, copiii se joacă diferențiat.
- Este calm şi prietenos; se joacă şi cu fetițe, şi cu băieței, deşi preferă reprezentanții aceluiaşi sex.
- Este mult mai independent şi îşi controlează mult mai bine comportamentul.
- Începe să înțeleagă ce înseamnă a respecta regulile unui joc şi a fi corect.
- Pune întrebări complicate şi vrea să fie luat în serios.
- Dezvoltă simțul conformismului – îi critică pe cei care nu se conformează;
- Din punct de vedere emoțional, este stabil şi acomodat bine mediului; ar putea să se teamă de întuneric sau de cîini, deşi fobiile nu sînt specifice pentru această vîrstă. Atunci cînd este obosit, poate să îşi roadă unghiile, să clipească repede, să îşi sugă degetul, să îşi dreagă vocea etc.
- Este preocupat să le facă pe plac adulților şi se jenează cu uşurință.
- Se manifestă criza de prestigiu, adică disconfortul pe care îl trăieşte ori de cîte ori este mustrat în public.

Sugestie! *Oferiți-le copiilor posibilitatea de a iniția conversații şi luați în considerare punctul lor de vedere. Încercați să nu trivializați lucrurile de care se tem sau se simt ruşinați. Ocazional,* ***copiii la această vîrstă mint****, din dorința de a le face pe plac adulților. Aceste minciuni nu sînt atît de grave încît să fie aspru pedepsite; mai indicat este să-i ajutați pe copii să îşi asume responsabilități.*

VÎRSTA 6-7 ani

DOMENIUL 1: *Dezvoltarea motricității*

- Are energie, echilibru şi rapiditate în mişcare.
- Se orientează cu uşurință în schema corporală proprie.
- Are auzul fonematic dezvoltat.
- Are vederea cromatică bună şi simțul proporțiilor.
- Merge corect într-un cerc desenat pe podea.
- Execută cu uşurință sărituri în înălțime.
- Îşi leagă şireturile.
- Taie bine cu foarfecele.
- Întinde cu cuțitul pe felia de pîine.

DOMENIUL 2: *Dezvoltarea cognitivă*

Percepția	Percepe auditiv toate fonemele limbii materne.
	Indică şi denumeşte 6-7 culori sau nuanțe.
	Relaționează ora indicată de ceas cu programul zilnic.
	Înțelege conceptul de *jumătate*.
Atenția	Are atenție concentrată desprinsă de obiectul concret.
Memoria	Compară din memorie 2 obiecte (lemn, sticlă).
	Recunoaşte elementele omise din desene.
	Relatează activitățile obişnuite pentru 3 momente principale ale zilei.
	Cunoaşte şi denumeşte 3-4 anotimpuri, obiectele de vestimentație şi încălțăminte folosite.
	Recunoaşte silabele omise din cuvînt şi cuvintele omise din propoziție.
	Păstrează în memorie informația circa 3 ani.
	Recunoaşte şi identifică monedele – începe să numere banii şi să-i păstreze.

Gîndirea	Relatează pe larg despre 3 imagini prezentate. Defineşte 4 obiecte sau fiinţe. Stabileşte asemănări între 2 obiecte prezentate (măr-portocală). Înțelege intuitiv relații contrarii (a lipi-a dezlipi). Foloseşte forme complexe de comparaţie (cald, călduţ, fierbinte). Denumeşte noţiuni din sfera a 4-5 categorii generale (îmbrăcăminte, mobilă, transport). Are cunoştinţe elementare despre unele meserii.
Imaginația	Este centrată pe fabulos (inventează şi amplifică întîmplări).
Coordonarea oculomotorie	Desenează un romb după model. Redă mai bine proporțiile în desen.

DOMENIUL 3: *Dezvoltarea limbajului și a comunicării*
- Vocabularul numără peste 4000 de cuvinte.
- Pronunță corect cele mai dificile sunete ("r", "ş").
- Poate avea o conversație de lungă durată.

DOMENIUL 4: *Dezvoltarea personală, socială și emoțională*
- Îşi alege prietenii după personalitate şi interese.
- Prieteniile sînt instabile, se poate purta chiar urît cu ceilalți copii.
- Începe să se compare cu ceilalți copii.
- Începe să înțeleagă punctul de vedere al altor persoane.
- Împarte şi se joacă cu ceilalți copii.
- Îi place responsabilitatea şi este capabil, în anumite limite, de autocritică.
- În funcție de personalitatea fiecăruia, copiii pot fi foarte încrezători în sine sau, dimpotrivă, pot avea o părere proastă despre ei.
- La vîrsta de 6 ani, începe să înțeleagă regulile, iar la 7 ani – adaugă propriile reguli; schimbă regulile după bunul plac şi tinde să fie învingător cu orice preț.
- Majoritatea băieților se identifică cu tata şi o pot învinovăți pe mama pentru toate lucrurile rele. Copiii se pot identifica şi cu adulții din afara familiei – educatori, vecini etc.
- Acceptă cu dificultate criticile şi este foarte sensibil, emoțional.
- Ființa sa este centrul propriului univers, are tendința de a se lăuda.
- Copiii la această vîrstă vor multe, sînt rigizi şi negativişti, se adaptează greu, pot da dovadă de comportament violent şi crize de furie.

Sugestie! *Ajutați-l pe copil să aibă o conduită socială adecvată, acceptînd situațiile în care nu poate cîştiga. În cadrul unor activități de joc, stabiliți împreună regulile de conduită, trasînd limite rezonabile, explicînd fiecare comportament în parte (atenționînd asupra consecințelor generate de comportamentele indezirabile, precum şi de beneficiile celor agreabile).*

Fiecare copil îşi are ritmul propriu de dezvoltare. La unii el este mai rapid, la alții – mai lent. Unii nu pot face față unor sarcini ce par a fi fireşti şi corespunzătoare vîrstei lor. Aceştia riscă să fie catalogați ca fiind deficienți sau întîrziați mental. Dar tot ei, ulterior, pot impresiona prin performanțele lor şcolare. Alții se dezvoltă într-un ritm propriu mai lent ori atestă mari lacune în plan cognitiv. Pentru a favoriza integrarea copiilor cu deficiențe de dezvoltare a sferei cognitive în instituțiile educaționale de masă şi, ulterior, în comunitățile din care fac parte, este nevoie de măsuri cu caracter profilactic sau de sprijin, cum ar fi:

– aplicarea, în grădiniţă şi în familie, a unor măsuri de stimulare generală şi terapie specializată în aspect senzorial, psihomotor, de limbaj;
– pregătirea atentă a debutului şcolar, mai cu seamă al celor care prezintă dificultăţi de comunicare şi relaţionare, în activitatea grafică, în orientare ş.a

Sugestie! *În cazul unor întîrzieri accentuate, se recomandă amînarea cu încă un an a debutului şcolar, dar cu obligaţia pregătirii intensive, care pentru unii copii este destul de anevoioasă.*

Posibile soluţii de integrare a copiilor cu deficienţe de dezvoltare a sferei cognitive

- Organizarea grupei pe centre de interes, punerea la dispoziţia copiilor a unui sortiment mare de materiale – permite alternarea stilurilor de învăţare.
- Observarea atentă a fiecărui copil şi stabilirea cerinţelor educaţionale speciale – permite planificarea activităţii educative conform nivelurilor de dezvoltare ale tuturor copiilor.
- Divizarea sarcinilor în etape mai mici de învăţare.
- Diversificarea şi multiplicarea posibilităţilor de exprimare, mai cu seamă pentru copiii cu dificultăţi de vorbire (prin desen, pictograme ş.a).
- Substituirea semnalelor vizuale cu cele auditive, tactile şi a semnalelor auditive cu cele vizuale, tactile etc., însoţite de descrierea în detaliu – favorizează percepţia informaţiei de către copiii cu deficienţe de vedere ori de auz.

4. Achiziţii psihologice notabile ale copilăriei

- **Conceptul de sine** suferă modificări majore. Copilul începe să se perceapă nu doar ca simplu actor al propriilor acţiuni, ci şi ca "regizor" al acestora. El îşi dezvoltă o constanţă a *sinelui*, percepţia unui *sine* stabil, care nu se schimbă indiferent de comportamentele sale, de răspunsurile şi feedback-urile celorlalţi. De asemenea, în jurul *sinelui* se construieşte şi un set de evaluări pozitive sau negative, care constituie **stima de sine**.

- Un alt aspect al **conceptului de sine** care se dezvoltă la această vîrstă îl reprezintă **identitatea de gen. Conceptul de gen** se exprimă atît în adoptarea unor comportamente specifice sexului căruia îi aparţine şi în înţelegerea semnificaţiei faptului de a fi băiat sau fată, cît şi în înţelegerea constanţei genului în ciuda unor schimbări superficiale ale aspectului fizic. **Conceptul de gen** (sex psihologic sau "gender" – engl.) reprezintă asumarea mentală a sexului biologic. Formarea acestuia începe către vîrsta de 3 ani şi are loc în mai multe etape:
  – adoptarea *comportamentelor* şi a *atitudinilor* specifice genului căruia îi aparţine copilul;
  – apariţia *conceptului de gen ca atare*, adică înţelegerea în termeni cognitivi a ceea ce înseamnă să fii băiat/bărbat sau fată/femeie;
  – apariţia *angajamentului emoţional* faţă de un gen particular (care se prelungeşte pînă în adolescenţă).

Din punct de vedere comportamental, la 2 ani, preferinţa pentru anumite jucării este destul de clar diferenţiată, poate şi din cauza educaţiei sau a întăririlor primite de la părinţi. Copiii identifică deja anumite obiecte ca fiind feminine sau masculine. Dar, deşi acceptă această împărţire a lumii, încă nu îşi pot recunoaşte apartenenţa la una dintre categorii.

La 3-4 ani, preferinţa pentru anumite obiecte sau activităţi este deja pregnantă.

Sugestie! *Încurajaţi copiii să se joace cu jucăriile care îi atrag, fără a ţine cont de restricţiile culturale. Cînd îi antrenaţi în jocul de rol sau de simulare, invitaţi-i să „joace" şi alte roluri decît cele care desemnează categoria de gen ai cărei reprezentanţi sînt. Surprindeţi copiii care îi admonestează sau îi ridiculizează pe alţii pentru preferinţe ludice „neconforme" din punctul de vedere al genului şi atrageţi-le atenţia că singurul lucru care contează este interesul fiecăruia şi preferinţele sale. Nu ironizaţi băieţii cărora le place să servească masa, să se joace cu păpuşile sau să picteze. Cine ştie, poate devine un mare designer! La fel, nu descurajaţi fetele care preferă să se joace cu maşinuţe.*

O importanţă deosebită o are *sancţionarea culturală*. Aici rolul decisiv îl au părinţii. De regulă, taţii sancţionează prompt comportamentele nepotrivite/neconforme genului (mai ales la băieţi), iar mamele admonestează fetiţele pentru conduitele „nedemne de o prinţesă".

Sugestie! *Invitaţi părinţii la o discuţie cu privire la educaţia de gen a copiilor şi transmiteţi cu insistenţă mesajul că rolurile de gen şi relaţiile de gen în societate trec prin mari modificări, că este mai sănătos şi mai adaptativ pentru copii să deţină un arsenal vast de conduite şi atitudini prin intermediul cărora să fie mai funcţionali ca adulţi, să se integreze mai eficient în grupuri sociale şi să fie eficienţi în diverse relaţii sociale. Mai mult, o educaţie de gen corespunzătoare presupune, întîi de toate, realizarea potenţialului fiecărui copil, considerarea resurselor sale şi a aptitudinilor, fără a circumscrie dezvoltarea copilului în virtutea stereotipurilor existente (cu privire la relaţiile de gen, profesii şi vestimentaţie pentru fete şi băieţi etc.).*

Conceptul de gen apare cu referire la *sine* şi doar apoi se extinde la cei din jur.

Sugestie! *Pentru a ajuta copilul să perceapă adecvat apartenenţa de gen proprie şi a celorlalţi copii, recurgeţi la următorul dialog: "Dacă Mihai avea părul scurt şi acum are părul lung, s-a transformat în fetiţă?". În cazul cînd răspunsul copilului este afirmativ, întrebaţi-l: "Dar dacă tu ai avea părul lung, te-ai fi transformat în fetiţă?". De regulă, copilul va răspunde negativ, iar dvs. îl veţi ajuta să raporteze acelaşi lucru şi asupra lui Mihai.*

- **Progrese semnificative apar în capacitatea de autoreglare şi autocontrol**. Preşcolarii pot să îşi inhibe acţiunile mult mai bine, să accepte amînarea recompenselor şi să tolereze frustrările. Ei sînt capabili să interiorizeze regulile şi să se supună acestora chiar şi atunci cînd adulţii nu sînt de faţă. De asemenea, reuşesc să îşi automonitorizeze comportamentul în funcţie de context.

Sugestie! *Pentru a consolida această capacitate, este indicat ca, după o scurtă absenţă a dvs. sau după un joc în grupuri mici, să aveţi o discuţie cu copilul privind respectarea regulilor şi a felului în care s-a comportat, lăudîndu-l pentru conduitele adecvate şi ignorînd sau manifestînd convingerea unor conduite mai bune, în cazul celor indezirabile. Aceste discuţii sînt mai necesare copiilor hiperactivi, copiilor cu conduite inadecvate şi celor care „uită" regulile.*

- **Diferenţele temperamentale sînt tot mai evidente** la această vîrstă. Se consideră că diferenţele interindividuale pot fi regăsite pe un continuum ***timiditate*** şi ***inhibiţie, sociabilitate*** şi ***extroversiune***. Aceste diferenţe sînt şi mai clare atunci cînd copiii se confruntă cu situaţii nefamiliare.

Copiii care au tendinţa să se inhibe (încercaţi să evitaţi folosirea cuvîntului *inhibaţi*) sînt intimidaţi mai repede de un adult decît de un seamăn. Astfel, în cadrul unor activităţi de realizare a sarcinilor sau de joc, spre

deosebire de copiii cu un grad de sociabilitate crescut, care îşi vor expune punctul de vedere sau vor negocia cu dvs., cei cu un grad sporit de inhibiţie pot trăi stări de spaimă instantanee şi vor evita comunicarea.

Reactivitatea şi inhibiţia comportamentală au fost puse în relaţie şi cu *strategiile de coping* (din engl.– *a face faţă la ceva/cineva*) ale celor de 4-6 ani. Astfel, copiii cu un grad sporit de inhibiţie se focalizează pe prelucrarea excesivă a problemelor, fără căutarea unei soluţii, în timp ce copiii cu un nivel sporit de sociabilitate au un stil constructiv de focalizare pe soluţie. Focalizarea pe problemă sau pe soluţie este legată de atenţie, controlul atenţional fiind mai fragil la copiii cu un grad înalt de inhibiţie. Aceştia sînt mai sensibili şi la factorii distractori, chiar dacă rumineazǎ foarte mult. Şi în cazul acesta există pronunţate influenţe culturale privind diferenţele de gen: în societatea noastră, capacitatea de coping constructiv nu este valorizată la fel, băieţii fiind întăriţi să adopte strategii active, iar fetele – strategii evitative.

Sugestie! *Este indicat să abordaţi diferenţiat aceşti copii, în special în cadrul activităţilor: să încurajaţi găsirea soluţiilor, să asiguraţi un mediu de lucru optim, fără prea mulţi factori distractori, să perseveraţi cu exerciţii de stimulare a atenţiei etc.*

În ceea ce priveşte diferenţele de gen, fiţi conştienţi de existenţa propriilor stereotipuri de gen şi atitudini diferenţiate pentru fete şi băieţi şi nu permiteţi ca acestea să saboteze calitatea educaţiei (inclusiv de gen) pe care o realizaţi.

- **Se dezvoltă relaţiile cu prietenii.** Începînd cu vîrsta de 3 ani, copiii manifestă o tendinţă pronunţată pentru alegerea prietenilor pe considerente de sex, vîrstă şi comportament. După formarea diadelor sau a grupurilor, apar diferenţe în tratarea prietenilor faţă de alţi copii. Se pare că în interiorul grupului de prieteni există interacţiuni sociale mult mai accentuate şi jocuri mult mai complexe. Dar şi interacţiunile negative sînt mai frecvente, lucru care se reflectă în numărul crescut de conflicte. Însă atunci cînd conflictul se rezolvă, între prieteni există atitudini mai înţelepte: de negociere şi renunţare în favoarea celuilalt pentru soluţii care să împace ambele părţi. Se afirmă că cel mai important lucru în stabilirea unei relaţii între copiii de 3-5 ani ar fi capacitatea de a împărtăşi aceleaşi scenarii în cadrul jocului simbolic; cu alte cuvinte, devin prieteni cei ce se joacă împreună.

Sugestie! *Încercaţi să nu interveniţi prea mult în timpul jocului, lăsaţi copiii să îşi stabilească regulile şi să adopte măsuri de penalizare pentru cei care le încalcă. Totuşi, atunci cînd în cadrul grupului mare se cristalizează o gaşcă dominantă şi membrii acesteia se manifestă mai agresiv în raport cu alţi copii, acţionaţi. Atenţie însă, nici în acest caz şi nici în altele, nu se recomandă destrămarea artificială a grupurilor mici de copii, precum şi a diadelor (oricît de „periculoase" ar fi). Nu separaţi prietenii şi amicii decît episodic (pentru luarea mesei sau pentru realizarea de sarcini în comun cu alţi copii decît cei din grupul mic).*

Grupurile de copii sînt organizate ierarhic, avînd lideri informali care domină şi impun idei, chiar dacă aceştia se afirmă fără ca cineva din grup să îşi dea seama. Această structură ierarhică ar duce la un fel de umanizare a lumii sociale a copiilor, absorbind tendinţele lor agresive.

Sugestie! *Evitaţi să schimbaţi ordinea ierarhică din cadrul grupului mare şi al grupurilor mici, oricît de mult aţi fi tentat să o faceţi. Bineînţeles, de la înălţimea experienţei dvs. de viaţă, puteţi considera că lider ar trebui să fie Dinu, dar dacă grupul îl urmează pe Ionuţ, nu este cazul să insistaţi sau să manipulaţi situaţia astfel încît să-l avantajaţi pe Dinu. Este decizia copiilor şi nici ei nu vor şti să argumenteze de ce îl urmează anume pe Ionuţ!*

Din perspectiva dimensiunii de gen, este indicat să nu descurajaţi prin opinii sau limbaj nonverbal orice iniţiativă parvenită de la fetiţe: deocamdată, societatea noastră dezaprobă manifestările de liderism din partea acestora şi nu credem că v-ar plăcea să ştiţi că sînteţi persoana care a împiedicat apariţia unei viitoare preşedintă de ţară! Ţineţi minte: fiecare copil are dreptul să îşi realizeze potenţialul!

5. Nevoile copilului şi preocuparea pentru respectarea lor

„Obiectivul absolut este educarea copiilor în aşa fel încît să fie pregătiţi a duce o existenţă responsabilă, fericită şi plină de reuşite. Asta înseamnă că veţi anticipa nişte situaţii precise pentru copiii voştri, avînd în vedere că ei nu o pot face singuri."
(Ross Campbell)

Concepte:

- *nevoie* – stare a persoanei care resimte o lipsă, acţionează ca un semnal de alarmă şi îl conduce pe individ la săvîrşirea unor acţiuni pentru a o satisface;
- *ataşament* – „orice formă de comportament prin care persoana se plasează şi menţine proximitatea cu un anumit individ pe care îl vede ca fiind capabil a se confrunta cu dificultăţile vieţii" (Bowlby); ataşamentul copilului nu se realizează atît faţă de persoana care îl hrăneşte sau îl schimbă, cît faţă de persoana care interacţionează şi care comunică emoţional, empatic cu el;
- *figură de ataşament* – persoană care îngrijeşte în mod constant copilul şi cu care acesta interacţionează mai des. Această persoană este percepută de copil ca un scut, care îl ajută să se angajeze în explorarea lumii sociale şi fizice. De cele mai dese ori, figura de ataşament al copiilor este mama.

Copilul de 1-3 ani

Nevoile copilului	**Comportamente neadecvate ale adulţilor**	**Consecinţele nerespectării nevoilor**
• Nevoia de susţinere permanentă din partea adultului; • nevoia de valorizare din partea adultului pentru dobîndirea încrederii în sine şi în adult; • nevoia de stimulare a independenţei; • nevoia de a semăna cu părinţii ca personalitate; • învăţarea autocontrolului; • nevoia jocurilor zilnice, cu o diversitate de obiecte; • nevoia de situaţii în care să înveţe să se îngrijească singur.	• Atitudinea nonpermisivă: *este mic, nu ştie, nu înţelege;* • desconsiderarea competenţelor copilului (nu îl lăsăm să mănînce singur pentru că *este mic şi nu poate* sau *nu poate duce singur lingura la gură şi, în loc sa mănînce, face mizerie*); • atitudine de supraprotejare; • lipsa stimulării copilului; • lipsa de reguli sau reguli excesive, neadecvate vîrstei şi puterii de înţelegere a copilului.	• Copilul adoptă un comportament de revoltă sau de obedienţă exagerată, de neîncredere în propriile puteri (timiditate, refuzul de a sta singur în cameră, pavor nocturn sau enurezis nocturn); • nu are curaj pentru noi experienţe; • adoptă un model de relaţie ambivalentă cu adultul: de respingere a adultului, dar şi dependenţă de acesta.

Copilul de 3-6 ani

Nevoile copilului	Comportamente neadecvate ale adulţilor	Consecinţele nerespectării nevoilor
• Nevoia de a vorbi despre ceea ce simte, de a împărtăşi experienţe şi sentimente cu adulţii şi copiii; • nevoia de a se simţi partener în dialog; • nevoia de a avea prieteni printre semeni; • nevoia de feedback, de apreciere din partea educatoarei; • nevoia de fabulaţie; • nevoia de cunoaştere în legătură cu viaţa sexuală şi diferenţele sexuale.	• Atitudine critică; • atitudine nejustificată de control; • lipsa feedback-ului; • penalizare pentru fabulaţii, fiind considerate minciuni; • evitarea unor subiecte din sfera de curiozitate a copilului.	• Comportamente de rezistenţă; • se simte judecat şi vinovat, motiv pentru care va avea un comportament de ascundere; • refuzul dialogului, stagnare în dezvoltarea limbajului şi la nivel psihosocial; • teamă crescută la lăsarea nopţii, enurezis şi stări de groază; • ascunderea adevărului de teama de a nu fi pedepsit, de a pierde dragostea adulţilor; • reacţii de ruşine, teamă, timiditate.

Copilul de 6-7 ani

Nevoile copilului	Comportamente neadecvate ale adulţilor	Consecinţele nerespectării nevoilor
• Nevoie permanentă de susţinere şi valorizare; • nevoia de a depăşi perioada de trecere de la grădiniţă la şcoală, de la un model social la altul; • nevoia de a înţelege situaţiile conflictuale din mediul familial, cauzele şi efectele acestora.	• Neînţelegerea complexităţii perioadei de trecere; • reacţii neadecvate la modificările emoţionale ale copilului; • suprasolicitarea copilului; • aşteptări ce depăşesc puterea de concentrare a copilului; • mediu relaţional instabil; • crearea iluziei de mediu familial sănătos (ascunderea unor situaţii/evenimente conflictuale).	• Instabilitate emoţională crescută ce duce la vulnerabilitate, oboseală sau agitaţie, hiperactivitate; • stare de disconfort (oboseală excesivă, abandonul activităţilor agreate anterior, poftă crescută de mîncare sau lipsa poftei de mîncare etc. • perturbări relaţionale profunde (irascibilitate crescută, încălcarea permanentă a limitelor şi/sau eludarea autorităţii adultului, retragere în sine); • dezvoltă suspiciuni, se instalează un sentiment de vinovăţie greu de demontat (*părinţii divorţează din cauza mea; eu sînt vinovat că m-au părăsit*) şi cu repercusiuni asupra dezvoltării sale normale.

Satisfacerea nevoilor copiilor reprezintă unul din sloganele de care ar trebui să se conducă adulţii (în special părinţii şi educatorii). Cea mai bună modalitate prin care o putem face este **educaţia prin iubire**.

Educaţia prin iubire este o educaţie proactivă, care anticipează nevoile elementare ale copiilor şi încearcă să le satisfacă.

Educaţia eficientă se bazează pe 4 pietre de temelie:

1. satisfacerea nevoilor emoţionale şi de iubire ale copilului;
2. asigurarea unei pregătiri pline de iubire, dar şi formarea unei discipline a copilului;
3. asigurarea unei protecţii fizice şi emoţionale;
4. explicarea şi exemplificarea controlului mîniei.

Dacă lipseşte una dintre aceste pietre de temelie sau nu se pune accentul necesar pe ea, copilul ar putea să se confrunte cu anumite probleme.

Grilă de autoevaluare

În vederea realizării unei educaţii eficiente, reflectaţi asupra următoarelor întrebări:

- Aveţi copii cu care vă place să lucraţi mai mult?
- Vi se întîmplă să cedaţi în faţa unor comportamente neadecvate ale copiilor?
- Vă este dificil să interacţionaţi cu unii părinţi?
- Aveţi în grupă copii pe care îi adoraţi/preferaţi?
- Aveţi suficientă răbdare de a colabora cu părinţii?
- Credeţi că există copii „răi”?
- Credeţi că de neascultarea copiilor sînt vinovaţi părinţii acestora?

Reflectarea asupra acestor întrebări vă va ajuta să conştientizaţi în ce măsură sînteţi capabil/ă să acceptaţi necondiţionat copiii cu care interacţionaţi.

Ce înseamnă, de fapt, *acceptarea necondiţionată* – una dintre abilităţile ce asigură eficienţă educaţiei? Înseamnă să acceptaţi copilul indiferent de capacităţile sale, de aspectul fizic sau trăsăturile de caracter. Indiferent de faptul că vă aminteşte de o altă persoană (pe care o placeţi sau nu). Indiferent de ce aşteptaţi de la el. Şi, cel mai greu, indiferent de faptul că se poartă şi reacţionează într-un anume fel.

Evident, aceasta nu înseamnă să-i aprobaţi mereu comportamentul, ci doar să îl acceptaţi ca personalitate, chiar dacă îi detestaţi comportamentul – un lucru deloc uşor de înfaptuit.

6. Diversitatea de manifestări psihocomportamentale specifice copilăriei

"Copilul hipersensibil, temător"[1]

De cele mai multe ori, aceşti copii au un comportament ce demonstrează *precauţie* şi *teamă*, ceea ce le limitează puterea de explorare şi exprimare. Copilul mic cu personalitate de tip hipersensibil este foarte timid, atît în relaţiile cu copii de aceeaşi vîrstă, cît şi cu adulţii. Mai tîrziu, poate avea chiar *atacuri de panică*

1 Deşi folosite pe larg de către părinţi şi educatori, acest tip de sintagme prin care adulţii caracterizează copiii nu sunt recomandabile. Odată pronunţate, aceste tipologii nu fac decît să eticheteze copiii şi să-i reducă la nişte manifestări comportamentale, omiţînd identitatea şi personalitatea copiiilor. Mai mult decît atît, ele pot deveni *profeţii care se autorealizează* deoarece în timp, copilul va ajunge să se „conformeze” acestor etichete. Ceea ce deranjează de fapt, este o conduită, o manifestare comportamentală, o atitudine, şi nu copilul în întregime. Îndemnul nostru este să evitaţi folosirea unor asemenea etichete. Puteţi caracteriza copilul ca fiind „cu manifestări agresive”, şi nu „un copil agresiv” sau „un copil cu timiditate sporită” versus „copil timid”.

şi *stări schimbătoare*. Unul din riscuri este *depresia*. În general, copilul hipersensibil are o *aţentie sporită pentru detalii*, este foarte receptiv la tot ceea ce îl înconjoară şi poate fi copleşit de evenimentele încărcate emoţional. Copilul hipersensibil se remarcă prin *reacţii exagerate* la atingere, zgomote puternice: aromele, sunetele şi experienţele tactile ce sînt plăcute pentru un alt copil pe el îl pot irita.

Sugestie! *Evitaţi să catalogaţi public copiii cu un grad înalt de sensibilitate ca fiind fricoşi, neputincioşi etc. Profilul lor psihologic conţine multe alte trăsături prin care îi puteţi caracteriza! Totodată, deoarece au un simţ de orientare redus şi se pot rătăci, nu-i implicaţi în calitate de ghid în activităţi ce presupun abilităţi de orientare în spaţiu. Nu veţi face decît să le sporiţi deznădejdea şi să le accentuaţi neîncrederea. La fel, puţini dintre ei au aptitudini sportive, în schimb performează la activităţi care necesită concentrare şi atenţie la detalii (ex., origami) – o mare resursă pentru activităţile migăloase.*
În acelaşi timp, dacă veţi avea o reacţie fie prea protectoare şi îngăduitoare, fie prea punitivă şi intruzivă, veţi agrava stările şi comportamentele amintite. Cea mai bună abordare în educaţia acestui tip de personalitate este empatia, oferirea unor limite blînde, dar ferme, precum şi încurajarea experienţelor noi şi a explorărilor.

"Copilul ruşinos şi retras" evită participarea în situaţii sociale datorită fricii de situaţie, de eşec sau de critică, de umilinţă. Spre nefericire, aceşti copii sînt ignoraţi, deoarece, spre deosebire de cei solicitanţi de atenţie, creează probleme.

Recomandări practice:

- Determinaţi cauzele prin metode indirecte.
- Construiţi o relaţie de încredere cu copilul.
- Implicaţi copilul în activităţi de grup sau proiecte. Lăsaţi-l să îşi aleagă coechipierii.
- Delegaţi-i responsabilităţi – transmiterea mesajelor, îngrijirea florilor ş.a. Evitaţi acţiuni ce depăşesc posibilităţile copilului.
- Nu ironizaţi pe seama stării sale de ruşine sau nu-i cereţi să comunice ceva în faţa grupului fără a-l preveni. O modalitate de încurajare a copilului să vorbească este programarea unei întrebări şi a unui răspuns. Îl veţi invita să vorbească în faţa celorlalţi doar cînd va dori el.
- Dezvoltaţi noi comportamente prin jocuri de rol.

"Copilul apatic şi visător"

Copilul cu acest tip de personalitate se arată foarte puţin interesat de ceea ce se petrece în jurul lui şi, în vreme ce semenii lui aleargă şi ţipă, el *stă liniştit în colţişorul său*. Partea pozitivă este *imaginaţia foarte bogată* şi *capacitate de independenţă sporită*, calităţi apreciate şi utile la maturitate. Spre deosebire de copiii hipersensibili, cei apatici şi visători *au nevoie de stimuli puternici pentru a reacţiona* – sunet puternic şi prelung, atingere puternică etc. Copiii apatici pot avea probleme cu activităţile ce necesită *coordonarea mişcărilor*: legatul şireturilor, desenatul, urcatul scărilor, mersul prin spaţii înguste fără a agăţa şi răsturna obiectele din jur. Alte probleme pot apărea în cadrul *dezvoltării limbajului* şi a *comunicării verbale*.

Sugestie! *Nu renunţaţi la aceşti copii! Nu este exclus să aveţi această tendinţă, tocmai deoarece este nevoie de stimuli puternici pentru a le capta atenţia şi de implicare emoţională. Resursele dvs. cele mai solicitate în raport cu ei sînt: energia, răbdarea şi perseverenţa.*

"Copilul sfidător, încăpăţînat şi obraznic"

Copilul cu acest tip de personalitate are un *comportament predominant negativ*, fiind recalcitrant şi vrînd

să aibă controlul tot timpul. De multe ori, face exact opusul a ceea ce i se cere. Preferă *repetiția* şi *schimbările lente*, are tendința de a fi *perfecționist* şi *impulsiv*, de a demonstra un *comportament exuberant.*

Aceste conduite sînt impregnate de mînie, antagonism, iritabilitate, agresiune.

Recomandări practice:

- Determinaţi motivele ce stau la baza acestor stări. Ascultaţi atent copilul şi aflaţi-i sentimentele faţă de sine, de familie. Copiii se "aprind" atunci cînd nu le sînt satisfăcute trebuinţele de dragoste şi respect. Admiteţi că au puterea de a nu asculta şi a opune rezistenţă. Evitaţi ameninţările. Refuzaţi să deveniţi complice în conflict.
- Exersaţi şi întăriţi comportamentele alternative.
- Stabiliţi circumstanţele care provoacă aceste comportamente. Evaluaţi-le. Există o perioadă anume în care ele se manifestă mai frecvent?
- Alcătuiţi o listă a sarcinilor de îndeplinit şi orarul zilei.
- Uneori copiii nu înţeleg că se comportă negativ. Identificaţi problema. Elaboraţi un plan de modificare a conduitei. Planul trebuie să includă recompense pentru comportamente dezirabile. Practicaţi noile comportamente şi întăriţi-le prin "încheierea unui contract".
- Ignoraţi comportamentele respective pe cît posibil. Atunci cînd această tactică nu funcţionează, recurgeţi la tehnici de izolare (ex., time-out). Evitaţi pedeapsa fizică, pentru că provoacă agresivitate.
- Sugeraţi-le părinţilor să nu reacţioneze ameninţător la comportamentele date, conflictul se va înteţi. Sfătuiţi-i să părăsească camera sau să se îndepărteze de copil pentru cîteva momente.
- Pentru exteriorizarea tensiunii negative, utilizaţi următoarele tehnici: desen, exerciţii fizice, muzică.
- Implicaţi copilul în activităţi, cercuri unde ar putea să se simtă mai bine.

"Copilul impulsiv"

Este foarte uşor să-l depistezi într-un grup de copii. El îşi doreşte ca jocul să înceapă cît mai repede, nu este atent la explicarea regulilor, iscă mici conflicte. Atunci cînd participanţii sînt captivaţi de joc, copilul impulsiv îl abandonează, stricînd distracţia şi bunul lui mers.

Totuşi, impulsivitatea este o caracteristică a majorităţii copiilor mici, lucru explicabil prin faptul că gîndirea lor nu este suficient de matură şi ei nu au în vedere consecinţele acţiunii. Copiii nu analizează situaţia în ansamblul ei, astfel că acţiunea şi gîndirea sînt "puse în funcţiune" aproape simultan.

Copiii de pînă la 3 ani se lovesc mereu de masă, scapă lucrurile din mînă, bat toba chiar dacă li se cere insistent să se oprească. Este modul lor caracteristic de a cunoaşte lumea şi obiectele din jur. Cu toate acestea, la 4 ani, copiii ar trebui să dobîndească control asupra acţiunilor întreprinse. Dacă ei continuă să fie impulsivi în mişcări şi comportament, acest lucru le va afecta capacitatea de concentrare şi învăţare. Este greu să le captezi atenţia, să le ceri o favoare sau să îndeplinească o sarcină. Impulsivitatea este un factor care le afectează şi relaţiile sociale. De aceea, este necesar a-i ajuta să-şi modeleze reacţiile şi să dobîndească control.

Cum poate fi ajutat un astfel de copil? Impulsivitatea poate apărea ca reacţie la rugămintea de a realiza o sarcină simplă, rugăminte care îl jigneşte. În astfel de cazuri, îndrumaţi-l către activităţi ce presupun o utilizare mai mare a muşchilor: efortul fizic va reduce nivelul de impulsivitate şi de energie. Dacă este foarte gălăgios şi activ, propuneţi-i o activitate mai liniştita, de care să se poată bucura înainte de a reveni la cea anterioară.

Iată cîteva exerciţii:

- ***Ne jucăm cu apa***

Desenaţi pe cîteva pahare transparente o linie (cu un marker de culoare accentuată). Rugaţi copilul să umple paharele cu apă fără a depăşi linia trasată.

- ***Rostogolirea mingii***

Trasaţi mai multe linii pe trotuarul din curtea grădiniţei şi cereţi-i copilului să facă pase în aşa fel încît mingea să nu depăşească aceste limite. Prin acest exerciţiu îl veţi ajuta să îşi stăpînească pornirea de a lovi mingea tare, de a-şi controla comportamentul.

- ***„De-a semaforul”***

Arătîndu-i cartonaşul de culoare roşie, copilul trebuie să înveţe că e nevoie să se oprească din orice activitate pe care o desfăşoară, arătîndu-i cartonaşul verde – că se poate întoarce la activitatea lui. În locul cartonaşelor puteţi folosi indicaţii verbale: ex., *semaforul arată roşu* sau *semaforul arată verde.*

"Copilul neatent"

Acest copil nu reuşeşte să stea locului sau să acorde atenţie unui lucru. Neliniştit, el va trece de la un obiect la altul, de la o activitate la alta, fiind, deseori, diagnosticat în mod greşit cu *deficit de atenţie* (ADHD, engl. – *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*). Lipsa atenţiei şi nelinişte se datorează unor caracteristici fizice – fie că este vorba de modul în care procesează ceea ce vede sau aude, fie că este vorba de modalitatea în care îşi mişcă corpul sau în care corpul reacţionează la stimuli.

Sugestie! *În loc să vă lăsaţi "acaparat/ă" de părţile negative ale comportamentului copilului, impunînd restricţii aspre şi cerîndu-i tot timpul „să fie atent”, ajutaţi-l să facă faţă dificultăţilor cu care se confruntă. Dvs. şi părinţii sînteţi persoanele care îi pot arăta cum trebuie să îşi utilizeze “punctele forte”. Învăţînd să se concentreze asupra unui lucru, va scoate la iveală şi alte calităţi.*

"Copilul egocentric"

Egocentrismul sau convingerea copilului că este centrul universului se întîlneşte la toate vîrstele copilăriei şi se manifestă diferit. Copilul egocentric de orice vîrstă se plasează pe sine pe primul plan, fără să ţină cont de părerile şi dorinţele altora, are tendinţa de a exclude existenţa celorlaţi din viaţa lui. Gîndirea egocentristă este, de cele mai multe ori, alimentată de comportamentul părinţilor faţă de copil. Cînd acesta refuză să se supună regulilor de orice fel, părintele trebuie să reacţioneze cu calm, să fie ferm şi să poată spune *nu.* Atenţionaţi părinţii despre acest lucru!

De exemplu, copiii egocentrici îşi doresc să aibă jucăria altui copil şi o pot lua fără a avea aprobarea “stăpînului/stăpînei”. Ei nu procedează astfel din răutate, ci pentru că nu sînt în stare să se pună pe locul II!

În general, pînă la 4 ani, copiii învaţă să împartă, să ceară, să facă schimb de jucării, însă, pentru a ajunge la acest stadiu, au nevoie de puţină îndrumare în:

- a-şi dezvolta simţul proprietăţii;
- a-şi cultiva dorinţa de cooperare şi noţiunea de *ajutor reciproc.*

Există cîteva modalităţi de a realiza aceste scopuri, cîteva “trucuri” pe care educatorii şi părinţii trebuie să le pună în aplicare:

1) În cadrul familiei, copilul trebuie să aibă o serie de jucării doar ale lui, care să fie aşezate într-un loc doar al lui, iar la grădiniţă – 1-2 jucării cu care se joacă în mod preferenţial şi de care este “responsabil”. Astfel, el va învăţa diferenţa dintre lucrurile lui, lucrurile altora şi lucrurile comune.
2) Este recomandabil să proiectaţi activităţi în cadrul cărora să îi arătaţi cîteva obiecte personale (îmbrăcaminte, periuţă de dinţi etc.) şi comune (scaun, echipament sportiv, masă, casetofon etc.), din sala de grădiniţă, dar şi de acasă.
3) Ajutaţi-l să înveţe să fie cooperant cu ceilalţi copii: explicaţi-i că, făcînd schimb de jucării, va avea o mai mare varietate de jucării. Totodată, trebuie să-i lăsaţi libertatea de a alege ce jucării vrea să împartă şi cu cine dintre colegi.

"Copilul activ, agresiv"

Copilul cu acest tip de personalitate este foarte *impulsiv* şi predispus la reacţii fizice. Adesea, *în loc să se gîndească cum ar trebuie să acţioneze, întîi acţionează*. El devine foarte uşor frustrat şi agresiv: pentru a obţine ceea ce doreşte, recurge la lovituri. Calităţile lui de bază sînt *entuziasmul* şi *creativitatea*.

> **Sugestie!** *Fără să intenţionaţi acest lucru, puteţi agrava comportamentul copilului activ, cu tendinţe agresive, alternînd între "educatoare de treabă" şi stări de nervozitate şi irascibilitate. Aceşti copii au nevoie de un* ***cadru armonios*** *şi* ***plin de afecţiune****, cu reguli respectate de toţi. Invitaţi părinţii la o discuţie, accentuînd cele menţionate şi, totodată, puneţi-vă de acord cu ei în privinţa educaţiei oferite, făcînd un "front comun" în faţa copilului. Este important să îl încurajaţi să îşi folosească imaginaţia şi să caute alte mijloace de exprimare, în afară de agresivitate.*

Agresivitatea copiilor reprezintă una dintre cele mai dificile forme de comportament emoţional negativ cărora trebuie să le faceţi faţă. Este important să ştiţi, însă, că un comportament agresiv nu va apărea niciodată brusc, «din senin» sau fără vreo legătură cu mediul de viaţă al copilului sau cel de educaţie. De cele mai dese ori, manifestările agresive ale copiilor apar ca un răspuns la ceva, ce a avut/ are un impact traumatic asupra copilului, iar el nu a putut exprima acest lucru într-o manieră adecvată şi directă.

Cauzele agresivităţii la copii pot fi următoarele:

- imitarea comportamentului cuiva (adult, personaj din desene animate, coleg etc.);
- abuz şi/ sau violenţă în familie;
- expresia nemulţumirii (de ex., faţă de presupusa "abandonare" a părinţilor sau regulile prea rigide de la grădiniţă);
- foame, oboseală sau altă stare de disconfort;
- dorinţa de a atrage atenţia celorlalţi sau de a demonstra superioritatea sa asupra altora (copii sau educatori);
- pedepsele prea dese şi nepotrivite (atît acasă, cît şi la grădiniţă);
- "rodul" unui răsfăţ care determină copilul să creadă că i se cuvine totul;
- sentimentul de nesiguranţă, care îl pot face pe copil să simtă nevoia de a fi defensiv, de a se apăra;
- lipsa abilităţilor adecvate de comunicare (ceea ce face ca acest copil să nu fie înţeles de ceilalţi);
- „metodă" de rezolvare a problemelor, înfrângerea celui mai slab/ mic.

Este important să ştiţi că odată manifestat, comportamentul agresiv riscă să se permanentizeze în cazul cînd copilul a obţinut ce a dorit, deoarece această „victorie" oferă satisfacţie si beneficiu pentru moment, iar astfel, se întăreşte comportamentul agresiv.

Sugestii practice:

- Identificaţi şi reduceţi motivele de nemulţumire ale copilului. Evitaţi ameninţarea sau pedepsirea copilului.
- Recunoaşteţi emoţiile şi sentimentele copilului pentru a vă da seama când este pe cale de a se mânia şi abordaţi imediat problema supărătoare.
- Actionaţi prompt. De îndată ce aţi observat o monifestare agresivă, aşezaţi-vă în pirostrii lîngă copil şi cu un ton ferm, spuneţi-i : "Nu face acest lucru pentru că răneşti/ jigneşti / Este interzis să loveşti etc.".
- Oferiţi-i copilului o pauză. Dacă copilul este mai mare de 2 ani poate déjà să înţeleagă consecinţele comportamentului său – o pauza de izolare îl poate ajuta să-şi regăsească controlul.
- Ajutaţi copilul să-şi direcţioneze impulsurile agresive spre alte activităţi, constructive (de ex., jocuri active cu o conotaţie simbolică, cum ar fi să deseneze ceva sau să joace un rol imaginar).
- Ajutaţi-l să se elibereze de tensiunea acumulată, astfel încât emoţiile să nu fie reprimate doar pentru a

izbucni mai târziu, într-un mod mult mai violent.

- Ajutaţi copiii să-şi exprime în mod deschis sentimentele şi emoţiile negative imediat ce ele apar, fără a depozita în mintea lor resentimentele, mânia sau ura.
- Ajutaţi-l să înţeleagă ceea ce simte. Dacă copilul are 4 ani sau mai mult întrebaţi-l cum se simte când este furios. Învăţaţi-l procedee simple de gestionare a emoţiilor, precum să respire adânc, să numere pană la 10, să fredoneze un cantec, şi îndemnaţi-l ca data viitoare când se va mai simţi furios să aplice aceste tehnici.
- Puteţi ignora un acces de furie, dar nu e recomandabil să fiţi indiferent faţă de acesta. După ce totul s-a liniştit şi copilul devine din nou calm, discutaţi cu el despre comportamentul nepotrivit pe care l-a avut şi învăţaţi-l cum să se comporte pe viitor, fără să-şi mai piardă controlul.
- Atunci cînd copilul este calm, discutaţi cu el consecinţele comportamentului agresiv şi planificaţi comportamente alternative. Exersaţi aceste alternative, iar atunci cînd aţi surprins copilul că aplică un comportament de alternativă – intăriţi-l (prin laudă, premiere, recompense simbolice etc.).
- Faceţi o listă de sarcini pentru a fi îndeplinite şi planificaţi împreună cu copilul programul zilei sau scenarii posibile.

"Copilul hiperactiv"

Copiii cu acest specific sînt mai activi decît alţii, mai agitaţi, se confruntă cu dificultăţi de concentrare asupra sarcinii, fiind uşor distraşi de ceea ce se întîmplă în jurul lor.

Atenţie!

Copiii cu hiperactivitate se deosebesc de cei cu o dezvoltare normală prin **frecvenţa** şi **intensitatea manifestărilor comportamentale** în 3 domenii importante, atrăgînd atenţia prin:

- dificultăţi de atenţie şi concentrare;
- conduite impulsive,
- hiperactivitate (agitaţie evidentă).

Copiii cu hiperactivitate pot sta într-un loc doar cîteva minute; chiar şi în acest răstimp prezintă un neastîmpăr excesiv. Ei vorbesc prea mult în cadrul activităţilor, au o putere de concentrare redusă (de regulă, mai puţin de 5 min.), îşi provoacă semenii şi, deseori, strică jucăriile.

Acestor copii le este greu să-şi planifice munca sau jocul, fapt ce are drept consecinţă o activitate neglijentă, senzaţii de intensă frustrare în joc şi în cercul de prieteni. Ei nu se pot supune regulilor unui joc şi neglijează sentimentele celorlalţi. Comportarea lor nu se schimbă nici sub influenţa unor argumente logice, nici în urma aplicării de pedepse.

Prezentăm lista de simptome a hiperactivităţii. Recomandăm însă să vă adresaţi unui specialist (medic de familie, psiholog, neurolog) în cazul cînd sesizaţi caracteristicile menţionate şi aceastea sînt evidente în raport cu copiii de aceeaşi vîrstă şi cu acelaşi nivel de dezvoltare. În plus, aceste manifestări trebuie să apară în mai multe arii de activitate.

Simptome de neatenţie:

- incapacitatea de a da atenţie detaliilor;
- dificultăţi în menţinerea atenţiei în timpul jocului sau îndeplinirii sarcinilor;
- uitarea cerinţelor în timpul activităţilor zilnice;
- neatenţie la persoana care i se adresează direct;
- imposibilitatea de a duce la capăt instrucţiuni;
- dificultăţi în organizarea sarcinilor şi activităţilor;

- evitarea sau neplăcerea de a finaliza sarcinile care necesită un efort mental susţinut;
- pierderea frecventă a obiectelor;
- distragere uşoară a atenţiei.

Simptome de impulsivitate:

- rostirea unui răspuns înainte de a se termina întrebarea;
- dificultăţi în a-şi aştepta rîndul (ex., pentru a da un răspuns);
- întreruperea sau intervenirea frecventă în discuţiile altora;
- vorbire excesivă, fără să-i pese de constrîngerile sociale.

Simptome de hiperactivitate:

- agitarea frecventă a mîinilor şi picioarelor;
- schimbarea frecventă a locului în situaţii care presupun menţinerea poziţiei;
- alergare neadecvată;
- dificultate în a se juca în linişte;
- vorbire excesivă;
- agitaţie frecventă.

Principalele dificultăţi

Comportarea

Copiii hiperactivi manifestă energie mobilă în exces şi insuficient direcţionată, sînt agitaţi din punct de vedere fizic şi au probleme de concentrare. Ei îşi controlează impulsurile parţial, controlul mişcărilor deseori nu corespunde cu vîrsta biologică, multe dintre activităţile realizate le sînt marcate de eşecuri mărunte.

Dispoziţia li se schimbă rapid: de la supărare la bucurie şi viceversa. Aceste probleme îi fac să se simtă vinovaţi şi să se întrebe dacă merită atenţia şi dragostea celor din jur. În aşa caz, copiii încep să aplice compensarea: încearcă să se facă agreabili cu orice preţ, realizînd sarcina mult prea repede sau, pretextînd că nu-i interesează, refuză să o realizeze ori se manifestă neadecvat, brutal.

Competenţe cognitive

Frecvent, copiii hiperactivi asimilează cunoştinţele noi cu dificultate. Unii pot fi mai puţin eficienţi la sport sau activităţi în care se utilizează muşchii mici (ex., la scriere). Alţii pot avea o eficienţă redusă la memorizarea fenomenelor pe care le observă sau pot întîmpina greutăţi la cititul pe silabe. De asemenea, ar putea avea dificultăţi de auz şi de pronunţie.

Din această perspectivă, pentru a-i asigura progresul dezvoltativ:

- oferiţi-i copilului hiperactiv recompensă (un cuvînt de laudă, aprecieri de tipul *bine* sau *corect*) după fiecare sarcină îndeplinită, fie şi foarte mică. Dacă nu au parte de ea, copiii îşi vor pierde rapid interesul pentru muncă şi vor trage concluzia că nu au lucrat bine – o manifestare specifică lor, în contrast cu cea a altor copii, care continuă să lucreze chiar dacă nu sînt lăudaţi. În cazul cînd nu a făcut bine ceva, nu va fi certat sau nu i se vor aduce reproşuri, ci, pur şi simplu, va fi atenţionat.
- Oferiţi-i copilului hiperactiv explicaţii la fiecare element nou pînă ce îl asimilează.
- Confruntîndu-se cu o problemă, copiii hiperactivi nu se gîndesc cum trebuie rezolvată, ci o tratează în mod impulsiv.

"Partea bună" a hiperactivităţii:

- Aceşti copii pot fi extrem de creativi şi cu o imaginaţie mult peste medie. Datorită faptului că sînt atraşi de diverse activităţi în acelaşi timp şi în mintea lor gîndurile şi ideile apar şi dispar cu repeziciune, această caracteristică îi poate transforma în nişte maeştri ai rezolvărilor, pentru că nu se confruntă cu limitările cu care se confruntă

alți copii. Astfel, pot deveni izvor de idei, cu un rol major în realizarea unor proiecte.

- De asemenea, datorită inventivității lor, pot fi deschizători de drumuri noi, pentru că, deseori, observă ceea ce ceilalți nu văd.
- Pus în fața unei probleme, copilul cu hiperactivitate va oferi o rezolvare surprinzătoare, care acoperă toate variabilele şi care răspunde tuturor necunoscutelor în acelaşi timp. El nu se confruntă cu acea abordare unidirecțională, ci prelucrează informația combinînd toate elementele, chiar dacă acestea nu au legătură, răspunsul fiind unul neaşteptat, dar corect şi mai greu de accesat cu o gîndire convențională.
- Copiii cu hiperactivitate se plictisesc rareori, pentru că trec repede de la o activitate la alta, sînt veseli şi spontani, explorează totul cu multă aviditate. Ei îşi trăiesc copilăria cu intensitate: o trăsătură care rezistă în timp şi pe care o întîlnim şi în perioada de adult.
- Motivația puternică îi transformă în „performeri" de top, greu de înlăturat din drumul lor spre obținerea succesului. Dacă sarcina este interactivă şi nu-i plictiseşte, ei vor munci din greu pentru a ajunge la rezultatul dorit. În acest caz, nu vor renunța la obiectivul propus şi vor fi neobosiți pînă la atingerea scopului propus.

Recomandări practice:

- Cereți-i copilului hiperactiv lucruri realiste: nu-l rugați să stea liniştit atîta vreme cît el nu poate face aceasta.
- Evitați, pe cît posibil, certurile cu un copil hiperactiv. Certurile răscolesc sentimentele şi se termină, de regulă, fără o rezolvare. E mai bine să ignorați lucrurile care nu au importanță pentru nimeni altcineva decît pentru el (dacă s-a spălat pe mîini, dacă şi-a făcut ordine pe masa de lucru etc). Ideal ar fi să nu vă lăsați antrenați în certurile provocate de copii.
- Stimulați-i orice aptitudine sau talent, pentru a-i înlesni cît mai multe succese. Un copil care se bucură de succes în orice activitate extraşcolară poate suporta şocuri şi greutăți apărute în alte domenii cu mai puțină împotrivire sau frustrare.
- Încercați să evitați pedepsele, învățîndu-l pe copil cauzele şi efectele unei acțiuni. Adoptați o poziție rigidă numai atunci cînd sînteți sigur/ă de rezultat.
- Lăudați-l pentru fiecare realizare, într-un mod consecvent. Copiii hiperactivi au nevoie de recompense repetate, care să-i mențină la nivelul atins, altfel tind să-şi reia modelele de comportare.
- Ajutați-l să facă față modului său dezorganizat de gîndire. Copiii hiperactivi tind să abordeze mai multe activități fără un plan prealabil, ceea ce duce, deseori, la reuşite scăzute şi la indispunerea prietenilor şi a familiei.

În colaborare cu părinții:

- Ajutați părinții să-şi cunoască mai bine copilul.
- Sugerați-le să consulte specialişti, în eventualitatea unor tratamente terapeutice, profilactice, psihoterapeutice.
- Oferiți-le sprijin informativ cu privire la felul în care să se comporte acasă, astfel încît împreună să formați o echipă de colaborare şi coordonare a acțiunilor.
- Susțineți părinții să nu renunțe niciodată. Deseori, după ce au lucrat ani de zile cu copilul lor, ei nu întrezăresc nici un rezultat, au sentimentul că au procedat greşit, fiindcă copilului „nu-i intră în cap" regulile de bază ale conviețuirii în societate. Totuşi, solicitați să compare situația actuală cu cea de acum cîțiva ani, părinții recunosc, adesea, că în acest interval copiii au însuşit anumite reguli de conviețuire.
- Fiți aliatul părinților şi ajutați-i să nu se învinuiască. Unele critici, uşor deghizate, rănesc adînc, deoarece sentimentul de a fi o mamă neadecvată sau un tată necorespunzător este împărtăşit de mulți părinți ai căror copii hiperactivi nu se adaptează unor principii educative de bază. O astfel de autoînvinovățire

este neîndreptăţită, deoarece nici o persoană din afară nu poate înţelege dimensiunea greutăţilor cauzate de unii copii. Părinţii trebuie să aibă tăria să-şi recunoască lor, dar şi celorlalţi, că fac tot ce le stă în putere să-şi ajute copilul.

Cînd ne referim la *copiii cu dizabilităţi*, anumite elemente care intră în structura personalităţii lor – imaginea şi stima de sine – capătă o importanţă deosebită, influenţînd, în mare măsură, relaţiile cu cei din jur şi, nu în ultimul rînd, acceptarea de sine. La mulţi dintre copiii cu dizabilităţi fizice, intelectuale, de văz sau de auz constatăm că imaginea de sine determină probleme de adaptare şi integrare în mediul educaţional şi social, sentimente de inferioritate, atitudine de evitare, tulburări de comportament, nervozitate, anxietate etc.

- Copilul cu dizabilitate locomotorie vizibilă să fie încurajat şi susţinut în acţiunile sale, în scopul de a-i întări convingerea că va putea fi un elev bun.
- Atitudinea constantă de valorizare va construi o stimă de sine favorabilă, cu rezultate evidente în adaptarea şi integrarea în procesul educaţional.
- Satisfacerea nevoilor cu care se confruntă copilul (nevoi fundamentale legate de hrană, confort fizic, securitate, nevoia de afecţiune, nevoia de intimitate etc.) vor preveni sau soluţiona dificultăţile de autocontrol.
- Copilul crescut într-un mediu familial sănătos, susţinut de o comunicare afectivă, căruia nu i se lezează trebuinţa la apartenenţă şi identitate (ceea ce se întîmplă în cazul copilului ce frecventează o instituţie de asistenţă şi ocrotire), ar putea depăşi o serie de probleme: complexe de inferioritate, negativism nejustificat, sugestibilitate etc.

Aşadar, implicarea timpurie a copilului cu cerinţe educaţionale speciale într-un mediu educaţional şi aplicarea măsurilor de recuperare, compensare este soluţia optimă pentru obţinerea unui grad de eficienţă cît mai mare, dar, mai ales, pentru prevenirea apariţiei şi consolidării fenomenelor negative.

7. Abilităţile sociale ale copilului

În procesul formării, copiii sînt învăţaţi să aibă succes într-o gamă largă de situaţii, atît cu alţi copii, cît şi cu adulţii, inclusiv părinţii şi educatorii lor. Abilităţile de care au nevoie pentru a realiza sarcinile sociale se numesc *abilităţi sociale*. Grupate în 5 mari domenii, abilităţile sociale se dobîndesc progresiv şi se construiesc una pe cealaltă:

- **abilităţi care ţin de limbajul corpului**: contactul vizual, postura şi expresiile faciale. Copiii privesc spre partenerii lor de discuţie pentru a arăta că ascultă şi sînt atenţi. De asemenea, ei pot folosi diferite posturi specifice anumitor situaţii şi pot comunica prin mimică emoţii pozitive sau negative;
- **calităţile vocii şi folosirea adecvată a acesteia:** tonalitatea. Un copil are, de obicei, o tonalitate plăcută, expresivă, prietenoasă. Volumul, debitul verbal şi claritatea rostirii sînt celelalte aspecte din această categorie;
- capacitatea de a realiza o **conversaţie**: obişnuinţa de a saluta şi de a se prezenta, urmată de iniţiativa unei conversaţii prin punerea de întrebări simple sau prin realizarea unor afirmaţii simple;
- **prietenia** reprezintă, adesea, cea mai problematică abilitate socială. Ea este mult mai complexă decît celelalte şi se manifestă prin disponibilitatea de a oferi ajutor, de a-i invita pe ceilalţi să realizeze activităţi comune, de a-şi exprima sentimentele sau de a face complimente, de a arăta înţelegere pentru cel rănit sau care are o suferinţă;
- **asertivitatea**, un domeniu la care mulţi dintre adulţi au încă de lucrat (!), îşi are şi ea bazele în educaţia timpurie.

Sugestie! *Vegheaţi, aşadar, ca discipolii dvs. să fie capabili a lua atitudine atunci cînd este vorba de drepturile lor, fără a răni pe cineva. Învăţaţi-i să ştie cînd trebuie să ceară ajutor sau o informaţie, să exprime o nevoie. Dar, mai ales, cum să o facă!*
Folosiţi toate ocaziile pentru a le explica cum trebuie să reacţioneze atunci cînd sînt "jigniţi" de un copil sau chiar agresaţi. De ex., puteţi inventa şi monta mici scenete în care copiii să joace un mic rol, în scopul de a evidenţia o anumită abilitate socială din gama asertivităţii.
Dacă veţi constata că una sau mai multe categorii de abilităţi sociale nu sînt suficient dezvoltate, aveţi la dispoziţie numeroase ocazii de a le "preda". În afară de jocurile cu alţi copii, folosiţi filmele vizionate, personajele din desenele animate etc. care pot reprezenta un model şi contribui la crearea de înţelesuri ale contextelor sociale.
Ţineţi minte cîteva reguli de învăţare a abilităţilor sociale: "predaţi" cîte o abilitate, folosindu-vă de varii situaţii, pînă ce aceasta a fost însuşită. Faceţi astfel încît "lecţiile" să fie scurte şi distractive; oferiţi feedback exprimării/manifestării abilităţii respective în situaţii concrete de viaţă şi oportunităţi de a o exersa. Desigur, nu uitaţi să începeţi cu ce este mai simplu pentru copii.

Despre autocontrol

Un pas important în educarea disciplinei copilului, între 3 şi 6 ani, este creşterea capacităţii de autocontrol. Sarcină destul de dificilă pentru părinţi şi educatori, dacă ne gîndim că trebuie stabilit un echilibru între nevoia de independenţă a copilului la această vîrstă fragedă şi necesitatea impunerii unor limite menite a forma un comportament corect din punct de vedere social.

Prin noţiunea de *autocontrol* înţelegem capacitatea de a decide care este momentul potrivit şi modalitatea adecvată de exprimare a sentimentelor, precum şi capacitatea de a selecta impulsul care trebuie urmat. Pare o noţiune extrem de dificilă pentru un copil care abia a învăţat să exploreze mediul şi nu deţine o experienţă de viaţă suficient de bogată pentru a-şi putea gestiona emoţiile.

În perioada 3-5 ani, copilul are primul contact cu noţiunile de *etică* şi *morală*, ale căror norme, de multe ori, vin în contradicţie cu impulsurile lui şi impun un control asupra emoţiilor şi dorinţelor imperioase. În aceste condiţii, un control extern exagerat, exercitat de părinţi şi educatori, poate crea efectul contrar, stîrnind agresivitatea copilului şi generînd tensiuni între el şi adulţii din anturajul lui (copilul poate deveni obraznic, neascultător, provocator). De asemenea, neconturarea unor limite sau o educaţie prea laxă, care lasă lucrurile la bunăvoinţa copilului, poate produce disfuncţii comportamentale serioase, mult mai dificil de corectat.

Primul pas în găsirea unui echilibru educaţional menit să dezvolte autocontrolul copilului este înţelegerea de către educatori (şi părinţi, bineînţeles) a faptului că un comportament inadecvat al copilului este o ocazie preţioasă de a-l remedia. Prin urmare, nu vom trata aceste conduite ca fiind negative, ci, mai curînd, ca pe o oportunitate.

Există cîţiva indicatori de care puteţi ţine cont atunci cînd abordaţi educarea autocontrolului la copil:

1. Asiguraţi-vă că înţelege ce înseamnă o regulă şi care este utilitatea ei. Dacă vă rezumaţi doar la a-i spune *Nu este voie!* sau *Încetează!*, copilul nu va percepe motivul pentru care trasaţi această limită şi îşi va simţi libertatea îngrădită. Prin urmare, trebuie să alocaţi timp explicaţiilor menite a-l face să înţeleagă de ce un comportament este inadecvat şi să vă asiguraţi că a pătruns sensul acestuia prin întrebări şi exemple.
2. Încercaţi să aflaţi de ce copilul şi-a pierdut controlul, atunci cînd acest lucru se întîmplă: nu i-a plăcut un anumit loc sau o anumită situaţie, comportamentul dvs. a fost exagerat şi aceasta este singura manieră în care a putut răspunde. Îl puteţi ajuta să dezvolte comportamente optime doar identificînd cauzele pierderii controlului. De aceea, trebuie să daţi dovadă de răbdare, să-l observaţi în contexte de

viață cît mai variate: o conduită care nu se manifestă niciodată acasă poate să se manifeste la grădiniță, în colectiv, pe terenul de joacă. Din acest motiv, colaborarea cu părinții este extrem de indicată.

3. Ajutați copilul să își recapete autocontrolul. Veți realiza acest lucru numai dacă veți demonstra calm și tact atunci cînd observați la el probleme în gestionarea emoțiilor. În felul acesta îi oferiți și un exemplu de autocontrol. Tatonați terenul și stabiliți ce îl poate ajuta să își redobîndească autocontrolul. Unii copii pot fi receptivi la îmbrățișări, alții – la distrageri, la implicare într-o nouă activitate. Ei pot fi temperați și printr-o discuție pe un ton calm și blînd.

Cu timpul, odată cu interiorizarea și înțelegerea regulilor, copilul va fi tot mai apt să își gestioneze impulsurile, în special dacă adulții din jurul său au dat dovadă de echilibru, răbdare în a-l învăța cum să realizeze acest lucru.

8. Disciplinare pozitivă

Concepte:

- *disciplinare* – învățarea comportamentului dorit în paralel cu eliminarea comportamentului inadecvat, prin metode specifice;
- *pedeapsă* – exercitarea asupra copilului a unui control exterior, prin forță, cu scopul de a modifica un comportament problematic.

Disciplinarea copilului ar trebui să fie:

- *fermă* – consecințele urmează a fi clar formulate și apoi aplicate atunci cînd are loc un comportament neadecvat;
- *corectă* – consecințele trebuie să corespundă cu comportamentul neadecvat. În caz de recurență a comportamentului neadecvat, consecințele urmează a fi anunțate din timp, astfel încît copilul să știe ce s-ar putea întîmpla;
- *prietenoasă* – atunci cînd îi arătați copilului că se comportă nepotrivit și îi aduceți la cunoștință consecințele posibile, recurgeți la un stil de comunicare prietenos, dar ferm. Încurajați-l să rețină ce are de făcut pentru a evita anumite urmări. Reveniți asupra antrenamentului de a fi bun și lăudați-l pentru comportamentul corect.

Disciplina	**Pedeapsa**
• Pune accent pe ceea ce copilul trebuie să facă; • este un proces continuu; • oferă exemple demne de urmat; • dezvoltă autocontrolul; • îl ajută pe copil să se schimbe; • are caracter pozitiv; • îi permite copilului să se afirme; • dezvoltă capacitatea de a gîndi a copilului; • dezvoltă respectul de sine; • formează comportamentul adecvat.	• Pune accent pe ceea ce copilul nu trebuie să facă; • are loc o singură dată; • insistă asupra respectării ordinelor; • descurajează independența; • are sens numai pentru adult; • are caracter negativ; • îl forțează pe copil să fie cuminte; • ia deciziile în locul copilului; • reduce respectul de sine; • condamnă comportamentul neadecvat.

Principii de disciplinare:
- adultul se manifestă pozitiv;
- sînt stabilite regulile de comportament, dar şi consecinţele, atît pentru conduite adecvate, cît şi pentru cele indezirabile;
- copiii care respectă regulile primesc semnale pozitive: recompense morale, mai mult timp liber, anumite privilegii etc.;
- copiii care nu respectă regulile primesc semnale negative: nu sînt lăsaţi să ia pauze, sînt ţinuţi mai mult asupra temelor etc.;
- consecinţele ar trebui să urmeze imediat comportamentul;
- regulile şi consecinţele respectării/nerespectării lor sînt negociate cu copiii;
- se porneşte de la premisa că, dacă vor, copiii se pot purta decent şi responsabil;
- responsabilitatea copilului trebuie subliniată în mod constant;
- sprijinirea copilului în a face ceea ce este bine, în a face alegeri bune.

Ghid de disciplinare pozitivă
1. Copilul obraznic este un copil descurajat, care are o idee distorsionată despre modul de atingere a scopului principal – acela *de a aparţine*. Ideile eronate duc la comportamente deviante.
2. Pentru a ajuta copilul să-şi dezvolte un sentiment sănătos de apartenenţă, astfel ca motivaţia pentru comportamentul deviant să dispară, utilizaţi încurajarea, sărbătoriţi fiecare pas înspre îmbunătăţire, nu vă focalizaţi pe greşeli.
3. Un mod eficient de a-l ajuta să se simtă încurajat este să petreceţi ceva timp „în doi". Mulţi educatori au observat schimbări în comportamentul copilului-„problemă" după un schimb de păreri de 5 minute despre modul în care le place să se distreze.
4. Oferiţi-le copiilor preocupări cu semnificaţie. În numele experienţei, unii educatori le cer să facă lucruri mult prea simple, pe care le pot îndeplini singuri şi fără prea mult efort. Copiii simt că aparţin/fac parte dintr-un grup doar atunci cînd ştiu că pot contribui în mod real la realizarea unei sarcini.
5. Decideţi împreună ce trebuie făcut. Urmăriţi ca fiecare copil să facă mereu altceva, să nu-şi reducă activitatea la una şi aceeaşi sarcină. Atunci cînd sînt incluşi în luarea deciziilor, copiii dau dovadă de încredere, motivaţie şi entuziasm.
6. Debarasaţi-vă de ideea că pentru a-i face pe copii să procedeze bine sau să realizeze un lucru bine, mai întîi trebuie să-i faceţi să se simtă rău.
7. Pedeapsa va fi oportună doar dacă intenţionaţi să-l liniştiţi pentru moment, însă reacţiile secundare ar putea fi: resentimentele, rebeliunea, răzbunarea, retragerea.
8. Sugeraţi-le copiilor că greşelile sînt un bun prilej de a învăţa! O cale în acest sens este şi recuperarea dvs. conform celor *3 R* după ce aţi comis o greşeală:
   - ***R**ecunoaşteţi greşeala*;
   - ***R**econcilierea*: fiţi gata să spuneţi *Îmi pare rău, nu-mi place cum am făcut faţă acestei situaţii*;
   - ***R**ezolvarea*: concentraţi-vă pe soluţii, renunţaţi la acuze.

   Această tactică este eficientă numai dacă respectaţi întocmai paşii prezentaţi.
9. Axaţi-vă pe soluţii şi nu pe consecinţe. Mulţi adulţi încearcă să deghizeze pedeapsa numind-o *consecinţă logică*. Implicaţi copiii în găsirea de soluţii rezonabile la problemă.

Cum trebuie ajutat copilul să însuşească un comportament

1. Definiţi clar comportamentul pe care doriţi să-l înveţe copilul.	Spălatul pe mîini înainte de masă.
2. Descompuneţi în paşi mici comportamentul respectiv.	Ridicarea mînecilor, pornirea robinetului, udarea mîinilor, săpunirea mîinilor, clătirea mîinilor, ştergerea mîinilor, aranjarea mînecilor.
3. Folosiţi îndrumarea: - fizică; - verbală; - prin modelare.	Luaţi mîinile copilului în mîinile dvs. şi executaţi mişcările necesare spălării pe mîini: *acum ne spălăm; acum ne ştergem.* Observarea spălatului pe mîini la alţii.
4. Recompensaţi aproximările succesive ale comportamentului dorit.	Recompensaţi copilul chiar dacă nu se şterge pe mîini, ci doar se atinge de prosop.
5. Ignoraţi aproximările succesive ale etapelor anterioare.	Dacă ştie să se şteargă pe mîini, recompensaţi-l numai atunci cînd execută bine etapa respectivă.
6. Retrageţi treptat îndrumarea dvs.	Dacă ştie care sînt etapele spălării pe mîini, nu-l mai îndrumaţi.
7. Recompensaţi la intervale neregulate.	Recompensaţi spălatul pe mîini doar din cînd în cînd.

9. Încă o dată despre importanţa jocului

În copilărie jocul constituie principalul mijloc de dezvoltare în următoarele domenii: *fizic, cognitiv, social, emoţional* şi *lingvistic*. Pare greu de crezut că jocurile cu păpuşile şi cuburile îi vor ajuta pe copii să se transforme în adulţi! Însă jucîndu-se, ei îşi dezlănţuie creativitatea şi imaginaţia, învaţă să gîndească şi să se descurce în situaţii problematice, îşi formează noi aptitudini, îşi dezvoltă personalitatea şi stabilesc o bază importantă pentru învăţare.

Sugestie! *Dacă vă transformaţi în observatori tenace ai copiilor, puteţi vedea "pe viu" cum încep să dobîndească prin joc noi aptitudini. Ca educatori, îi puteţi ajuta doar dacă reuşiţi să vă daţi seama de stadiul de acumulare în care se află. La început, preşcolarul mic se joacă manevrînd obiectele, apoi îşi dezvoltă imaginaţia şi imită rolurile adulţilor: "de-a doctorul", "de-a mama şi tata" etc. Abia în jurul vîrstei de 5-6 ani descoperă* ***jocul cu reguli*** *şi învaţă să creeze relaţii armonioase cu ceilalţi copii, să se supună regulilor; toate acestea îl vor ajuta să se integreze în societate şi să îşi dezvolte personalitatea.*

Unul dintre cele mai importante aspecte ale jocului constă în "disponibilitatea" acestuia de a fi utilizat ca **instrument al educaţiei**. În timp ce se joacă, copilul învaţă formele, culorile şi dimensiunile obiectelor, precum şi modalităţile prin care părţile componente se îmbină şi alcătuiesc un întreg. Treptat, el învaţă să îşi facă planuri de acţiune, să dezvolte strategii, să evalueze situaţia şi să identifice soluţii la diverse probleme.

Dezvoltarea fizică şi a aptitudinilor motorii prin joc

În primul rînd, jocul este un mijloc de dezvoltare fizică şi refulare a energiei – copilul îşi fortifică muşchii şi, concomitent, descoperă gustul pentru performanţă. La aceasta vîrstă, este recomandabil a petrece cea mai mare parte din timpul acordat jocului afară, în aer liber.

Sugestie! *Există numeroase jocuri (**înşiratul mărgelelor pe aţă** etc.) în cadrul cărora copilul îşi dezvoltă aptitudinile motorii, care îl vor ajuta ulterior să scrie. Acesta poate fi un motiv în plus de a-i implica şi pe băieţi într-o asemenea activitate!*

Dezvoltarea imaginaţiei prin joc

Utilizîndu-şi imaginaţia şi "dramatizînd" anumite situaţii prin joc, copilul reuşeşte să îşi testeze dorinţele, temerile şi speranţele, fără riscul de a fi judecat şi restricţionat de limitările lumii reale. Lumea imaginară se află în totalitate sub controlul lui şi îi va satisface nevoia de independenţă.

Sugestie! *Folosindu-şi creativitatea, copilul învaţă să anticipeze şi să aibă anumite aşteptări – imaginarea evoluţiei unor evenimente face parte din exersarea gîndirii. Nu limitaţi creativitatea copiilor: cei care sînt restricţionaţi şi nu îşi pot folosi imaginaţia în joc sînt privaţi de experimentarea sentimentului de speranţă!*

Dezvoltarea aptitudinilor matematice şi de rezolvare a problemelor

Construcţiile realizate din cuburi şi rezolvarea puzzle-urilor îl ajută pe copil să înveţe concepte matematice de bază şi să acumuleze experienţă în rezolvarea situaţiilor problematice.

Sugestie! *Încurajaţi astfel de jocuri. Discutaţi cu copilul şi fiţi-i partener de joacă!*

Dezvoltarea limbajului

Ascultînd, copiii învaţă elemente de vocabular, gramatică şi sintaxă fără a-şi da seama: este suficient un mediu propice, de interacţiune cu adulţii. Jocurile care contribuie la dezvoltarea limbajului sînt cele cu maşinuţe şi animale, precum şi jocul cu păpuşile.

Sugestie! *Stimulaţi copiii să vă povestească evenimentele prin care au trecut (de ex., cum au petrecut weekend-ul sau vacanţa), dar şi să creeze propriile scenarii (de ex., cum ar vrea să îşi sărbătorească ziua de naştere).*

Dezvoltare socială şi morală prin joc

Elementul-cheie în dezvoltarea socială a copilului este jocul cu reguli, prin intermediul căruia acesta învaţă ce reprezintă parteneriatul, munca în echipa şi "fair play". Interesant este faptul că, deşi, în general, mediul familial presupune reguli flexibile, în cadrul jocului abaterile nu sînt tolerate, fiind aspru penalizate de către participanţi.

Sugestie! *Ţineţi minte că maniera de joc scoate la iveală forţa sau slăbiciunea morală a copilului – se îmbufnează pentru că nu a cîştigat sau îşi bate joc de copiii mai mici, manipulează ori părăseşte jocul atunci cînd nu cîştigă, trădează neînţelegerea simţului dreptăţii şi echităţii sociale, precum şi cel al parteneriatului şi al cooperării. Aceste atitudini morale se dezvoltă devreme şi continuă să se fortifice prin "lecţii morale". Nu ezitaţi să i le daţi, dar mare atenţie cum o faceţi: fără să-l moralizaţi!*

Dezvoltarea personalităţii prin joc

Învăţarea respectării regulilor presupune cooperarea cu alţi copii. Din aceste interacţiuni copilul învaţă să perceapă calităţile şi defectele celorlalţi. Astfel, el îşi dezvoltă sensibilitatea, egoismul, încăpăţînarea, aroganţa, altruismul – trăsături de personalitate care îi diferenţiază pe copii la această vîrstă.

Sugestie! *Invitaţi copiii să se includă în joc, chiar şi pe cei care în mod obişnuit „stau cuminte la locul lor”. Nu uitaţi de importanţa acestei activităţi pentru dezvoltarea unei personalităţi agreabile. S-a constatat că micuţii care nu se joacă cu semenii lor îşi dezvoltă personalitatea în mod deficitar.*

10. Traista cu poveşti în educaţia timpurie

Vechea şi universala atracţie a copiilor pentru poveşti le face o sursă de informaţie dinamică şi plină de semnificaţie, precum şi un mijloc ce asigură un mediu eficient pentru comunicare (inclusiv terapeutică sau cu mesaje educaţionale). Popularitatea de care se bucură basmele şi legendele, poveştile şi istorioarele atestă locul unic pe care acestea le au în fantezia copiilor.

Modalităţi de a povesti

- Inventaţi-le copiilor mici scurte povestioare folosindu-vă de jucăriile lor, arătîndu-le pe măsură ce sînt menţionate şi executînd anumite activităţi simultan cu descrierea lor verbală: o păpuşă care-şi dezvăluie păţaniile sau un ursuleţ care vorbeşte despre viaţa sa din pădure.
- Folosiţi teatrul de păpuşi. Starea de spectator poate contribui la reţinerea unui volum mai mare de informaţii.

Atenţie!

- Poveştile şi povestirile trebuie alese în concordanţă cu particularităţile de vîrstă şi dezvoltarea psiho-individuală a copiilor.
- Se recomandă ca povestea să fie spusă la finele unui joc mai îndelungat sau după masă.
- Respectaţi ordinea cronologică a evenimentelor din poveste.
- Imaginile folosite trebuie să fie clare şi concise, simple şi accesibile copiilor.
- Pentru ca expunerea să aibă succes în faţa copilului, trebuie să vă transformaţi în mici „actori”, să fiţi cît mai expresivi.
- Vocea şi tonul sînt mijloacele cele mai importante de care trebuie să faceţi uz pentru a sublinia unele stări afective.
- Vocea trebuie ajustată la fiecare personaj: atunci cînd imitaţi vocea lupului din povestea *Capra cu trei iezi,* o veţi îngroşa, iar atunci cînd o imitaţi pe cea a caprei-mamă, o veţi "înzestra" cu tonalităţi calde, duioase.
- Mimica şi gestica contribuie la mărirea expresivităţii poveştii, la stabilirea unui contact mai viu între povestitor şi ascultător.
- Prezentarea poveştii poate fi însoţită de puţin “joc”, de puţină interpretare. Dacă un personaj ciocăneşte într-o uşă sau poartă, ciocăniţi în mobilă, dacă miroase o floare – inspiraţi şi suspinaţi de plăcere, dacă mănîncă bine – neteziţi-vă uşor burta. Personajele negative pot vorbi în şoaptă. Acest procedeu este prelucrat de copil mai uşor decît ţipatul. Nu răspundeţi la întrebările puse de copii în timpul povestitului. Priviţi-i înţelegător şi continuaţi. Dacă insistă cu întrebările, nu este exclus să fi pierdut firul poveştii sau… că dvs. înşivă v-a zburat gîndul de la poveste la treburile care vă aşteaptă. Pentru a preveni întreruperea povestitului, stabiliţi de la bun început cînd se vor pune întrebări.

Cum spuneţi poveşti

- Dacă nu vă implicaţi cu adevărat în proces, mai bine nu povestiţi (copilul oricum va observa că nu sînteţi autentic).

- Primele cuvinte îi pot fermeca pe copii, dacă le demonstrați că sînteți pe deplin cufundat în atmosfera poveștii: în acea clipă li se derulează în fața ochilor toate evenimentele pe care le redați.
- Înainte de a începe povestirea, îndreptați-vă spatele, țineți bărbia ușor ridicată și priviți-i pentru cîteva momente.
- Începeți cu… o mică pauză, în timpul căreia priviți înainte și așteptați ca tăcerea să inducă liniștea plină de curiozitate, proprie unei ascultări sănătoase.
- După formula de început, pe care o rostiți rar și cu o tonalitate joasă, faceți din nou o mică pauză.

Exemplu de formulă de început:

A fost odată ca niciodată, pe vremea cînd puricele se potcovea cu nouăzeci și nouă de oca de fier și balaurii cu cîte douăsprezece capete umblau prin lume, iar piticii și zînele erau prieteni cu oamenii, peste nouă mări, nouă țări și nouă păduri….

Exemplu de formulă de sfîrșit:

Și-am încălecat pe o șa și am spus povestea așa, și-am încălecat pe o lingură cu coada scurtă, să trăiască cine-ascultă!

Vîrsta copiilor și povestea

Atenție!

O parte din poveștile clasice au un sfîrșit tragic sau violent. Acesta are consecințe nefaste asupra dezvoltării psihoafective a copilului. Frica, anxietatea, fobia specifică, izolarea sînt cîteva dintre urmări.

Textele pe care le povestim ori le citim copilului vor fi alese cu mult discernămînt. Materialul trebuie să răspundă unor nevoi specifice vîrstei, adică să-l hrănească pe copil fizic (corpul crește armonios numai cînd acesta este fericit), sufletește și spiritual.

- Pentru **copiii de 1-2 ani** veți selecta scurte cîntece, versuri ritmate, povești de 7-8 fraze (de ex., *Povestea ridichii*), scurte povestiri în versuri.
- **Copiii de 2-3 ani** nu sînt atenți la conținut, ci la vocea care "pictează" imaginile. Cîntați, recitați, povestiți recurgînd la mimică și gestică, la diverse păpuși. Încercați să excludeți finalul tragic sau violent: aveți voie să-l modificați pentru menținerea echilibrului emoțional al copiilor.
- Pentru **copiii de 2-4 ani** folosiți variante simplificate ale poveștilor clasice, reduse ca dimensiuni, și rostiți mai rar decît pentru un copil de 5-6 ani. E bine să puneți cartea în fața copilului cu respect pentru conținut și obiectul în sine, așa încît copilul să trăiască și el respectul pentru ea.
- **Copiii de 5-6 ani.** Către vîrsta de 5 ani, copiii cer insistent să le povestim aceeași istorioară cu aceleași cuvinte. În caz contrar, ne reproșează că am spus altfel decît în ajun. Repetarea exactă le dă un sentiment de siguranță. Spuneți-le povești mai lungi și rugați-i să deseneze ceea ce le-a plăcut, dar și să povestească.

11. Inteligența emoțională în educația timpurie

Concepte:

- *inteligență emoțională* – un set de abilități ce implică perceperea și exprimarea propriilor emoții, cunoașterea și înțelegerea afectivității celorlalți, adaptabilitate, controlul impulsurilor și dispoziția generală de a vedea partea pozitivă a vieții;

- *afectivitate* – un nivel al existenţei unde totul este doar trăit de individ, şi nu cunoscut în mod conştient;
- *sentimente, pasiuni* – forme complexe ale afectivităţii cu rol pregnant adaptativ pentru individ;
- *emoţii* – evaluări ale subiectului privind semnificaţia unui eveniment sau a unei situaţii.

Sentimente	Emoţii
Empatie, compasiune, cooperare, iertare, fericire, iubire, respect, acceptare, singurătate, vinovăţie.	Bucurie, teamă, iritare, furie, ruşine, frică, mulţumire, tristeţe, mînie, surpriză, durere, supărare, plictiseală, mîndrie.

Perioada optimă de însuşire a abilităţilor emoţionale, şi deci de dezvoltare a inteligenţei emoţionale, începe chiar în primii ani de viaţă. Viaţa de familie şi experienţele din grădiniţă constituie cea ***dintîi şcoală a emoţiilor*** oricărui copil, întrucît în aceste medii el învaţă să recunoască atît emoţiile proprii, cît şi reacţiile celorlalţi la emoţiile sale, exprimarea facială a emoţiilor (ex., să decodifice o frunte încruntată ca semn de îngrijorare sau supărare, un zîmbet ca semn al bucuriei etc.), modalităţi de răspuns la emoţiile celor din jur; precum şi să gîndească aceste emoţii şi să îşi aleagă reacţiile; sa citească şi sa îşi exteriorizeze speranţele şi temerile. Această şcoală a emoţiilor nu înglobează doar ceea ce spun sau fac persoanele apropiate şi educatorii, ci şi modele legate de modul în care adulţii îşi gestionează propriile emoţii.

Maturizarea afectivă a copilului include imaginea de sine, siguranţa emoţională, capacitatea de a se adapta la stres şi la schimbare, abilitatea de a socializa şi a învăţa etc.

Dezvoltarea *inteligenţei emoţionale* contribuie la creşterea armonioasă şi echilibrată a micuţilor, la îmbunătăţirea unor aspecte importante de personalitate, precum:

- abilităţi de comunicare;
- motivaţie;
- voinţă;
- empatie;
- încredere în sine;
- respect de sine;
- respect faţă de ceilalţi;
- gestionarea sentimentelor;
- autocontrol, educarea emoţiilor;
- gestionarea şi depăşirea emoţiilor care îi inhibă (prin identificarea, recunoaşterea şi conştientizarea lor);
- menţinerea emoţiilor care îi ajută sa îşi păstreze echilibrul interior.

Copilul inteligent din punct de vedere emoţional:

- este **conştient** de emoţiile sale şi **vorbeşte liber** despre ele;
- **recunoaşte emoţiile** celor din jur;
- **comunică uşor** despre ceea ce îl interesează sau îl preocupă;
- ştie sa **spună NU** fără să îi rănească pe ceilalţi;
- are **comportamente rezonabile,** chiar şi atunci cînd lucrurile nu merg aşa cum şi-ar dori, şi nu abandonează o activitate, nici atunci cînd devine dificilă;
- **are bine dezvoltat sistemul motivaţional** – de pildă, nu face unele activităţi doar pentru că i s-a cerut să le facă sau pentru că este supravegheat, ci pentru că a înţeles beneficiile şi utilitatea acestora pentru propria dezvoltare;
- **este sigur pe el în majoritatea situaţiilor,** iar atunci cînd simte că nu se descurcă, cere ajutor;
- **se adaptează rapid la situaţii/persoane noi;**

- **nu îi este teamă să pună întrebări** sau să îşi pledeze preferinţele;
- **are prieteni** cu care se relaxează şi de la care învaţă modele noi de comportament.

Emoţiile pentru fiecare etapă de vîrstă

Între 2 şi 4 ani, copiii încep să vorbească despre propriile emoţii, identifică şi diferenţiază expresiile faciale ale emoţiilor de bază (furie, tristeţe, frică şi bucurie), manifestă accese violente de furie şi teamă de separare.

De la 4 la 5 ani, copiii identifică şi diferenţiază expresiile faciale ale mai multor emoţii, precum furia, tristeţea, frica, bucuria, ruşinea, mîndria, vina – chiar după tonul vocii.

De la 5 la 7 ani, preşcolarii pot lua în calcul şi factorii situaţionali, nu doar expresiile faciale (un „zîmbet amar").

Exprimarea adecvată a emoţiilor este foarte importantă în cadrul interacţiunilor sociale, deoarece contribuie la menţinerea lor.

Exprimarea neadecvată de către copii a emoţiilor negative, prin agresivitate fizică sau verbală, determină izolarea acestora.

12. Modalităţi de dezvoltare şi stimulare a inteligenţei emoţionale

În colaborare cu copiii

Copiii pot fi învăţaţi să-şi ajusteze modul în care îşi exprimă emoţiile şi în care îi ascultă pe ceilalţi, concentrîndu-se pe următoarele 4 aspecte: **ce observă, ce simt, ce nevoi au şi ce anume cer.**

Obiectivele: a) conştientizarea, identificarea propriilor emoţii; b) înţelegerea şi aprecierea emoţiilor celorlalţi; c) exprimarea, exteriorizarea emoţiilor şi d) conştientizarea corespondenţei dintre situaţie, sentimente şi consecinţe pot fi realizate prin următoarele activităţi:

1. Elaboraţi *Panoul dispoziţiilor*, care poate fi completat dimineaţa (copiii îşi identifică dispoziţia cu care au venit la grădiniţă), după o activitate (copiii identifică emoţia trăită lîn adrul activităţii) sau în orice alt moment al zilei. Puneţi-le la dispoziţie reprezentări ale emoţiilor, în funcţie de vîrsta lor: imagini cu expresii faciale şi mutriţe, imagini ce pot fi asociate cu emoţii, culori ce pot exprima stări şi emoţii, etichete ale emoţiilor.
2. Activitate *Puşculiţa cu emoţii*:
   a. Copiii vor extrage din puşculiţă imagini cu copii sau adulţi şi vor realiza o scenetă "mută", prin mimică şi pantomimă, pentru ca ceilalţi să identifice emoţia sau starea redată.
   b. Copiii vor extrage din puşculiţă imagini ce reprezintă emoţii şi vor descrie situaţii în care le-au trăit.
   c. Copiii vor extrage din puşculiţă imagini cu situaţii, circumstanţe, contexte ce trezesc sentimente şi emoţii şi vor identifica sentimentele şi emoţiile redate de acestea.
   d. Copiii vor extrage din puşculiţă imagini cu situaţii dificile, problematice ce necesită căutare de soluţii. Încurajaţi-i să le analizeze critic, să identifice stările celor implicaţi, să anticipeze consecinţele, să găsească soluţii. Exemple de provocări: *Ce credeţi că s-a întîmplat? Cine/ce a cauzat situaţia? Ce simte fiecare din cei implicaţi? Care ar fi urmările? Cum ar mai fi putut proceda? Cum ar putea corecta situaţia? Cum s-ar simţi dacă ar face-o? Dacă aţi fi în locul lui/ei, ce aţi fi făcut?*
3. Citiţi-le copiilor poveşti, poezii, povestioare cu expresivitate, cu implicaţie emoţională, folosind activ mimica, pantomima. Analizaţi emoţiile aplicînd algoritmul observă–descrie–simte–compară–argumentează.
4. Încurajaţi copiii să confecţioneze din materiale reciclabile, hîrtie colorată, seminţe, resturi vegetale imagini sau mutriţe ce ar reprezenta dispoziţia părinţilor.
5. Activitate *Continuaţi enunţul*: încurajaţi copiii să continue enunţul prin a alege fie cartonaşul cu expresia facială, fie cartonaşul cu eticheta emoţiei ce ar corespunde răspunsului. Exemple:

- „Atunci cînd mama îmi cumpără o carte, mă simt...";
- „Atunci cînd colegul mă jigneşte, mă simt... ";
- „Atunci cînd mă joc cu jucării, mă simt...";
- „Atunci cînd cineva îmi strică castelul, mă simt...";
- „De fiecare dată cînd sînt ajutat, mă simt...".

6. Activitate *Ce faci atunci cînd...:* invitaţi copiii să participe la discuţii, adresîndu-le întrebări provocatoare. Ex.: *Ce faci atunci cînd îţi este frică? Cum te comporţi? La cine apelezi?*
7. Activitate *Am învăţat să zbor*: invitaţi copiii într-o călătorie "pe aripile vîntului": *Dacă, printr-o minune, am putea zbura, ce colţişor al lumii aţi alege ca destinaţie? Ce sentimente v-ar trezi acest zbor? Dacă aţi putea lăsa în urmă unele emoţii, stări, care ar fi acestea? Dacă visele ar prinde aripi, care dintre ele aţi dori să vi se împlinească? Dacă aţi putea zbura, ce pasăre v-ar plăcea să fiţi?* În timpul activităţii puteţi "ateriza" de cîteva ori pentru a prinde la puteri, la locurile de popas discutîndu-se despre ceva.
8. În faza în care copiii învaţă despre emoţii şi încă nu ştiu denumirea lor, recurgeţi la reflectarea sentimentelor, adică în loc să-i întrebaţi cum se simt, răspunsul fiind „nu ştiu", identificaţi iniţial emoţia şi apoi transpuneţi-o sub formă de întrebare sau afirmaţie.

Exemple:

1. Copilul: *Nu pot să îmi leg şiretul.*
   Educatorul/educatoarea: *Pare să îţi fie greu* sau *îţi este greu*, sau *te simţi neputincios(oasă) acum.*
2. Copilul: *Nu pot desena, nu-mi iese bine.*
   Educatorul/educatoarea: *Se pare că eşti necăjit(ă)* sau *Eşti supărat(ă)?*.

În colaborare cu părinţii

- Pentru observarea dinamicii relaţiilor pe care copiii le dezvoltă cu ajutorul conceptelor inteligenţei emoţionale, părinţii şi micuţii vor primi teme de casă, care vor fi discutate ulterior fie în cadrul unor şedinţe cu părinţii, fie individual.
- Încurajaţi copiii să deseneze acasă, împreună cu părinţii, imagini ce ar reprezenta paleta de emoţii.
- Invitaţi părinţii să participe la completarea *Panoului dispoziţiei.*
- În cadrul unei şedinţe cu părinţii, desfăşuraţi o activitate ce ar stimula identificarea şi exprimarea emoţiilor şi a sentimentelor.
- Prin discuţii individuale, identificaţi modalitatea de exprimare a emoţiilor şi sentimentelor în cadrul familiei.
- Încurajaţi părinţii să îşi exprime verbal dragostea faţă de copil.
- Încurajaţi părinţii să conştientizeze, să recunoască emoţiile copilului.
- Transmiteţi prin diferite mijloace mesajul: *Emoţiile pozitive şi negative sînt o parte normală a vieţii.*

În colaborare cu sine

Pentru a identifica corect emoţiile copiilor şi pentru a-i ajuta să le exprime în mod adecvat, utilizaţi următoarele strategii:

- recompensaţi copilul – consolaţi-l dacă este trist, empatizaţi cu el dacă este furios, încarajaţi-l dacă îi este frică;
- evitaţi dezaprobările atunci cînd copilul este trist, transmiterea mesajului că ar trebui să se simtă ruşinat de manifestările de furie sau ironizările pe seama fricii, deoarece în acest mod îl pedepsiţi;
- nu desconsideraţi emoţiile copilului: dacă exprimă tristeţe, nu îi cereţi să se înveselească; dacă exprimă furie, nu îi spuneţi că lucrurile nu sînt aşa grave precum par; dacă exprimă frică, nu îi spuneţi să se elibereze de ea;

- nu neglijaţi emoţiile copilului;
- nu reacţionaţi exagerat la emoţiile copilului.

Alături de părinţi, dvs. sînteţi cei care contribuiţi la dezvoltarea abilităţilor emoţionale ale copiilor prin:

- reacţiile la emoţiile exprimate de copii;
- discuţii despre emoţii;
- practicarea propriilor emoţii în prezenţa copiilor.

Modul în care reacţionaţi la exprimarea emoţională a copiilor determină exteriorizarea sau inhibarea emoţiilor viitoare ale acestora.

Expresivitatea dvs. emoţională devine pentru ei un model în ceea ce priveşte exprimarea emoţională.

Exemplu: Dacă manifestaţi frecvent emoţii negative, copiii le vor manifesta şi ei, datorită expunerii repetate la acestea.

Discutînd cu copiii problemele legate de emoţii, adulţii le vor demonstra că le susţin şi le acceptă, ceea ce contribuie la conştientizarea de către micuţi a stărilor emoţionale pe care le experimentează.

Exemplu: Cadrele didactice convinse de faptul că emoţiile, în special cele negative, nu trebuie abordate deschis le pot induce copiilor ideea că acestea nu trebuie exprimate, ceea ce le afectează capacitatea de reglare emoţională.

Recomandări practice:

- Fiţi un model de conştientizare, identificare şi exprimare a emoţiilor.
- Aveţi curajul de a recunoaşte trăirea unor sentimente şi emoţii, stabiliţi ce anume le determină, observaţi cum vă comportaţi pe fundalul lor, gîndiţi-vă ce aţi putea face pentru a diminua consecinţele.
- Arătaţi prin propriile acţiuni ce înseamnă să fii empatic.
- Fiţi sinceri cu copiii.
- Evitaţi critica excesivă, comentariile umilitoare, persiflările.
- Evitaţi calificativele negative (leneş, prost, egoist etc.).
- Subliniaţi micile succese ale copiilor, pentru creşterea încrederii în forţele proprii.
- Evitaţi să coalizaţi cu copilul "victimă" pentru a-l pedepsi pe "inamic"; clarificaţi situaţia, validaţi emoţiile, demonstraţi calea de soluţionare.
- Canalizaţi-vă efortul spre analiza propriile acţiuni şi emoţii, nu pierdeţi timpul criticîndu-i pe alţii.
- Învăţaţi sa vă relaxaţi cînd simţiţi ca autocontrolul vă cam joacă feste.
- Încercaţi să faceţi haz de necaz în situaţii de criză.
- Arătaţi că vă respectaţi respectînd sentimentele celorlalţi.

Atenţie!

- Copiii sînt mai exacţi în definirea emoţiilor cu ajutorul etichetelor verbale decît cu ajutorul expresiilor faciale, în mod special pentru frică şi dezgust. Fără o etichetă verbală, s-ar putea să nu realizeze că acel comportament provoacă o emoţie.
- Copiii denumesc expresiile faciale cu mai multă precizie decît descriu cauzele şi consecinţele emoţiilor.
- În dezvoltarea inteligenţei emoţionale ţineţi cont de tipul de personalitate al copilului. Copilul extrovert va reacţiona mai rapid, va asimila mai uşor abilităţile de identificare şi exprimare a emoţiilor decît copilul introvert.
- Copilul care a primit afectivitate expresivă de la îngrijitori (părinţi, bunici etc.) va dezvolta favorabil abilităţile de exprimare. Copilul care vine dintr-un mediu familial cu părinţi anesteziaţi emoţional se va acomoda mai dificil în activităţile recomandate.

Sugestie! Nu forţaţi nota! Veţi stimula schimbarea prin propriul exemplu.

Copiii sînt diferiţi şi nu pot fi comparaţi decît cu ei înşişi. Totuşi, ei au în comun cîteva lucruri esenţiale: toţi au nevoie de dragoste, de securitate, de îngrijire şi de exerciţiu; toţi simt nevoia de recunoaştere şi acceptare; toţi caută un sprijin în adult şi au nevoie de un anumit control din partea acestuia pe măsură ce îşi dezvoltă încrederea în sine şi dobîndesc propria experienţă.

13. Anxietățile copiilor – mit sau realitate?

Concepte:
- *fobie* – frică identificată şi persistentă, excesivă sau iraţională, declanşată de prezenţa sau anticiparea unui anumit obiect sau situaţie;
- *frică* – stare de afect, adică o emoţie de mare intensitate, cu durata mai mult sau mai puţin scurtă, care apare şi se manifestă în faţa unui pericol cu semnificaţie vitală reală;
- *anxietate* – stare de nelinişte.

Motive pentru care copiii pot deveni anxioşi:
- dispoziţia de a fi mai tensionat este transmisă de familie;
- afecţiunile fizice (ex., astmul declanşează frica de a avea un atac grav, de a se îmbolnăvi incurabil sau chiar teama de moarte);
- teama de a arăta "diferit" de ceilalţi (ex., copiii cu dizabilităţi);
- problemele din familie, conflictele/certurile frecvente, violenţele;
- experienţele neplăcute cu amprente pentru viitor (ex., cîine excesiv de jucăuş, cădere din leagănul din curte, izbire de un val puternic la mare);
- confruntarea cu situaţii noi sau nefamiliare, neînţelese: apariţia unui frate sau a unei surori, schimbarea locuinţei, începutul frecventării grădiniţei;
- unele poveşti şi emisiuni televizate, inclusiv pentru copiii mici, care pot fi neaşteptat de înfricoşătoare;
- situaţii din viaţa reală: accidente (ex., copilul rămîne blocat în ascensor, este martorul unui accident rutier); o încăierare cu prietenul; acţiuni necugetate din partea fraţilor sau a surorilor, care pot provoca visuri urîte. Copiii îşi amintesc de aceste visuri înainte de somn, motiv pentru care au dificultăţi în adormire;
- pedepsele aplicate de adulţi (ex., închiderea copilului în WC, în cămară).

De ce anume se tem copiii?

Pînă la 2 ani, pe copii îi deranjează mult despărţirea de părinţi sau de persoanele care au grijă de ei, zgomotele puternice, prezenţa unor persoane străine.

La vîrsta de 2-3 ani, deseori apare frica de întuneric. Personajul principal al visurilor este lupul. Imaginea lui înspăimîntătoare devine "chiriaşa" acestora în urma vizionării poveştilor, chiar şi a *Scufiţei Roşii*. Lupul este visat şi de copiii cărora le este frică de atitudinile agresive şi autoritare ale părinţilor (mai ales ale tatălui), de pedepsele lor. În afară de aceasta, lupul se asociază cu durerea fizică, "declanşată" de muşcătura imaginată a acestuia. La sfîrşitul anului doi de viaţă în visurile urîte "se strecoară" Baba Cloanţa, care reflectă probleme în relaţiile cu o mamă severă, mai puţin gingaşă, adeptă a pedepselor. Furînd copiii "neascultători", Baba Cloanţa îi duce în lumea sa, o lume rea, unde domneşte violenţa, nedreptatea şi neîndurarea. Iată de ce, pentru a-i proteja de coşmarurile de noapte, copiii de 2 ani îşi roagă insistent părinţii să-i omoare pe lup şi pe Baba Cloanţa.

Copiilor de 5-6 ani le este adesea frică de personaje imaginare (fantome, monştri), de fenomene ale naturii

(tunete, fulgere etc.), de întuneric, de anumite persoane sau să doarmă singuri.

Menţionăm cîteva semne ce denotă o stare de anxietate sau fobie:

- micuţul nu poate să se joace cu alţi copii;
- micuţul nu poate să doarmă singur;
- micuţul plînge fără motiv;
- micuţul se teme să fie lăsat singur.

Atenţie!

Experţii consideră că micuţii care au un obiect sau o jucărie favorită, care le asigură confortul şi de care refuză să se despartă, fac faţă unor situaţii neplăcute mai bine decît cei care nu au un astfel de suport.

Ce e de făcut?

- Temerile trebuie acceptate şi respinse, astfel încît copilul să înţeleagă că este normal să-i fie frică de un lucru pe care nu îl înţelege (ex., *E firesc să-ţi fie puţin teamă de cîini după ce unul a lătrat tare la tine. Da, ştiu că-ţi este teamă de el, fiindcă este mare.; Nu cunoşti bine cum se schimbă ziua cu noaptea, de aceea întunericul nopţii îţi produce frică. Şi mie îmi era frică de întuneric cînd eram mică, dar mi-a trecut.).*
- Încurajaţi copilul care are frecvent vise urîte să vorbească despre ele sau, dacă este destul de mare, să deseneze „monstrul” care l-a speriat.

Modalităţi de diminuare a anxietăţii

1. În primul rînd, recunoaşteţi teama copilului. Ea este reală şi nu un moft sau “o chestie” inventată ca să vă atragă atenţia.
2. Încurajaţi copilul să vorbească despre temerile sale şi cereţi-i să le descrie. Aşa va înţelege că îi sînteţi aproape.
3. Evitaţi să ironizaţi ori să glumiţi pe seama temerilor pe care le are.
4. Dacă unul dintre părinţi este hiperprotectiv, iniţiaţi o discuţie prin care să-i explicaţi impactul unei griji excesive asupra alimentării acestei temeri. Copilul se obişnuieşte treptat cu gîndul că, dacă îi este frică, mama îi oferă atenţie, iar regula de care se va conduce va fi următoarea: *Dacă mi-e frică şi arăt asta, mama va fi lîngă mine.*
5. Învăţaţi-l să-şi monitorizeze frica: Cînd apar senzaţiile? Ce evenimente au declanşat frica? Cu ce intensitate s-a manifestat? (stabiliţi gradul de intensitate cu ajutorul unei scale de la 1 la 10).
6. Cultivaţi-i încrederea în sine prin a-l recompensa de fiecare dată cînd face ceva singur, utilizaţi încurajări de genul: *bravo, foarte bine, ştiam că ai să reuşeşti, ştiam eu că poţi* etc.
7. Dacă frica persistă şi îi afectează şi domeniile de funcţionare, adică îşi reduce numărul de prieteni, nu mai vrea sa meargă la grădiniţă etc., sugeraţi-le părinţilor să apeleze la un psiholog.

Pentru a menţine stările de linişte, copilul trebuie implicat în joc. Jocul este un mod de exprimare a sentimentelor, de înţelegere şi modelare a realităţii ce-1 înconjoară. Jocul este mişcare, bucurie, plăcere. Jocul este "parte" a copilului.

Prezentăm cîteva jocuri care ar putea să ne ajute în acţiunea de eradicare a fricii la copii.

RĂTĂCITUL (pentru copii de 4-7 ani)

Se pot folosi jucării moi. Numărul de participanţi este nelimitat.

Într-o casă trăia un căţeluş (copilul trebuie lăsat să spună singur dacă acetuia îi era bine acolo sau nu şi

s-o demonstreze în diferite scene). *Într-o zi el a ieşit la plimbare şi... s-a rătăcit* (trebuie fixată starea căţelului atunci cînd a înţeles că stăpînul nu este lîngă el). Copilul este rugat să gesticuleze şi să mimeze dezorientarea, spaima, disperarea căţeluşului. Discutaţi despre cauza rătăcirii: s-a luat după un fluture şi nu a observat cum s-a depărtat de casă, s-a abătut din cale).

Acţiunile ulterioare depind de starea copilului. Dacă participă cu mult entuziasm şi este gata să continue jocul, alcătuiţi împreună o povestioară despre aventurile *Rătăcitului*. Dacă însă subiectul îl traumează, povestiţi-i cît mai repede un sfîrşit fericit, revenind la acest joc peste cîteva zile şi urmărind reacţia copilului. Trebuie arătate aventurile şi nu întîmplările negative, evidenţiind bunătatea personajelor cu care se va întîlni căţelul. Dacă, în opinia copilului, căţelului nu i-a fost bine la stăpînii pe care i-a avut, atunci derulaţi firul poveştii astfel încît el să fie găsit de alţi oameni, chiar de copil. Momentul găsirii trebuie jucat ca fiind foarte fericit, dar şi de aventurile sale căţeluşul îşi va aminti cu multă bucurie.

Frica faţă de personajele negative din poveşti, stafii şi bestii

Este una dintre cele mai răspîndite temeri, întîlnită în ultima vreme tot mai des şi în forme tot mai grele.

Pînă nu demult, părinţii erau atenţionaţi să nu le permită copiilor de 5 ani să vizioneze *Scufiţa Roşie*, considerîndu-se că chipul lupului poate avea asupra lor un impact puternic. Astăzi însă copiii vizionează nu numai desene animate cu monştri, roboţi ucigaşi, vampiri, ci şi filme de groază, filme de acţiune pentru adulţi. Dacă mai adăugăm la această listă şi jocurile computerizate, ai căror eroi nu seamănă nici pe departe cu nişte ursuleţi sau purceluşi binevoitori şi drăgălaşi, nu ne rămîne decît să ne mirăm că, cu o astfel de încărcătură şi presiune asupra psihicului, nu toţi copiii noştri sînt nevrotici.

Să nu uităm faptul că frica faţă de personajele din poveşti maschează frica faţă de părinţii duri şi autoritari.

Atenţie!

Explicaţi-le părinţilor că dacă nu îşi schimbă comportamentul, jocurile organizate cu copilul, oricît de multe ar fi, nu vor duce la îmbunătăţiri semnificative.

Cum poate fi depistată o astfel de frică? În primul rînd, părinţii trebuie să îşi monitorizeze comportamentul: să noteze, timp de o săptămînă, de cîte ori le-au făcut copiilor observaţie şi de cîte ori i-au lăudat. O altă modalitate ar fi să se invite 2-3 persoane, de dorit în relaţii neutre cu copilul, şi, cu ajutorul păpuşilor, să se interpreteze poveşti cu personaje negative, bunăoară Baba Cloanţa. În cazul cînd copilul insistă ca rolul Babei Cloanţa să fie interpretat de unul dintre părinţi, acesta este un motiv serios de gîndire.

MĂŞTILE FRICII (pentru copii de 4-7 ani)

Copiii sînt rugaţi să confecţioneze o mască a fricii, cu care, pe rînd, se vor speria unii pe alţii. Acest joc trebuie desfăşurat cu foarte multe glume şi zîmbete, pentru a inhiba sentimentul de frică ce îi poate domina pe copii la început. Nu se recomandă ca maturii să ia parte la joc. Nu le permiteţi copiilor să se supraexcite: un acces brusc de frică poate duce la manifestări de agresivitate. La fel, dacă un copil nu va dori să îşi asume rolul celui care se teme şi va prefera să-i sperie pe cei din jur, nu insistaţi. Organizaţi acest joc o dată în săptămînă. Introduceţi treptat elemente noi: copilul alungă masca. Atenţie însă ca acesta să nu folosească forţa.

TRANSFORMAREA RĂUFĂCĂTORULUI DIN POVEŞTI (pentru copii de 4-7 ani)

Ideea jocului rezidă în a hotărî în cine sau în ce s-a transformat răufăcătorul din poveşti care irită imaginaţia copiilor şi a ilustra aceasta prin desene. Pentru un copil de 4 ani este important faptul că monstrul s-a

transformat într-o ființă deloc înspăimîntătoare.

În combaterea sentimentului de frică, ghidați-vă de următoarea regulă: conversînd cu copiii, excludeți din vocabular cuvîntul *frică*! Fiți atenți la ceea ce le spuneți. Nu vă purtați cu superioritate, nu-i speriați: *Lasă că vine tata/mama...*, deoarece astfel asupra tatălui/mamei se va revărsa toată ura copilului. Nici părinții nu trebuie să își etaleze superioritatea. Dacă micuțul întreabă ceva, urmează să i se ofere un răspuns sincer.

13. Teme psihosociale specifice pentru vîrsta preşcolară

Educația pentru sănătate

Educația pentru sănătate permite învățarea comportamentelor sanogene şi integrarea lor în rutinele comportamentale. În sens larg, educația pentru sănătate este reprezentată de toate experiențele de învățare care conduc la îmbunătățirea şi menținerea stării de sănătate. În sens restrîns, educația pentru sănătate implică dezvoltarea abilităților cognitive, sociale şi emoționale cu rol protector asupra sănătății şi dezvoltarea unui stil de viață sănătos prin întărirea comportamentelor sănătoase şi reducerea celor de risc.

Sănătatea este definită ca starea de bine fizică, mentală şi socială a fiecărei persoane. Factorii psihosociali care influențează starea de sănătate şi de boală sînt: comportamentele sănătoase sau de risc; abilitățile cognitive, emoționale şi sociale; atitudinile şi valorile personale relaționate cu sănătatea, normele socioculturale de gen. Comportamentele sănătoase sînt învățate social de către copii prin observarea şi imitarea adulților. De exemplu, alimentația, practicarea exercițiului fizic sînt comportamente care se învață în familie şi la grădiniță în etapa timpurie de dezvoltare şi au un rol definitoriu în formarea atitudinilor, în practicile ulterioare de evoluție şi din viața adultă relaționate cu stilul de viață sănătos.

Copiii își cultivă atitudinile față de comportamentele sanogene şi de risc prin observarea şi imitarea adulților. Ei își formează şi reprezentarea stării de sănătate şi de boală. Părinţii şi adulții care interacționează direct cu copiii au un rol major în dezvoltarea comportamentelor sanogene cu rol protectiv asupra sănătății, prin modelul pe care îl reprezintă. De asemenea, aceştia sînt principalii furnizori ai oportunităților de petrecere a timpului liber şi ai diversității alimentare. Ei sînt cei care conturează preferințele copiilor şi atitudinile lor față de comportamentul alimentar şi sexual, față de exercițiul fizic prin întăririle şi reacțiile aversive pe care le exprimă.

Practicarea exercițiului fizic

La vîrsta preşcolară, copiii au abilitățile motorii suficient dezvoltate şi sînt capabili să meargă pe o tricicletă, să urce scările, să meargă pe vîrful degetelor, să sară peste un obstacol, să arunce şi să prindă o minge, să se îmbrace singuri (cu ajutor la fermoar sau şireturi), să folosească foarfecele, să deseneze sau să picteze o figură. Activitatea fizică are un rol esențial în dezvoltarea fizică, cognitivă şi socio-emoțională a copilului.

Dezvoltarea unei atitudini pozitive față de activitatea fizică şi activitățile în aer liber reprezintă un bun predictor pentru practicarea sistematică a exercițiului fizic în perioada imediat următoare, vîrsta şcolară şi adolescență.

Dezvoltarea altor comportamente preventive

Unul dintre comportamentele preventive care trebuie dezvoltate încă din perioada de vîrstă preşcolară este cel de **protecție solară**. Comportamentele recomandate sînt folosirea cremelor de protecție solară, purtarea pălăriilor de soare, a bluzelor cu mîneci lungi şi a pantalonilor lungi, staționarea în locuri umbroase în orele de maximă intensitate. Studiile arată că la această vîrstă cea mai mare parte a timpului este petrecută în aer liber, iar pînă la vîrsta de 21 de ani are loc 80% din expunerea la soare. De aceea, părinții şi educatorii au un rol important în dezvoltarea comportamentelor de protecție, prin oferirea propriului exemplu comportamental.

Un important comportament preventiv care trebuie dezvoltat de timpuriu la copii este cel de **autoigienă**, care vizează atît igiena propriului corp, cît și a spațiului de joacă sau de locuit.

Sexualitatea

Curiozitatea privind diferențele sexuale dintre băieți și fetițe – explorarea corpului

La fel cum învață să meargă și să vorbească, copiii trebuie să învețe ce reprezintă corpul uman și diferențele de sex. La vîrsta preşcolara, cînd copilul își cunoaște deja destul de bine propriul corp, începe să apară curiozitatea pentru corpurile celorlalți, în special ale persoanelor de sex opus. Curiozitatea este specifică acestei vîrste și reprezintă motivul pentru care copiii pun foarte multe întrebări, "cercetează" corpul celorlalți copii și se uită unii la alții atunci cînd merg la toaletă. Acest comportament este normal în condiții de moderație și atunci cînd copiii au aceeași vîrstă. Nu sînt dovezi care să ateste faptul că un copil care explorează corpul altui copil de aceeași vîrstă sau sex, sau un băiețel care în joacă se îmbracă cu haine de fată va avea un comportament sexual similar la vîrsta adultă.

Adulții din preajma copilului (în absența părinților sau a unor astfel de demersuri din partea lor, acest rol și-l va asuma educatorul) pot profita de perioada respectivă pentru a-i învăța pe copii denumirea corectă a organelor corpului și funcția pe care o îndeplinește fiecare, precum și pentru a răspunde multitudinii de întrebări.

Adesea, fetițele încep să-l privească cu mai mare atenție pe tata, băiețeii devin mai atrași de corpul mamei. Dar, deoarece își cunosc deja destul de bine părinții, majoritatea încep să aibă curiozități legate de corpul prietenilor de joacă. Nu trebuie deci să vă mire faptul că tot mai des veți surprinde copiii jucîndu-se de-a mama și de-a tata, de-a doctorul sau stînd goi unul în fața celuilalt, arătîndu-și organele genitale.

De fapt, acest tip de jocuri sexuale poate fi practicat între băieți și fete, între băieți și băieți, între fete și fete, între vecini, între colegi de grădiniță, între frați și nu prezice în nici un fel viitoarea orientare sexuală a copilului sau sănătatea sa sexuală la vîrsta adultă.

O urmare firească a acestor jocuri sînt atingerile, în curînd copiii descoperind că atingerile le provoacă plăcere. De reținut că jocul sexual este normal și inofensiv la vîrsta dată.

Totuși, anumite reacții ale adulților pot face ca lucrurile să ia o altă turnură.

Ce e de făcut deci dacă ați surprins copilul asupra faptului? În primul rînd, respirați adînc! Încercați să nu priviți lucrurile ca un adult. Nu vă imaginați că cel mic face sex cu vecina. Cel mai probabil, este doar curios să-i descopere corpul și diferențele dintre ei doi.

Lăsați instinctele și sentimentele să găsească un răspuns potrivit pentru o asemenea situație. Unii educatori aleg să ignore acest tip de joc, în ideea că la un moment dat va dispărea. Alții nu se simt bine să știe ce se întîmplă și decid să separe copiii respectivi sau să se asigure de o prezență adultă permanentă. Ambele reacții sînt corecte. Greșit este să țipi și să cerți copiii, astfel nu le veți transmite decît că ceea ce au făcut este rușinos și, în ani următori, ei își vor reprima curiozitatea sexuală. Pentru a vă păstra calmul, amintiți-vă că este un comportament normal și des întîlnit la copii.

Sugestie! *Folosiți jocul sexual al copilului ca pe o ocazie de a începe o discuție cu el. Spuneți-i că îi înțelegeți curiozitatea, dar că sînt și alte modalități de a și-o satisface, precum cărțile. Transmiteți-i valori frumoase: corpul lui este doar al lui, corpul prietenei este doar al ei. Copiii trebuie să se joace doar îmbrăcați. Nu uitați că un copil nu vede ceea ce a făcut ca fiind rușinos. E o modalitate de a descoperi lucruri noi. Se uită la corpul altui copil așa cum se uită la un animal pe care nu l-a mai văzut niciodată: din pură curiozitate.*

Totodată, nu uitați că există o mare diferență între jocul de-a doctorul și alte tipuri de jocuri sexuale abuzive. Copiii nu se implică în mod voluntar în jocuri sexuale dureroase, contact oral-genital, contact sexual real sau

simulat, penetrare cu degetele sau alte obiecte. Majoritatea nu se implică în jocuri sexuale cu un partener dacă diferența de vîrstă dintre ei este mai mare de 2-3 ani. Jocurile respective sînt cu adevărat periculoase şi provin adesea din expunerea la imagini destinate adulților sau comportamente sexuale specifice acestora.

De asemenea, jocurile periculoase pot fi un semn că preşcolarul a fost abuzat sexual, că cineva l-a atins într-un mod greşit sau a făcut un alt lucru care l-a marcat. Dacă un copil merge mai departe decît banalul joc de-a doctorul (sau altele asemănătoare acestuia), este cazul să fie văzut de un specialist, pediatru sau psiholog. Abuzul sexual asupra copiilor este dureros, revoltător, însă este o realitate. Atunci cînd suspectați că preşcolarul este supus unui abuz sexual sau că a suferit o traumă din acest motiv, este datoria dvs. să atenționați familia, conducerea grădiniței sau organele de resort.

Educația sexuală a copiilor

Educația sexuală este foarte necesară pentru o dezvoltare echilibrată, ea poate începe oricînd şi cu atît mai indicat acum – la vîrsta la care copilul îşi manifestă curiozitatea, bombardînd adulții cu tot felul de întrebări "incomode". Educația sexuala este, de obicei, un subiect pe care părinții preferă să-l evite sau să-l amîne pînă îl consideră pe copil suficient de matur pentru a înțelege aceste lucruri. În acest caz, sarcina dvs. se complică.

Modul în care adulții din jurul copilului (în special părinții şi educatorii) îşi exprimă afecțiunea influențează concepția copilului despre dragoste şi afecțiune. Principalul model al copilului sînt părinții, iar un copil care nu a observat un comportament sănătos în familie, ca adult, nu va avea o concepție frumoasă cu privire la comportamentul sexual şi afectiv. O altă problemă care poate apărea din abordarea greşita a educației sexuale la vîrsta preşcolara este lipsa unei comunicări eficiente cu părinții şi educatorii (adulții relevanți pentru copii). Dacă întrebările sînt întîmpinate cu răspunsuri evazive sau "minciuni salvatoare", adulții îşi vor pierde credibilitatea în fața copilului.

Cum răspundeți la întrebările copiilor

Pe lîngă jocuri, copilul de vîrstă preşcolară începe să adreseze întrebări la care va trebui să răspundeți: *De unde a apărut Raluca? Cum au apărut cățeluşii? De unde m-am luat eu?* etc. – sînt întrebări la care nu trebuie să facem greşeala de a răspunde imediat.

Nu e cazul să considerați că aceste întrebări ale copilului au fost întîmplătoare sau izvorîte dintr-o minte incapabilă să le priceapă! Precum nu e cazul nici să invocați poveştile cu barza sau varza! Dar nici să povestiți detalii anatomo-fiziologice, de care copilul chiar nu are nevoie la această vîrstă. Recomandarea este să se răspundă cît mai succint, oferind cît mai puține detalii. Copilul de vîrstă preşcolară nu are curiozități deosebite de natură sexuală. Ele vor apărea mai tîrziu, în perioada adolescenței. La această etapă el manifestă, mai curînd, un interes ocazional față de subiectul în cauză, datorat necesității de a cunoaşte, de a şti şi a înțelege. *De unde a apărut Raluca? A fost născută de mama ei*, poate fi răspunsul dvs. şi el este suficient pentru această vîrstă. Copilului i se poate îndrepta apoi atenția spre un nou subiect care l-ar interesa.

Copiii la aceasta vîrstă îi pot "încurca" deseori pe adulți cu întrebări de genul: *De unde vin copiii? De ce Bianca nu are penis, ca mine?* Chiar dacă vă simțiți jenat sau amuzat, este important să răspundeți la toate întrebările, în mod concret şi cu denumiri corecte, dar pe înțelesul copilului. Nu divagați şi dați detalii explicite sau inutile. Dacă mai are vreo curiozitate, va întreba singur. Nu este exclus să nu fiți în stare să răspundeți la toate întrebările, însă **cel mic va şti că vă poate întreba orice, oricînd**.

Sugestie! *Pentru a transmite acest mesaj, trebuie să-i spuneți copilului să vă întrebe ori de cîte ori nu înțelege ceva, să fiți dispuşi a repeta un răspuns pînă cînd va fi înțeles, să oferiți răspunsuri simple, să conştientizați că este normal să nu ştiți toate răspunsurile şi să aveți simțul umorului, pentru a face această experiență plăcută.*

Dacă doriți să oferiți copilului o carte din care să afle mai multe despre sexualitate, este important să o studiați înainte – ar putea să fie prea explicită sau să depășească nivelul de înțelegere al micuțului. Totodată, acea carte educativă trebuie să trateze femeile şi bărbații în mod egal şi să nu promoveze stereotipurile cu privire la diferențele şi rolurile fiecărui gen.

La vîrsta de 3-5 ani, copiii sînt foarte curioşi cu privire la "locul din care vin bebeluşii" (îi interesează mai mult locația, decît procesul de procreere), iar curiozitatea privind diferențele sexuale îi face să își exploreze propriul corp, precum şi pe cel al prietenilor de joacă. Ei încep să aibă simțul decenței şi înțeleg deosebirea dintre comportamentul în public şi comportamentul în mediul privat. Nu este exclus ca la această vîrstă să apară sau să se manifeste mai intens autostimularea genitală, în special în momentele de supărare sau oboseală.

La vîrsta de 5-7 ani, copiii au nevoie de intimitate atunci cînd se dezbracă şi cînd fac baie. Unii dintre ei, care au contact cu persoane şi copii din afara familiei, pot afla alte teorii, mai mult sau mai puțin adevărate, cu privire la sexualitate. În această perioadă poate creşte frecvența utilizării limbajului obscen, cu scopul de a testa reacția adulților, se atenuează ataşamentul față de părintele de sex opus, fetițele devenind mai apropiate de mamă, iar băieții – de tată. Întrebările legate de sexualitate sînt tot mai puține, copilul formîndu-şi deja o opinie despre originea bebeluşilor şi sex, însă autostimularea zonei intime poate continua.

Autostimularea sexuală la copii

Masturbarea face parte din comportamentul normal pentru un preşcolar – copiii de această vîrstă își exprimă astfel curiozitatea cu privire la propriul corp și își descoperă reacțiile – plăcerea sexuală. Nu există dovezi ştiințifice care să ateste faptul că autostimularea sexuală este în vreun fel dăunătoare, în afară de sentimentul de vinovăție şi ruşine ce poate apărea dacă adulții (părinții sau educatorii) blamează şi pedepsesc acest comportament. Cîteodată, masturbarea frecventă poate indica o problemă – o stare anxioasă, privare de atenția adulților (în special a părinților) sau chiar molestare sexuală.

Autostimularea sexuală la această vîrstă fragedă poate fi şocantă pentru unii părinți şi educatori, însă nu este indicat să pedepsiți sau să interziceți total acest comportament, ci să stabiliți limitele – copilul trebuie să ştie că acest comportament nu este adecvat pentru mediul public, el ține de cel privat. Părinții şi educatorii trebuie să-i explice "regulile în societate" cu privire la atingerile şi limbajul vizînd zonele intime.

Alimentația şi igiena

Alimentele şi servirea mesei reprezintă pentru preşcolari o nouă oportunitate de a explora şi de a culege informații. Comportamentul alimentar în această perioadă de dezvoltare se caracterizează prin:

- curiozitate (întreabă de ce morcovii sînt portocalii, în loc să îi mănînce, sînt fascinați de noile alimente şi de modul de a le servi);
- scop (mănîncă cînd le este foame şi se concentrează asupra mesei, refuză mîncarea cînd s-au săturat, nu le place felul respectiv de mîncare sau nu le este foame);
- fluctuanță (apetitul copiilor creşte după perioade de activitate intensă şi scade cînd sînt obosiți sau entuziasmați, preferințele culinare se modifică de la o zi la alta);
- dorința de companie (doresc să mănînce împreună cu alții şi copiază, de multe ori, preferințele alimentare ale celor din jur, în special ale părinților).

La vîrsta respectivă este caracteristică culturalizarea intensă a comportamentelor alimentare. Ca atare, alimentația nu se reduce numai la satisfacerea unei trebuințe vitale, ci este impregnată de o serie de ritualuri cu respectarea unor interese relativ precise. Dar şi mai important este modul cum se realizează ea. Astfel, pe copil îl interesează aşezarea şi ținuta la masă, utilizarea tacîmurilor, corelarea cu cei din jur şi respectarea regulilor de igienă.

Între 4-5 ani, copilul trece printr-o diminuare a poftei de mîncare, adesea cauzată de lipsa de varietate a regimului alimentar sau de tensiuni afective. Disconfortul afectiv influențează apetitul și participarea copilului la servirea mesei.

Modificări progresive se manifestă și în domeniul culturalizării legate de îmbrăcare, igienă și toaletă. Aceste conduite implică numeroase deprinderi, dar și competențe legate de decizia de a alege îmbrăcămintea în funcție de o serie de factori, de a păstra curat, de a se spăla și folosi toaleta. Pînă la sfîrșitul perioadei preșcolare, copilul se poate adapta eficient prin constituirea unor seturi de deprinderi adecvate.

Igiena alimentară, spălarea pe mîini și pe dinți, pieptănatul etc. oglindesc gradul de dezvoltare a deprinderilor igienice, precum și formarea imaginii de sine. Semnificative sînt și aspectele legate de somn. Copilul se opune să meargă la culcare căci îl interesează spectacolul relaționării cu ceilalți, devine receptiv la ce fac adulții, precum și la trăirea plăcerii jocului. Protestul față de mersul la culcare poate fi verbal, evaziv, de tergiversare, încărcat de tot felul de tranzacții, dar, uneori, și de necesitatea de a avea un fetiș, prezența unei persoane (mai ales mama), a unei surse de lumină (pentru somnul de noapte), cu liniște totală sau cu muzică etc. La 6 ani, copilul manifestă încă astfel de probleme, inclusiv anxietate și frustrare.

> **Sugestie!** *În cazul cînd aveți un copil care se opune categoric somnului de amiază, este bine să insistați să rămînă în patul său, în liniște, astfel încît să nu deranjeze colegii care dorm. Nu admiteți sub nici un pretext să se afle în altă sală în această perioadă, decît în dormitor, în pătuț. Altminteri, peste cîteva zile, jumătate din copii vor pretinde că nu "pot dormi"!*

14. Consilierea părinților și a familiei

Educația părinților înseamnă:
- formare pentru educarea copilului;
- studiu al dezvoltării acestuia;
- evaluare și autoevaluare privind creșterea, dezvoltarea și educarea copilului.

Evaluarea atitudinii parentale

Atitudini pozitive
- Părintele exprimă apreciere, dragoste și grijă față de copil prin comportamente verbale și nonverbale.
- Părintele demonstrează răbdare și înțelegere față de comportamentele nepotrivite.
- Părintele exprimă mîndrie pentru realizările copilului.
- Copilul este tratat corect în comparație cu semenii.
- Părintele demonstrează că bunăstarea copilului este primordială.
- Părintele percepe atent copilul.
- Părintele demonstrează îngrijorare pentru durerea fizică sau stresul emoțional al copilului.

Atitudini negative
- Părintele nu prezintă afecțiune pentru copil.
- Părintele blamează copilul pentru nefericirea personală sau familială.
- Părintele vede copilul ca întruchipare a soțului disprețuit.
- Părintele atribuie copilului cauzele evenimentelor negative.
- Părintele nu demonstrează îngrijorare pentru durerea fizică sau stresul emoțional al copilului.
- Părintele abuzează emoțional copilul prin insultă, comentarii, etichetări.
- Părintele pune pe prim plan necesitățile personale.

Copilul are nevoie de atenție, de căldură sufletească şi de respect.

Indiferența, prin consecințele ei, creează:

- anxietate sporită față de lumea înconjurătoare;
- neîncredere în sine;
- dificultăți de comunicare;
- teama de a fi respins, nedorit;
- inactivitate, neimplicare, lipsă de voință;
- apatie;
- forme de împotrivire şi atragere a atenției;
- regresie sau stagnare în dezvoltare;
- neîncredere în cei din jur.

Strategii de lucru cu părinții

Datorită diferențelor de scopuri şi obiective, percepții şi atitudini, resurse, pregătire, valori, nevoi, de foarte multe ori există riscul apariției unor conflicte între părinți şi educatori.

Aceste *conflicte* pot fi determinate de:

- slaba colaborare;
- lipsa informațiilor necesare;
- intoleranța la stilul de viață al altora, la opiniile altora sau chiar la o anumită prezență fizică;
- neacceptarea unor diferențe de pregătire, de condiție social-economică, morală, religie etc.;
- lipsa unor preocupări pentru construirea relațiilor de colaborare – nu sînt planificate;
- comunicarea limitată dintre părinți şi educatori;
- amintirile cu încărcătură negativă ale unor părinți referitoare la relația educatori-familie;
- neclaritate în rolurile şi în responsabilitățile ce le revin.

Căi pentru rezolvarea conflictelor:

- cunoaşterea reciprocă – la fiecare şedință cu părinții pot fi organizate activități interactive, în funcție de tematica întîlnirii;
- comunicarea periodică şi efectivă, cu aspecte formale şi informale;
- cooperarea în anumite activități;
- acceptarea reciprocă, înțelegere şi toleranță față de diferențe;
- evaluarea permanentă şi periodică a relațiilor comune;
- acordarea de sprijin familiei în raport cu creşterea şi educarea copilului;
- atmosferă destinsă, nonformală şi pozitivă în cadrul întîlnirilor şi activităților cu părinții.

Sugestii practice în rezolvarea unor situații dificile cu părinții:

- Dacă un părinte are o discuție aprinsă cu dvs., nu vă asumați nimic pînă nu clarificați despre ce este vorba.
- Păstrați-vă calmul şi nu trageți concluzii pripite.
- Lăsați părinții că vorbească, nu-i întrerupeți.
- Nu-i judecați.
- Reflectați la ceea ce se discută.
- Pregătiți materiale care să sprijine activitățile şi deciziile dvs.
- Oferiți explicații păstrîndu-vă calmul, fără a judeca sau a blama pe alții.
- Fiți sigur că ați fost înțeles corect.
- Nu faceți prea des promisiuni, iar atunci cînd o faceți, țineți-vă de cuvînt.

- Recunoaşteţi-vă limitele şi greşelile.
- Negociaţi soluţii comune.
- Fiţi pozitivi, referiţi-vă mai întîi la ceea ce are bun copilul, apoi arătaţi problemele; nu uitaţi să evidenţiaţi încrederea în schimbarea spre bine.
- Arătaţi cît sînt de importanţi copiii pentru activitatea dvs.
- Răspundeţi la întrebări personale şi dovediţi că şi dvs. ştiţi ce înseamnă să fii părinte.
- Nu uitaţi că pentru a construi relaţiie bune este nevoie de timp.

Comportamentele cadrului didactic în colaborarea cu părinţii trebuie să fie deschise, transparente, empatice, reflexive şi pozitive.

Sugestii practice pentru determinarea unei comunicări cît mai eficiente şi de pe poziţii de parteneriat:
- Încercaţi să cunoaşteţi părinţii, interesele lor, munca lor, familia lor.
- Întîmpinaţi-i întotdeauna cu blîndeţe, faceţi-i să se simtă bineveniţi.
- Acceptaţi sugestiile pe care vi le-ar putea da şi încercaţi să le folosiţi. Atunci cînd părinţii simt că ideile lor sînt luate în serios, se implică mai mult în sprijinirea copilului şi a grădiniţei.
- Fiţi deschişi pentru dialog, atunci cînd este vorba de a lua o decizie.
- Sintetizaţi mereu discuţiile referitoare la luarea unei decizii.
- Decideţi numai după ce v-aţi sfătuit cu familia.
- Evidenţiaţi părţile pozitive ale copilului. Ori de cîte ori părinţii încearcă să îşi subestimeze copilul, menţionaţi lucrurile bune pe care le-a făcut acesta.
- Manifestaţi interes, curiozitate în discuţie, ascultaţi cu atenţie, dar şi critic;
- Invitaţi şi permiteţi părinţilor să asiste la activităţi sau să vă fie alături o parte a zilei.
- Implicaţi părinţii în activităţi la care vă pot ajuta cu anumite informaţii, aplicaţii practice, experienţe de viaţă sau profesionale.
- Nu etichetaţi copiii în faţa grupului de părinţi şi nu emiteţi judecăţi de valoare care să-i stînjenească pe unii părinţi.

Familia ce educă un copil cu cerinţe educative speciale

Familia copilului cu dizabilităţi trece prin mai multe situaţii critice, ele fiind condiţionate atît de cauze obiective, cît şi subiective. Aceste stări sînt descrise de părinţi drept o succedare dintre multiple „urcuşuri" şi „coborîşuri". Desigur, familia care beneficiază la momentul oportun de sprijin moral sau social va depăşi mai uşor situaţiile critice.

Recomandări în lucrul cu părinţii copiilor cu CES:
- După cum arată experienţa, un efect terapeutic asupra familiilor copiilor cu dizabilităţi o au asociaţiile părinteşti şi grupurile de sprijin constituite pe acest principiu. Schimbul de experienţă, contactul cu persoanele ce prezintă probleme similare, sprijinul lor moral permit soţilor, mai cu seamă mamelor, să se debaraseze de simţul singurătăţii, al inutilităţii.
- În cazul cînd familia are o atitudine de supraprotecţie, copilul nu învaţă să înfrunte greutăţile, nu îşi formează deprinderi de autodeservire. În acest context, e necesar să ajutăm părintele să conştientizeze posibilităţile şi limitele copilului şi să-l stimuleze în ceea ce încearcă să facă, chiar dacă iniţial o face stîngaci.
- Lipsa reacţiei emoţionale din partea părinţilor, mai ales din partea mamei, creează o situaţie de deprivare, neglijare emoţională. Părintele trebuie să observe faptele pozitive, demne de apreciat ale copilului, întrucît starea de bine pe care o trăieşte acesta îl determină să depună efort pentru a progresa.

CONCLUZII

O educaţie timpurie de calitate asigură fundamentele dezvoltării fizice şi psihice sănătoase, ale dezvoltării sociale, spirituale şi culturale complexe. Educaţia timpurie are menirea de a proteja, a forma fiinţa umană prin dotarea ei cu capacităţi şi achiziţii fizice, psihice, intelectuale şi culturale specifice, care să-i ofere identitate şi demnitate proprie. Finalitatea majoră a educaţiei timpurii de calitate este de a oferi fiecărui copil posibilitatea să-şi atingă potenţialul maxim.

Deoarece copiii se dezvoltă rapid, educaţia timpurie este „la ea acasă" în sînul familiei şi la grădiniţă. Intervenţiile educaţionale realizate (sau nu) la această vîrstă, acţiunile întreprinse de părinţi şi de societate în copilăria timpurie au un impact puternic şi de durată asupra progresului individual al copilului.

Este important să reţineţi că fiecare copil este unic, cu trebuinţele, particularităţile sale specifice. Demersurile educaţionale pe care le alegeţi în raport cu copiii trebuie să ţină cont de particularităţile individuale ale fiecăruia. Altfel spus, educaţia timpurie se referă la fiecare copil în parte, şi nu la "educaţia copiilor". Este imperativ a respecta nevoile copiilor: de bază (îngrijire, hrană), afective (dragoste, securitate afectivă, întărire pozitivă a acţiunilor) şi de acţiune (joc liber ales).

„Epicentrul" procesului educativ trebuie să fie copilul cu cerinţele sale individuale. Iar sarcina dvs. nu este una uşoară: ea constă în asigurarea unui echilibru între activităţile cognitive, de relaţionare socială, de dezvoltare psihomotorie şi a limbajului. Cunoaşterea aspectelor psihologice asociate procesului educaţional vor facilita sarcinile multiple şi variate pe care la aveţi şi vor asigura beneficii majore pentru discipolii dvs.

Copiii se nasc cu potenţialităţi virtuale de dezvoltare, învăţare şi comunicare, pe care numai stimularea şi orientarea pozitivă le vor transforma în capacităţi. Şi aici rolul dvs. este crucial. Iar grădiniţa este mediul ideal pentru devenirea personalităţii copiilor, prin oferirea de ocazii de explorare şi relaţionare.

III. Aspecte metodologice ale procesului educaţional la vîrsta timpurie

Viorica PELIVAN, Natalia ZOTEA, Angela DIMA

1. Proiectarea didactică. Delimitări conceptuale

1.1. Consideraţii generale

Ce este proiectarea didactică?

„Proiectarea didactică este procesul de anticipare a obiectivelor, conţinuturilor, metodelor şi mijloacelor de învăţare, a instrumentelor de evaluare şi a relaţiilor ce se stabilesc între toate aceste elemente în contextul unei modalităţi specifice de organizare a activităţii didactice." (Mariana Momanu, în: Cucoş C. (coord.), *Psihopedagogie*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998, p.206).

Ce reprezintă modelul curricular al proiectării didactice?

Este modelul modern de realizare a proiectării, care se centrează pe competenţe (obiective) şi îşi subordonează conţinuturile, metodologia şi evaluarea, spre deosebire de modelul tradiţional, didacticist, care se centrează pe conţinuturi şi îşi subordonează obiectivele, metodologia şi evaluarea.

Modelul didacticist al proiectarii pedagogice	**Modelul curricular al proiectarii pedagogice**
• Este centrat pe conţinuturi şi pe predare de tip expozitiv: expunere, prelegere, interogaţie etc.;	• Este centrat pe obiective şi pe predare de tip interactiv;
• conţinuturile sînt cele care impun şi îşi subordonează obiectivele, metodologia şi evaluarea didactică într-o logică a învăţămîntului informativ;	• obiectivele sînt cele care impun şi cărora li se subordonează conţinuturile, metodologia şi evaluarea într-o logică a învăţămîntului formativ. Desfăşurarea activităţii în baza obiectivelor creează un cadru flexibil pentru alegerea conţinuturilor curriculare şi a modului de organizare internă a acestora în vederea atingerii finalităţilor;
• grupa este statică, copiii lucrează şi răspund individual;	• grupa este dinamică, copiii lucrează în echipe sau în perechi;
• cadrul didactic dirijează întreaga activitate şi o evaluează;	• cadrul didactic este facilitator, moderator şi persoana resursă;
• se adresează memoriei de tip reproductiv.	• se adresează memoriei de tip creativ;
	• activitatea este evaluată prin feedback constructiv.

De ce modelul curricular al proiectării didactice?

Deoarece este propus de reforma educaţională, care promovează un învăţămînt centrat pe aspectul formativ al procesului didactic (competenţe, capacităţi, abilităţi), punînd accentul pe învăţare-dezvoltare, pe evaluare formativă (individualizată şi unitară), realizată pe baza descriptorilor de performanţă.

Conferă o eficienţă sporită procesului de predare-învăţare, valorificînd potenţialul fiecărui copil.
Pe orizontală, proiectarea didactică respectă următoarea succesiune:

obiectiv-cadru → obiective de referinţă → obiective operaţionale → activităţi de învăţare → conţinuturi

1.2. Etapele proiectării didactice

Înainte de a începe să își proiecteze demersul didactic, educatorul/educatoarea trebuie să își pună următoarele întrebări:

Ce voi face?

Această întrebare vizează obiectivele care trebuie fixate şi realizate (cadru, de referinţă, operaţionale):

- obiectivele stabilite vor reflecta ce va şti, ce va putea să facă, ce atitudini va manifesta copilul după activitate;
- obiectivele trebuie formulate explicit, prin utilizarea unor verbe de acţiune:
  - să descrie animalele după anumite caracteristici;
  - să redea animalele domestice prin limbaj mimico gestual;
  - să trăiască sentimente de compasiune şi respect faţă de lumea animalelor;
  - să manifeste dorinţa de a afla informaţii despre modul de trai al animalelor;
  - să aprecieze necesitatea de a ocroti animalele;
  - să participe la activităţi de grup, inclusiv de joc şi practice (în calitate de vorbitor, de auditor, de îngrijitor etc.).

Cu ce voi face?

Vizează stabilirea resurselor educaţionale (delimitarea conţinutului învăţării, a resurselor umane (invitaţi, părinţi, specialişti, experţi, educatorul, copiii), a resurselor materiale (jucării, planşe, materiale didactice, fişe de evaluare, ustensile etc).

Cum voi face?

Vizează conturarea strategiilor didactice optime. Cadrul didactic este cel care alege şi combină, echilibrat, metodele, materialele şi mijloacele folosite în învăţămînt. În conformitate cu cerinţele didacticii moderne, axate pe necesităţile copilului, cele mai eficiente sînt metodele interactive, care presupun participarea directă şi activă a copilului în procesul de învăţare.

Cum voi şti dacă ceea ce trebuia făcut a fost făcut?

Vizează stabilirea metodelor/tehnicilor de evaluare a realizării obiectivelor propuse (observarea curentă, jocul didactic, analiza produselor, fişe/teste individuale, portofoliul) şi a rezultatelor învăţării. O activitate este mai eficientă atunci cînd implică: un cadru temporal de realizare a obiectivelor cît mai redus, cheltuieli de resurse materiale minime, puţină oboseală şi multă plăcere pentru efortul depus.

Activitatea copilului în grădiniţă este diversă. Copilul capătă cunoştinţe şi abilităţi, îşi formează comportamente, priceperi, atitudini nu numai în cadrul activităţilor experienţiale/pe domenii de dezvoltare, dar şi variind jocuri şi activităţi alese, activităţi de dezvoltare personală ce includ rutinele şi tranziţiile unei zile: sosirea copiilor, gimnastica matinală, întîlnirea de dimineaţă, dejunul, deprinderi de igienă personală, deprinderi de ordine şi disciplină, masa de prînz, plimbări în aer liber, somnul de zi, gimnastica după somnul de zi, proceduri de călire, gustare, cină, plecarea acasă.

Propunem în continuare un program de activitate orientativ pe grupe de vîrstă, care include toate momentele zilei, cu mici diferenţe de timp de la o grupă la alta.

1.3. Programul zilnic de activitate al grupei cu orar normal sau săptămînal

Orarul activităţilor	**Activităţile zilei**		
	Jocuri şi activităţi didactice	**Activităţi experienţiale/pe domenii de dezvoltare**	**Activităţi de dezvoltare personală**
7.00-8.30	Jocuri şi activităţi la alegere	-	**Rutină:** *Primirea copiilor, discuţii cu părinţii despre starea generală a copiilor, termometria în grupele de creşă*
8.30-9.00	-	-	**Rutină:** *Gimnastica matinală, deprinderi de igienă individuală şi colectivă, dejunul*
9.00-11.00	-	Activităţi didactice pe domenii experienţiale	**Rutină:** *Întîlnirea de dimineaţă (15-20 min.) (mesajul, calendarul, prezenţa, jocuri de socializare)* **Rutină şi tranziţie:** *Pregătirea de activităţi (distribuirea materialelor, necesităţi individuale, pauze dinamice, deprinderi de ordine şi disciplină, deprinderi de igienă personală şi colectivă, exerciţii de grupare şi regrupare)*
11.00-13.00	Jocuri şi activităţi recreative	-	**Activităţi opţionale** *(dans, limbi moderne etc. pentru vîrsta de 5-7 ani)* **Rutină şi tranziţie:** *Plimbări în aer liber (deprinderi de igienă individuală şi colectivă, deprinderi de autoservire, deprinderi de disciplină, ordine), prînzul*
13.00-15.00	-	-	**Rutină:** *Somnul de zi*
15.00-15.30	Jocuri şi activităţi la alegere, activităţi de relaxare		**Rutină şi tranziţie:** *Trezirea copiilor, activităţi de călire, deprinderi de autoservire, deprinderi de igienă personală, necesităţi personale*
15.30-16.00	-	-	**Rutină:** *Gustarea*
16.00-17.30	Jocuri de dezvoltare a aptitudinilor individuale la alegere	Activităţi recuperatorii pe domenii experienţiale	**Rutină şi tranziţie:** *Plimbări în aer liber (deprinderi de igienă individuală şi colectivă, deprinderi de autoservire, deprinderi de disciplină, ordine)*
17.30-18.00	-	-	**Rutină:** *Cina*
18.00-19.00	Jocuri la alegere	-	**Rutină:** *Plecarea copiilor acasă*
19.00-20.00 (pentru grădiniţele cu program săptămînal)	Jocuri la alegere	-	**Rutină:** *Deprinderi de ordine*
20.00-21.00	-	-	**Rutină:** *Cina a doua (deprinderi de igienă personală, autoservire, somnul)*

1.4. Nivelurile proiectării didactice în grădiniță

PROIECTAREA GLOBALĂ, concretizată în stabilirea de către Ministerul Educaţiei a planurilor-cadru de învăţămînt şi a programelor şcolare, creează cadrul, limitele şi posibilităţile realizării proiectării eşalonate.

Arii curriculare		**Grupele** Număr de activități integrate				
		2-3 ani	3-4 ani	4-5 ani	5-6 ani	6-7 ani
Cunoaşterea lumii, dezvoltarea personală şi socială	Cunoaşterea lumii, dezvoltarea personală şi socială	2	-	-	-	-
Dezvoltarea personală, educaţia pentru familie şi societate	Dezvoltarea personală, educaţia pentru familie şi societate	-	1	1	1	1
Dezvoltarea limbajului şi a comunicării	Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale; Formarea premiselor citirii şi scrierii	1	1	1	1	1
Ştiinţe, cunoaşterea mediului şi cultura ecologică	Formarea reprezentărilor elementare matematice/construirea; Educaţia pentru mediul natural şi cultura ecologică	-	1	1	1	1
Educaţia fizică şi educaţia pentru sănătate	Educaţia fizică; Educaţia pentru sănătate	2	2	2	3	3
Arte	Arta plastică: desen/aplicaţie, modelaj	1	1	1	1	1
	Muzica	1	2	2	2	2
	Literatura artistică	1	1	1	1	1
TOTAL ACTIVITĂŢI		8	9	9	10	10

Notă: activităţile opţionale (limbi străine, ritmică, dans, arta vorbirii, pictură etc.) pot fi incluse suplimentar în orarul zilei în grupele mari şi pregătitoare, în funcţie de solicitările părinţilor.

În medie, pentru cele 5 grupe de vîrstă, o activitate cu copiii durează între 15 şi 45 de min. În funcţie de nivelul grupei, de particularităţile individuale ale copiilor, de conţinuturile şi obiectivele propuse spre realizare, cadrul didactic va decide care este timpul efectiv necesar pentru desfăşurarea fiecărei activităţi. Totodată, acesta va avea grijă să planifice, la fiecare 10-15 min., pauze dinamice, exerciţii fizice, în scopul prevenirii surmenajului fizic şi psihic.

Sugerăm cadrelor didactice să alterneze zilnic activităţile de dezvoltare personală, de educaţie pentru familie şi societate, de dezvoltare a limbajului şi a comunicării, ştiinţe, cunoaşterea mediului şi cultura ecologică cu cele de educaţie pentru sănătate sau arte.

Numărul de activităţi pe săptămînă variază în funcţie de vîrsta copiilor:

- 1-3 ani – sînt recomandate pînă la 8 activităţi: 5 activităţi integrate şi 3 activităţi la educaţia fizică şi educaţia muzicală;
- 3-5 ani – sînt recomandate 9 activităţi: 5 activităţi integrate şi 4 activităţi la educaţia fizică şi educaţia muzicală;
- 5-7 ani – sînt recomandate 10 activităţi: 5 activităţi integrate şi 5 activităţi la educaţia fizică şi educaţia muzicală.

Activităţile integrate sau experienţiale au în vedere dezvoltarea globală a copilului. În cadrul acestora, accentul se va pune pe abordarea integrată a copilului prin cele 4 domenii: cognitiv, socio-afectiv, psihomotor şi atitudinal.

PROIECTAREA EŞALONATĂ vizează documentele întocmite de cadrul didactic, în care sînt îmbinate, într-un mod personalizat, elementele curriculumului cu planul-cadru de învăţămînt şi care se concretizează în planificarea anuală, planificarea tematică şi planificarea activităţilor săptămînale şi zilnice.

PROIECTAREA ANUALĂ acoperă perioada unui an de învăţămînt, reprezentînd o perspectivă de ansamblu asupra activităţilor de predare/învăţare şi presupune asigurarea unei corelaţii optime între planul-cadru de învăţămînt şi curriculum.

Punctul de plecare în proiectarea activităţilor îl vor constitui obiectivele-cadru şi obiectivele de referinţă, deoarece ele reprezintă repere finale ale activităţilor desfăşurate, aşa cum sînt prevăzute în curriculum,   şi vizează nivelul general de dezvoltare (cognitivă, fizică, socio-emoţională, atitudini în învăţare) al copiilor din grupă. Curriculumul educaţiei copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) prevede obiective-cadru şi obiective de referinţă pentru 2 categorii de vîrstă: 1-3 ani şi 3-6/7 ani. Astfel, începînd cu vîrsta de 3-6/7 ani, cadrul didactic va realiza anual aceleaşi obiective-cadru şi de referinţă, doar că va stabili obiective operaţionale cu alt grad de complexitate, va selecta strategii didactice caracteristice vîrstei, va complica conţinuturile de la o vîrstă la alta sau va propune conţinuturi diferite în două grupe cu copii de aceeaşi vîrstă, în funcţie de gradul de dezvoltare al acestora. În acest scop, educatorul/educatoarea proiectează şi aplică, în primele două săptămîni ale anului şcolar, evaluări iniţiale pentru fiecare arie curriculară.

Educatorul/educatoarea poate opta pentru activităţi de învăţare recomandate de curriculum (au caracter orientativ, de sugestie) sau poate propune alte activităţi, corespunzător condiţiilor concrete din grupă.

Proiectarea anuală constă în stabilirea obiectivelor de referinţă pentru toate ariile curriculare, cu luarea în consideraţie a tuturor domeniilor (cognitiv, socio-afectiv, psihomotor, atitudini de învăţare), şi a conţinuturilor tematice. Numărul de proiecte tematice va fi fixat reieşind din necesităţile şi interesele copiilor, pentru fiecare proiect fiind prevăzute 1-3 săptămîni, maximum 5. Pot fi planificate şi săptămîni fără realizare de proiecte, dar care să decurgă sub egida unor teme de interes pentru copii (ex., *Ion Creangă – povestitorul, Grigore Vieru – prietenul copiilor* etc.). Obiectivele educaţionale incluse în curriculum vor fi realizate integrat. Cele prevăzute la ariile curriculare *Educaţia fizică* şi *Educaţia muzicală* vor fi realizate prin intermediul activităţilor integrate, dar şi în alte momente ale zilei: jocuri/pauze dinamice, audieri, interpretări, dramatizări, sarcini individuale etc.

Planificarea demersului instructiv-educativ pentru un interval de timp mai mare (ex., un an de studii) poate suporta pe parcurs modificări, deoarece programarea de activităţi este un proces puternic influenţat de progresul înregistrat de copii. În acest context, un rol esenţial îl au observarea şi evaluarea performanţelor copiilor. Prin urmare, unele dintre obiectivele trasate ar putea fi reproiectate, fiind proiectate noi activităţi.

Prezentăm o schemă de proiectare anuală.

Atenţie!

Atît selectarea obiectivelor, cît şi a tematicilor este individuală pentru fiecare grupă de aceeaşi vîrstă, sau de vîrstă diferită. Este important doar ca să fie proiectate obiective din toate ariile curriculare. Este obligatorie doar realizarea tuturor obiectivelor prevăzute de curriculum. Conţinuturile, temele şi subtemele pot fi proiectate din curriculum sau sugerate de copii, părinţi, educatori.

Schemă de proiectare anuală

Luna	**Perioada (data/săptămîna)**	**Obiective de referinţă Copiii vor fi capabili:**	**Tema proiectului/subteme**

1.5. Repere orientative de planificare educațională

MODEL DE PLAN ANUAL PENTRU CATEGORIA DE VÎRSTĂ 5-6 ANI

Luna	Perioada	Obiective de referință Copiii vor fi capabili:	Tema proiectului /Temă săptămînă independentă
I semestru			
Septembrie	I săptămînă	Evaluarea inițială pentru toate ariile curriculare	***Bine te-am găsit, grădiniță!***
	II săptămînă		
	III săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să manifeste abilități inițiale de identificare și aplicare a resurselor personale **Dezvoltarea limbajului și a comunicării:** să povestească, să descrie, să discute, să clarifice, să adreseze și să răspundă la întrebări; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: fenomene vitale, fenomene ale naturii, culori și nuanțe, calități gustative, însușiri și grade (*mai moale, mai luminos, mai gros, mai tare* etc.), generalizări de specie și gen (*veselă, plante, fenomene* etc.) **Formarea premiselor citirii și scrierii:** să identifice cuvîntul, silaba, sunetul, locul sunetului în cuvînt, relația "sunet-literă"; să-și dezvolte flexibilitatea mîinii, a încheieturii mîinii **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să compare cantități care se deosebesc între ele cu 1 și 2 unități; să măsoare dimensiunile unor obiecte aplicînd măsuri nestandardizate a lungimii, lățimii **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică:** să identifice anotimpul toamna și fenomenele specifice lui **Educația pentru sănătate:** să identifice factorii ce mențin sănătatea, acțiunile pe care le poate întreprinde personal pentru a fi sănătos; să argumenteze necesitatea alimentării corecte și să relateze despre alimentația corectă **Educația fizică:** să formeze deprinderi motrice de bază: mers, alergare; să manifeste interes pentru activitatea motorie **Educația literar-artistică:** să asculte atent textul prezentat de adult (recitat, povestit, lecturat) și să răspundă la întrebări despre mesajul emoțional al acestuia (poezie, poveste, povestire) **Arte plastice:** să redea obiecte diferite ca formă, structură, culoare în desen, modelaj, construcții, aplicații. **Educația muzicală:** să manifeste emoții, percepînd imaginea muzicală a lucrării în legătură cu conținutul muzicii audiate; să execute mișcări și figuri de dans, manifestînd expresivitate corporală în relație cu caracterul variat al muzicii	***Toamna*** Subteme recomandate: *Toamna harnică (prezentare generală: aspecte, lunile de toamnă);* *Fructe buclucașe;* *Hora legumelor vesele;* *Vitamine și microbi;* *Forme și culori;* *Lucrări de toamnă;* *Flori de toamnă;* *Orașul meu toamna;* *Hramul orașului Chișinău;* *Adaptarea viețuitoarelor;* *Toamnă, toamnă de alviță, te poftim la grădiniță* (distracție literar-muzicală).
	IV săptămînă		
Octombrie	I săptămînă		
	II săptămînă		

  Noiembrie	III săptămînă IV săptămînă I săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să manifeste interes şi tendinţe de participare permanentă în familie, grădiniţă, comunitate **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării**: să înţeleagă că atît comunicarea, cît şi forma de comunicare depind de situaţie, locul şi timpul comunicării; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: părţi ale obiectelor, ale organismelor vii; să manifeste atenţie auditivă şi auz fonetic în situaţiile solicitate **Formarea premiselor citirii şi scrierii:** să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte şi să modeleze structura cuvîntului, aplicînd semne convenţionale; să utilizeze comunicarea grafică în diverse forme pentru exprimarea gîndurilor, emoţiilor **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să identifice relaţiile spaţiale dintre diferite grupe de obiecte în raport cu sine, apoi un obiect faţă de altul şi să utilizeze adecvat prepoziţiile şi adverbele spaţiale determinînd poziţia obiectelor în spaţiu; să diferenţieze mişcările şi acţiunile după viteză (repede, încet) **Educaţia pentru mediul natural şi cultura ecologică:** să specifice particularităţile de adaptare ale unor grupuri de animale la mediul de trai, la schimbările sezoniere, la succesiunea zi-noapte **Educaţia pentru sănătate:** să-şi formeze deprinderi de securitate socială şi fizică personală **Educaţia fizică:** să formeze deprinderi motrice de bază: sărituri, căţărare, tîrîre; să-şi dezvolte coordonarea mişcărilor, orientarea în spaţiu, simţul ritmului şi al echilibrului; să manifeste emoţii pozitive şi curiozitate în cadrul jocurilor de mişcare **Educaţia literar-artistică:** să identifice personajele şi să aprecieze faptele acestora, să redea în desen unele aspecte, evenimente din poezie, poveste **Arte plastice:** să manifeste dorinţa de a participa la activităţi de desen, modelare, aplicare. **Educaţia muzicală:** să distingă, să compare şi să caracterizeze piesele muzicale; să execute mişcări şi figuri de dans, manifestînd expresivitate corporală în relaţie cu caracterul variat al muzicii	***În lumea animalelor*** Subteme recomandate: *Primele animale pe PĂMÎNT-dinozaurii;* *În ogradă la bunici;* *Animalele de pădure/din pădurile Moldovei;* *Din lumea apelor;* *Reptilele;* *Păsările* (caracteristici, clasificare, deplasare, structură, condiţii de mediu, cum se hrănesc, cum se înmulţesc, cine le îngrijeşte, le tratează); *La zoo;* *CARTEA ROŞIE a animalelor.*
	II săptămînă III săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să manifeste încredere în sine şi independenţă; să identifice particularităţile de gen/sex şi rol în cadrul relaţiilor dintre persoane **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării:** să povestească, să descrie, să discute, să clarifice, să adreseze şi să răspundă la întrebări **Formarea premiselor citirii şi scrierii:** să înţeleagă că există legătură între textul scris şi înţelesul acestuia; să utilizeze comunicarea grafică în diverse forme pentru exprimarea gîndurilor, emoţiilor	***Eu şi cei din jur*** Subteme recomandate: *Cine sînt eu, cine eşti tu?* (nume, prenume, asemănări, deosebiri, preferinţe, dorinţe etc.);

		Formarea reprezentărilor elementare matematice: să evidențieze relații cantitative dintre 2 grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor *mult, cîte unul, tot atît, mai multe* obiecte și *cu un singur obiect*; să compare cantități care se diferențiază între ele cu 1 și 2 unități **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică:** să precizeze aspectele distinctive ale omului ca organism viu (înfățișare, ambianță, relații, conduită, stare) **Educația pentru sănătate:** să caracterizeze persoane și să se autocaracterizeze după aspectul fizic, vîrstă, sex, conduită, gînduri, preferințe **Educația fizică:** să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului; să manifeste calități moral-estetice și de conduită civilizată în activitatea motorie. **Educația literar-artistică:** să redea prin mijloace dramatice conținutul unor povești, povestiri, istorioare respectînd sau schimbînd firul narativ al textelor **Arte plastice:** să respecte conștient regulile de utilizare a materialelor și instrumentelor la activitățile de artă plastică; să coopereze la realizarea unor lucrări plastice complexe **Educația muzicală:** să interpreteze cîntece ținînd cont de regulile de ținută, dicție, articulație; să diferențieze sunetele produse prin mișcări corporale de sunetele produse de obiecte sonore, sunetul vorbit de sunetul cîntat	*Copil-tînăr-bătrîn*; *Corpul meu* (identificarea propriului corp, ce pot să fac cu diferite părți ale corpului – mîini, picioare, cap, nas, urechi, gură etc., organele interne și amplasarea lor în corp, igiena personală, activități ce vor menține starea de bine fizică și emoțională); *Cum se nasc copiii?*; *Băiețelul și fetița;* *Prietenii mei;* *Fețe vesele, fețe triste* (emoții, stări, sentimente).
	IV săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să împărtășească valorile moral-spirituale familiale și sociale **Dezvoltarea limbajului și a comunicării:** să-și exprime gîndurile, dorințele, sentimentele, emoțiile prin cuvinte; să manifeste competențe de adresare politicoasă (rugăminte, recunoștință, plîngere, nemulțumire, supărare); să însușească și să utilizeze corect în comunicare părțile de vorbire specifice limbii materne și formele gramaticale **Formarea premiselor citirii și scrierii:** să recunoască textul scris oriunde îl întîlnește; să realizeze corespondența între limbajul oral și cel scris exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să efectueze operații cu obiectele, orientîndu-se la însușirile lor (formă, culoare, dimensiune, temperatură etc.); să identifice consecutivitatea zilelor săptămînii, anotimpul curent, luna curentă, lunile anului și calendarul **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică:** să relateze despre trebuințele omului, despre modalitățile adecvate de satisfacere a lor **Educația pentru sănătate:** să caracterizeze persoane și să se autocaracterizeze după aspectul fizic, vîrstă, gen, conduită, gînduri, preferințe	***Moștenirea noastră*** Subteme recomandate: *Familia mea* (membrii familiei, relațiile în familie, responsabilitățile în familie); *Arborele genealogic;* *Moldova – țara mea* (țară, neam, etniile conlocuitoare, prietenie între diferite naționalități, limba vorbită, simbolica țării, sat, oraș, locuri și monumente istorice); *Nasc și la Moldova oameni* (domnitori, scriitori, cîntăreți etc.).

		Educația fizică: să dezvolte calitățile motrice, îndemînarea, viteza, forța, mobilitatea, detenta; să manifeste emoții pozitive și curiozitate în cadrul jocurilor de mișcare **Educația literar-artistică:** să recite expresiv poezii simple, să repovestească, în baza întrebărilor, conținutul unei povești scurte, povestiri **Arte plastice:** să aplice elemente ale limbajului plastic în activitățile de arte plastice și în situații diverse; să identifice unele lucrări ale pictorilor, meșterilor populari din Moldova, din alte țări **Educația muzicală:** să exprime, prin mișcări și sunete caracteristice, conduita unor personaje (ființe) conform conținutului poveștilor, cîntecelor, poeziilor etc.; să improvizeze/creeze ritmuri, scurte motive ritmico-melodice, mișcări și figuri de dans, poezii, povestioare ce reflectă conținutul muzicii audiate sau al cîntecelor învățate	
Decembrie	I săptămînă II săptămînă III săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță și societate **Dezvoltarea limbajului și a comunicării:** să exprime verbal conținutul operelor artistice, al tabloului, impresii din experiența de viață proprie și imaginată în formă narativă, descriptivă, raționament; să vorbească clar, cu tempou și cu intensitate medie a vocii **Formarea premiselor citirii și scrierii:** să înțeleagă că există legătură între textul scris și înțelesul acestuia; să realizeze corespondența între limbajul oral și cel scris exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să identifice și să verbalizeze adecvat părțile zilei: ziua, noaptea, dimineața, seara; să ordoneze obiectele în șir crescător și descrescător după diferiți parametri ai dimensiunii **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică:** să identifice anotimpul iarna și fenomenele specifice lui; să manifeste atitudine grijulie, participativă în natură **Educația pentru sănătate:** să identifice elementele unui mod sănătos de viață, situațiile de risc pentru sănătatea personală și a altora **Educația fizică:** să formeze deprinderi motrice de bază: aruncare, prindere; să manifeste calitățile moral-estetice și de conduită civilizată în activitatea motorie **Educația literar-artistică:** să manifeste dorința de a audia poezii, povestiri, povești și a le reproduce/repovesti; să relateze despre emoțiile sale asociate cu personajele și evenimentele descrise în text. **Arte plastice:** să manifeste interes stabil față de arta plastică, dorința de a picta, modela, construi, aplica și a contempla opere de artă; să aplice procedee și instrumente de desen, modelaj, aplicare, construcție în activitățile de joc, de educație pentru familie, societate etc. **Educația muzicală:** să interpreteze cîntece ținînd cont de regulile de ținută, dicție, articulație; să manifeste emoții, percepînd imaginea muzicală a lucrării în legătură cu conținutul muzicii audiate	***Iarna*** Subteme recomandate: *Iarna* (caracteristici: aspecte, fenomene, lunile de iarnă etc.); *Bucuriile iernii/jocurile copiilor iarna;* *Animalele și păsările iarna;* *La gura sobei;* *Îmbrăcămintea și încălțămintea;* *Activitățile familiei/grupei;* *Pregătiri pentru Crăciun;* *Tradiții și obiceiuri de iarnă;* *Vine, vine Moș Crăciun* (distracție literar-muzicală).

	IV săptămînă	**Vacanța de Crăciun**	
Ianuarie	I săptămînă		
	II săptămînă	Evaluarea continuă pentru toate ariile curriculare	*Eminescu – stea nemuritoare*
	II Semestru		
	III săptămînă IV săptămînă	**Dezvoltarea personală**: să formeze abilități și deprinderi de comunicare familială eficientă și de comportare civilizată în mediul familial și cel social; să manifeste încredere în sine și independență **Dezvoltarea limbajului și a comunicării**: să posede competențe de vorbire monologată; să-și exprime opiniile în formă de text laconic; să vorbească clar, cu tempou și cu intensitate medie a vocii; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează materiale din care sînt confecționate obiectele (pînză, hîrtie, lemn, cauciuc etc.) **Formarea premiselor citirii și scrierii**: să recunoască unele litere și cuvinte simple în situații comune; să utilizeze comunicarea grafică în diverse forme pentru exprimarea gîndurilor, emoțiilor **Formarea reprezentărilor elementare matematice**: să identifice și să verbalizeze adecvat părțile zilei: ziua, noaptea, dimineața, seara; să diferențieze formele spațiale și plane: ovalul, sfera, cubul, conul, cilindrul și proprietățile lor **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică**: să precizeze aspectele distinctive ale omului ca organism viu (înfățișare, ambianță, relații, conduită, stare) **Educația pentru sănătate**: să formeze deprinderi de securitate socială și fizică personală. **Educația fizică**: să formeze deprinderi motrice de bază: escaladare; să dezvolte calitățile motrice, îndemînarea, viteza, forța, mobilitatea, detenta **Educația literar-artistică**: să poată compune, cu sau fără ajutorul adulților, în baza imaginilor, povești scurte, povestiri, ghicitori **Arte plastice:** să dezvolte spiritul de observație, memoria imaginativă și motrică. **Educația muzicală**: să diferențieze sunetele produse prin mișcări corporale de sunetele produse de obiecte sonore, sunetul vorbit de sunetul cîntat	***Cu ce călătorim*** Subteme recomandate: *Tipurile de transport;* *Transport terestru;* *Transport maritim;* *Transport aerian* (clasificare, structură, asemănări, deosebiri, casa lor – garaj, parcare, hangar, depou, port, chei, aeroport, profesii, curiozități); *Dacă vrei să ajungi mare, fii atent la traversare!.*
	I săptămînă II săptămînă	**Dezvoltarea personală**: să manifeste abilități inițiale de identificare și aplicare a resurselor personale **Dezvoltarea limbajului și a comunicării**: să extindă înțelegerea comunicării orale, scrise, prin intermediul semnelor, desenelor, mimicii, prin limbajul gesturilor și altele; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: denumiri de obiecte, denumiri de ființe și habitatul lor (pămînt, apă, aer); să pronunțe corect și clar toate sunetele limbii materne	***Universul*** Subteme recomandate: *Omul și universul;* *Soarele și planetele;*

		Formarea premiselor citirii şi scrierii: să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să realizeze corespondenţa între limbajul oral şi cel scris, exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să evidenţieze relaţii cantitative dintre două grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor *mult, cîte unul, tot atît, mai multe* obiecte şi cu *un singur obiect*; să identifice clepsidra, ceasornicul şi funcţiile lor **Educaţia pentru mediul natural şi cultura ecologică:** să caracterizeze grupurile de obiecte vii şi nerte din natura înconjurătoare; să manifeste atitudine grijulie, participativă în natură; să evalueze influenţa factorilor ecologici, abiotici şi biotici asupra organismelor vii **Educaţia pentru sănătate:** să respecte regulile de igienă personală şi colectivă **Educaţia fizică:** să-şi dezvolte coordonarea mişcărilor, orientarea în spaţiu, simţul ritmului şi al echilibrului **Educaţia literar-artistică:** să recite expresiv poezii simple, să repovestească, în baza întrebărilor, conţinutul unei poveşti scurte, povestiri **Arte plastice:** să realizeze corespondenţe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziţia plastică) şi conţinutul operelor de artă plastică **Educaţia muzicală:** să recunoască sonoritatea diferitelor instrumente muzicale, identificîndu-le la auz din ţesătura muzicală, să povestească cum se produce sunetul, unele amănunte despre întrebuinţarea instrumentului	*Planeta albastră!;* *Vreau să ştiu;* *SOS Pămîntul;* *Măsurăm timpul,* *Schimbările sezoniere;* *Apa, aerul, pămîntul şi focul – prieteni sau duşmani?*
	III săptămînă IV săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să formeze atitudini pozitive faţă de familie, viaţa familială şi realizarea rolurilor familiale **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării:** să poată exprima relaţiile dintre obiecte şi fenomene, complicînd structura enunţurilor de la propoziţii simple (nedezvoltate şi dezvoltate) la fraze (compuse prin coordonare şi subordonare); să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: denumiri de obiecte, denumiri de profesii şi activităţi specifice; să pronunţe corect şi clar toate sunetele limbii materne **Formarea premiselor citirii şi scrierii:** să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte şi să modeleze structura cuvîntului aplicînd semne convenţionale **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să identifice numerele naturale în concentrul 1-5, apoi în concentrul 1-10-20 şi să diferenţieze aspectul cardinal şi ordinal al numărului; să măsoare dimensiunile unor obiecte şi capacităţile unor vase, aplicînd măsuri nestandardizate a lungimii, lăţimii, a corpurilor friabile şi a lichidelor	***Ce vreau să fiu? Meserii*** Subteme recomandate: *Cine sînt părinţii mei?;* *Ce vreau să fiu?;* *Ce meserii cunoaştem?* (descriere, clasificare, necesitate/importanţă pentru om, societate); *Povestea cărţilor* (procesul de fabricare a hîrtiei/cărţii; părinţii cărţii; Ion Creangă – povestitorul etc.).

		Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să distingă interacțiunea omului cu mediul natural. **Educația pentru sănătate:** să aplice reguli sanitar-igienice în timpul servirii mesei **Educația fizică:** să dezvolte calitățile motrice, îndemînarea, forța, mobilitatea, detenta. **Educația literar-artistică:** să asculte atent textul prezentat de către adult (recitat, povestit, lecturat) și să răspundă la întrebări despre mesajul emoțional al unui text literar (poezie, poveste, povestire). **Arte plastice:** să realizeze corespondențe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziția plastică) și conținutul operelor de artă plastică **Educația muzicală:** să tindă spre interpretarea lucrărilor muzicale învățate în situații cotidiene diverse (jocuri, dramatizări, acțiuni de menaj)	
Martie	I săptămînă II săptămînă III săptămînă	**Dezvoltarea personală**: să identifice, să accepte și să respecte un stil de viață familial sănătos **Dezvoltarea limbajului și a comunicării**: să regleze conștient și intenționat expresivitatea intonațională a vorbirii (tempoul, timbrul, intensitatea, înălțimea); să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: reprezentări și conduite social-morale **Formarea premiselor citirii și scrierii**: să manifeste dorința de a citi independent; să manifeste dorința de a scrie independent **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să măsoare cu măsuri standardizate lungimea, lățimea, înălțimea, grosimea, masa corpurilor friabile și a volumului lichidelor cu ajutorul măsurilor standardizate: metru, centimetru, kilogram, litru, cardinal și ordinal al numărului; să efectueze operații simple de adunare și scădere cu 1-2 unități și să recunoască simbolurile matematice: *plus, minus, egal*; să identifice soluția unei probleme pe baza condițiilor date în formă intuitivă **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică:** să identifice anotimpul primăvara și fenomenele specifice lui **Educația pentru sănătate:** să identifice factorii ce mențin sănătatea, acțiunile pe care le poate întreprinde personal pentru a fi sănătos **Educația fizică:** să-și dezvolte coordonarea mișcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului și al echilibrului; să formeze deprinderi motrice de bază: aruncare, prindere **Educația literar-artistică:** să redea prin mijloace dramatice conținutul unor povești, povestiri, istorioare respectînd sau schimbînd firul narativ al textelor **Arte plastice**: să manifeste creativitate și dorința de autoexprimare a emoțiilor, gîndurilor prin desen, pictură, modelaj, aplicație, construcție; să aplice independent și conștient unele tehnici simple, procedee specifice desenului, modelajului, construcției, aplicației, desenului **Educația muzicală:** să distingă, să compare și să caracterizeze piesele muzicale; să improvizeze/creeze ritmuri, scurte motive ritmico-melodice, mișcări și figuri de dans, poezii, povestioare ce reflectă conținutul muzicii audiate sau al cîntecelor învățate	***Primăvara*** Subteme recomandate: *Zilele Dochiei;* *Vestitorii primăverii/Oaspeții primăverii;* *Mărțișor;* *8 martie: ziua Mamei;* *Ce se întîmplă în natură?* *Apa;* *Flori de primăvară;* *Lucrări de primăvară;* *Un arbore pentru dăinuire* (mediu de viață – păduri, parcuri, livezi; tipuri – copaci, pomi; înfățișare, îngrijire, înmulțire, foloase, anotimpuri).

Aprilie	IV săptămînă I săptămînă II săptămînă	**Dezvoltarea personală**: să respecte personalitatea umană, să respecte drepturile altor copii şi persoane mature, obligațiile şi drepturile proprii **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării:** să manifeste competențe primare de vorbire dialogată şi polilogată, să respecte regulile de comunicare cu alte persoane **Formarea premiselor citirii şi scrierii:** să recunoască textul scris oriunde îl întîlneşte; să respecte regulile igienice la scris **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să divizeze întregul în părți egale şi să reconstruiască întregul din părțile sale; să identifice şi să verbalizeze adecvat părțile zilei: ziua, noaptea, dimineața, seara, să identifice succesiunea zilelor (ieri, azi, mîine) şi succesiunea evenimentelor, consecutivitatea zilelor săptămînii, anotimpul curent, luna curentă, lunile anului şi calendarul **Educația pentru mediul natural şi cultura ecologică:** să manifeste atitudine grijulie, participativă în natură **Educația pentru sănătate**: să determine elementele principale ale unui regim al zilei pentru sine, alternarea perioadelor de activitate cu odihnă; să argumenteze necesitatea alimentației corecte şi să relateze despre alimentația corectă **Educația fizică**: să formeze deprinderi motrice de bază: escaladare; să manifeste emoții pozitive şi curiozitate în cadrul jocurilor de mişcare **Educația literar-artistică**: să manifeste dorința de a audia poezii, povestiri, poveşti şi a le reproduce/repovesti, să relateze despre emoțiile sale asociate cu personajele şi evenimentele descrise în text. **Arte plastice**: să îşi exprime emoțiile față de fenomenul, chipul redat, buna dispoziție cauzată de frumusețea şi farmecul naturii, al operelor percepute sau create **Educația muzicală**: să exprime, prin mişcări şi sunete caracteristice, conduita unor personaje (ființe) conform conținutului poveştilor, povestirilor, cîntecelor, poeziilor etc.	***Am drepturi, dar şi responsabilități*** Subteme recomandate: *Ce sînt drepturile?;* *Cunoaşteți drepturile* (am un nume/o familie; mă joc şi învăț; vreau să fiu protejat; toți sîntem egali); *Regulile în viața noastră;* *Eu sînt responsabil de…;* *Pot să-mi exprim propriile idei, opinii.*
	III săptămînă	**Dezvoltarea personală**: să împărtăşească valorile moral-spirituale familiale şi sociale **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării**: să extindă înțelegerea comunicării orale, scrise, prin intermediul semnelor, desenelor, mimicii, prin limbajul gesturilor şi altele; să însuşească şi să utilizeze corect în comunicare părțile de vorbire specifice limbii materne şi formele gramaticale **Formarea premiselor citirii şi scrierii:** să manifeste dorința de a citi independent; să realizeze corespondența între limbajul oral şi cel scris, exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să identifice numerele naturale în concentrul 1-5, apoi în concentrul 1-10-20 şi să diferențieze aspectul cardinal şi ordinal al numărului; să diferențieze formele spațiale şi plane: ovalul, sfera, cubul, conul, cilindrul şi proprietățile lor	*Paştele la Creştini.*

		Educația pentru mediul natural și cultura ecologică: să relateze despre trebuințele omului, despre modalitățile adecvate de satisfacere a lor **Educația pentru sănătate:** să argumenteze necesitatea alimentării corecte şi să relateze despre alimentația corectă **Educaţia fizică**: să manifeste calitățile moral-estetice şi conduită civilizată în activitatea motorie; să-şi dezvolte coordonarea mişcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului şi al echilibrului. **Educaţia literar-artistică:** să identifice personajele şi să aprecieze faptele acestora, să redea în desen unele aspecte, evenimente din poezie, poveste **Arte plastice**: să redea obiecte diferite ca formă, structură, culoare în desen, modelaj, construcții, aplicații **Educația muzicală**: să tindă spre interpretarea lucrărilor muzicale învățate în situații cotidiene diverse (jocuri, dramatizări, acțiuni de menaj); să execute mişcări şi figuri de dans, manifestînd expresivitate corporală în relație cu caracterul variat al muzicii	
	IV săptămînă	**Dezvoltarea personală**: să manifeste interes şi tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării**: să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: fenomene vitale, fenomene ale naturii (frig, umed, însorit etc.), părți ale obiectelor, organismelor vii; materiale din care sînt confecționate obiectele: (pînză, hîrtie, lemn, cauciuc etc.); culorile şi nuanțele lor; calități gustative, însuşiri şi grade (mai moale, mai luminos, mai gros, mai tare etc.); generalizări de specie şi gen (jucării, veselă, animale, plante etc.); reprezentări şi conduite social-morale.să poată exprima relațiile dintre obiecte şi fenomene complicînd structura enunțurilor de la propoziții simple (nedezvoltate şi dezvoltate), la fraze (compuse prin coordonare şi subordonare)	***Magia culorilor!*** Subteme recomandate: *Flori cu multe culori* (mediu de viață – grădină/parc, cîmp, pădure; înfățişare, îngrijire, înmulțire; foloase – medicină, otrăvitoare, pentru parfum, etc., anotimpurile cînd înflo-resc).
Mai	I săptămînă	**Formarea premiselor citirii şi scrierii**: să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte și să modeleze structura cuvîntului, aplicînd sem¬ne convenționale **Formarea reprezentărilor elementare matematice**: să efectueze operații cu obiectele, orientîndu-se la însuşirile lor (formă, culoare, dimensiune, temperatură etc.) **Educația pentru mediul natural și cultura ecologică**: să caracterizeze grupurile de obiecte vii şi nerte din natura înconjurătoare **Educaţia pentru sănătate**: să formeze deprinderi de securitate socială şi fizică personală. **Educaţia fizică**: să dezvolte calitățile motrice, îndemînarea, viteza, forța, mobilitatea, detenta	*Insectele și rolul lor pentru na-tură, plante;* *Sădim flori cu multe culori;* *Ocrotiți natura florile?*

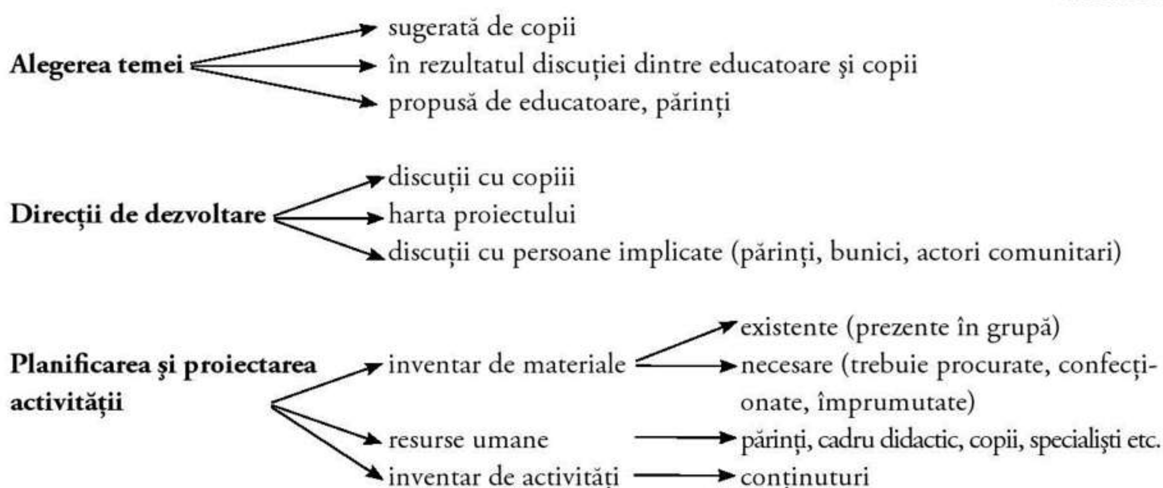
		Educaţia literar-artistică: să poată compune, cu sau fără ajutorul adulţilor, în baza imaginilor, poveşti scurte, povestiri, ghicitori **Arte plastice**: să realizeze corespondenţe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziţia plastică) şi conţinutul operelor de artă plastică **Educaţia muzicală**: să recunoască sonoritatea diferitelor instrumente muzicale, identificîndu-le la auz din ţesătura muzicală, să povestească cum se produce sunetul, unele amănunte despre întrebuinţarea instrumentului	
	II săptămînă	**Dezvoltarea personală:** să manifeste abilităţi iniţiale de identificare şi aplicare a resurselor personale. **Dezvoltarea limbajului şi a comunicării:** să extindă înţelegerea comunicării orale şi scrise, prin intermediul semnelor, desenelor, mimicii, prin limbajul gesturilor şi altele; să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: denumiri de obiecte, denumiri de fiinţe şi habitatul lor (pămînt, apă, aer); să pronunţe corect şi clar toate sunetele limbii materne **Formarea premiselor citirii şi scrierii:** să identifice literele alfabetului românesc (de tipar); să realizeze corespondenţa între limbajul oral şi cel scris exersînd pregrafismele, elementele premergătoare scrierii **Formarea reprezentărilor elementare matematice:** să evidenţieze relaţii cantitative dintre două grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor *mult, cîte unul, tot atît, mai multe* obiecte şi cu *un singur obiect*; să identifice clepsidra, ceasornicul şi funcţiile lor **Educaţia pentru mediul natural şi cultura ecologică**: să caracterizeze grupurile de obiecte vii şi nerte din natura înconjurătoare; să manifeste atitudine grijulie participativă în natură; să evalueze influenţa factorilor ecologici, abiotici şi biotici asupra organismelor vii	***De la grădiniţă la şcoală*** Subteme recomandate: *Grădiniţa mea* (descriere, profesii, cabinete, prieteni etc.); *Jocuri şi jucării preferate;* *Reguli la grădiniţă;* *Mîine voi fi şcolar.*
		Educaţia pentru sănătate: să respecte regulile de igienă personală şi colectivă. Educaţia fizică: să manifeste emoţii pozitive şi curiozitate în cadrul jocurilor de mişcare **Educaţia literar-artistică**: să recite expresiv poezii simple, să repovestească, în baza întrebărilor, conţinutul unei poveşti scurte, povestiri **Arte plastice:** să realizeze corespondenţe între procedeele de reflectare artistico-plastică a obiectelor din mediul înconjurător, diverse mijloace de expresie (formă, structură, culoare; punctul, linia, ritmul, compoziţia plastică) şi conţinutul operelor de artă plastică **Educaţia muzicală**: să improvizeze/creeze ritmuri, scurte motive ritmico-melodice, mişcări şi figuri de dans, poezii, povestioare ce reflectă conţinutul muzicii audiate sau al cîntecelor învăţate	
	III săptămînă	Evaluarea finală	*Copii isteţi, copii fericiţi!*
	IV săptămînă		*Pe cărările vacanţei*

PROIECTUL TEMATIC este o activitate **centrată pe copil**, un demers didactic în centrul căruia se află o temă/subiect ce prezintă interes pentru copil, în a cărei abordare şi soluţionare vor fi implicate mai multe arii curriculare.

Activitatea integrată din grădiniţă ne conduce la realizarea unui scenariu bine gîndit pentru o zi/o săptămînă. Această activitate presupune o împletire a obiectivelor din arii curriculare diferite cu domeniile de dezvoltare, apelîndu-se la conţinuturi conforme cu necesităţile de cunoaştere ale copilului. Un proiect tematic poate fi propus în rezultatul evaluării copiilor, în cazul atestării unor lacune sau ca răspuns la interesul manifestat de ei. Subiectele pot fi sugerate de copii, (întîmplări/evenimente cotidiene – naşterea unui copil într-o familie; naşterea unor animale într-o gospodărie; accidente rutiere etc.; cataclisme ale naturii – eruperea unor vulcani, inundaţii etc.), cadru didactic, părinţi. O altă modalitate de stabilire a subiectelor este şi aplicarea tehnicii celor *3 C*.

Etapele de elaborare a unui proiect tematic

ETAPA I

ETAPA II

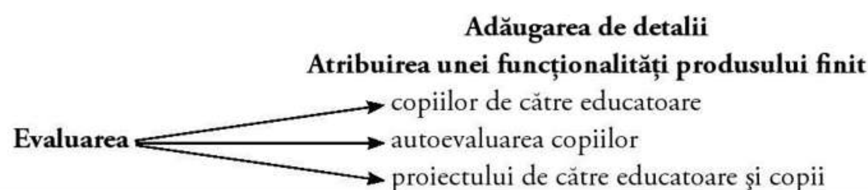
Stabilirea de roluri şi responsabilităţi

ETAPA III

Adăugarea de detalii

Atribuirea unei funcţionalităţi produsului finit

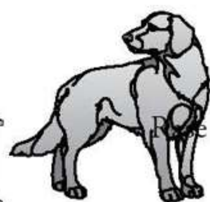
ÎN OGRADĂ LA BUNICI

Îngrijire

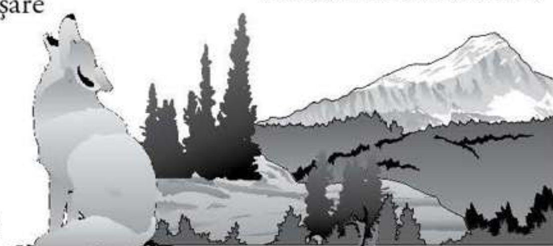
Înfăţişare

ANIMALE DE PĂDURE

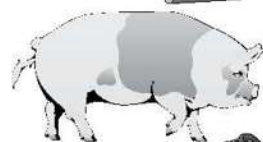

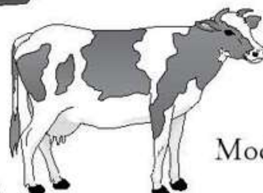

Rase

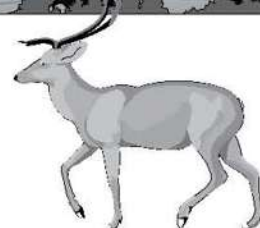

Hrană

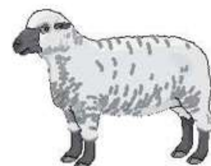

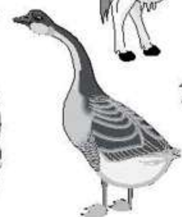

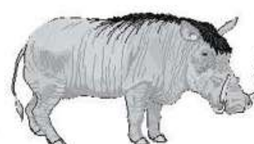

Mod de viaţă

Clasificări

HARTA PROIECTULUI *ÎN LUMEA ANIMALELOR*

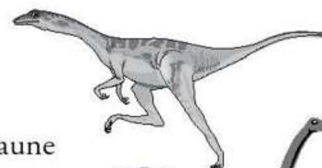
Denumire

Reguli de igienă

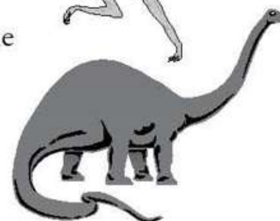
Asemănări şi deosebiri

PRIMELE ANIMALE – DINOZAURII

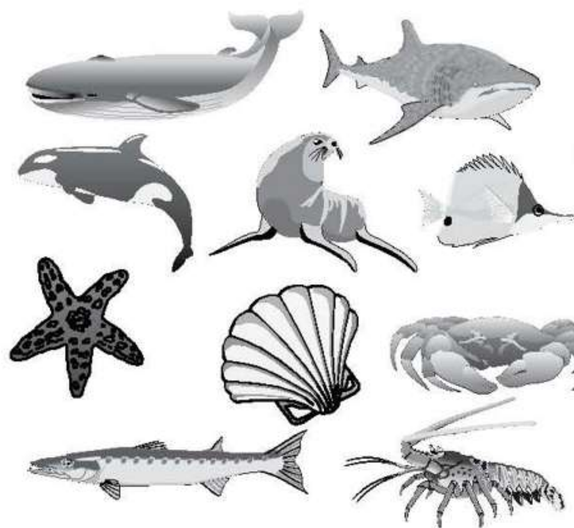
Daune

ANIMALE ACVATICE

Foloase

REPTILE

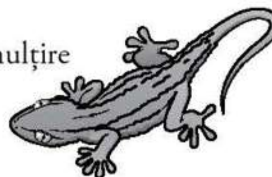

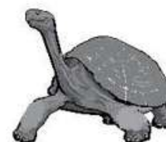
Specii

Înmulţire

Proiectul debutează cu o **motivare**, care are menirea de a direcţiona activitatea copiilor spre realizarea obiectivelor şi învăţarea conţinuturilor stabilite. În vederea atingerii obiectivelor propuse, educatorul/educatoarea va lua în calcul şi **repartizarea sarcinilor** în cadrul activităţilor zilnice la fiecare zonă/arie/centru de activitate (*Bibliotecă, Ştiinţă, Artă, Construcţii, Joc de rol, Apă şi nisip, Joc manipulativ/de masă*).

Un proiect tematic poate fi derulat în toate grupele, însă obiectivele operaţionale, sarcinile de lucru, inventarul de probleme vor fi diferite de la o vîrstă la alta. De exemplu, la vîrsta de 2-3 şi 3-4 ani, proiectul tematic *În lumea animalelor* va prevedea familiarizarea copiilor cu un animal în cadrul unei activităţi. La vîrsta de 4-5 ani, la o activitate, copiii vor învăţa despre 2 animale (caracteristici, asemănări, mod de trai, hrană), iar la vîrsta de 5-7 ani – vor lua cunoştinţă de o specie de animale cu toate caracteristicile acesteia: mod de trai, foloase, înmulţire, reguli de comportare cu animalele, îngrijire. La realizarea unui proiect tematic vor participa şi părinţii cu materiale didactice, informaţii etc. Pe perioada derulării proiectului, cadrul didactic va crea condiţiile necesare: va pune la dispoziţia copiilor HARTA PROIECTULUI, mulaje, ustensile, enciclopedii, materiale pentru experienţe şi explorare. Un proiect tematic va finaliza cu produse (machete, postere, cărţi, albume etc.), cu spectacole muzicale etc. În funcţie de interesul manifestat de copii pentru tema abordată, un proiect poate fi restrîns sau extins.

Progresul şi achiziţiile dobîndite de copii (cunoştinţe, comportamente, atitudini, deprinderi) vor fi reflectate în portofoliul proiectului, ca dovadă a derulării sale şi ca măsură a calităţii activităţilor desfăşurate (materiale cu conţinut informaţional vizînd tema proiectului, harta proiectului, proiectul propriu-zis, lucrări ale copiilor, fişe de lucru individuale, desene, colaje, imagini, poze din timpul derulării proiectului, materialele create, albume, cărţi etc). Portofoliile se vor păstra în fiecare grupă pentru fiecare proiect derulat.

Propunem un model de proiect tematic cu o durată de 4 săptămîni şi proiectul unei subteme pentru o săptămînă în grupa de copii din categoria de vîrstă 5-6 ani. (vezi pagina precedentă)

Obiective de referinţă:

- să manifeste interes şi tendinţe de participare permanentă în familie, grădiniţă, comunitate;
- să înţeleagă că atît comunicarea, cît şi forma de comunicare depind de situaţie, locul şi timpul comunicării;
- să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: părţi ale obiectelor, ale organismelor vii;
- să manifeste atenţie auditivă şi auz fonetic în situaţiile solicitate;
- să efectueze analiza fonematică a unor cuvinte scurte, şi să modeleze structura cuvîntului, aplicînd semne convenţionale;
- să utilizeze diverse forme ale comunicării grafice pentru exprimarea gîndurilor, emoţiilor;
- să identifice relaţiile spaţiale dintre diferite grupe de obiecte în raport cu sine, apoi un obiect faţă de altul şi să utilizeze adecvat prepoziţiile şi adverbele spaţiale determinînd poziţia obiectelor în spaţiu;
- să diferenţieze mişcările şi acţiunile după viteză (*repede, încet*);
- să evidenţieze relaţii cantitative dintre două grupuri de obiecte cu ajutorul cuvintelor mult, cîte unul, tot atît, mai multe obiecte şi cu un singur obiect;
- să specifice particularităţile de adaptare ale unor grupuri de animale la mediul de trai, la schimbările sezoniere, la succesiunea zi-noapte;
- să-şi formeze deprinderi de securitate socială şi fizică personală;
- să-şi formeze deprinderi motrice de bază: sărituri, căţărare, tîrîre;
- să-şi dezvolte coordonarea mişcărilor, orientarea în spaţiu, simţul ritmului şi al echilibrului. Să manifeste emoţii pozitive şi curiozitate în cadrul jocurilor de mişcare;
- să identifice personajele şi să aprecieze faptele acestora, să redea în desen aspecte, evenimente din poezie, poveste;
- să manifeste dorinţa de a participa la activităţi de desen, modelare, aplicare.

– să distingă, să compare şi să caracterizeze piesele muzicale.
– să execute mişcări şi figuri de dans, manifestînd expresivitate corporală în relaţie cu caracterul variat al muzicii.

INVENTARUL PROBLEMELOR DETERMINATE PRIN TEHNICA CELOR *3 C*

Ce ştim ?	Ce nu ştim şi vrem să aflăm?	Cum putem afla?
– Animalele pot fi domestice şi sălbatice. – Animalele trăiesc în pădure, pe uscat şi în apă, pe lîngă casa omului.	– Care au fost primele animale pe pămînt? – De ce unele animale au dispărut? – Prin ce se aseamănă şi se deosebesc între ele animalele domestice, sălbatice, de apă, reptilele?	– Consultînd enciclopediile; – Aflînd unii de la alţii; – Urmărind emisiuni TV.
– Există animale care trăiesc doar în apă. – Animalele sînt diferite. – Cunoaştem părţile corpului, hrana lor, foloasele pe care le aduc omului, dar şi pericolele. – Ştim despre unele condiţii de viaţă ale animalelor. – Copiii iubesc animalele.	– De ce le numim reptile, amfibii? – De ce animalele acvatice nu pot trăi şi pe uscat? – Animalele se înţeleg între ele? – Cum îşi ajută puii atunci cînd se îmbolnăvesc? – Cum ajută omul animalele sălbatice? – Animalele învaţă şi ele? Ce şi cum învaţă ele? – De ce trebuie să ocrotim animalele sălbatice? – De ce unele animale sînt înscrise în CARTEA ROŞIE? – Curiozităţi din lumea animalelor.	– Invitînd un lucrător de la menajerie; – Mergînd în excursie la menajerie.

Evaluarea proiectului:
- se va efectua la sfîrşitul fiecărei subteme;
- se va întocmi o ,,carte a animalelor" care să cuprindă toate tipurile de animale studiate;
- se va realiza un album de fotografii din timpul derulării proiectului.

PROIECTAREA SĂPTĂMÎNALĂ

Proiectarea săptămînală prevede: respectarea regimului zilnic; activităţi de mişcare; îmbinarea echilibrată a activităţilor de predare cu cele de învăţare şi, respectiv, cu cele de consolidare şi evaluare; îmbinarea activităţilor didactice cu cele distractive; îmbinarea activităţilor frontale cu activităţi în grupuri mici şi individuale; corelarea activităţilor de dimineaţă cu cele de după-amiază; realizarea obiectivelor de referinţă, operaţionale şi a sarcinilor de lucru în diverse momente ale zilei. Spre exemplu: cum vom realiza prin cele 4 domenii de dezvoltare în diverse momente ale zilei (în cadrul momentelor de rutină: servirea prînzului; deprinderi de igienă personală) obiectivul „Să respecte regulile de igienă personală şi colectivă". Copiii: vor enunţa reguli de igienă personală, de servire a mesei - cunoştinţe; vor exersa reguli de spălare a mîinilor, de servire a mesei – deprinderi motrice; vor argumenta necesitatea respectării acestor reguli - atitudine (să nu se îmbolnăvească, să se proteje de microbi, să mănînce cu gura închisă fără a clefăi pentru a nu deranja pe cei din jur); vor colabora cu colegii prin oferirea unor servicii – oferă locul la chiuvetă, transmite coşul cu pîine, şerveţelele de hîrtie – socioemoţional.

Cum putem realiza acest obiectiv proiectat în ziua anterioară prin activitatea didactică, respectînd şi interesul copilului/copiilor care în ziua curentă vine cu un mesaj că mămica ei/lui i-a adus de la maternitate o surioară/frăţior, sau că pisica a născut pisoi: desigur vom asculta atent copilul despre cele ce va relata, vom suplimenta cu unele

informaţii în caz de necesitate cunoştinţele, curiozitatea copilului faţă de subiectul expus apoi printr-o întrebare vom trece şi la obiectivul proiectat şi anume: dar mămica l-a spălat pe frăţiorul/surioara ta? Cu ce l-a spălat? În ce la spălat? Cum credeţi de ce l-a spălat? Sau: pisica îşi spală pisoii? Cum? De ce? Voi vă spălaţi ? etc.

Tema proiectului: *În lumea animalelor*

Tema săptămînii: *În ogradă la bunici,* vîrsta 5-6 ani

Resurse materiale: animale domestice vii şi mulaje; planşe şi imagini cu animale domestice; blană, piele, lînă, diferite produse sau obiecte confecţionate din „materialele" furnizate de animale; grăunţe, ştiuleţi de porumb, tărîţe, fîn etc.; jetoane, jocuri, puzzle, cuburi, domino, cărţi de joc, jucării etc.; cărţi de colorat şi de poveşti, reviste, albume, manuale, atlas zoologic; casetofon, diafilme, diapozitive; costume şi măşti pentru dramatizări; instrumente de scris şi de colorat (creioane, pensule, acuarele etc.), plastilină, planşete; materiale naturale şi sintetice; caiete speciale, fişe de evaluare

Resurse umane: copii, părinţi, educatoare, specialişti (profesor de biologie, asistent veterinar).

Durata: o săptămînă

Metode: *Cubul, Explozia stelară, Turul galeriei, Ciorchinele, Bula dublă***,** observarea spontană şi dirijată, lectura, povestirea, problematizarea, explicaţia şi demonstraţia, experienţe, exerciţiul, jocul

Colaborarea cu părinţii: afişe, albume sau cărţi cu imagini ale animalelor domestice, cărţi de poveşti, reviste, obiecte din piele, lînă; animale domestice (pisici, ieduţ/mieluţ, căţeluş, puişori, ouă)

SCRISOARE DESCHISĂ

STIMAŢI PĂRINŢI

În perioada 2-6 noiembrie 2009, copiii din grupa *Albinuţe* vor desfăşura un proiect de cercetare cu tema *Animalele domestice.*

Vă rugăm să discutaţi cu ei pe marginea unor aspecte, pe care le-aţi observat sau le-aţi citit, privind tema în dezbatere.

Vă rugăm să ne puneţi la îndemînă, bineînţeles cu titlu de împrumut, materiale la temă: cărţi, albume, reviste, pliante, jocuri etc., pentru a facilita procesul de observare şi discuţia copiilor despre viaţa animalelor.

De asemenea, ne-ar fi de un real folos obiecte din piele, lînă etc., adică obiecte confecţionate din „materiale" furnizate de animale.

Dacă aveţi în gospodărie animale pe care le puteţi aduce la grădiniţă, anunţaţi-ne, pentru a planifica activităţile respective.

Vă invităm să fiţi alături de copii în această activitate interesantă.

Vă mulţumim.

Educatoarea şi copiii din grupa *Albinuţe.*

Data Ziua	Jocuri și activități alese	Activități pe domenii experiențiale/ de cunoaștere	Jocuri și activități recreative	Activități de dezvoltare personală
Luni	BIBLIOTECĂ/ ALFABETIZARE *Citim imagini* – reviste, cărți despre animalele domestice; *Poezii hazlii despre animale* – lectura educatoarei, memorizarea de către copii; *Să alcătuim o poveste despre un cățeluș* – poveste creată; *Casa mîței* – lectura educatoarei, povestirea de către copii.	***Animale mari și mici*** - activitate integrată - *Activitate frontală:* observare, descriere după tablou a animalelor (denumire, înfățișare, pui) cu utilizarea tehnicii *Explozie stelară* – să numească animalele, foloasele, modul de trai, adaptarea la succesiunea anotimpului, zi-noapte (întrebări și răspunsuri formulate de copii: Cine? Ce? Cînd?); jocul didactic *Graiul animalelor*. *Sarcini în centre:* **Alfabetizare:** vor descrie, analiza, compara, asocia, argumenta cunoștințe despre animalele domestice, aplicînd tehnica *Cubul*. **Știință:** vor realiza postere pe bază de imagini, ilustrații, fotografii la temele: *Produse/foloase ale animalelor, Animalele și adăpostul acestora, Animalele și puii lor.* **Artă:** *Măști de animale*: realizarea (decupare, aplicație, asamblare, îmbinare) și pictarea lor. **Construcții:** vor construi adăpost pentru animale. **Joc de rol:** *Doctorul veterinar.* **Nisip și apă:** vor elabora figuri și urme de animale domestice. **Educație fizică**: vor efectua sărituri cu ambele picioare de pe loc, mers cu sărituri, tîrîre în 4 labe.	1. Jocuri de mișcare *Șoarecele și pisica, Cloșca cu pui.*	**1. RUTINE** ***<u>Întîlnirea de dimineață</u>*** *În ograda bunicilor;* *Scrisoare de la animale;* *Mama și puiul;* *O mărgică a spus..;* *Un oaspete în grupa noastră.*
Marți	JOC DE ROL *De-a fermierul;* *De-a doctorul veterinar;* *Ograda bunicilor.*	***Ograda bunicilor*** - activitate integrată - *Activitate frontală:* observare, descriere după tablou a păsărilor (denumire, înfățișare, pui, înmulțire); jocul didactic *Graiul păsărilor*; jocul didactic *Cine și unde se află* – să identifice locul animalelor și al păsărilor în raport cu sine/cu alt animal/pasăre: în față, în spate, sus, jos, lîngă, pe, sub, dreapta/stînga. *Sarcini în centre:* **Artă:** vor realiza o machetă (decupare, aplicație). **Știință:** vor examina, compara ouăle de găină, rață, gîscă, curcă; vor examina puii de găină, rață, curcă, gîscă. **Alfabetizare:** vor alcătui enunțuri despre animale cu prepozițiile: *pe, sub, lîngă, după, sus, jos, dreapta/stînga, în spate, în față.* **Construcții:** vor construi casa și curtea bunicilor. **Joc de rol:** vor pune în scenă un fragment din povestea *Punguța cu doi bani.* **Nisip și apă:** vor elabora figuri și urme de păsări de curte. **Muzică și ritmică**: vor executa elemente din dansul *Ciobănaș*; vor interpreta cîntecul *Graiul animalelor*; jocul muzical *O rățușcă și un rățoi.*	2. Jocul muzical *Cocoșel și găinușe.*	

Miercuri	CONSTRUCŢII *Casa bunicilor; Adăposturi pentru animale; Ferma.*	***Prietenii*** - activitate integrată - *Activitate frontală:* discuţie despre prieteni, prietenia dintre oameni şi dintre animale; lectura şi analiza textului *Prietenii* de D. Matcovschi; tehnica *Bula dublă*, caracteristici şi asemănări pentru cîine şi pisică. *Sarcini în centre:* **Alfabetizare:** vor selecta caracteristici pentru pisică şi cîine; le vor aplica pe 2 postere. **Ştiinţă:** vor alcătui reguli de îngrijire a animalelor; vor experimenta cu bucăţele de lînă, fire artificiale (miros, ardere). **Artă:** vor picta *Animalele din curtea bunicii*, vor aplica (decupare, aplicare, cu bucăţele mici de lînă), silueta pisicii, a cîinelui. **Construcţii:** vor construi un adăpost pentru animale. **Joc de rol:** vor pune în scenă povestea *Casa miţei.* **Educaţie fizică:** se vor tîrî în 4 labe, *Pisicuţe la vînat şoareci*, se vor căţăra pe banca de gimnastică cu pas alternat.	3. Jocul sportiv *Întrecerea cailor.*	***Pauză dinamică*** Gimnastica de înviorare *5 minute de mişcare; Pisica acrobată.*
Joi	ŞTIINŢĂ Curiozităţi despre animale *Numără animalele din ferma ta;* *Cum îngrijim animalele domestice?* – vizionare CD. ARTĂ *Ograda cu animale;* *Prietenul meu* – fuzionare de culori; *Modelăm adăposturi.*	***Animalele domestice*** - activitate integrată - *Activitate frontală:* jocul didactic *Spune mai multe cuvinte cu sunetul dat;* tehnica *Ciorchinele.* Identificarea sunetului cu care începe denumirea unui animal domestic; stabilirea numărului de sunete şi silabe în cuvinte prin semne convenţionale (cerculeţe roşii şi albastre pentru vocale şi consoane, liniuţe pentru numărul de silabe). Pe cercul din mijloc va fi scris ***Animale domestice care încep cu sunetul „c", „p"***, în jurul cercului vor fi desenate alte cercuri pe care copiii vor aplica imagini cu animalele ce încep cu sunetul dat (cîine, capră, cal, cocoş, curcan), (pisică, pui, porc), iar mai jos vor scrie cuvîntul prin semne convenţionale. *Sarcini în centre:* **Alfabetizare:** tehnica *Lotus individual*; fişe, pentru fiecare copil, cu întrebări despre animale şi trei variante de răspuns, urmînd a fi bifat unul dintre ele: Întrebări: 1. Cîte silabe are cuvîntul *cal*? a) 1 b) 2 c) 3 2. Cîte sunete are cuvîntul *cal*? a) 3 b) 2 c) 5 3. Cu ce sunet începe cuvîntul *cal*? a) „v" b) „c" c) „s" **Artă:** vor executa desenul *Animale ale căror cuvinte au o silabă.* **Ştiinţă:** vor lectura, povesti curiozităţi despre animalele domestice; vor îndeplini fişe cu conţinut interdisciplinar.	4. *Punguţa cu doi bani* – dramatizare; *Casa miţei* – dramatizare.	**2. TRANZIŢII** *Lîngă un lac au stat...* – joc cu text şi cînt; „Calul bate din picioare Ca şi cum ar vrea să zboare Şi eu bat şi vă spun nouă Opt-nouă, opt-nouă."

		Joc de masă: vor reconstitui o imagine cu animale domestice (puzzle) şi vor alcătui o povestioară în baza imaginii. **Educaţie fizică**: se vor tîrî în 4 labe, *Pisicuţe la vînat şoareci*, se vor căţăra pe banca de gimnastică cu pas alternat.		
Vineri	JOC DE MASĂ *Puzzle;* *Din jumătăţi întreg.*	***Cum îngrijim animalele*** - activitate integrată - *Activitate frontală:* discuţii despre animale, îngrijirea lor, necesitatea vaccinării, comportamentul animalelor sănătoase/ bolnave, unele riscuri pentru sănătatea personală şi a altora (invitat un medic veterinar). *Sarcini în centre:* **Alfabetizare:** vor povesti întîmplări povestiri/ întîmplări despre animale, comportamentul animalelor în diverse situaţii. **Artă:** vor desena, aplica, reguli de comportare cu animalele. **Ştiinţă:** vor identifica reguli de comportare cu animalele domestice, de igienă personală. **Construcţii:** vor construi *Clinica veterinară.* **Joc de rol**: *La medicul veterinar.* **Muzică şi ritmică**: vor executa elemente din dansul *Ciobănaşul*, vor audia şi interpreta cîntecul *Căluţul* de M. Ungureanu, Şt. Tudor, joc muzical *Iedutul.*	5. *Cîntece despre animale* – audiţie muzicală.	

Atenţie!

Pentru ariile de stimulare/centrele de activitate se vor proiecta sarcini de lucru în grup mic, în perechi şi individual, cu caracter diferenţiat, individualizat.

PROIECTAREA ACTIVITĂŢII INTEGRATE

Proiectarea unei activităţi este demersul cel mai detaliat şi concret de anticipare şi prefigurare a acţiunilor şi operaţiilor de îndeplinit, materializat într-un document structurat în două părţi: *introductivă* (în care sînt precizate data, grupa, disciplina/categoria de activitate, tema, obiectivele de referinţă şi operaţionale, resursele educaţionale) şi *scenariul didactic*, realizat sub forma unui tabel în care sînt înscrise: evenimentul didactic, conţinutul activităţii, strategiile didactice, evaluarea.

La operaţionalizarea obiectivelor unui proiect didactic, cadrul didactic va lua în consideraţie progresul înregistrat de copii prin evaluările iniţiale, curente, sumative.

Atenţie!

La elaborarea demersului didactic se va ţine cont de numărul de obiective de referinţă proiectate şi anume: la vîrsta de 2-3 ani şi 3-4 ani se va proiecta 1 obiectiv de referinţă pe arii curriculare şi 3-4 obiective operaţionale pe domenii de dezvoltare; la vîrsta de 4-5 ani se vor proiecta 1-2 obiective de referinţă pe arii curriculare şi 4-6 obiective operaţionale pe domenii de dezvoltare; la vîrsta de 5-7 ani se vor proiecta 2-3 obiective de referinţă pe arii curriculare şi 6-8 obiective operaţionale pe domenii de dezvoltare.

Pentru grupele mixte/eterogene (ca vîrstă) se vor proiecta aceleaşi obiective de referinţă şi operaţionale, însă sarcinile de lucru vor fi diferenţiate.

Prezentăm un exemplu de proiectare a sarcinilor diferenţiate în cadrul unei activităţi integrate pe arii/centre, pentru copiii dintr-o grupă mixtă de vîrstă, preponderent de 5-6 ani. Modelul respectiv poate fi aplicat separat şi pentru alte categorii de vîrstă.

Aria curriculară: *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*

Obiectivul de referinţă: să precizeze aspectele distinctive ale omului ca organism viu (înfăţişare, ambianţă, relaţii, conduită, stare)

Obiective operaţionale	**Activitate integrată: ariile curriculare *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică, Dezvoltarea personală, Educaţia pentru familie şi viaţa în societate, Educaţia pentru sănătate, Dezvoltarea limbajului şi a comunicării* Sarcini de lucru diferenţiate în aria/centrul *Ştiinţă* pentru grupă mixtă de vîrstă**			
	Vîrsta: 3-4 ani	Vîrsta: 4-5 ani	Vîrsta: 5-6 ani	Vîrsta: 6-7ani
1. să comunice date despre sine (nume, prenume, vîrstă, data, locul naşterii, părinţii); 2. să exprime lucruri pozitive despre sine (*vesel, isteţ, frumos* etc.); 3. să descrie membrii familiei şi relaţiile de rudenie (*mamă, frate, bunic, verişor*); 4. să numească şi să descrie aşezarea spaţială şi funcţiile organelor externe/interne (*ochi, nas, gură, urechi; inimă, plămîni, stomac, ficat, rinichi*); 5. să înţeleagă importanţa organelor interne; 6. să identifice reguli de menţinere a sănătăţii organelor externe/interne.	- Jocul *Să ne prezentăm* – fiecare copil îşi spune numele, vîrsta şi o calitate. - Jocul *Spune cine este:* fiecare copil, în baza unei poze aduse de acasă, îşi prezintă membrii familiei. - Descrie după imagini părţile corpului omenesc (cap, corp, mîini, picioare). Spune ce poţi face cu ele.	- Spune cum te numeşti, cîţi ani ai, unde te-ai născut , numeşte 2 calităţi pe care le ai. - Spune cum se numesc părinţii tăi, ce rude mai ai. - Numeşte părţile corpului, arată-le; spune ce poţi face cu ele.	- Prezintă-te, numeşte membrii familiei tale, cine sînt ei. - Desenează-ţi portretul şi descrie-te (forma feţei, a nasului, a ochilor; culoarea părului, a ochilor; calităţi, aptitudini). - Numeşte şi descrie organele externe, ce poţi face cu ele. Ce trebuie să faci ca să le menţii sănătoase?	- Autodescrie-te. - Spune ce-ţi place, ce poţi să faci cel mai bine, ce ştii. - Numeşte membrii familiei şi alcătuieşte arborele genealogic al familiei. - Aplică pe silueta unui corp omenesc organele interne, spune cum se numesc, ce funcţie îndeplinesc. Arată pe propriul corp unde se află ele. Ce trebuie să faci ca să le menţii sănătoase?

Atenție!

- la elementele structurale obligatorii ale activității;
- la scenariul didactic: se va descrie în cuvinte simple modul de desfășurare a activității integrate pe parcursul întregii zile sau al segmentului de timp ales. Cuprinde fiecare verigă a activității ce se va desfășura: întîlnirea de dimineață, activitățile frontale, pe grupuri mici, jocurile, tranzițiile și evaluarea zilei, într-o înlănțuire logică.

Grădinița:
Educatoarea:
Data:
Grupa: mare (5-6 ani)
Proiectul: *În lumea animalelor*
Tema săptămînii: *În ogradă la bunici*
Tema zilei: *Animale mari și mici*
Durata: o zi
Forma de organizare: frontal, în grupuri mici, individual
Forma de realizare: activitate integrată

Întîlnirea de dimineață: prezentarea *Salutului* (*Salut, prieteni ai animalelor…*), completarea *Calendarului naturii*

Tranziții: joc numărătoare, joc muzical *Graiul animalelor*, joc *Căruța cu cai*, joc muzical *Printre văi, printre coline, trece o căruță*, alte elemente semnificative: muzică, intervenții spontane

Rutine: exersarea deprinderilor de autoservire, exersarea deprinderilor de muncă gospodărească

Scopul activității: dezvoltarea capacității de cunoaștere și înțelegere a lumii înconjurătoare, precum și stimularea curiozității pentru investigarea acesteia; îmbogățirea și precizarea informațiilor și cunoștințelor despre animalele domestice.

Obiective de referință:

- să manifeste interes și tendințe de participare permanentă în familie, grădiniță, comunitate;
- să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează: părți ale obiectelor, organismelor vii;
- să specifice particularitățile de adaptare ale unor grupuri de animale la mediul de trai, la schimbările sezoniere, la succesiunea zi-noapte.

Obiectivele operaționale ale activității integrate:

Obiective cognitive:

- să denumească animalele;
- să descrie caracteristici ale acestora (mediu de viață, părțile corpului, hrană, foloase, denumirea puilor);
- să clasifice animalele după locul în care trăiesc și după hrană;
- să stabilească asemănări și deosebiri între animalele domestice.

Obiective socio-afective:

- să participe la activitățile de grup, inclusiv de joc, atît în calitate de vorbitor, cît și în calitate de auditor.

Obiective psihomotrice:

- să interpreteze onomatopeele unor animale confecționate de ei;
- să aplice un limbaj mimico-gestual la numirea unor animale.
- să picteze aplicînd mai multe tehnici: pensulare, ștampilă, dactilopictură

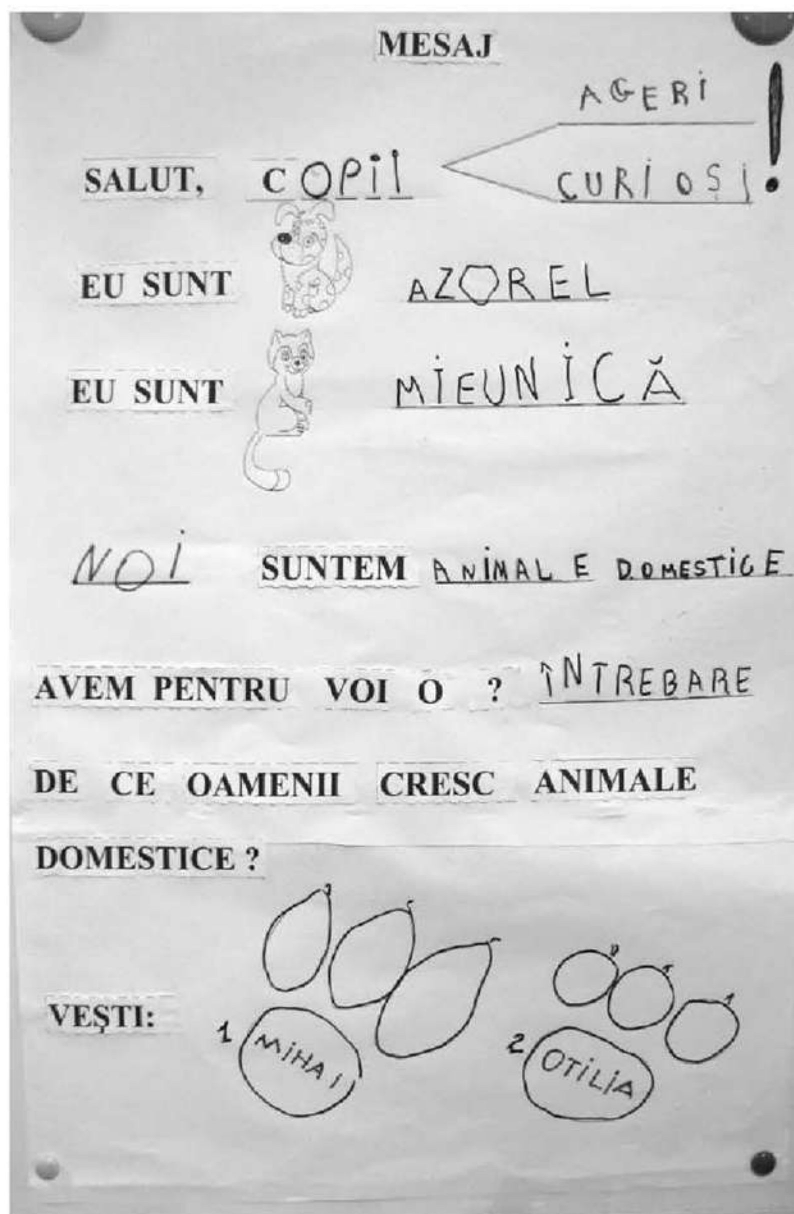
Obiective privind atitudini în învățare:

- să înțeleaga şi să transmită mesaje simple, sa reacționeze la acestea;
- să manifeste atitudini de cooperare, spirit de echipă.

Strategii didactice:

- **Metode şi procedee:** conversația, explicația, lectura, exercițiul, jocul, tehnicile *Cubul, Turul galeriei, Explozie stelară*
- **Materiale didactice:** tablou cu imagini ale animalelor domestice, măşti-contur din carton reprezentînd animale domestice, cub cu imagini ale cîinelui, 5 steluțe cu întrebări, coli de hîrtie A3, coli de hîrtie A4, imagini, ilustrații, reviste *Metro*, foarfece, clei, acuarele, pensule, ştampile, fişe de lucru, carioca, creioane colorate, cuburi din plastic şi lemn, cărămizi din lemn, casetofon

SCENARIUL ZILEI

Mesajul la tema săptămînii *În ogradă la bunici*

EVENIMENTE ALE INSTRUIRII	CONȚINUTUL ACTIVITĂȚII	STRATEGII DIDACTICE			EVALUARE
		Metode/ procedee	Materiale	Forma de organizare a copiilor	
Moment organizatoric	Crearea condițiilor necesare bunei desfășurări a activității: • aerisirea sălii de grupă; • aranjarea materialelor pe centre de activitate; • așezarea scaunelor pentru *Întîlnirea de dimineață.* Intrarea copiilor în grupă.		Scaune pentru fiecare copil; materiale pentru fiecare centru.	Frontal.	Corectarea ținutei.
Captarea atenției	Se va realiza în cadrul *Întîlnirii de dimineață*, prin prezentarea *Salutului* (educatoarea – *Salut prieteni ai animalelor…*; copiii, la fel, se salută într-o formă prietenoasă); completarea *Calendarului naturii.*	Conversația, explicația.	Panoul *Întîlnirea de dimineață.*	Frontal; individual.	Observarea comportamentului copiilor.
Reactualizarea cunoștințelor	Inițierea unei scurte conversații despre animalele domestice: • *Ce animale domestice vă plac cel mai mult?* • *Aveți animale domestice acasă?*	Conversația.		Frontal; individual.	Observarea comportamentului verbal și nonverbal al copiilor.
Anunțarea temei și a obiectivelor	Citirea mesajului și descoperirea temei: *Animale domestice* Întrebarea zilei: *De ce oamenii cresc animale domestice?* Cîțiva copii își prezintă noutățile: Otilia: *Pisica noastră degrabă va avea pisici. Când se vor naște, voi aduce unul la grădiniță.* Mihai: *De ziua mea, părinții mi-au dăruit un cățeluș cu nume Grivei. E foarte simpatic, dar nu știu prea multe despre el și doresc să aflu aici cu voi.* Educatoarea anunță: *Copii, poștașul ne-a adus un plic în care am găsit imagini cu animale, desene cu măști ale animalelor domestice, pe care le vom decupa și picta la centrul* ***Artă*** *și le vom folosi la jocuri de rol:*	Conversația, explicația.	Poster cu mesajul săptămînii și al zilei, plic cu materiale, cartea cu poezii de Elena Farago.	Frontal.	Observarea capacității de menținere a atenției.

	reviste ***Metro****, ilustrații, materiale de lucru pentru centrul Știință. La centrul* ***Construcții****, vom construi adăposturi pentru animalele din curtea bunicii, iar la* ***Alfabetizare*** *– vom citi poezia* ***Cățelușul șchiop*** *scrisă de Elena Farago și vom reda un dialog dintre doi căței, apoi dintre un cățel și o pisică, despre relațiile dintre ei și stăpîn, pe de o parte, și dintre ei și alte animale (cal, vacă, porc, capră, oaie), pe de altă parte. Vom descrie, compara, asocia, aplica, analiza, argumenta despre animale.*				
Organizarea învățării	**Tranziție:** gruparea copiilor prin numărare (1-5) Educatoarea anunță: *Copii, am niște steluțe de diferite culori. Vă propun să extrageți fiecare cîte o steluță, să formați grupuri după culoarea acesteia, să alegeți un coleg care va fi moderator. Moderatorii vin la mine pentru a primi steluța cu întrebare. Întrebările de pe steluțe sînt: CE? CINE? UNDE? DE CE? CÎND?. Fiecare grup citește întrebarea primită și formulează cît mai multe întrebări care vor începe cu cuvîntul dat. Întrebările le veți adresa unui alt grup, la alegere. Toate întrebările vor viza animalele domestice. Puteți adresa întrebări în baza tabloului.* **Tranziție:** jocul *Graiul animalelor* După epuizarea întrebărilor și a răspunsurilor, propunem copiilor să formeze un cerc. Un copil merge în cerc, iar ceilalți cîntă: *Deschide urechea bine să ghicești cine te-a strigat.* Un copil strigă prin emiterea graiului unui animal, iar cel din cerc ghicește cine l-a strigat și al cărui animal e strigătul. Rutina: copiilor li se propune o pauză de 5-10 min. (să bea apă, să meargă la toaletă etc.).	Exercițiul, tehnica *Explozie stelară.* Exercițiul, imitația.		În grup, individual. Individual.	Orală, observarea comportamentului copiilor.

	Tranziție: jocul *Căruța cu cai* Educatoarea anunță: *Copii, vom merge la ferma bunicii cu o căruța cu 2 cai. Cine vrea să fie căluț? Dar căruțaş? Restul vor fi pasageri. Căruțaşul va anunța stațiile/centrele şi pasagerii care coboară, luînd în considerație cifra de pe jetonul din centrul respectiv ce indică numărul de participanți.* Copiilor care nu ştiu să citească li se aduce la cunoştință ce au de făcut la fiecare centru de activitate, iar cei care ştiu – sînt rugați să citească singuri sarcinile.			Individual. Individual.	Observarea comportamentului copiilor şi execuția artistică. Realizarea sarcinii.
	ALFABETIZARE (6 copii) Copiii din centrul respectiv: vor lectura împreună cu educatoarea poezia *Cățeluşul schiop* de Elena Farago; vor reda un dialog dintre 2 cîini, dintre un cîine şi o pisică, un cîine şi alt animal ales la dorință. vor descrie un animal de casă (cîinele); vor compara animalul de casă cu alte animale (de curte sau sălbatice); vor asocia comportamentul cîinelui cu cel al omului; vor aplica (spune ce ştiu despre cîine şi explica relația lui cu omul); vor analiza rasele de animale de casă, după imaginile prezentate; vor argumenta pro sau contra *Animalele de casă* sînt prietenii omului.	Tehnica *Cubul.*	Cubul cu imagini, planşe.	Individual. În grup.	
	ARTĂ (6 copii) Copiii de la aria/centrul *Artă* decupează, încleie, pictează măşti ale animalelor cu pensula, dactilopictura sau cu ştampila.	Explicația, activitate practică.	Măşti-contur din carton, foarfece, clei, pensule, acuarele, ştampile.	În perechi.	
	CONSTRUCȚII (4 copii) La această arie/centru, copiii construiesc adăposturi pentru animalele din poveste.		Cuburi din lemn şi plastic.		

	ŞTIINȚĂ (6 copii) Copiii de la această arie/centru decupează imagini, ilustrații, fotografii și alcătuiesc postere despre produse/foloase ale animalelor, animalele și adăpostul acestora, animalele și puii lor. JOC DE ROL (5 copii) Copiilor li se propune să repartizez rolurile (medici veterinari la clinica veterinară, copii cu animale bolnave). Li se sugerează cum urmează să se prezinte, să dialogheze, ce formule de politețe să utilizeze, cum să prescrie rețete, tratamente etc. NISIP ŞI APĂ (3 copii) Copiii elaborează figura unor animale domestice, urmele acestora.	Posterul, explicația. Explicația, exercițiul. Explicația, jocul. Explicația.	Coli de hîrtie, A3, ilustrații, reviste Metro, foarfece, clei, carioca, creioane. Jucării/animale, halate albe, atribute pentru jocul De-a medicul, policlinica. Nisip, apă, bețișoare.		Aprecieri verbale.
Evaluarea	Demersul este realizat cu ajutorul tehnicii *Turul galeriei.* Copilul zilei își va alege cîțiva colegi, cu care va trece pe la fiecare centru pentru a analiza rezultatele obținute. Se vor face aprecieri globale asupra participării copiilor și a modului de lucru pe parcursul activităților. **Tranziție:** *Printre văi, printre coline, trece o căruță...*, copiii urcă în căruță, cîntînd, și revin la grupul mare.	Tehnica *Turul galeriei;* conversația; explicația.	Lucrările copiilor.	În grup, individual frontal.	Sumativă, evaluarea lucrărilor; aprecieri verbale.
Încheierea activității	*Carnavalul animalelor* Prin mișcări adecvate, pe fundal muzical, fiecare copil va trece prin fața colegilor și își va prezenta masca. Apoi, măștile realizate vor fi folosite la desfășurarea jocului de mișcare Şoarecele și pisica. **Rutină:** La sfîrșit, copiilor li se amintește să își facă ordine la locul de lucru, să spele și să aranjeze ustensilele, să acroșeze posterele și desenele realizate, să se spele pe mîini și să se pregătească de plimbare.	Conversația, explicația.	Măști decupate și pictate, casetofon cu CD	Frontal.	Observarea comportamentului copiilor

Sugestii privind organizarea activităţii integrate

- **Care sînt paşii în realizarea unei activităţi cu copiii pe parcursul unei zile?**

(vezi paginile 66-67, din capitolul Proiectare)

- **Cît timp vom acorda fiecărei părţi a activităţii?**

Pentu copiii de 5-7 ani, activitatea va dura 35-45 min. *Întîlnirii de dimineaţă* îi vor fi rezervate maximum 10 min., parţii frontale – 10-15 min., activităţii în centre –15-20 min., iar evaluării – 10-15 min. În perioada dintre *Întîlnirea de dimineaţă* şi activităţile experienţiale/pe domenii de dezvoltare educatorul va organiza jocuri energizante, de grupare/regrupare, exerciţii fizice/pauze dinamice, pauze pentru necesităţi individuale. Dacă *Întîlnirii de dimineaţă* s-au acordat 15-20 min., se va face o pauză de 10 min. pentru necesităţile individuale ale copiilor (băut apă, recreere, mers la WC etc.). Ulterior, se va trece la activitatea propriu-zisă, printr-un joc energizant, poezie, clinchet de clopoţel.

- **Cum vom repartiza copiii în centre?**

Vă propunem cîteva modalităţi:

✓ prin intermediul panoului *Bursa muncii* (pe panou se va indica cîţi copii vor participa într-un centru sau altul; tot aici, pentru a nu-i deruta pe copii, centrele care nu vor fi deschise în ziua respectivă vor fi marcate cu semne convenţionale: de exemplu, 0 locuri; X etc.). Pentru evitarea alegerii de către copil a unuia şi aceluiaşi centru, în unele zile panoul *Bursa muncii* va fi "închis" şi se vor face repartizări;

✓ prin extragerea de jetoane (animale, puzzle, figuri geometrice, flori de diferite culori sau specii etc.);

✓ prin numărare (în funcţie de numărul de centre deschise, copiii se vor număra de la 1 la 4, de la 1 la5 etc. şi vor forma grupuri egale);

✓ prin diferite jocuri: de exemplu, *Trenuţul vesel* (copiii se prind unul de altul, iar educatorul/educatoarea îi anunţă că vor călători, se vor opri în diferite staţii/centre, unde vor coborî doar copiii al căror nume începe cu sunetul „E" ori „A", ori „B" etc. În funcţie de numărul celor prezenţi, al căror nume începe cu sunetul dat, educatoarea propune ca într-o staţie să coboare copiii al căror nume începe cu alte 2-3 sunete). La repartizarea copiilor în centre educatoarea va ţine cont şi de particularităţile individuale, de capacităţile lor;

✓ prin liberă alegere.

- **Cum vor şti copiii că aceste centre sînt închise sau deschise?**

Prin instalarea unor indicatoare/bariere: panglică/coardă întinsă; scaun/baraj; lipsa materialelor şi sarcinilor; jetoane/indicatoare cu semnul X, ⊗ etc. Pentru unele activităţi nu se vor deschidă toate cele 7 arii/ centre, depinde de obiectivul planificat, de materiale la dispoziţie, de gradul de avansare al copiilor în temă/obiectivul propus, de numărul de copii prezenţi în grupă la momentul dat.

- **Cum vor afla copiii cîţi vor lucra într-un centru sau altul şi ce au de realizat?**

În fiecare centru va fi pus un jeton cu cifra care va indica numărul participanţilor; în funcţie de acesta, se vor aranja şi scaunele. În prealabil, copiii vor fi familiarizaţi cu semnele alese. Tot pe un jeton vor fi scrise, cu litere majuscule de tipar, sarcinile care le au de îndeplinit şi forma de organizare a lucrului (individual, în perechi, în grupuri mici).

- **Cum îl putem interesa pe copil să participe şi în alte centre, atunci cînd el îşi alege unul şi acelaşi centru?**

Îi propunem să-şi ajute colegul/prietenul din alt centru; să scrie denumirea edificiului construit; să numere piesele; să alcătuiască o povestioară/ghicitoare în baza celor desenate, construite etc.

- **Cum vom supraveghea/monitoriza/evalua activitatea copiilor în centre?**

La solicitarea copiilor; copiii care au nevoie de ajutor (nou-veniţi, cu un ritm de dezvoltare mai lent, cei depistaţi cu rezultate scăzute într-o evaluare anterioară); la apariţia unor conflicte între copii; prin deplasare permanentă dintr-un centru în altul. Intervenim cu întrebări ajutătoare, cu unele sugestii, dar în nici un caz

nu ne implicăm direct în activitatea copiilor.

- **Ce vom face cu acei copii care au finalizat mai repede lucrul în centre?**

Îi vom îndemna să îşi ajute colegii din alte centre; le vom propune jocuri de masă, puzzle, pentru a nu-i sustrage de la activitate pe ceilalți.

- **Cum vom organiza activitatea copiilor pentru ca aceştia să participe în toate centrele?**

În cazul cînd finisează lucrul în centrul ales, le propunem să realizeze sarcini şi în alte centre; în centrul *Menaj* putem face şi matematică; în centrul *Ştiințe* – vom adresa întrebări suplimentare la sarcina pe care o îndeplinesc (de exemplu, prepararea sucului de mere: *Cîte mere sînt? Ce sînt merele? Unde cresc merele? Cîte sunete, silabe are cuvîntul măr, mere? Cîte mere verzi sînt? Cîte mere roşii sînt? Cîte mere am curățat? Cîte mere au mai rămas? Ce culoare are sucul? Cum este la gust sucul? De ce trebuie să consumăm mere, suc?*); şi în centrul *Artă* vom adresa întrebări (*Ce culori ai folosit? Ce obiecte de culoarea roşie, albastră mai cunoşti? Din ce categorie de obiecte fac parte? Cu ce sunet începe cuvîntul albastru? Ce cuvinte mai încep cu sunetul dat?* etc.). Centrele vor fi deschise toată ziua şi copiii vor merge la ele prin rotație.

- **Cum vom evalua lucrul copiilor în centre?**

La finele activității, pentru evaluarea lucrului copiilor în centre, puteți aplica tehnicile *Explozia stelară, Turul galeriei, Interviul* şi, nu în ultimul rînd, autoevaluarea. Datorită acestor tehnici, vor vorbi copiii din toate centrele, fie prin delegarea unei persoane, fie întreg grupul. Astfel, copiii din alte centre vor afla cu ce s-au ocupat colegii lor.

- **Cum putem integra ariile curriculare cu domeniile de dezvoltare şi centrele de activitate?**

Răspunsul la această întrebare îl veți găsi în *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară* (2008, pag. 54-58).

Nu există o rețetă după care să se desfăşoare activitățile integrate. Cadrul didactic va hotărî ce activități şi cum să le organizeze: pe domenii experiențiale/de dezvoltare, în grupuri mici şi din categoria jocurilor etc.

2. Ce sînt obiectivele?

2.1. Precizări conceptuale

Educația, care are sarcina de a pregăti omul pentru o viață socială activă, nu este o activitate desfăşurată în sine şi pentru sine, ci una care țintește atingerea anumitor finalități şi care se structurează pe trei niveluri ierarhic organizate (de la compus la simplu):

1. **ideal educațional** – modelul de personalitate ce se doreşte a fi format în procesul instructiv-educativ în instituția de învățămînt, de exemplu: "o personalitate multilateral dezvoltată" sau „o personalitate liberă";
2. **scopuri educaționale** – finalități educaționale cu nivel mediu de generalitate, care se realizează în intervale medii de timp;
3. **obiective educaționale** – enunțuri cu **caracter intențional,** care **anticipează/prevăd o modificare** (schimbare) în personalitatea educatului/copilului ca urmare a implicării acestuia într-o activitate instructiv-educativă.

Clasificarea obiectivelor educaționale

Obiectivele educaționale se clasifică după diverse criterii:

I. <u>Din perspectivă curriculară:</u>

- **Obiectivele-cadru** se referă la principalele categorii de cunoştințe, capacități şi atitudini, care vor

fi formate la copii **la finele unui ciclu de vîrstă** (1-3 şi 3-7 ani, conform periodizării curriculare existente[1]). Sînt specifice diferitelor arii curriculare şi sînt formulate cu un grad ridicat de generalitate. De exemplu: *dezvoltarea comunicării şi a vorbirii coerente*[2] este un obiectiv-cadru al ariei curriculare *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale* (este scris/plasat la începutul acesteia) şi va fi realizat către sfîrşitul perioadei de 3-7 ani.

- **Obiectivele de referință** derivă din obiectivele-cadru şi descriu comportamente aşteptate, ce ar trebui formate la copii pînă **la sfîrşitul unui an de studii** şi aparțin diferitelor arii curriculare. De exemplu: *să utilizeze corect în comunicare părțile de vorbire specifice limbii materne şi formele gramaticale* este obiectivul de referință al ariei curriculare *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale,* pe care copilul va fi capabil să-l realizeze către sfîrşitul anului de studii (de exemplu, în grupa mare). Formula obiectivului de referință este: *La finele anului de studii, copilul va fi capabil **să facă...***

Obiectivele-cadru şi cele de referință sînt însoțite în curriculum de exemple de activități de învățare, de conținuturile prin care pot fi realizate. Acestea ar trebui să se racordează la *Standardele de dezvoltare şi învățare a copiilor.*

- **Obiectivele operaționale** desemnează comportamentele concrete, specifice, observabile şi măsurabile, ce trebuie formate în procesul de instruire **la finele unei activități** şi vizează operațiile realizate de copil pentru a atinge obiectivul de referință. De exemplu: *să stabilească legături între anotimp şi modul de îmbrăcare a oamenilor* este un obiectiv operațional pe care un copil va fi capabil să-l atingă pe parcursul/la finele unei activități de *educație pentru mediul natural şi cultura ecologică.* Formula obiectivului operațional: *La finele activității, copilul va fi capabil **să facă...***
- **Sarcina didactică** reprezintă problema centrală de gîndire/acțiune propusă copilului, care urmează a fi realizată **imediat.** De exemplu: *Numeşte hainele pe care le poartă oamenii primăvara şi iarna, compară hainele de iarnă cu cele de primăvară după grosime, formulează răspunsul la întrebarea: De ce hainele pe care le purtăm primăvara diferă de cele pe care le purtăm iarna?* sînt sarcini pentru obiectivul operațional indicat mai sus. Formula sarcinii didactice: ***Fă...***

II. <u>În conformitate cu domeniile de dezvoltare a copilului</u> au fost delimitate trei tipuri de obiective:

- ***obiective cognitive*** – transmiterea şi asimilarea de cunoştințe, formarea de abilități şi capacități intelectuale; răspund la întrebarea: *Ce va şti copilul la finele activității?*;
- ***obiective afective*** – declanşarea/dezvoltarea de emoții şi sentimente, atitudini, convingeri; răspund la întrebarea: *Ce atitudine va lua copilul la finele activității sau în cele mai multe cazuri, după mai multe secvențe de învățare?*, deoarece sistemul atitudinal se formează în timp;
- ***obiective psihomotorii*** – acționale sau practice, de aplicare şi creație: formarea de priceperi, deprinderi, obişnuințe; răspund la întrebarea: *Ce va şti copilul să facă după o secvență de predare/învățare?*

Abordarea integrată a copiilor solicită ca educatorul să includă în planificare obiective de referință şi operaționale care să stimuleze toate domeniile de dezvoltare.

1 *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ed. a 2-a, Ed. Cartier, Ch., 2008.

2 Ibidem.

2.2. Cine şi cum elaborează obiectivele?

Obiectivele-cadru şi *cele de referinţă* sînt structurate în *Curriculumul educaţiei copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) în Republica Moldova* şi sînt obligatorii. Deoarece aceste obiective nu se pot realiza într-o singură activitate, este necesar a formula finalităţi concrete – ***obiectivele operaţionale***, care sînt elaborate, de regulă, de educator/educatoare, ţinînd cont de ***conţinutul*** predării/învăţării şi prin aplicarea operaţionalizării. În acest sens, aveţi libertatea alegerii şi deciziei în a selecta şi planifica obiectivele operaţionale care vor satisface necesităţile de dezvoltare şi informare ale copiilor, identificate în urma evaluării.

Sarcinile didactice vor fi elaborate de educatoare în baza obiectivelor operaţionale.

Propunem grila cu verbele necesare pentru operaţionalizarea obiectivelor după domeniile vieţii psihice, conform *taxonomiilor lui Bloom, Krathwohl şi Simpson*.

TAXONOMIA LUI BLOOM

Nivelul	Verbul la infinitiv	Complementul direct
Pentru domeniul cognitiv		
Cunoaşterea (însuşirea cunoştinţelor)	A defini, a dobîndi, a distinge, a identifica, a aminti, a recunoaşte.	Vocabular, termeni, elemente, fapte, exemple, evenimente, locuri, proprietăţi.
Înţelegerea	A ilustra, a transforma, a exprima, a reprezenta, a interpreta, a diferenţia, a aranja, a rearanja, a distinge, a demonstra, a stabili, a explica, a completa, a face.	Semnificaţii, exemple, relaţii, fapte, reprezentări, caracterizări, factori, cauze, efecte.
Aplicarea	A distinge, a generaliza, a stabili legături, a alege, a dezvolta, a organiza, a utiliza, a clarifica, a corecta.	Informaţii, situaţii, efecte, metode, generalizări, procese, fenomene, procedee.
Analiza	A distinge, a identifica, a clasifica, a recunoaşte, a diferenţia, a analiza, a compara.	Elemente, concluzii, teme, efecte, părţi, aranjamente, tehnici, modele, evenimente.
Sinteza	A povesti, a relata, a produce, a crea, a constitui, a clasifica, a modifica, a propune, a formula, a specifica, a sintetiza.	Structuri, modele, produse, fapte, fenomene, modalităţi, mijloace.
Evaluarea	A judeca, a decide, a considera, a explica, a compara, a evalua, a argumenta.	Precizie, grad de exactitate, erori, eficienţă, utilitate, mijloace.
Pentru domeniile afectiv şi atitudinal		
Atitudini	A accepta, a efectua, a respecta, a persevera, a rezista, a urma, a diferenţia, a centraliza, a discuta, a aproba, a aplauda, a compara, a aprecia.	Acţiuni, evenimente, modele, răspunsuri, hotărîri, conduite, sarcini, metode, realizări.
Pentru domeniul psihomotor		
Deprinderi	A executa, a produce, a prelucra, a constitui, a viziona, a imita, a repeta, a reproduce, a aplica, a modifica, a descoperi, a realiza.	Mişcări, operaţii, modele, procese, tehnici.

Pe baza acestui model, devenit clasic şi ulterior dezvoltat, pot fi elaborate numeroase obiective operaţionale: de competenţă, de performanţă, de posedare a materiei, de transfer, de exprimare.

2.3. Caracteristicile obiectivelor

Obiectivele operaţionale sînt rezultate anticipate ale activităţii de învăţare. **Operaţionalizarea,** definită drept *transpunerea unui obiectiv în termeni de acţiune, acte, operaţii, manifestări direct observabile şi măsurabile cu ajutorul unor verbe de acţiune*[3], cere ca orice obiectiv **să se refere la activitatea de învăţare a copilului, nu la activitatea educatorului**.

Obiectivele operaţionale trebuie:

- să fie explicite, formulate în cît mai puţine cuvinte;
- să vizeze o operaţie, o singură acţiune – să conţină un singur verb;
- să corespundă particularităţilor de vîrstă şi individuale ale copiilor, experienţei anterioare;
- să fie accesibile majorităţii copiilor şi realizabile în intervalul de timp disponibil;
- să fie observabile şi măsurabile;
- să contribuie la formarea de atitudini, deprinderi, priceperi;
- să reflecte activitatea copilului, nu a educatorului.

Obiectivul operaţionalizat trebuie să răspundă la urmatoarele întrebari:

- **Cine?** (*copilul, grupul de copii, clasa*),
- **Ce să facă ?**(*să aducă exemple, să indice forme, să aplice reguli, să rezolve, să propună, să explice etc.*);
- **În ce condiţii? unde şi cînd?** (*la sfîrşitul activităţii/temei/capitolului toţi copiii vor putea să…, va căuta singur informaţii*);
- **Cît de bine? În ce cantitate?** (*să propună 3 idei pentru a-l face pe lup mai blînd*).

Dificultăţi sau greşeli care pot apărea în formularea obiectivelor:

- confundarea obiectivelor cu temele de însuşit, de exemplu: *Familia mea* – **nu este un obiectiv formulat corect**;
- confundarea obiectivului cu ceea ce intenţionează să facă educatorul, de exemplu: *să explic copiilor cine sînt membrii unei familii* sau *educarea dragostei faţă de natură* – **nu este un obiectiv formulat corect**;
- includerea a mai mult de un obiectiv în formularea rezultatului unei activităţi, pentru că ar fi dificil de evaluat, de exemplu: *să recunoască şi să clasifice animalele* – **nu este un obiectiv formulat corect**;
- formularea unui număr prea mare de obiective, pentru că nu ar putea fi atinse într-o singură activitate.

Aplicaţii

În continuare, propunem modele de operaţionalizare a unor obiective de referinţă (variante de formulare a verbelor operaţionale pentru toate domeniile de dezvoltare). În baza acestor modele şi cu ajutorul taxonomiei lui Bloom veţi reuşi să construiţi un demers educaţional eficient.

Atenţie!
La formularea obiectivelor operaţionale se va ţine cont NEAPĂRAT ca acestea să vizeze toate domeniile: cognitiv, socio-afectiv, psihomotor şi atitudini în învăţare.

3 Pâslaru, Vl.; Papuc, L.; Negură, I. ş.a., ***Construcţie şi dezvoltare curriculară. Cadrul teoretic. Partea I,*** Î.S. F.E.-P., Chişinău, 2005.

Exemplul 1
Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării*
Obiectiv de referinţă: să valorifice în vorbire cuvinte ce desemnează denumiri de obiecte

Grupa de vîrstă Obiective operaţional	**II mică**	**Medie**	**Mare**	**Pregătitoare**
Tema zilei	***Mărul***	***Casa mea***	***Jocurile de iarnă***	***Lucrările de primăvară***
Obiectiv operaţional cognitiv	Să compare două mere diferite ca formă, mărime, culoare; să numească părțile componente ale mărului: coajă, miez, semințe; să descrie gustul mărului.	Să clasifice obiectele din casa omului după criteriile: mobilă, veselă, vestimentație; să identifice locul de păstrare al acestora.	Să compare jocurile de iarnă ale copiilor cu cele de vară.	Să argumenteze necesitatea lucrărilor de primăvară în cîmp şi livadă.
Obiectiv operaţional socio-afectiv	Să exerseze formulele de politeţe: *te rog, mulțumesc*.	Să ofere spontan variante de răspuns la întrebările adresate; să manifeste atitudine grijulie față de obiectele personale: haine, jucării.	Să discute despre jocul de iarnă preferat.	Să completeze variantele de răspuns date de colegi.
Obiectiv operaţional psihomotor	Să manipuleze mărul pentru a-l descrie: să-l pipăie, să-l netezească, să-l rostogolească, să-l guste.	Să reproducă piese de mobilier: scaun, masă.	Să se deplaseze prin sală, în perechi, imitînd datul cu sania.	Să confecţioneze un instrument de grădină, utilizînd sticle din plastic, şi să-l denumească.
Obiectiv operaţional atitudinal	Să manifeste interes pentru activitatea de explorare a mărului.	Să-şi exprime opiniile şi sentimentele în legătură cu activitatea desfăşurată.	Să exploreze obiectele propuse; să descrie însuşirile lor.	Să argumenteze necesitatea utilizării obiectului creat.

Exemplul 2
Aria curriculară: *Dezvoltarea personală, educația pentru familie şi viață în societate*
Obiectiv de referinţă: să manifeste interes şi tendinţe de participare permanentă în familie, grădiniţă, comunitate

Tema globală: *Animalele domestice*

Grupa de vîrstă	II mică	Medie	Mare	Pregătitoare
Tema zilei / Obiective operaţionale	*Cîinele*	*Foloasele aduse de animalele domestice*	*La ferma bunicilor*	*Înmulţirea animalelor*
Obiectiv operaţional cognitiv	Să răspundă la întrebările despre cîine; să identifice modalităţi de îngrijire a cîinelui.	Să identifice foloasele aduse de animalele domestice: vacă, cîine, cal.	Să relateze despre modul în care îşi ajută bunicii/rudele să îngrijească animalele domestice.	Să discute despre sarcinile pe care le pot îndeplini în familie, la bunici.
Obiectiv operaţional socio-afectiv	Să discute despre rolul cîinelui; să manifeste atitudine grijulie faţă de cîine.	Să diferenţieze acţiuni pozitive şi negative ale omului faţă de animalele domestice.	Să respecte munca adulţilor în îngrijirea animalelor domestice.	Să explice care este rolul lor/ al omului în îngrijirea puilor de animale domestice şi ce influenţă are asupra propriei dezvoltări.
Obiectiv operaţional psihomotor	Să imite mişcările şi lătratul cîinelui.	Să imite acţiuni de îngrijire a animalelor domestice: să toarne apă în uluc/treucă, să dea seminţe, să netezească animalul etc.	Să realizeze modele de animale domestice prin imitaţie, folosind corpurile proprii.	Să elaboreze un poster la tema *În ogradă la bunici* cu indicarea animalelor şi a puilor lor; să explice cum pot participa la îngrijirea animalelor şi a puilor lor.
Obiectiv operaţional atitudinal	Să manifeste dorinţa de a examina, netezi, îngriji căţeluşul.	Să adreseze întrebări colegilor despre foloasele aduse de animale.	Să inventeze jocuri noi cu personaje animale domestice.	Să planifice o zi de vacanţă la bunici.

Facem o precizare în baza **Exemplului 2**.

Obiectivele de referinţă sînt date în curriculum pentru 2 perioade de vîrstă: 1-3 şi 3-7 ani. Realizarea acestora de către copiii de 3-7 ani va avea loc pe parcursul întregii perioade de frecventare a grădiniţei (4 ani), fiecare obiectiv fiind prevăzut şi realizat în fiecare an (în tabel sînt indicate variante pentru 4 ani de studii). Stabilind obiectivul, educatorul va ţine cont de 2 condiţii de bază: cunoaşterea particularităţilor de vîrstă (vezi *Teoriile psihopedagogice ce stau la baza educaţiei timpurii*[4]) şi rezultatele evaluării iniţiale a copiilor.

4 *Ghidul cadrelor didactice pentru educaţia timpurie şi preşcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.

Unele obiective de referinţă nu pot fi realizate de copii, deoarece nu sînt conforme cu nivelul de dezvoltare al acestora. De exemplu: obiectivul de referinţă *să manifeste interes şi tendinţe de participare permanentă în familie, grădiniţă, comunitate*[5] denotă un comportament care la vîrsta de 3 ani (grupa II mică) nu poate fi realizat din diverse motive: conceptul *participare* nedezvoltat, egocentrism, trăsături volitive nedezvoltate, vocabular redus etc. (vezi capitolul *Aspecte psihologice ale procesului de educaţie la vîrsta timpurie* din *Ghidul* de faţă). Cadrul didactic însă va pregăti terenul pentru manifestarea acestui comportament începînd cu vîrsta de 4 ani. În acest context, el:

- va organiza sau va folosi diferite activităţi/situaţii de învăţare prin care copilul va exersa comportamentul de *participare*:
- să strîngă şi să aranjeze jucăriile după ce s-a jucat cu ele;
- să ajute un coleg să ducă sau să facă ceva;
- să ajute educatorul/educatoarea;
- să netezească căţeluşul (pentru ca el să nu tremure, să se simtă mai bine);
- să dea mîncare unui animal;
- să identifice situaţii în care poate ajuta pe cineva: să ude florile împreună cu mama, să aranjeze hăinuţele acasă şi la grădiniţă etc.
- va aprecia aceste acţiuni: *mulţumesc, îmi place că m-ai ajutat, vezi ce bine am făcut împreună*, va încuraja copiii ajutaţi să mulţumească sau se va adresa din partea lor: *Ionel îţi este recunoscător că l-ai ajutat să pună cartea la loc* ori *lui Ionel i-a plăcut că l-ai ajutat*, sau va vorbi din partea fiinţelor: *vezi ce bucuros este căţeluşul că l-ai netezit, i-ai dat mîncare* etc.

Astfel, copilul va conştientiza că este plăcut să faci bine unui coleg, căţeluşului (l-a netezit şi acesta este bucuros) sau educatorului/educatoarei; va înţelege ce înseamnă să acorzi ajutor, precum şi importanţa implicării şi participării sale în viaţa grupei, familiei, comunităţii; va şti în ce situaţii poate veni în ajutor. În aşa mod, exersînd acest comportament (de a ajuta pe cineva) în diferite situaţii, copilul va interioriza o normă, o valoarea, care, începînd cu vîrsta de 4 ani, are şansa de a se manifesta constant ca *interes şi tendinţă de participare permanentă în familie, grădiniţă, comunitate* – obiectiv de referinţă al ariei curriculare *Dezvoltarea personală, educaţia pentru familie şi viaţa în societate*[6]. Realizarea acestui obiectiv de referinţă va contribui la dezvoltarea domeniului socio-afectiv al personalităţii copilului.

Prin exemplele de mai sus am demonstrat cum poate fi operaţionalizat un obiectiv de referinţă dintr-o arie curriculară. O activitate integrată însă vizează atingerea mai multor obiective de referinţă, implicarea mai multor arii curriculare şi activarea mai multor centre de interes.

Prezentăm modele de formulare a obiectivelor operaţionale.

Exemplul 1
Grupa: 2-3 ani
Tema globală: *Jucăriile mele*
Tema zilei: *Mingile roşii şi albastre*
Obiective de referinţă:

- să identifice însuşiri ale obiectelor: culoare, formă, dimensiune (aria curriculară *Cunoaşterea lumii, dezvoltarea personală şi socială*);
- să aplice tehnici specifice modelajului (aria curriculară *Educaţia prin arte*).

5 *Curriculumul educaţiei copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ed. a 2-a, Ed. Cartier, Ch., 2008.

6 Ibidem.

Obiective operaţionale:

O.o.c. – să recunoască jucăriile;

O.o.c. – să diferențieze obiecte după culoarea roşie şi albastră;

O.o.s-a. – să aprecieze prin aplauze copiii care denumesc corect culorile jucăriilor;

O.o.m. – să rostogolească mingile.

În continuare se descrie scenariul zilei.

Exemplul 2

Grupa: mare

Proiect tematic: *Magia culorilor*

Tema zilei: *Lumea în roşu*

Obiective de referinţă:

- să manifeste abilități inițiale de identificare şi aplicare a resurselor personale (aria curriculară *Dezvoltarea personală, educația pentru familie şi viața în societate*);
- să asculte atent textul *Legenda macului* lecturat de către adult şi să răspundă la întrebările despre mesajul emoțional al acestuia (aria curriculară *Educația literar-artistică*);
- să-şi dezvolte coordonarea mişcărilor, orientarea în spațiu, simțul ritmului şi al echilibrului (aria curriculară *Educația fizică*).

Obiective operaţionale:

O.o.c. – să denumească emoțiile trăite la vederea culorii roşii;

O.o.c. – să identifice obiecte, plante de culoare roşie;

O.o.c. – să povestească fragmentul preferat din legendă;

O.o.s-a. – să argumenteze de ce a ales anume acest fragment;

O.o.m. – să exprime nonverbal diverse emoții: bucurie, tristețe, supărare, fericire etc.;

O.o.m. – să meargă în echilibru pe o linie trasată pe podea, păşind peste obstacole.

În continuare se descrie scenariul zilei.

Exemplul 3

Grupa: pregătitoare

Tema globală: *Fantezie şi culoare*

Tema zilei: *Carnavalul florilor*

Obiective de referinţă:

- să experimenteze şi să evalueze influența factorilor ecologici, abiotici şi biotici asupra organismelor vii (aria curriculară *Educația pentru mediul natural şi cultura ecologică*);
- să manifeste interes şi tendințe de participare permanentă în grădiniță, familie, comunitate (aria curriculară *Dezvoltarea personală, educația pentru familie şi viața în societate).*

Obiective operaţionale:

O.o.c. – să evalueze rolul florilor în viața omului şi condițiile necesare pentru creşterea lor;

O.o.c. – să sintetizeze părțile componente ale florilor;

O.o.s-a. – să accepte diversitatea de opinii şi atitudini;

O.o.s-a. – să manifeste atitudine grijulie față de flori;

O.o.a. – să găsească o întrebuințare pentru obiectele realizate (flori executate prin diferite tehnici plastice);

O.o.m. – să taie după contur cu foarfecele.

În continuare se descrie scenariul zilei.

Cadrul de învățare și gîndire Evocare/Realizare a sensului/Reflecție/Extindere (ERRE) ca format metodologic de proiectare și învățare zilnică

Cadrul ERRE, aplicat de unii educatori în proiectarea activității didactice și în organizarea învățării, a contribuit la sporirea calității procesului educațional, prin intermediul tehnicilor interactive de dezvoltare a gîndirii critice

La etapa EVOCARE, una dintre cele mai importante sarcini pentru educator/educatoare este de a implica copilul atît la nivel de acțiune, cît și la nivel de gîndire. Implicarea activă este un context favorabil pentru valorificarea experienței anterioare a copilului, identificarea necesităților în raport cu ceea ce urmează să învețe și, în baza lor, motivarea intrinsecă și extrinsecă pentru învățare.

REALIZAREA SENSULUI ține de lucrul cu informația nouă. Transmiterea, explicarea informației noi nu asigură pe deplin înțelegerea ei de către copil. În acest sens, este crucial să se mențină implicarea prin sarcini care ar facilita contactul cu informația nouă și prelucrarea ei. La etapa respectivă, copiii vor avea sarcini ce țin de *informare,* prin lectură și ascultare activă, și sarcini ce țin de *procesarea informației* (reproducerea, traducerea, interpretarea, aplicarea, analiza materialului nou).

REFLECȚIA este o etapă foarte importantă în învățare, fiind axată pe formarea atitudinilor, ceea ce condiționează schimbări comportamentale. Copiilor li se propun sarcini pornind de la cele două caracteristici de bază ale reflecției în procesul de învățare: menținerea implicării prin schimb sănătos de idei; formarea și exprimarea atitudinilor care facilitează restructurarea schemelor cognitive inițiale, pregătind copiii pentru noi abordări comportamentale. Astfel, procesul de învățare este mai bine înțeles de către copil, el avînd șansa de a fi realmente un partener adevărat al cadrului didactic, pe care îl acceptă, la rîndu-i, ca partener.

EXTINDEREA este etapa care propune documentarea suplimentară a copilului la subiectul discutat în cadrul activităților din grupă. De asemenea, se dau și lucrări ce urmează a fi realizate cu ajutorul părinților și bunicilor, al altor membri ai familiei, inclusiv căutarea unor informații, efectuarea unor vizite, excursii.

Schema proiectării, simplu de completat și de realizat, arată astfel:

Etapele demersului didactic	Activitatea cadrului didactic	Activitatea copilului
EVOCARE		
REALIZARE A SENSULUI		
REFLECȚIE		
EXTINDERE		

2.4. Strategii didactice pentru realizarea obiectivelor operaționale

Pentru realizarea fiecărui obiectiv operațional, educatorul va selecta strategii adecvate, care vor satisface necesitățile de vîrstă și individuale de învățare ale copiilor.

Aplicații

Exemplul 1

Grupa: creșă

Tema: *Mingile roșii și albastre*

Obiectiv operațional cognitiv: să recunoască jucăriile

Pentru realizarea acestui obiectiv, pot fi propuse următoarele strategii didactice:

- jocul *Săculețul fermecat* – copilul va extrage din săculeț un obiect/jucărie și îl/o va numi;

- jocul *Priveşte şi denumeşte* – educatorul/educatoarea va prezenta imagini cu diferite jucării, iar copiii le vor numi;
- jocul *Arată şi numeşte* – educatorul/educatoarea va propune copiilor să ia din mulţimea obiectelor de pe masă unul (jucărie, fruct, obiect de igienă personală ş.a.) şi să-l numească;
- lucrul cu tabloul – educatorul/educatoarea va demonstra un tablou pe care sînt redate mai multe jucării şi copiii le vor numi;
- jocul *Ghici ce am aici* – educatoarea va propune copiilor să ghicească, după descriere, jucăria ascunsă în cutie;
- poster – copiii vor selecta din mulţimea de imagini şi vor aplica pe poster doar imaginile ce reprezintă jucării.

Ținînd cont de **particularităţile de vîrstă** (vezi capitolul *Aspecte psihologice ale procesului de educație la vîrsta timpurie* din *Ghidul* de faţă*)* ale copiilor de 2-3 ani, care:

- au puţine cunoştinţe despre lumea înconjurătoare şi gîndesc, recunosc doar în baza obiectelor concrete, prezente fizic;
- recunosc obiectele percepîndu-le vizual, auditiv şi tactil, au nevoie de prezenţa lor fizică;
- percep mai uşor şi îşi pot concentra atenţia asupra unui singur obiect, vom deduce că cea mai reuşită strategie pentru realizarea obiectivului stabilit este *Săculeţul fermecat*.

Prin intermediul acesteia copilul va percepe şi va manipula personal o singură jucărie, asupra căreia îşi va concentra atenţia; o va numi sau va repeta după educator/educatoare denumirea ei, iar bucuria condiţionată de „descoperire" va contribui la învăţarea mai temeinică a noţiunii de *jucărie*.

Astfel, alegînd metoda adecvată, educatorul/educatoarea va conferi învăţării o doză mai mare de succes.

3. Sarcini didactice

3.1. Modele de posibile sarcini după conţinuturi

Ghidul cadrelor didactice pentru educaţia timpurie şi preşcolară[7] (capitolul *Mediul de învăţare*) propune lista materialelor de bază şi strategii/sugestii pentru fiecare centru de activitate/arie de stimulare. Exersînd abilitatea de a elabora sarcini didactice, în baza acestor strategii de lucru, identificaţi sarcinile specifice pentru fiecare centru/arie, racordîndu-le ulterior la diferite teme/conţinuturi şi materiale.

De exemplu:

Strategii de lucru pentru centrul/aria de stimulare *ARTĂ* – în cadrul acestuia copiii pot realiza următoarele acţiuni:

- să deseneze, să picteze, să aplice/lipească, să modeleze, să decupeze;
- să selecteze şi să denumească culorile/materialele pentru desenare/pictare/modelare;
- să alcătuiască o compoziţie;
- să descrie o lucrare plastică;
- să completeze imagini/desene/compoziţii cu elemente, pentru a le finaliza;
- să creeze panouri/compoziţii/lucrări, utilizînd materiale reciclabile.

Tema zilei: *Lumea în roşu*
Pentru centrul/aria de stimulare *ARTĂ*:

---

7 *Ghidul cadrelor didactice pentru educaţia timpurie şi preşcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.

- să exploreze materialele, ustensilele puse la dispoziție şi să le selecteze pe cele cu care va realiza o lucrare în roşu;
- să picteze şi să decupeze maci (alte flori) roşii;
- să decupeze buline roşii:
- să coloreze buburuze;
- să coloreze flori roşii;
- să realizeze o aplicație, folosind fire de lînă roşie;
- să realizeze şiraguri de mărgele, respectînd algoritmul: 3 mărgeluşe roşii → 2 mărgeluşe albastre;
- să realizeze tricolorul şi să explice semnificația culorii roşii;
- să realizeze un colaj, utilizînd materiale de diferite texturi şi culori;
- să realizeze gama lui roşu pe hîrtie, îmbinînd roşu cu valorile alb şi negru;
- să modeleze veselă/alte obiecte, utilizînd plastelină, aluat de diferite nuanțe de roşu, diferite culori;
- să confecționeze din hîrtie roşie o scufiță pentru sine, colegi, păpuşă;
- să realizeze nasul roşu al unui clovn din bucăți mici de plastic (colorate în nuanțe închise/deschise);
- să decoreze cu elemente roşii o față de masă/batistă/elemente de veselă/covoraş/haine etc.

Pentru centrul/aria de stimulare *BIBLIOTECĂ*:
- să denumească obiecte roşii şi să precizeze ce simte atunci cînd vede această culoare;
- să găsească în cărți şi să citească imagini în care sînt obiecte roşii;
- să denumească obiecte, lucruri, ființe care nu pot fi de culoare roşie;
- să codifice/decodifice cu ajutorul *cheiței de aur* cuvinte ce denumesc obiecte, lucruri, ființe de culoare roşie;
- să alcătuiască propoziții enunțiative şi interogative;
- să reprezinte grafic propoziția, cuvintele, silabele;
- să scrie semne grafice cu roşu pentru a obține *Covoraşul roşu*;
- să aşeze în ordine imaginile din poveste, redînd drumul parcurs de Scufița Roşie;
- să elaboreze o carte cu desene, realizate individual sau de colegi, la tema *Culoarea roşie*;
- să dea titlu cărții;
- să alcătuiască versuri, ghicitori despre culoarea roşie/obiecte de culoare roşie;
- să facă asocieri între culoare şi obiecte, stări sufleteşti;
- să-şi scrie numele cu roşu;
- să copieze/să scrie cuvinte cu roşu (cu litere de tipar) etc.

Pentru centrul/aria de stimulare *ŞTIINȚĂ*:
- să exploreze/cerceteze/analizeze obiecte de culoare roşie;
- să reconstituie întregul din bucăți de forme geometrice roşii;
- să realizeze un puzzle cu obiecte roşii;
- să asocieze forma unui obiect;
- să facă corespondența între fructe, legume de culoare roşie şi figuri geometrice (fişe);
- să formeze mulțimea obiectelor/fructelor/legumelor de culoare roşie;
- să numere obiecte/elemente de culoare roşie;
- să raporteze numărul la cantitate şi invers;
- să compare 2 roşii de diferite mărimi, să facă constatări;
- să adauge acuarelă de culoare roşie în cantități diferite de apă, apoi să facă comparații şi constatări;
- să folosească numeralul ordinal atunci cînd se fac constatări;

- în rame de la diapozitive (sau alte rame mici de carton, lemn) se fixează celofan colorat (în roşu, galben, verde, albastru). Copiii vor privi prin ele şi vor spune cum se vede lumea în acea culoare. Apoi vor suprapune ramele câte două şi vor descrie din nou cum văd obiectele. Vor privi şi prin ochelari de soare. Vor face constatări şi vor trage concluzii referitoare la ochelarii de soare (sticlele de diferite culori);
- să sorteze jetoane cu obiecte colorate în roşu şi să spună a cui este culoarea;
- să elaboreze un poster cu imagini ale unor obiecte de culoare roşie etc.

Pentru centrul/aria de stimulare *APĂ ŞI NISIP*:
- să construiască din nisip o grădină de zarzavaturi, folosind căpăcele de culoare roşie;
- să descrie ce au obţinut;
- să construiască o corăbioară cu pînze roşii;
- să experimenteze;
- să lase urme pe nisip cu diferite forme;
- să observe mişcarea mercurului în termometru în vase cu apă de temperaturi diferite **(DOAR ÎN PREZENŢA UNUI ADULT!)**

Pentru centrul/aria de stimulare *BLOCURI/CONSTRUCŢII*:
- să construiască un turn din piese roşii mari şi altul din piese roşii mici;
- să măsoare înălţimea turnurilor şi să facă constatări;
- să realizeze modele de culoare roşie, folosind ca material nasturi, dopuri, piese geometrice, mărgele etc.

Pentru centrul/aria de stimulare *JOC DE ROL*:
- să realizeze un dialog (teatru de păpuşi sau dramatizare) între Scufiţa Roşie şi bunicuţa;
- să se deghizeze în costume de culoare roşie/nuanţe ale roşului, să dramatizeze;
- să măsoare înălţimea păpuşilor folosite;
- să descrie personajele din poveste;
- să spună la ce culoare (nuanţă de culoare) s-a gîndit atunci cînd a auzit enunţul sau cuvîntul rostit de educator/educatoare: *copilul este îmbujorat, am văzut o persoană palidă, sîntem bucuroşi, afară este lumină, afară plouă, portocală, frunză, ninge, vară, sărbătoare* etc. Jocul continuă, dar de această dată copiii numesc cuvinte/stări;

> **Sugestie!** *Vor exista diferite variante de răspuns, în funcţie de ce simte fiecare copil. Nu le apreciaţi drept corecte sau incorecte! Fiecare copil/persoană are dreptul la viziunea sa asupra lucrurilor.*

- să aranjeze masa de sărbătoare pentru oaspeţi/personaje din poveşti, utilizînd veselă, tacîmuri, faţă de masă, şerveţele, alte elemente de culoare roşie;
- să prepare salate din fructe şi legume de culoare roşie, să denumească produsele folosite, să determine gustul fiecărui produs şi a salatei obţinute;
- să redea prin machiaj feţe vesele/triste.

Pentru centrul/aria de stimulare *JOCURI MANIPULATIVE*:
- jocul *Loto în culori* – copiii împerechează jetoanele după culoare sau nuanţă. Participantul care rămîne cu jetonul fără pereche, va denumi culoarea şi va spune ce simte atunci cînd o priveşte;
- jocul *Caută culorile* – copiii extrag, pe rînd, cîte un cartonaş colorat, caută în sala de grupă un obiect de aceeaşi culoare şi desenează obiectul respectiv pe tablă/pe foaie în dreptul bulinei de culoarea dată;

- jocuri de tip puzzle;
- să redea prin mozaic diferite obiecte/ornamente cu elemente de culoare roşie.

Atenţie!

1. Sarcinile prezentate pot fi realizate în centrele de activitate la tema *Lumea în roşu*. Dvs. veţi planifica doar cîteva, pentru centrele pe care vă propuneţi să le deschideţi în ziua respectivă, ţinînd cont de următoarele criterii: vîrsta copiilor; obiectivele de referinţă şi cele operaţionale pentru ziua dată; conţinuturile pentru învăţare; particularităţile individuale: stiluri de învăţare, ritmuri de învăţare, tipuri de inteligenţă; cunoştinţele anterioare şi nivelul de dezvoltare al copiilor; materialele disponibile în centrele de activitate.
2. Sarcinile de lucru vor fi formulate în planul de activitate astfel: **să deseneze/compare/măsoare** etc. Propusă copilului în timpul activităţii, sarcina va avea următoarea formulă: **desenează/desenaţi, compară/comparaţi** ş.a.m.d.

După ce veţi exersa un timp în elaborarea sarcinilor, acest lucru va deveni o deprindere.

3.2. Individualizarea învăţării

Individualizarea în cadrul procesului instructiv-educativ – personalizarea demersului, adaptarea activităţii didactice la particularităţile individuale ale copilului – poate fi realizată prin:

- personalizarea obiectivelor (adaptarea acestora la posibilităţile copilului);
- personalizarea activităţilor de învăţare (copilul poate alege modalitatea de lucru preferată);
- adaptarea timpului necesar învăţării (pentru diverse ritmuri de învăţare);
- adaptarea materialelor de instruire (fişe, imagini, suporturi audio-video etc.);
- individualizarea metodelor educaţionale – adaptarea proiectului didactic la posibilităţile individuale ale copilului şi în cadrul grupului de copii;
- învăţarea asistată de calculator.

Specificul organizării învăţării diferenţiate şi individualizate în grădiniţă

Cadrul didactic va cunoaşte foarte bine fiecare copil:

- nivelul de cunoştinţe;
- nivelul capacităţilor cognitive;
- ritmul de muncă;
- calităţile atenţiei;
- efortul voluntar;
- interesele, înclinaţiile;
- deprinderile intelectuale şi motorii;
- stilul de învăţare;
- gradul de maturizare socio-afectivă;
- gradul de independenţă;
- etc.

Educatorul are la îndemînă o paletă largă de **strategii,** corespunzătoare stilului de învăţare şi nevoilor fiecărui copil:

- cerințe comune pentru toți copiii;
- cerințe diferențiate:
  - sarcini identice, timp de realizare diferit;
  - sarcini diferite, timp de realizare identic;
  - sarcini diferite, timp de realizare diferit;
  - sarcini diferite, după posibilitățile copilului;
  - fişe identice cu sarcini progresive;
- activități individuale cu teme diferite.

Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcoalră[8] (p. 113-116) propune şi alte strategii de individualizare a procesului educațional.

Stilul de învăţare se referă la „simpla preferință pentru metoda prin care învățăm şi ne aducem aminte ceea ce am învățat". Acesta ne arată modalitățile în care învățăm, fiecare avînd propriul stil de învățare. Pentru a-l determina, trebuie *să observăm* cum învățăm.

Cele mai "populare" stiluri de învățare sînt: *vizual, auditiv* şi *tactil-chinestezic,* ele reflectînd modul în care ne folosim simțurile ca să oferim informații gîndirii şi memoriei. Deşi fiecare dintre noi îşi foloseşte toate simțurile, atestăm totuşi că unul este predominant. Fiecare persoană are un mod primar de a învăța. Pentru a determina stilurile preferate ale copiilor, trebuie să le descoperiți pe ale dumneavoastră.

Stilul de învățare ***vizual*** are următoarele puncte tari. Indivizii: îşi amintesc ceea ce scriu şi citesc; preferă prezentările şi proiectele vizuale; îşi pot aminti foarte bine diagrame, titluri de cărți, scheme şi hărți; înțeleg cel mai bine informațiile atunci cînd le văd.

Stilul de învățare ***auditiv*** prezintă următoarele puncte tari. Indivizii: rețin ceea ce se spune; se implică cu plăcere în discuții; îşi pot aminti foarte bine instrucțiunile, sarcinile verbale/orale; înțeleg cel mai bine informațiile atunci cînd le aud.

Stilul de învățare ***tactil-chinestezic*** se remarcă prin următoarele puncte tari. Indivizii: îşi amintesc ceea ce fac şi experiențele personale la care au participat cu mîinile şi întreg corpul (mişcări şi atingeri); preferă folosirea instrumentelor sau activitățile în care sînt implicați "cu toată ființa", precum şi participarea la activități practice; îşi pot aminti foarte bine lucrurile pe care le-au făcut o dată, le-au exersat şi le-au aplicat în practică (memorie motrică); au o bună coordonare motorie.

Pentru a satisface stilurile de învăţare ale tuturor copiilor din grupă, ţineţi cont şi de mijloacele de învăţare potrivite fiecărui stil:

Stilurile de învăţare	Mijloacele de învăţare
Vizual	Imagini, filme, grafice, diagrame, tabele, modele
Auditiv	Înregistrări audio, povestire, muzică, verbalizare, întrebări
Chinestezic	Interpretare, joc de rol, modelare în lut

O altă modalitate de a identifica necesitățile individuale ale copiilor este să determinăm tipurile de inteligență care le sînt specifice. Teoria inteligențelor multiple (H. Gardner) nu schimbă ceea ce avem de predat, ci ne

8 *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.

ajută să schimbăm modul în care lucrăm cu copiii, să înțelegem faptul că ei pot fi deștepți în diferite feluri şi că trebuie să le acordăm tot sprijinul pentru a înregistra performanțe.

Prezentăm sugestii care vă vor permite să identificaţi la copii stilul de învăţare şi tipurile de inteligenţă predominante, precum şi sugestii pentru dezvoltarea tuturor tipurilor de inteligenţă.

Caracteristica tipului de inteligenţă/ necesităţile copilului	Modalităţi de satisfacere a necesităţilor
Inteligenţa verbală/lingvistică Copilul: – se joacă frecvent la centrul *BIBLIOTECĂ*; – îi plac cărţile; – preferă jocurile de cuvinte, proverbele, zicătorile, poveştile, poeziile; – argumentează şi participă activ la discuţii; – limbajul scris îi trezeşte interes; – are *darul cuvintelor.*	Determinaţi copilul: - să povestească; - să scrie; - să citească; - să joace jocuri de cuvinte; - să privească cărţi, imagini; - să alcătuiască/verbalizeze versuri, poveşti, povestiri, frământări de limbă, proverbe, zicători etc.; - să-şi exprime opinia/părerea asupra subiectului pus în discuţie; - să dialogheze; - să participe la dezbateri, discuţii; - să creeze cărţi proprii etc.
Inteligenţa vizual-spaţială Copilul: – observă uşor detaliile într-o imagine şi le descrie; – desenează mult; – se orientează uşor în spaţiu; – completează cu uşurinţă elementele lipsă într-un desen, colaj, machetă; – rezolvă cu uşurinţă un labirint; – reconstituie fără suport; – construieşte modele din figuri geometrice; – are *darul imaginilor.*	Îndemnaţi copilul: - să deseneze; - să mîzgălească; - să schiţeze; - să vizualizeze (să privească/observe) şi să descrie un tablou/ o imagine/obiecte/lucruri/fenomene/fiinţe/plante/cărţi ilustrate etc.); - să descrie locurile vizitate (în natură, teatru, şcoală, magazin, cinematograf etc.); - să construiască cu elemente LEGO; - să vizioneze secvenţe video/filme; - să privească spectacole şi să se pronunţe pe marginea celor vizionate; - să se implice în jocuri de imaginaţie etc.

Inteligenţa logico-matematică Copilul: – este atras de cifre, de jocurile cu cifre; – calculează uşor, operează uşor cu numere şi cifre; – înţelege uşor succesiunea zilelor, lunilor, anotimpurilor; – rezolvă gîndind fără imagini; – exprimă, construieşte logic fraza; – organizează logic discuţiile sau răspunsurile; – aplică logic algoritmul învăţat; – are *darul numerelor şi al logicii.*	Incitaţi/provocaţi copilul: - să experimenteze; - să exploreze; - să manipuleze diverse obiecte; - să pună întrebări; - să facă deducţii; - să determine relaţiile de cauză-efect; - să rezolve probleme; - să calculeze; - să măsoare/cîntărească; - să compare obiecte/lucruri diferite ca formă/mărime; - să numere/sorteze/clasifice; - să povestească despre evenimentele de pe parcursul zilei, despre anotimpuri etc.; - să construiască/constituie/continue diverse şiruri logice/ paterne/algoritme, de exemplu: ornamente, structuri etc.; - să restabilească şirul desfăşurării evenimentelor într-o situaţie, de exemplu: imagini cu secvenţe din poveşti; imagini cu fenomene din natură: înflorirea-rodirea unui pom fructifer;
Inteligenţa corporală/chinestezică Copilul: – participă cu plăcere la activităţile de educaţie fizică; – povesteşte făcînd apel la gestică, mimică; – îşi coordonează bine mişcările; – îi place să petreacă mult timp în aer liber; – îi place să lucreze cu mîinile; – îi este greu să stea nemişcat mult timp; – îi plac activităţile în care manipulează obiecte, sportul; - îşi controlează uşor mişcările trupului; - are *darul trupului.*	Creaţi situaţii în care copilul: - să danseze; - să construiască; - să atingă; - să pipăie; - să gesticuleze; - să alerge; - să sară; - să manipuleze obiecte mari, mici, diferite ca structură (aspre, netede, zgrunţuroase etc.); - să-şi schimbe des poziţia: static, şezut, culcat, să se mişte cît mai mult etc.
Inteligenţa interpersonală Copilul: – se simte liber, îi place libertatea; – preferă jocurile de grup; – are cel puţin 3 prieteni; – adoră să împărtăşească şi altora din propria experienţă; – detestă să stea acasă, chiar şi atunci cînd este bolnav; – are *darul oamenilor.*	Motivaţi copilul: - să coopereze în învăţare; - să conducă; - să organizeze jocuri, activităţi, acţiuni etc.; - să relateze despre ceva; - să participe la diverse activităţi în comun cu colegi/adulţi; - să confecţioneze obiecte pentru colegi, părinţi etc.; - să motiveze colegii; - să soluţioneze conflicte/să propună sugestii pentru soluţionarea lor etc.

Inteligenţa naturalistă Copilul**:** – manifestă interes pentru mediul înconjurător; – descrie descoperirile făcute, folosind un limbaj propriu; – face clasificări corecte; – este interesat de experimente şi experienţe; – îndeplineşte orice activitate în natură; – are *darul naturii.*	Implicaţi copilul în activităţi în care: - să observe plante, animale, insecte şi alte fiinţe; - să observe şi să descrie componentele lumii nerte şi vii/ fenomene ale naturii/relaţii; - să identifice condiţiile de viaţă pentru diferite categorii de fiinţe şi plante; - să îngrijească plante, fiinţe vii; - să vorbească despre modul de îngrijire a plantelor şi fiinţelor; - să povestească istorioare din viaţa lor; - să clasifice plantele (copaci/pomi, arbuşti, flori, ciuperci etc.) şi fiinţele vii (animale, păsări, insecte, reptile, peşti etc.); - să meargă în excursii, marşuri turistice, la plimbări în natură; - să îndeplinească munci agricole; - să identifice relaţiile de cauză-efect: dacă-atunci etc. - **SĂ SE AFLE CÎT MAI MULT TIMP ÎN NATURĂ!**
Inteligenţa muzicală/ritmică Copilul: – învaţă cu uşurinţă cîntece; – recunoaşte cînd se cîntă fals; – are ureche muzicală, voce şi cîntă bine; – lucrează fredonînd; – păstrează ritmul; – îi place să asculte muzică; – deosebeşte mai multe genuri muzicale; – are *darul muzicii.*	Oferiţi copilului activităţi în care: - să cînte/să intoneze; - să cînte la instrumente muzicale; - să interpreteze un cîntec, de exemplu *Alunelul*, în diferite genuri şi stiluri muzicale: marş, pop, rock, hip-hop etc.; - să danseze; - să se mişte în ritmuri diferite; - să alcătuiască melodii, ritmuri; - să dirijeze; - să realizeze diverse activităţi (să deseneze, să construiască etc.) pe fundal sonor; - să particicpe la sărbători/distracţii muzical-ritmice; - să asocieze diverse obiecte/fiinţe cu sunete/melodii/cîntece/ ritmuri etc.; - **SĂ FIE ÎNCONJURAT DE SUNETE, MUZICĂ, RITMURI!**
Inteligenţa intrapersonală Copilul**:** – presupune curaj argumentat în situaţii diverse; – îşi evaluează corect comportamentele pozitive şi negative; – dă dovadă de spirit critic şi autocritic; – are preferinţe ferme în relaţiile cu colegii; – are *darul sinelui.*	Oferiţi copilului posibilitatea: - să fie de unul singur în anumite momente (cînd are nevoie); - să-şi identifice posibilităţile/competenţele/abilităţile/ calităţile/trăirile emoţionale etc.; - să se autoevalueze; - să povestească, să vorbească despre sine/visele sale/planurile personale/familia sa; - să-şi exprime doleanţele/opiniile etc.; - să facă alegeri; - să stea în linişte; - să planifice activităţi etc.

Inteligenţa emoţională Copilul**:** – percepe corect emoţiile şi le exprimă; – generează sentimente; – recunoaşte ceea ce simte; – deosebeşte ce-i face bine şi ce-i face rău; – conştientizează uşor ceea ce simt alţii în diferite momente; – are *darul de a simţi.*	<u>Oferiţi copilului prilejul:</u> - să-şi exprime emoţiile şi stările în diferite situaţii; - să identifice cauzele unor emoţii; - să identifice emoţiile pe care le trăiesc colegii/adulţii/ personajele literare; - să propună modalităţi de îmbunătăţire a dispoziţiei; - să compătimească persoane/animale/personaje literare; - să aprecieze fapte bune şi fapte rele; - să ofere sugestii pentru depăşirea stărilor emoţionale negative etc.
Inteligenţa existenţială Copilul: - adresează întrebări: Cine sîntem noi? Cum am apărut? De ce murim? De ce sîntem aici?; - este interesat de evoluţia evenimentelor: Cînd? Cum? De ce?; - este tentat să interpreteze evoluţia universului, omului; - are bine dezvoltat spiritul de observaţie; - *este micul „filozof".*	<u>Propuneţi copilului situaţii în care:</u> - să anticipeze ce se va întîmpla dacă..... (va ploua continuu, nu ar fi soare, oamenii ar zbura, nu ar fi iarnă, nu ar exista transport etc.); - să stabilească măsuri pe care ar trebui să le ia oamenii pentru protecţia mediului; - să explice cum funcţionează diverse sisteme: al maşinii/ trenului/organismelor vii; - să creeze povestiri despre oameni etc.; - să analizeze cum se desfăşoară anumite lucruri: naşterea şi creşterea puilor de animale, a omului, creşterea unei plante etc.

EXTINDERE

Sugestii pentru exersarea inteligenţei vizual-spaţiale:

- Oferiţi-i copilului încă de mic jucării şi forme viu colorate.
- Cînd mergeţi într-o excursie sau la plimbare, încurajaţi-l să găsească, să aducă orice obiect ce prezintă interes pentru el, să-l pipăie şi să-l studieze (pietre, frunze, flori, scoici etc.). Puneţi-le în *Cutia comorilor.*
- Fotografiaţi obiectele ce prezintă interes pentru copiii dvs. Completaţi colecţia cu vederi, imagini din reviste şi cărţi vechi, faceţi împreună colaje. Puteţi adăuga şi o hartă.
- Propuneţi copiilor să deseneze locurile, obiectele ce i-au impresionat.

Desenele copiilor cu vîrste cuprinse între 5 şi 10 ani devin stereotipe, adică desenează, în special, case şi oameni. Există două moduri prin care îi putem stimula să deseneze şi altceva:

1. **idei creative**:
   - să deseneze harta unei insule a comorilor sau a unui labirint;
   - să deseneze ceva cu ochii închişi;
   - să deseneze interiorul unei maşini;
   - să deseneze cum ar vrea sa arate camera sa, sala de grupă;
   - să deseneze hainele cu care ar vrea să se îmbrace;
   - să deseneze obiecte, animale, pornind de la un cerc, pătrat etc.
2. **observaţia atentă**:
   - să deseneze imagini cu personaje din povestea preferată;
   - să elaboreze un abecedar: fiecare literă "beneficiind" de propria pagină, de un desen al unui obiect care începe cu ea;

- să-şi deseneze căţelul, pisica sau animalul de casă preferat (dacă are);
- să-şi deseneze propriul steag, propria insignă etc.

Chiar dacă desenele nu sînt fidele realităţii, **copilul trebuie încurajat mereu**.

Desenul se referă la linie şi formă, iar pictura introduce elementul *culoare*. Abilitatea de a picta, asemeni celei de a desena, se dezvoltă în etape. Prima este cea a jocului. Este faza în care copilul învaţă cum să mînuiască o pensulă şi cum să combine culorile. Aceste experienţe sînt foarte importante pentru dezvoltarea lui ulterioară.

În jurul vîrstei de 7 ani, copilul devine mai critic şi mai atent la reacţiile celor din jur cu privire la creaţiile sale. Aici îl puteţi ajuta să se descopere, acordîndu-i atenţie, încredere şi susţinere.

- Organizaţi excursii la o galerie sau la un muzeu de artă. Dacă nu este posibil, aduceţi în sala de grupă picturi sau reproduceri ale acestora. Adresaţi-le copiilor întrebări de genul: *Ce vedeţi în această pictură? Ce culori recunoaşteţi? Ce fac oamenii din această pictură? Pictura este tristă sau veselă? De ce credeţi astfel? Ce titlu i-aţi da? Este ceva ciudat în această pictură? Argumentaţi răspunsul.* Pentru a "citi" o pictură, este suficient "să o privim atent", însă pentru a "o înţelege", trebuie "să ne exersăm mintea". Iată cîteva jocuri pentru a exersa "ochiul minţii" şi pentru a dezvolta inteligenţa vizuală:
  1. ***Jocul lui Kim***
     Puneţi pe o tavă obiecte de diferite mărimi, forme, culori. Lăsaţi copilul să se uite la ele timp de un minut, după care acoperiţi tava cu o bucată de stofă. Rugaţi copilul să numească obiectele de pe tavă şi ce culori au.
  2. ***Observă diferenţele!***
     Copilul va privi atent în jurul lui, după care va ieşi din cameră. Rearanjaţi unele obiecte şi rugaţi-l să intre în cameră şi să indice ce s-a schimbat.
  3. ***Alege-ţi cartoful!***
     Rugaţi copilul să-şi aleagă un cartof dintr-o plasă/cutie cu mai mulţi cartofi, după care să-l examineze atent. Puneţi cartoful la loc. Întrebaţi-l dacă poate să scoată din plasă acelaşi cartof şi de ce?

Inteligenţa lingvistică, abilitatea de a folosi cuvintele, se dezvoltă încă de la naştere. Un copil normal se naşte cu inteligenţă lingvistică. Datorită acesteia, el poate să-şi exprime gîndurile, ideile, conceptele, să comunice cu cei din jur. Indiferent de cît de repede sau de încet începe să folosească limbajul verbal, ajutaţi-l să-şi dezvolte inteligenţa lingvistică.

- *Dacă este timid şi ezită să vorbească în prezenţa/faţa altor persoane*, încurajaţi-l să povestească despre un lucru care prezintă interes pentru el. Astfel, copilul învaţă că converseze cu alte persoane, devine mult mai încrezător în capacitatea sa de a comunica.
- *Dacă nu are răbdare şi nu-i ascultă pe ceilalţi*, arătaţi-i cum te simţi atunci cînd nu eşti ascultat, recompensaţi-l verbal dacă este un bun ascultător şi folosiţi jocuri care implică comunicarea. Treptat, copilul va descoperi că, asculîndu-i atent pe alţii, afli multe lucruri interesante.
- *Dacă nu-i plac cărţile*, propuneţi-i cărţi viu colorate şi cu teme interesante, citiţi-le şi discutaţi despre cele citite.
- Acordaţi-i prilejul de a-şi exprima ideile. Pentru aceasta, puneţi-i întrebări deschise (*Cum? De ce? În ce fel?* etc.), organizaţi jocuri, discuţii pe marginea textelor citite etc.
- Cei şapte paşi ai dezvoltării lingvistice:
  1. Încurajaţi copilul să se oprească din vorbit şi să se gîndească la ceea ce spune.
  2. Ajutaţi copilul să vorbească mai mult şi să asculte cu atenţie.
  3. Argumentaţi-vă cerinţele şi solicitaţi-i acelaşi lucru (de exemplu: *De ce trebuie să ne spălăm pe dinţi/pe mîini?*).
  4. Folosiţi jocuri de cuvinte, introduceţi cuvinte noi în vocabularul dvs. ori de cîte ori aveţi ocazia;

5. Citiţi copilului cît mai mult, iar mai tîrziu – încurajaţi-l şi pe el să citească reviste, cărţi etc.
6. Discutaţi cu el pe marginea poveştilor, poeziilor lecturate.
7. Inspiraţi-l şi încurajaţi-l să scrie scrisori, poveşti, povestioare.

Aplicarea teoriei inteligenţelor multiple în individualizarea învăţării demonstrează că toate tipurile de inteligenţă sînt importante pentru dezvoltarea personalităţii copiilor. Educatorul poate proiecta activitatea, din perspectiva inteligenţelor multiple, în diferite moduri: grupează copiii după tipul de inteligenţă predominant şi solicită fiecare grup să rezolve o sarcină de lucru în funcţie de acest tip de inteligenţă; grupează aleator copiii şi propune grupurilor aceeaşi sarcină de lucru; lucrează frontal, dar propune copiilor o suită de sarcini de lucru în a căror rezolvare sînt solicitate, pe rînd, anumite inteligenţe sau anumite ansambluri de inteligenţe; dă fiecărui copil o sarcină de lucru complexă, a cărei rezolvare solicită toate tipurile de inteligenţă.

CONCLUZII

Pînă în prezent nu s-a demonstrat dacă un stil de învăţare este mai bun decît altul. De fapt, contează că fiecare copil tinde să-şi formeze, cu timpul, un stil propriu de învăţare, care, dacă va fi practicat sistematic, îi va crea o stare de confort. Educatorul trebuie să evalueze corect stilurile de învăţare şi să proiecteze activităţi şi în funcţie de acestea. Educatorul trebuie să-i permită fiecărui copil să înveţe în stil propriu.

Folosirea învăţării individualizate, alături de activitatea frontală, oferă posibilitatea de a obţine rezultate notabile în munca didactică: formarea capacităţilor de a aplica în practică cunoştinţele însuşite, dezvoltarea corespunzătoare a proceselor psihice.

4. Metode interactive de lucru aplicabile procesului educațional pentru perioada de vîrstă timpurie

4.1. Obiectivele metodelor interactive de grup

Schimbările actuale de politică educațională au dus la elaborarea unui nou Curriculum național, conceput în acord cu o nouă filozofie didactică, care se configurează după principii ce favorizează personalizarea predării şi formarea autonomiei celui educat. Pornind de la această ipoteză, actul didactic din grădiniță va uza de strategii didactie moderne care:

- facilitează înțelegerea şi explicarea de către copii a punctelor de vedere proprii, acceptarea diversității de idei;
- stimulează schimbul de opinii între copii;
- stimulează copiii să argumenteze, să pună şi să îşi pună întrebări cu scopul de a înțelege, a realiza sensul unor concepte;
- încurajează cooperarea în rezolvarea problemelor şi a sarcinilor de lucru;
- facilitează şi modereză învățarea prin cooperare;
- permit acceptarea copilului ca partener în învățare;
- permit măsurarea şi aprecierea competențelor (ce poate să facă şi ce ştie copilul), cu accent pe elementele de ordin calitativ (valori, atitudni);
- asigură progresul în învățare.

Metodele interactive de grup – jocuri distractive, de învățare, de cooperare etc. – îi învață pe copii să rezolve problemele cu care se confruntă, să ia decizii în grup şi să aplaneze conflicte. Acestea, utilizate în proiectarea şi realizarea activităților de tip integrat, acționează asupra modului de gîndire şi de manifestare al copiilor.

Obiectivele metodelor interactive:

- formarea/promovarea unor atitudini şi comportamente democratice;
- însuşirea unor cunoştințe, abilități, comportamente de bază în condiții de cooperare;
- promovarea unor activități didactice moderne, centrate pe demersuri interdisciplinare;
- dobîndirea primelor elemente ale muncii intelectuale, în vederea cunoaşterii realității şi a activității viitoare de învățare şcolară;
- implicarea activă şi creativă a copiilor, stimularea gîndirii productive;
- formarea deprinderii de a găsi informații, de a lucra în echipă;
- încurajarea autonomiei/independenței copilului şi promovarea învățămîntului prin cooperare;
- formarea deprinderii de a gîndi critic;
- comunicarea pe baza unei tehnologii informaționale moderne, interactive.

Aplicarea acestor metode se soldează cu performanțe, care îi responsabilizează pe copiii în rezolvarea sarcinilor de lucru viitoare. Copiii înțeleg şi observă că implicarea lor este diferită, dar, încurajați, îşi vor cultiva dorința de a se antrena în rezolvarea sarcinilor de grup. Grupul, la rîndul său, înțelege să nu îşi marginalizeze partenerii, să aibă răbdare cu ei.

4.2. Clasificarea metodelor interactive de grup

Metodele interactive de grup se clasifică astfel:

- **metode de predare-învățare** (*Predarea-învățarea reciprocă, Mozaic, Metoda Lotus sau Floare de nufăr, Bula dublă, Partenerul de sprijin, Cubul, Puzzle, Comunicarea rotativă, Schimbă perechea, Locuri celebre, Călătorie misterioasă, Acvariul, Învățarea în cerc, Mica publicitate, Harta cu figuri, strategii de lectură a*

textelor științifice, examinarea expunerii etc.);
- **metode de fixare, consolidare şi evaluare** (*Piramida, Diamantul, Coirchinele, Tehnica fotolimbajului, Benzi desenate, Posterul, Trierea aserțiunilor, Tehnica blazonului, Diagrama Venn, Jurnalul grafic, Turul galeriei, Turnirul întrebărilor, Turnirul enunțurilor, Cvintetul, analizarea şi interpretarea imaginilor, categorizarea, sintetizarea* etc.);
- **metode de stimulare a creativității** (*Brainstorming, Tehnica 6/3/5* sau *Brainwriting, Philips 6/6, Tehnica viselor* etc.);
- **metode de problematizare** (*Pălăriuțe gînditoare, Studiul de caz, Pătratele divizate, Minicazurile, Diagrama cauză-efect, Interviul, Explozia stelară, Metoda Frisco, Mai multe capete la un loc* etc.);
- **metode de cercetare** (*proiectul, reportajul, investigația de grup, experimentul, explorarea*).

Aplicarea acestor metode reclamă mult tact, timp, diversitate de idei, creativitate, solicitudine, responsabilitate didactică şi, desigur, presupune existența în sala de grupă a materialelor didactice necesare.

În procesul utilizării metodelor interactive de grup:

Ce fac copiii?

- se ajută unii pe alții să învețe, împărtăşindu-şi ideile;
- învață cum să învețe, se exprimă liber, experimentează.

Copiii învață:

- să asigure conducerea grupului;
- să coordoneze comunicarea;
- să stabilească un climat de încredere;
- să ia decizii;
- să medieze conflicte;
- să acționeze conform cerințelor educatorului/educatoarei.

Ce face educatorul/educatoarea?

- pregăteşte spațiul şi materialele necesare activității;
- stabileşte criteriul de grupare (sexul, prieteniile, nivelul abilităților într-un anumit domeniu, diferite jocuri etc.) şi dimensiunea grupului (de la 2 la 6 copii);
- stabileşte regulile de lucru (se vorbeşte pe rînd, se aduc argumente, nu se monopolizează discuția, sarcina se rezolvă în comun, se lucrează cu culori diferite etc.);
- explică foarte clar obiectivele activității, specifică timpul de realizare a sarcinilor.

4.3. Ce este grupul în contextul aplicării metodelor interactive?

Utilizarea strategiilor interactive presupune formarea de grupuri.

Grupul constituie un ansamblu de persoane care comunică între ele, o perioadă anume de timp, în vederea realizării unor sarcini sau rezolvării unor probleme.

Cooperarea în cadrul grupului şi între grupuri este cuvîntul-cheie cu care copiii fac cunoştință prin intermediul practicării metodelor interactive (vezi *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară,* pag. 119).

Educatorul este dator să însuşească strategiile de funcționare a grupului/grupurilor, pentru a asigura desfăşurarea unei activități eficiente în beneficiul fiecărui copil.

Cum sînt configurate/structurate grupurile de lucru?

- **Grupuri de studiu formale** – sînt stabilite pe un criteriu adecvat sarcinii de lucru, propus/indicat de educator, şi pot fi:

   - ***omogene*** (sînt incluşi copii ce posedă acelaşi nivel cognitiv, psihic, social, au aceleaşi interese, în funcţie de performanţele înregistrate, de tipul de inteligenţă predominant);
   - ***eterogene*** (sînt incluşi copii ce posedă nivel cognitiv, psihic, social diferit, au interese diferite, pe criteriul diferenţiat de performanţă înregistrat în procesul evaluării, de tipuri de inteligenţă predominante).

În cadrul acestora, copiii sînt implicaţi în diverse activităţi intelectuale: organizarea şi explicarea materialului, integrarea noţiunilor noi în structuri conceptuale cunoscute. În acest tip de organizare copiii sînt "motorul" actului de învăţare.

- **Grupuri de studiu informale** – sînt structuri de lucru constituite spontan/ad-hoc, pentru intervale scurte de timp, la solicitarea educatorului/educatoarei de a forma o echipă prin simpla grupare sau în funcţie de interesele, preferinţele copiilor etc. (*Geta vrea să lucreze într-un grup cu Mitică fiindcă îl simpatizează, Sandu vrea să lucreze cu Irina fiindcă sînt verişori, copiii de la centrul APĂ ŞI NISIP se grupează cu cei de la CONSTRUCŢII, primii doi copii se iau de mîini cu ultimii doi*).
- **Grupuri pentru studiu de bază** – sînt structuri eterogene, cu membri relativ stabili, constituite pe termen lung, pentru realizarea:
   - unui proiect (ca strategie de cercetare): ex., confecţionare de cărţi tematice, elaborarea ierbarului sănătăţii, a unui colaj de fotografii, conceperea unui afiş *Deşeurile – o problemă*;
   - unei machete: ex., *Insula misterioasă, Cartierul meu* etc.

Drept criteriu de constituire poate servi tipul de inteligenţă, fiecare grup fiind alcătuit ca structură eterogenă, în care să fie reprezentate toate tipurile de inteligenţă.

Grupul eterogen este mai eficient. Educatorul/educatoarea trebuie să cunoască nivelul de dezvoltare al fiecărui copil, experienţa anterioară a acestuia, deoarece competenţele individuale şi componenţa grupului determină motivaţia intrinsecă pentru învăţare.

Este interesant să urmăreşti activitatea unui *grup omogen* din care fac parte copii dotaţi, cu acelaşi nivel cognitiv, psihic, social: în sală se instaurează indisciplina, fiecare fiind dornic să-şi demonstreze cunoştinţele, să rezolve sarcina de unul singur, deseori încălcînd regulile şi manifestînd nerăbdare.

Ce procedee utilizează cadrul didactic pentru constituirea grupurilor?

- În *grupele mari* – semne muzicale, stegulețe de aceeaşi culoare, sunetul clopoţelului etc.
- În *grupele mici* – jucării sau silueta unor animale, flori etc.

Atenţie!

Există riscul ca aceste semne să devină instrumente de joacă, ceea ce ar putea diminua interesul pentru activitatea propusă. Pentru a evita situaţii de acest gen, inventaţi "o ţară a animalelor", amenajînd un spaţiu de unde animalele privesc copiii şi-i monitorizează, iar la final îi evaluează.

Învăţarea în grup poate fi aplicată începînd cu grupa mică.

Ce tehnici utilizează educatorul la constituirea grupurilor?

- *Grupare aleatorie* (cel mai uşor de realizat) – prin numărare 1-4: la semnalul educatorului/educatoarei, copiii cu acelaşi număr se grupează; prin fişe cu figuri geometrice, cifre; prin tragere la sorţi; în funcţie de tema studiată: denumiri de flori, de animale etc.; nume de copii (membri ai grupului devin copiii care au acelaşi nume), nume ce încep cu un anumit sunet etc.
- *Grupare prin distribuire stratificată* – copiii sînt grupaţi în funcţie de anumite caracteristici: blonzi, bruneţi, roşcaţi; cu ochi albaştri, verzi, căprui, negri; înalţi, mai puţin înalţi, scunzi; interesaţi pentru

un anumit tip de activitate (construcții, desen, îngrijirea peștișorilor, dans, cînt) etc.

- *Grupare la alegerea copiilor* (mai puțin recomandată).

Evidențiem și o altă modalitate de constituire a grupurilor, realizată de educator/educatoare după următoarea formulă: un copil avansat, un copil cu nivel slab și doi cu nivel mediu de dezvoltare. Structura grupului este eterogenă (fete, băieți).

Educatorul/educatoarea trebuie să țină cont de faptul că din componența grupului trebuie să facă parte un singur copil cu probleme: fie de învățare, fie de disciplină, un copil mai timid, rezervat, un copil care preferă să lucreze de sine stătător și un copil care este empatic, oferă ajutor colegilor, siguranță, încredere în forța grupului.

Atenție!

- Cele mai eficiente sînt grupurile mici: sînt ușor de observat; în realizarea sarcinii se implică toți copiii, neînțelegerile apărute se identifică și se rezolvă cu ușurință.
- Numărul optim de membri este: 3-4 – în grupa mică, 3-4 – în grupa mijlocie și 4-5/6 – în grupa pregătitoare.
- Pentru a-i obișnui pe copii să se asculte reciproc, să exprime idei, să se completeze și să rețină ideile colegilor, puteți exersa metodele interactive în cadrul unor activități în perechi.

4.4. Metode interactive de grup[1]

Prezentăm atenției dvs. cîteva metode interactive de grup, adaptate spre utilizare cu copiii din grădiniță după *Metode interactive de grup. Ghid metodic* de Silvia Breben.

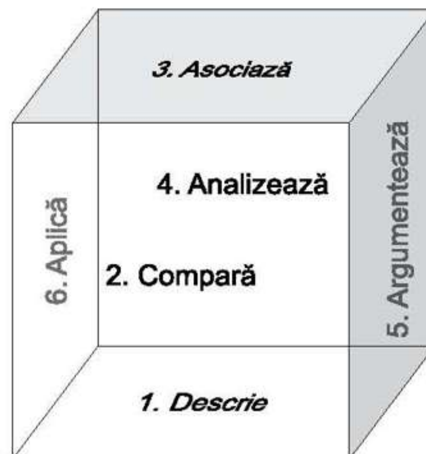
4.4.1. Metode de predare-învățare

CUBUL

Această metodă este indicată pentru explorarea unui subiect nou sau cunoscut, pentru a fi îmbogățit cu noi cunoștințe, sau a unei situații din mai multe perspective și presupune respectarea următorilor pași: descrierea, compararea, asocierea, analizarea, aplicarea și argumentarea.

Etapele aplicării metodei:

- Se confecționează un cub (din carton, placaj, burete sau material plastic) cu latura de 50 cm, cu fețe colorate diferit. Fiecărei fețe îi corespunde un verb: roșu – *descrie,* albastru – *compară,* violet – *asociază*, verde – *analizează,* maro – *aplică,* portocaliu – *argumentează* (pentru a grupa copiii, puteți folosi ecusoane cu imagini în aceleași culori ca și fețele cubului).
- Se formează gupuri de 4-5 copii (nu neapărat egale numeric) și se alege un lider, care va prezenta rezultatul activității.
- Se anunță sarcina și timpul afectat realizării acesteia.

1 Detalii despre metodele interactive vezi și în *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară*, pag.112-113.

- Se realizează sarcina.
- Se prezintă răspunsul grupului. Copiii îl analizează, fac comentarii, solicită, eventual, repetarea întrebării, pentru a fi siguri că sarcina este îndeplinită corect.

Strategia respectivă dă rezultate foarte bune în activităţile de observare, desfăşurate frontal, în cadrul cărora poate fi utilizată în combinaţie cu *Brainstorming*-ul şi *Jocul de rol*. Esenţial este să se respecte cu stricteţe ordinea etapelor: *Descrie. Compară. Asociază. Analizează. Aplică. Argumentează.* În alte tipuri de activităţi, aceste operaţii pot fi desfăşurate în ordine aleatorie, prin rostogolirea cubului.

În grupele de 3-5 ani, vor fi folosite mai puţine feţe ale cubului (ex., *Descrie* şi *Aplică*) sau toate feţele, dar cu sarcini mai simple.

Exemplu

Grupa: mare

Aria curriculară: *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*

Tema: *Vara – anotimpul îndrăgit*

Tipul activităţii: însuşire de cunoştinţe

Mijloc de realizare: convorbire

Ulilizare: recunoaşterea anumitor schimbări şi transformări din mediul înconjurător

Materiale: un cub, jetoane/imagini cu fenomene specifice anotimpului vara (soare, flori, fluturi, fructe şi legume, la mare, în vacanţă etc.), carioca, coli de hîrtie A 4

Desfăşurare:

Se prezintă cubul. Copiii primesc cîte o floare (acestea sînt colorate în nuanţele de pe feţele cubului) şi se formează 6 grupuri. Fiecare grup îşi alege un lider. Acesta extrage un bileţel, a cărui culoare corespunde cu una din feţele cubului, şi astfel se stabileşte verbul definitoriu pentru acel grup *(descrie, compară, asociază, analizează, aplică, argumentează)*. Se anunţă tema şi timpul alocat (10-15 min.). Primind sarcina de lucru, grupurile discută, colaborează, fixează modalitatea de prezentare a rezultatului.

- Grupul I. <u>*Descrie*</u> – să enumere cît mai multe elemente specifice anotimpului vara.

Răspunsurile copiilor: *e cald, mergem în vacanţă, mergem la mare şi la munte, se coc cireşele, căpşunile..., păsările îşi cresc puii...*

- Grupul II. <u>*Compară*</u> – să stabilească asemănări şi deosebiri între anotimpul vara şi anotimpul toamna.

Răspunsurile copiilor: *vara e cald, toamna e rece; avem şi vara fructe şi legume, dar toamna sînt mai multe; vara sînt multe flori, iar toamna doar crizanteme; îmbrăcămintea e mai subţire vara şi mai groasă iarna...*

- Grupul III. <u>*Asociază*</u> – să recite versuri care se potrivesc cu imaginile de pe masă (flori, soare, fluturi, copac cu cireşe etc.).
- Grupul IV. <u>*Analizează*</u> – să stabilească părţile componenete ale fructelor şi legumelor de vară.

Răspunsurile copiilor: *cireşele şi vişinile sînt acoperite cu o coajă subţire, au un miez gustos şi un sîmbure tare în mijloc, la fel ca piersicile şi caisele. Roşia are o coajă subţire şi netedă. Sub coajă se ascunde un miez zemos, plin cu seminţe mici şi galbene* etc.

- Grupul V. <u>*Aplică*</u> – să deseneze cît mai multe elemente specifice verii, încît să obţină un tablou general al anotimpului respectiv.
- Grupul VI. <u>*Argumentează*</u> – să motiveze de ce le place vara.

Răspunsurile copiilor: *îmi place vara pentru că merg la bunica, la ţară, şi mănînc multe cireşe. Vara e frumoasă pentru că înfloresc mulţi maci şi trandafiri. Vara îmi sărbătoresc ziua de naştere şi mergem în vacanţă...*

Alte exemple de cuburi: *cubul păsărilor, cubul animalelor, cubul personajelor, cubul instrumentelor, cubul culorilor, cubul grupei, cubul pădurii* etc.

FLOAREA DE NUFĂR

Această modalitate interactivă de lucru în grupuri mici oferă posibilitatea stabilirii de relații între noțiuni pe baza unei teme principale, din care derivă alte 8 subteme, concretizate în 8 idei ce vor fi abordate în activitate. Obiectivul urmărit prin aplicarea acesteia presupune stimularea inteligențelor multiple şi a potențialului creativ prin activitați individuale şi în grup, pe teme din domenii diferite.

Etapele aplicării metodei:

1. Se construieşte schema/diagrama tehnicii de lucru.
2. Se prezintă problema sau tema centrală, care se va scrie în centrul schemei.
3. Grupul de copii se gîndeşte la conținuturi/idei/cunoştințe legate de tema principală.
4. Se stabilesc, în grupuri mici, noi legături/relații/conexiuni pentru cele 8 subteme, care se notează pe cele 8 "petale" ale diagramei, de la A la H, în sensul acelor de ceasornic.
5. Se prezintă rezultatele muncii în grup, se analizează şi se apreciază produsele, se subliniază ideile noi.

Tehnica *Floarea de nufăr* poate fi practicată, individual sau în grup, în activități ce țin de: *observare, limbaj şi comunicare, mediu ambiant şi cultură ecologică, arte, educație fizică şi muzică* etc.

Exemplu*: Lotus de grup*

Grupa: mare

Aria curriculară: *Educația pentru sănătate*

Tema: *Produsele alimentare*

Tipul activității: fixare şi consolidare de cunoştințe

Mijloc de realizare: joc didactic *Ce putem face cu el (ea)?*

Utilizare: fixarea cunoştințelor despre alimentele de bază (carne, lapte, făină, zahăr etc.) şi unele derivate sau produse obținute prin prepararea lor

Materiale: simbolul florii de lotus, fişe/jetoane cu imagini reprezentînd alimente de bază: LAPTE – o sticlă de lapte, FĂINĂ – un sac de făină, LEGUME – un coş cu legume, FRUCTE – un platou cu fructe, ZAHĂR – o pungă cu zahăr etc., fişe/jetoane cu imagini ale derivatelor acestora sau ale produselor obținute prin prelucrarea lor: iaurt, unt, caşcaval, gem, compot, suc, dulceață, salată, murături, pîine, cornuri, plăcinte, bomboane, salam, şuncă, friptură etc.

Desfăşurare:

1. Se anunță tema centrală *Ce putem face cu el/ea?* (alimentul de bază). Cadrul didactic, împreună cu copiii, printr-o discuție sau printr-un brainstorming, selectează temele secundare, 8 la număr (vezi diagrama).
2. Copiii formează 8 grupuri a cîte 2-3 membri, conform simbolului din piept. Grupurile îşi aleg un lider, se aşază lîngă una dintre cele 8 petale ale florii de lotus (pe fiecare dintre care este reprezentat un produs) şi discută, timp de 7-8 min., subtema selectată, care devine tema principală (ex., pentru alimentul de bază FĂINĂ, reprezentat printr-un sac cu făină, copiii vor selecta 8 imagini cu derivatele acestuia sau cu produsele obținute prin prelucrare (plăcinte, covrigei, pîine, chifle, paste făinoase, cozonac, colac), referindu-se la conținutul şi caracteristicile lor, la modul de preparare şi servire etc.
3. Activitate în grup. Copiii cooperează, selectează şi aranjează pe fiecare petală de nufăr imagini care corespund temei, asociază cuvinte şi caracteristici specifice. Educatorul/educatoarea intervine doar atunci cînd copiii se confruntă cu dificultăți sau îi adresează întrebări de concretizare etc.
4. Activitate frontală. Grupurile prezintă, pe rînd, rezultatul muncii.
5. Educatorul/educatoarea evaluează rezultatele muncii fiecărei echipe şi, dacă este cazul, solicită copiii să vină cu completări, corectări.

FRUCTE F	LEGUME C	CARNE G
LAPTE B	**Ce putem face cu el (ea)?**	FĂINĂ D
ZAHĂR E	OUĂ A	PEŞTE H

Diagrama *Ce putem face cu el (ea)?*

Exemplu: *Lotus de grup*

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*

Tema: *Reguli de comportare în pădure*

Tipul activității: însuşire de cunoştințe

Mijloc de realizare: convorbire

Utilizare: exersarea capacităților de a recunoaşte, a denumi şi a explica reguli de comportare în pădure

Materiale: simbolul florii de lotus, cartonaşe cu imagini reprezentînd un semn de interdicție a unui comportament în aer liber

Cunoaşterea mediului (convorbire): *Reguli de comportare în pădure*

Obiectiv: evaluarea cunoştințelor însuşite despre comportarea în pădure

Desfăşurare:

1. Se anunță tema principală a activității: *Reguli de comportare în pădure.*
2. Se selectează 8 copii, care formează grupul central (cel al liderilor). Aceştia, împreună cu educatorul/educatoarea şi în baza materialelor puse la dispoziție, stabilesc 8 teme secundare, derivate din cea principală, şi le înglobează în diagramă: *Mergi numai pe cărare!; Nu distruge muşuroaiele!; Nu distruge păinjenişurile!; Nu atinge puii din cuiburi!; Nu aprinde ruguri!; Nu face zgomot!; Nu rupe flori, admiră-le!; Nu prinde fluturi!* (vezi diagrama *Cum te comporți în pădure?*).
3. Fiecare membru al grupului central alege alți 3-4 copii, la dorință, şi formează grupul cu care va lucra/colabora.
4. Activitate în grupuri mici, timp de 10-12 min. Fiecare grup secundar colaborează la elaborarea ideilor (nu neapărat 8 idei pentru fiecare simbol). Dacă este nevoie, copiii sînt sprijiniți prin întrebări de către educator/educatoare. În această etapă, copiii adresează întrebări coechipierilor, clarifică anumite aspecte.
5. Liderul prezintă în plen ideile elaborate de grup.

Exemple de idei emise de copii:

Regula *Mergi numai pe cărare!*: *În iarbă îşi duc traiul multe animale mici. Ai putea să nu le observi şi să le calci. Nu este exclus să fie şi cioburi de sticlă. Dacă dai de ele, ai putea să te răneşti. Ai putea să striveşti iarba, florile* etc.

Regula *Nu distruge muşuroaiele!*: *Furnicile sînt insecte mici. Duc în spinare greutăți mult mai mari decît ele. Îşi construiesc muşuroaiele cu mult greu, cărînd cîte un pai. Trebuie să respecți orice muncă. Furnicile sînt sanitarii pădurii. Ele nu permit omizilor să se înmulțească* etc.

6. Evaluarea. Educatorul/educatoarea apreciază activitatea grupurilor, modul de organizare şi prezentare al acestora, ideile enunțate, analiza temei, valorificarea ideilor obținute.

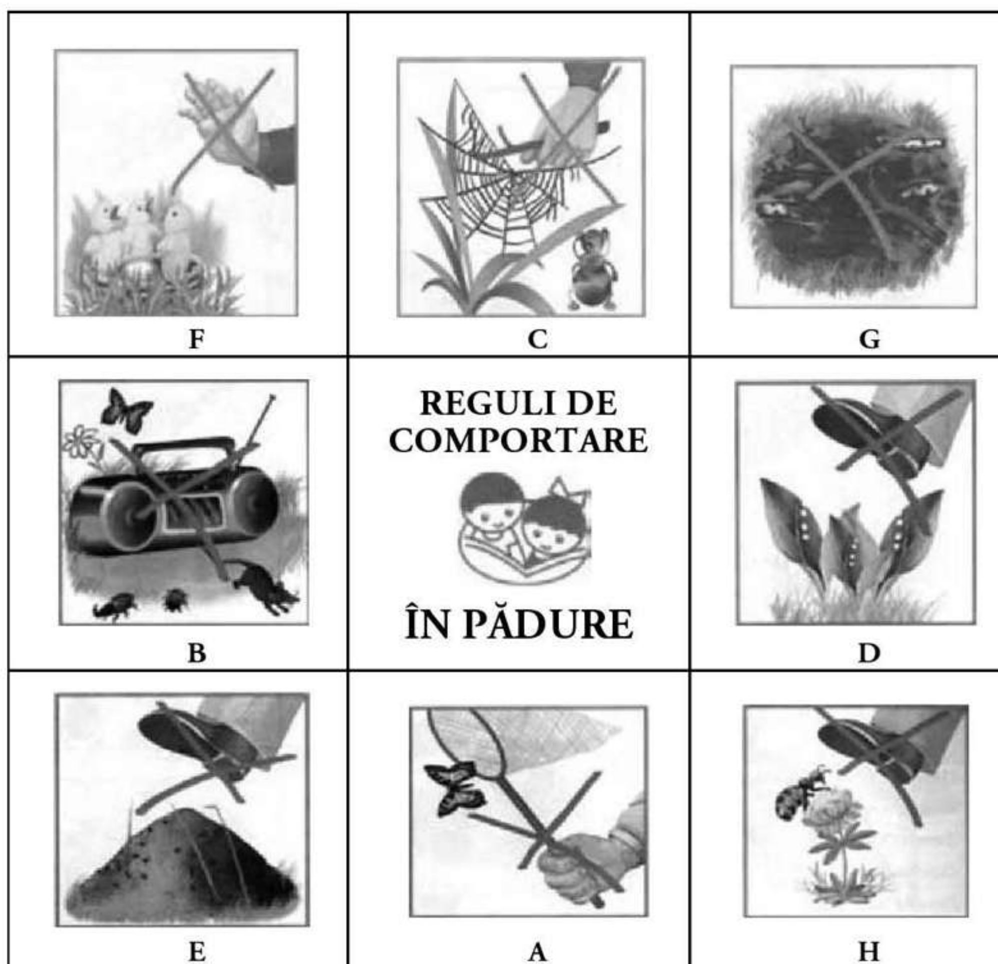

Diagrama *Cum te comporți în pădure*

4.4.2. Metode de fixare, consolidare şi evaluare

PIRAMIDA* ŞI *DIAMANTUL

Aceasta are ca obiectiv dezvoltarea capacității de a sintetiza principalele probleme, informații, idei ale unei teme sau ale unui text literar.

Copiii vor fi familiarizați cu regulile construirii piramidei (diamantului), iar pentru a o/îl realiza, vor formula definiții, vor interpreta roluri etc.

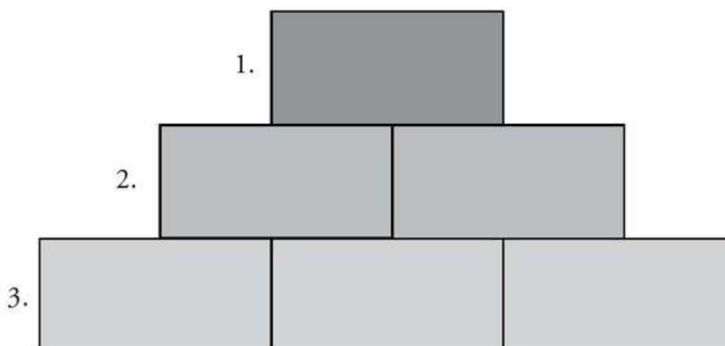
Desfăşurare:

1. Se decupează mai multe pătrate de culori diferite.
2. Se construieşte piramida după îndrumările verbale ale educatorului/educatoarei (pătrate grupate după culoare; pătratul roşu plasat în partea de sus sau în centru, pătratele galbene plasate unul lîngă altul; elaborați o piramidă cu cinci trepte).
3. Se prezintă piramida.

Metoda poate fi practicată şi în grupa medie. În acest caz, veți confecționa benzi de lungimi diferite, care vor fi împărțite în pătrate de culori diferite, şi veți parcurge următoarele etape:

- Se sortează benzile (treptele) piramidei.
- Se aşază crescător, pe orizontală, de la banda cea mai scurtă la banda cea mai lungă.

- Se adresează întrebări: *Cum sînt aşezate benzile? Cîte benzi putem folosi? Toate piramidele au acelaşi număr de benzi?*
- Copiii numără pătratele din fiecare şir şi plasează numărul corespunzător în dreapta, lîngă bandă.

Pentru a înțelege paşii aplicării metodei, copiii vor primi imagini cu fructe, animale, legume. Imaginile se clasifică în categorii şi sînt plasate la locul potrivit, copiii denumind noțiunile (fructe, legume...).

Metoda poate fi utilizată la începutul unei ativități, pentru reactualizarea cunoştințelor, sau la realizarea feedback-ului unei activități de observare, povestire, lectură după imagini, convorbire, ca variantă de desfăşurare a unui joc didactic.

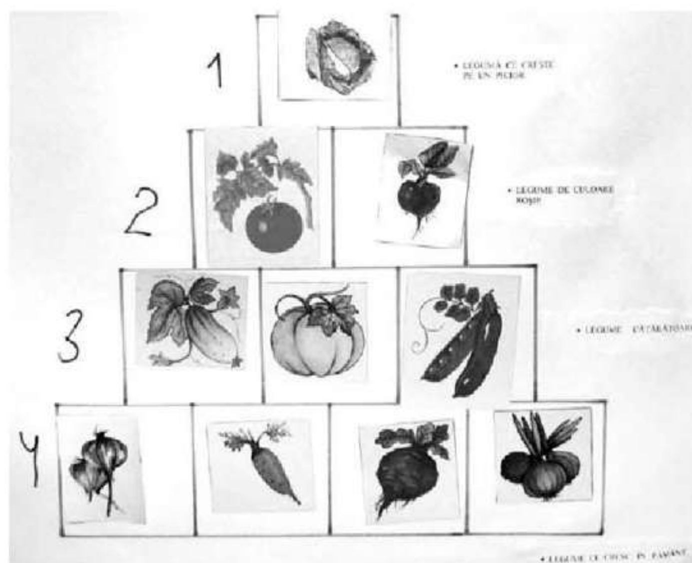
Exemplu
Grupa: mare
Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*
Tema: *Legume timpurii*
Tipul activității: fixare de cunoştințe
Mijloc de realizare: joc didactic
Utilizare: verificarea şi consolidarea cunoştinţelor copiilor despre legumele timpurii
Materiale: schema piramidei; jetoane cu cifre de la 1 la 4, care au scrise pe verso o întrebare sau o sarcină; coş/platou cu imagini reprezentînd diferite legume

Desfăşurare:

1. Educatorul/educatoarea anunță tema activității sau aceasta este descoperită de copii cu ajutorul unei ghicitori etc.
2. Copiii se consultă, îşi repartizează sarcinile şi selectează materialele necesare.
3. Copiii realizează piramida şi o prezintă, argumentînd alegerea făcută şi descriind fiecare legumă (formă, culoare, gust...).

Sarcini:

1. Alegeți leguma ce creşte pe un picior: *varză.*

Piramida *Legume timpurii*

2. Alegeți 2 legume de culoare roşie: *roşie, sfeclă roşie.*
3. Alegeți 3 legume cățărătoare: *castravete, dovleac, mazăre.*
4. Alegeți 4 legume ce cresc în pămînt: *usturoi, morcov, ridiche, ceapă.*

După fiecare răspuns, imaginea cu legumă este plasată în celula corespunzătoare.

Exemple de teme pentru această metodă: *piramida alimentelor, piramida prieteniei, piramida familiei, piramida florilor, piramida personajelor, piramida formelor geometrice, piramida sentimentelor, piramida muzicală, piramida sportivă* etc.

DIAMANTUL se realizează ca şi *Piramida*, dar de la baza acestuia se construiesc tot atîtea trepte şi în jos.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale*

Tema: povestea *Gogoaşa*

Tipul activității: consolidare şi evaluare de cunoştințe

Mijloc de realizare: repovestire

Utilizare: repovestirea conținutului unei poveşti cunoscute

Materiale: schema diamantului; jetoane cu cifre de la 1 la 4, care au scrise pe verso o întrebare sau o sarcină; plic cu imagini ce reprezintă personaje din poveste şi produse alimentare, fişe cu cuvinte

Se desfăşoară asemeni *Piramidei.*

Sarcini:

1. Selectați personajul principal: *Gogoaşa.*
2. Identificați 2 personaje de la casa cărora a fugit Gogoaşa: *baba, moşul.*
3. Selectați 3 produse din care a fost preparată Gogoaşa: *unt, smîntînă, făină.*
4. Numiți 4 caracteristici ale acesteia: *rumenă, veselă, rotundă, gustoasă.*
5. Selectați 3 personaje cu care s-a întîlnit Gogoaşa: *lupul, ursul, iepuraşul.*
6. Numiți 2 acțiuni efectuate de ea: *cîntă, se rostogoleşte.*
7. Numiți personajul care a mîncat Gogoaşa: *vulpea.*

Diamantul *Gogoaşa*

Pentru a diversifica modalitatea de aplicare a metodelor *Piramida* şi *Diamantul,* se recomandă a colecta diverse materiale suport (imagini cu personaje din poveşti, flori, legume, fructe, obiecte de igienă, figuri geometrice, obiecte de sport, seturi de jucării, culegeri de ghicitori, poezii, fragmente literare...).

CIORCHINELE

Metoda respectivă exersează gîndirea liberă a copiilor asupra unei teme şi facilitează realizarea unor conexiuni între idei, actualizînd cunoştințele anterioare. Obiectivul acesteia vizează integrarea informațiilor dobîndite pe parcursul învățării în ciorchinele realizat inițial şi completarea lui cu noi informații. Contribuie la organizarea reprezentărilor şi exersează capacitatea copiilor de a înțelege un anumit conținut.

Ciorchinele poate fi elaborat prin cîteva variante. În grupele mari şi pregătitoare se dă preferință *Variantei I.*

Exemplu

Grupa: mare şi pregătitoare

Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*

Tema: *Peştii*

Tipul activităţii: consolidare de cunoştinţe

Mijloc de realizare: convorbire

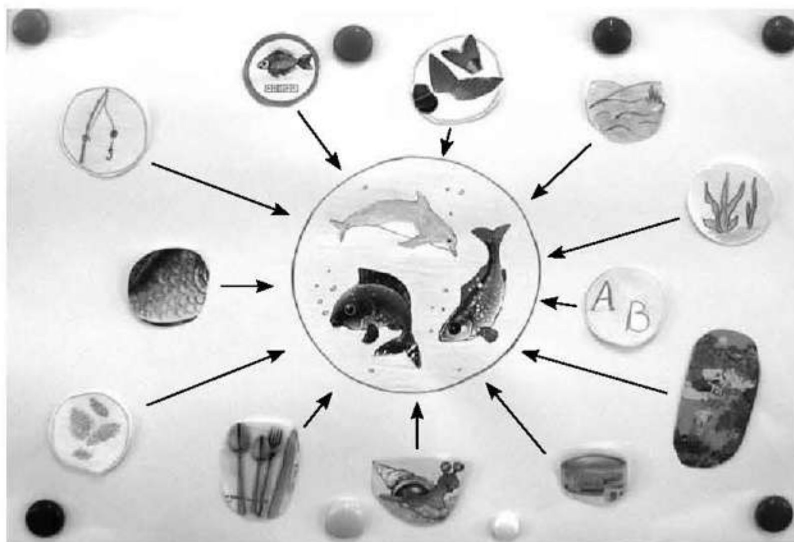
Utilizare: consolidarea şi sistematizarea cunoştinţelor despre peşti

Materiale: o foaie de hîrtie, semnul întrebării "?", fişe cu cuvinte, jetoane cu imagini/simboluri, carioca

Desfăşurare:

1. Se comunică sarcina de lucru.

Copiii lucrează individual. Fiecare are o foaie, carioca, fişe, imagini şi realizează sarcinile date de educator: *Aşezaţi imaginea cu peşti sau fişa cu cuvîntul PEŞTI în centrul foii şi încercuiţi-o. Gîndiţi-vă ce cuvinte vă vin în minte atunci cînd rostiţi cuvîntul* ***peşte****, selectaţi imagini sau fişe care înfăţişează sau transmit informaţii, mesaje despre peşti şi aşezaţi-le în jurul cuvîntului PEŞTI, apoi încercuiţi-le şi uniţi-le prin linii cu cuvîntul PEŞTI.*

Ciorchine în perechi *Peşti*

Educatorul scrie cuvîntul *PEŞTI* în mijlocul unei foi de flipchart. Se poate scrie şi o propoziţie.

2. Activitate individuală. Fiecare copil realizează un ciorchine din materialele puse la dispoziţie. Astfel, în jurul cuvîntului PEŞTI se vor regăsi următoarele imagini/cuvinte: *cap, solzi, mare, înoată, undiţă, vitamine, pescar...*
3. Activitate în perechi. Se prezintă ciorchinele colegului de pereche şi se completează cu informaţia aflată: *sirenă, corabie, rîmă, icre, ciorbă...*
4. Activitate în grupuri. Fiecare pereche prezintă ciorchinele unei alte perechi şi adaugă informaţia furnizată de colegii de grup prin desen, jetoane, fişe cu cuvinte: *mămăligă, conservă, scrumbie, crap, iaz, rîu, liane, tacîmuri, melci, grătar...*
5. Activitate frontală. Copiii completează, cu ajutorul educatorului/educatoarei, ciorchinele de pe foaia de flipchart. Grupurile vor enunţa, pe rînd, cîte o idee, care nu a fost scrisă/ataşată, pînă la epuizarea cunoştinţelor copiilor despre peşti. În cazul cînd informaţia nu corespunde subiectului abordat, se scrie semnul întrebării (în urma consultării copiilor), se unesc imaginile, se stabilesc şi se explică conexiunile dintre ele.

Se citesc şi se analizează toate ideile emise de copii, se discută, se fac comparaţii, se recită poezii, se răspunde la ghicitori.

La sfîrşitul activităţii, educatorul/educatoarea face o sinteză a celor discutate, structurează ciorchinele (caracteristici, foloase, curiozităţi, mediu de viaţă, mod de preparare, unelte de prins peşte...), grupînd informaţiile, ideile, cunoştinţele copiilor. La nevoie, se pot face şi unele completări.

În grupele mici şi medii se foloseşte *Varianta II* a ciorchinelui, care se poate elabora frontal, la începutul unei activităţi, cînd copiii lansează idei prin brainstorming, iar educatorul/educatoarea le sintetizează.

Varianta III se realizează prin împărţirea copiilor în grupuri. Fiecare grup analizează, selectează materialele puse la dispoziţie şi realizează un ciorchine.

Exemplu: la finele studierii temei *Primăvara,* pentru sintetizarea informaţiilor, se elaborează un ciorchine, fiecare grup fiind responsabil de o ramură a acestuia: *fenomene ale naturii, legume timpurii, flori de primăvară, sărbători de primăvară, lucrări de primăvară* etc.

Această metodă poate fi modificată în funcţie de tipul activităţii, de creativitatea educatorului, de nivelul de dezvoltare al copiilor. Se organizează frontal, în grupuri mici, individual şi poate fi introdusă în diferite etape ale activităţii.

DIAGRAMA VENN

Este o metodă ce se aplică în activităţi de observare, jocuri didactice, dezbateri, în vederea sistematizării cunoştinţelor sau restructurării ideilor extrase dintr-un text.

Exemplu

Grupa: mare şi pregătitoare

Aria curriculară: *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*

Tema: *Animalele domestice*

Tipul activităţii: verificare şi consolidare de cunoştinţe

Mijloc de realizare: joc didactic *Ce ştii despre animale?*

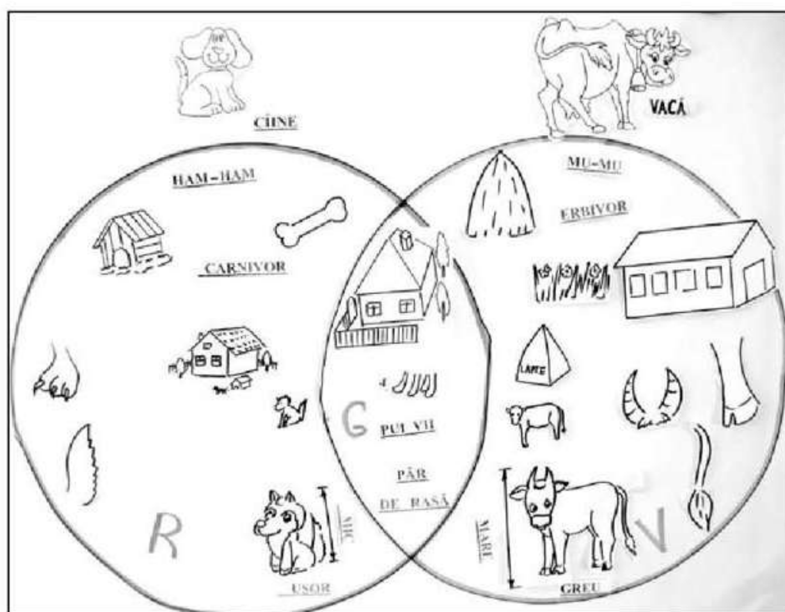
Utilizare: verificarea şi consolidarea cunoştinţelor despre animalele domestice

Materiale: o foaie de hîrtie pe care sînt desenate 2 cercuri: roşu şi verde, care se intersectează şi formează un spaţiu de culoare galbenă, jetoane cu imagini/simboluri, fişe cu cuvinte

Desfăşurare:

1. Se comunică sarcina de lucru.

Între cîine şi vacă există asemănări şi deosebiri. În cercul roşu, desenaţi, scrieţi sau aşezaţi imagini/cuvinte/simboluri ce reprezintă aspecte specifice cînelui (cuşcă, os, gheare, mic, uşor, carnivor, ham-ham, cîinişor, păzeşte casa...), iar în cercul verde – aspecte specifice vacii (fîn, iarbă, lapte, carne, coarne, coada periuţă, copite, mare, grea, viţel, grajd, erbivor, mu-mu...). În spaţiul galben, care intersectează cele 2 cercuri, scrieţi sau plasaţi imagini cu asemănările dintre aceste animale (au 4 picioare/membre, nasc pui vii, sînt acoperite cu păr, trăiesc pe lîngă casa omului...).

Timp de lucru: 5 min.

2. Activitate în perechi sau în grupuri mici.

   Se completează diagrama individual, apoi se lucrează în perechi. Are loc un schimb de informaţii, argumente,

aprecieri, analize comparative şi se definitivează sarcina iniţială.
Cadrul didactic coordonează activitatea perechilor/grupurilor prin întrebări, observaţii care să-i direcţioneze pe copii în selectarea corectă a răspunsurilor: *Ce sunete emit? Ce mănîncă? Ce folos aduc?* etc.

3. Activitate frontală. Se pregăteşte o coală mare de hîrtie, pe care sînt desenate cele 2 cercuri ce se intersectează, şi materialul didactic corespunzător, format din jetoane cu imagini/simboluri, fişe cu cuvinte ce denumesc caracteristici ale cîinelui şi vacii. Se completează diagrama cu jetoane de la fiecare pereche. Se pun întrebări: *Care sînt caracteristicile cîinelui? Care sînt caracteristicile vacii? Există asemănări între ele? Care sînt acestea?*

Metoda *Diagrama Venn* este binevenită şi la sistematizarea cunoştinţele copiilor la următoarele teme: *Transportul acvatic şi terestru* (sau 2 mijloace de transport din aceeaşi categorie: căruţă-maşină etc.; *Mobilă, Profesii, Vieţuitoarele apei, Legume* etc.

4.4.3. Metode de stimulare a creativităţii

BRAINSTORMING

În traducere directă "furtună în creier" sau "asalt de idei", metoda constă în enunţarea spontană a mai multor idei pentru soluţionarea unei probleme. Obiectivul urmărit prin aplicarea acesteia presupune exersarea creativităţii copiilor prin diferite tipuri de activitate

Brainstorming-ul se desfaşoară în grupuri de 5-20 de copii. Cadrul didactic supervizează activitatea, fără a interveni în discuţii.

Practicarea metodei impune respectarea următoarelor reguli/cerinţe:

- selectarea problemei: aceasta trebuie să fie rezolvabilă şi să prezinte interes pentru copii;
- selecţionarea grupului de participanţi;
- crearea unui mediu corespunzător stimulării creativităţii;
- admiterea de idei în lanţ: dezvoltarea ideilor prin combinaţii, analogii, asociaţii, pornind de la una;
- înregistrarea ideilor în ordinea prezentată;
- aprecierea şi evaluarea ideilor emise.

Etapele aplicării metodei:

I. Etapa pregătitoare, cu cele 3 faze (de selectare a membrilor grupului, de organizare şi de familiarizare cu tehnica respectivă, de pregătire a şedinţelor de lucru – educatorul/educatoarea amenajează sala de grupă, alege momentul zilei, verifică materialele necesare, anunţă regulile etc.).

II. Etapa productivă a grupului, care presupune un asalt de idei şi cuprinde următoarele faze: stabilirea temei, emiterea de idei, propunerea de soluţii la problemă.
În această etapă, copiii nu critică, încearcă să emită cît mai multe idei, să dezvolte ideile colegilor, să analizeze, să-şi imagineze.

III. Etapa trierii şi selecţionării ideilor (evaluarea), presupune 2 faze: analiza ideilor emise – se prezintă lista de idei; optarea pentru soluţia finală – evaluarea critică a ideilor.

Exemplu

Grupa: mare şi pregătitoare

Aria curriculară: *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică, Educaţia prin arte, Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale* (activitate integrată)

Tema: *În ograda bunicilor*

Tipul activităţii: verificare şi sistematizare de cunoştinţe

Mijloc de realizare: concurs de machete *Curtea bunicilor*

Utilizare: redarea în machetă a unei gospodării ţărăneşti, cu utilizarea deşeurilor şi obiectelor reciclabile, prin realizarea creativă a elementelor

Materiale: un panou, cutii de diferite mărimi, ambalaje pentru flori, chibrituri, beţişoare de îngheţată, pietre, jucării (animăluţe miniaturale), nasturi, lipici, hîrtie

Desfăşurare:

I. Etapa pregătitoare:

1. Se anunţă tematica machetei: *Curtea bunicilor.*
2. Se formează grupuri de 5-7 copii.
3. Se stabileşte timpul de lucru: 15-20 min.
4. Se amenajează locul de lucru (se aranjează mesele astfel încît să fie suficient spaţiu pentru toţi copiii din grup).
5. Se alocă spaţiu pentru suportul machetei (o bucată de material plastic spongios sau de placaj, cu dimensiunea de 60 x 100 cm).
6. Se pregătesc materialele necesare (cutii de diferite mărimi, ambalaje de flori, chibrituri, beţişoare de îngheţată, pietre, jucării (animăluţe miniaturale), nasturi, clei, hîrtie etc.).
7. Se anunţă regula: *Nu critica lucrarea partenerului!*

II. Etapa productivă:

1. Copiii discută, planifică acţiunile, cooperează şi construiesc din materialele puse la dispoziţie, dînd frîu liber imaginaţiei; emit idei, respectînd regulile stabilite; apreciază cantitativ materialele utilizate; completează lucrările; prezintă rezultatul.
2. După expirarea timpului de lucru, se face sinteza parţială a lucrărilor.
3. Copiii, cu ajutorul cadrului didactic, prezintă ideile şi apreciază lucrările (*masă cu scaune, umbreluţă, fîntînă, cuşcă pentru cîine, grajduri pentru animale, garduri, casa bunicilor etc.).*
4. Copiii aranjează lucrările pe suportul de material plastic spongios/placaj.
5. Copiii sînt solicitaţi să facă modificări şi completări la lucrările realizate de colegi (reamplasarea sau multiplicarea unor elemente, completarea cu detalii noi).
6. Autorii operează modificările sugerate de copii: *fîntînă cu cumpănă, autobuz, cărări din pietre, gard din plasă* etc.

III. Etapa trierii şi selectării ideilor – evaluarea.

Macheta rămîne mai mult timp în sala de grupă, în scopul acumulării de noi idei. Acestea sînt selectate de educator şi copii (vezi imaginea machetei *Curtea bunicilor* la capitolul *Materiale didactice*).

În grădiniţă, metoda *Brainstorming* este folosită destul de des, în diferite momente ale activităţilor, începînd cu vîrsta mică.

Exemplu: convorbire *Care sînt, pentru voi, bucuriile iernii?* (3-5ani)

La începutul activităţii, copiii stabilesc *bucuriile iernii*, răspunzînd printr-un enunţ scurt, fără a repeta ideea colegilor.

Exemple de enunţuri*: ninge, vine Moş Crăciun, cîntăm lîngă brad, este frumos afară, facem omuleţi de zăpadă, venim la grădiniţă cu sania, obrajii sînt roşii, primim cadouri, mergem la bunici* etc.

Exemple de întrebări adresate pe parcursul aplicării metodei *Brainstorming: Ce s-ar întîmpla dacă...? Unde credeţi că...? Ce poate fi în...? Ce aţi fi făcut în locul ...? De ce vă place...? La ce vă gîndiţi atunci cînd auziţi cuvîntul MOLDOVA?* etc.

Atenţie!

Cadrul didactic:

- nu are voie să emită idei, să comenteze;
- intervine atunci cînd nu se respectă regulile;
- urmăreşte să fie acceptate toate ideile;
- elimină factorii care blochează manifestarea creativă a copiilor.

TEHNICA VISELOR

Aplicarea acestei tehnici permite copilului să îşi lase imaginaţia în voie, să presupună ce ar putea face în viitor, cum va arăta locuinţa lui, şcoala, parcul etc., cum vor arăta colegii, apoi să compare visul cu realitatea, în vederea obţinerii unor situaţii viabile pentru viitor.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale, Educaţia prin arte, Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*

Tema: *Grădiniţa mea*

Tipul actiivtăţii: consolidare de cunoştinţe

Mijloc de realizare: joc didactic

Utilizare: stimularea imaginaţiei şi creativităţii copiilor prin realizarea unor produse atribuite grădiniţei viitorului

Materiale: hîrtie flipchart, carioca, materiale de construcţie, materiale naturale, măşti, obiecte de îmbrăcăminte

Etapele aplicării metodei:

1. Copiii sînt organizaţi în grupuri a cîte 4 (prin numărare 1-4, în baza ecusoanelor din piept, în funcţie de tipul de inteligenţă stabilit printr-o evaluare prealabilă).
2. Copiii sînt solicitaţi să îşi imagineze cum va arăta grădiniţa lor atunci cînd vor fi mari şi să realizeze următoarele sarcini:
   - grupul I – lingviştii: *Creaţi o povestioară din 5-7 propoziţii în care să descrieţi cum va arăta grădiniţa voastră atunci cînd veţi fi mari.*
   - grupul II – arhitecţii: *Construiţi clădirea grădiniţei, aşa cum vă imaginaţi că va arăta ea atunci cînd veţi fi mari.*
   - grupul III – naturaliştii: *Elaboraţi macheta terenului aferent grădiniţei/cartierului în care e amplasată grădiniţa, aşa cum îl vedeţi în viitor.*
   - grupul IV – artiştii: *Creaţi un program artistic pentru un teatru de păpuşi din viitor.*
3. Explorarea „visului". În grup, copiii îşi imaginează, comunică, fac schimb de idei/sugestii, elaborează un plan de realizare a sarcinii.
4. Prezentarea muncii. Fiecare grup prezintă rezultatele obţinute în formă cît mai plăcută: textul, macheta, construcţia, teatrul de păpuşi.
5. Activitate în grup. Grupurilor li se dă o altă sarcină didactică: *Cum credeţi, ce poate fi înfăptuit cu adevărat din ceea ce v-aţi imaginat?* şi se stabileşte timpul de realizare a acesteia.
6. Prezentarea rezultatelor. La expirarea timpului afectat, fiecare grup aduce la cunoştinţa colegilor soluţiile elaborate.

O altă variantă a tehnicii, mai simplificată, este jocul *De-a visul*. În cazul acestuia, se vor respecta următoarele etape:

1. Copiii sînt rugați să se întindă pe covor cu fața în sus, într-o poziție confortabilă.
2. Se comunică sarcina de lucru:

Ne vom juca **DE-A VISUL**. *Vă veți preface că dormiți. Închideți ochii și ascultați-mă atent. Am să vă povestesc un vis minunat, iar voi încercați să vi-l imaginați:*

„E primăvară. Copacii sînt plini de flori albe și roze. Soarele rîde voios pe cer. Păsările își caută cuiburile pe care le-au părăsit toamna, iar albinuțele vesele zboară în grabă să adune mierea dulce din flori.

Deodată, la o floare galbenă de păpădie, se aude mare zarvă. Se ceartă două albinuțe. Una dintre ele zice:

– Floarea aceasta e a mea. Eu am găsit-o prima și voi aduna toată dulceața de pe ea.

– Ba nu e adevărat ! – spune cealaltă. Este a mea. Eu am văzut-o încă de ieri.

Cearta ar fi continuat, dacă nu ar fi zburat prin apropiere o albină mai bătrînă, care, auzindu-le, le-a spus:

– Nu vă certați, mai bine culegeți polen împreună, că doar sînteți surioare. Dar grăbiți-vă, se înserează și în curînd trebuie să mergeți la culcare în stup. Mîine, cînd vă veți trezi, veți vedea că au înflorit și alte păpădii".

E timpul să ne trezim și noi. Deschidem ochii, ne întindem. Ne-am trezit! V-a plăcut visul?

3. Activitate individuală. Fiecare copil desenează pe o foaie de hîrtie ceea ce și-a imaginat în timpul visului.
4. Prezentarea rezultatelor. Lucrările se expun pe un panou și se analizează exactitatea redării visului, se stabilește numărul de elemente, se apreciază amplasarea lor în foaie etc.

Atenție!

Un astfel de joc solicită din partea cadrului didactic o voce blîndă, relaxantă.
"Trezirea" copiilor se face treptat, lent.

4.4.4. Metode de problematizare

EXPLOZIA STELARĂ

Este o metodă de stimulare a creativității, de relaxare a copiilor, care se bazează pe formularea de întrebări în vederea rezolvării de probleme și realizării de noi descoperiri, prin stabilirea de conexiuni între ideile emise de copii în comun și individual.

Desfășurare:

1. Copiilor, așezați în semicerc, li se propune problema de rezolvat. Pe steaua mare se scrie ideea centrală.
2. Pe fiecare dintre cele 5 steluțe se scrie cîte o întrebare: *Ce? Cine? Unde? De ce? Cînd?* Fiecare lider își alege 3-4 colegi, astfel organizîndu-se 5 grupuri. Un reprezentant al grupului extrage o întrebare.
3. Grupurile cooperează în eleborarea întrebărilor.
4. La expirarea timpului afectat, copiii revin în semicerc, în jurul steluței mari, și prezintă întrebările elaborate. Membrii celorlalte grupuri răspund la întrebări sau formulează întrebări la întrebări.
5. Se apreciază calitatea și corectitudinea întrebărilor, efortul copiilor, precum și modul de cooperare și interacțiune în cadrul grupurilor.

Atenţie!

- Familiarizaţi copiii cu întrebări de tipul *Ce? Cine? Unde? Cînd? De ce?*
- Pentru a fi reținute cu uşurință, întrebările de pe steluțe pot fi scrise cu diferite culori: cu roşu – *Ce?*, cu galben – *Cine?*, cu verde – *Unde?*, cu albastru – *Cînd?*, cu portocaliu – *De ce?* Şi steluțele pot fi confecționate din hîrtie colorată.
- În funcție de nivelul de dezvoltare al copiilor, puteți introduce şi alte întrebări: *Cum? În ce mod?*
- La începutul practicării metodei, educatorul/educatoarea ajută copiii să formuleze întrebări şi răspunsuri.

Metoda poate fi utilizată în activități de tipul: *lecturi după imagini, convorbiri, povestiri, jocuri didactice, activități matematice, memorizare de poezii, evaluare.*

Exemplu

Grupa: a II-a mică

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale, Educația pentru mediul ambiant şi cultura ecologică, Formarea reprezentărilor matematice elementare* (activitate integrată)

Tema: *Insectele*

Tipul activității: consolidare de cunoştințe

Mijloc de realizare: lectură după imagine

Utilizare: familiarizarea copiilor cu strategia elaborării întrebărilor pentru noi descoperiri, în vederea decodificării tabloului

Materiale: o stea mare, 5 steluțe mici, tablou pe care este reprezentată o poieniță cu insecte, jetoane/ imagini cu insecte

Desfăşurare:

Copiii, aşezați în semicerc, sînt anunțați că vor lua parte la un joc cu steluțele, deoarece sînt vizitați de o stea (ei sînt solicitați să spună cum e – *mare, galbenă, zîmbitoare, veselă*), care a adus cu ea o surpriză.

Prin *brainstorming*, copiii fac predicții la ce ar putea fi: *o scrisoare, un mesaj, o carte etc.* Se prezintă surpriza – tabloul *În poieniță* – şi se enunță problema: *Tabloul e trist. De ce? (Pentru că din poieniță lipsesc insectele). Vom afla de ce tabloul e trist cu ajutorul steluței mari şi al surioarelor ei mai mici.*

Educatorul/educatoarea prezintă steluța cu întrebarea *Cine?***,** citeşte ce e scris pe ea şi adresează întrebări: *Cine adună nectarul de pe flori? Cine poartă rochiță roşie îmbulinată? Cine e harnică şi strîngătoare? Cine zboară din floare în floare?* etc. Copiii răspund la întrebări şi aplică imaginile cu insecte pe tablou.

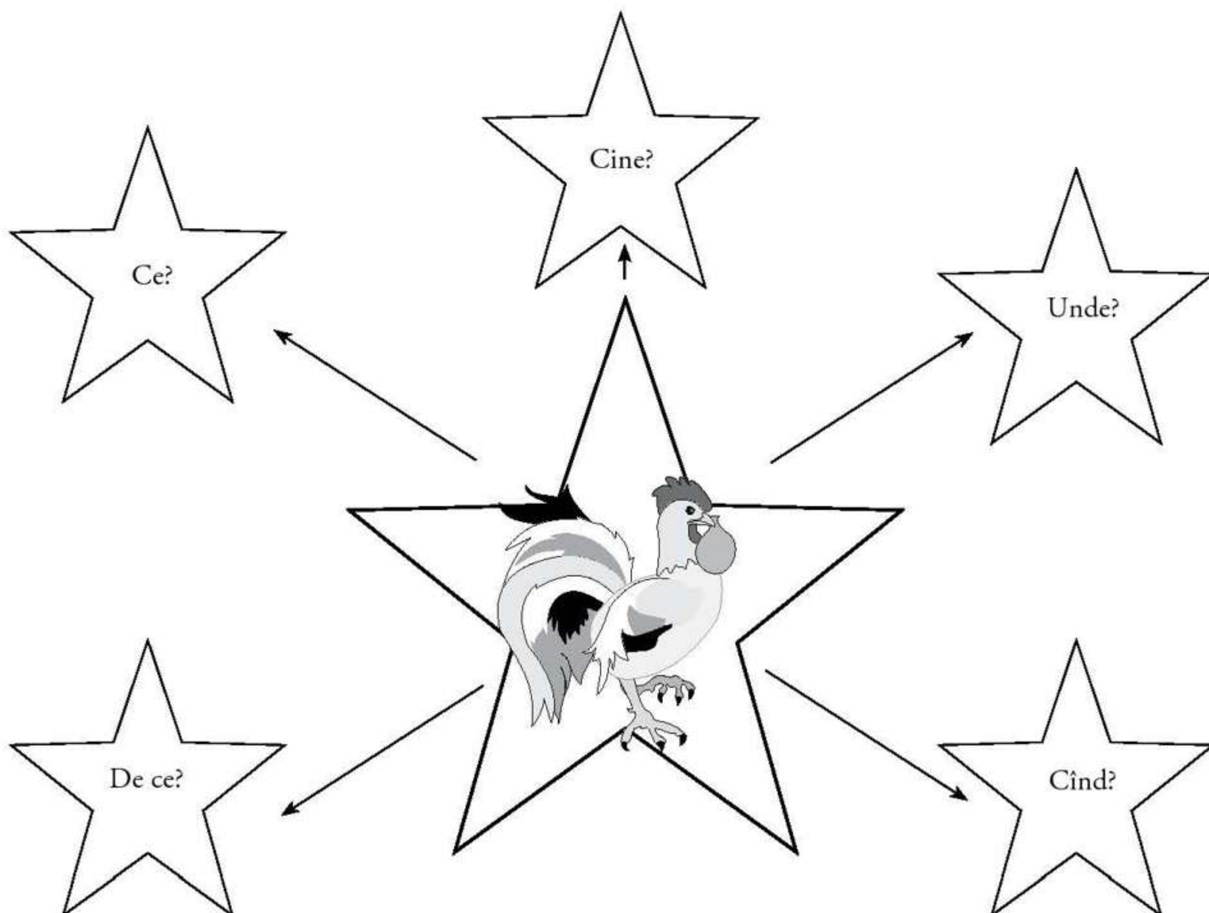
La fel se procedează şi cu celelalte steluțe, adresîndu-se întrebări care încep cu ***CE?*** – *Ce mănîncă*

buburuza? Ce face greieraşul? Ce insecte mai sînt în poieniță?; ***UNDE?*** *– Unde trăiesc albinele? Unde s-a urcat omida? Unde s-a aşezat fluturaşul?*; ***CÎND?*** *– Cînd cîntă greieraşul? Cînd se întorc albinele în stup? Cînd se bucură insectele?*; ***DE CE?*** *– De ce este supărat greieraşul? De ce a apărut soarele? De ce poienița este mai veselă?* În acest caz, copiii mici au posibilitatea să facă cunoştință cu steluțele, cu întrebările ce le conțin, învață să răspundă la întrebări.

Evaluarea se efectuează stabilind "proporțiile exploziei" de steluțe din jurul stelei mari. Se apreciază efortul copiilor în elaborarea răspunsurilor şi în realizarea sarcinii de lucru.

În grupa medie, le veți propune echipelor să elaboreze întrebări la subiectul abordat, iar în grupele mare şi pregătitoare – echipele vor formula răspunsuri la întrebări.

Exemplu
Grupa: mare
Aria curriculară: *Educația prin arte, Educația literar-artistică*
Tema: povestea *Punguța cu doi bani* de Ion Creangă
Tipul activității: consolidare de cunoştințe
Mijloc de realizare: povestire
Utilizare: "reconstituirea" conținutului poveştii prin întrebări
Materiale: o stea mare, 5 steluțe mai mici, silueta unui cocoş cu punguță sau cartea de poveşti *Punguța cu doi bani* de Ion Creangă
Desfăşurare:
1. Se prezintă cartea cu povestea *Punguța cu doi bani* şi se verbalizează sarcina: să se găsească punguța cocoşului.
2. Formarea grupurilor de lucru. Cocoşul selectează 5 copii şi le repartizează steluțele cu întrebări (*Ce? Cine? Unde? Cînd? De ce?*). Aceştia, la rîndul lor, îşi aleg coechipierii, constituind, astfel, 5 grupuri de lucru (pot fi utilizate şi alte modalități de formare a grupului: 5 copiii, al căror nume începe cu acelaşi sunet, extrag cîte o steluță şi apoi îşi aleg colegii cu care vor lucra; copiii decid singuri cine va extrage steluțele, cei aleşi formînd grupuri recurgînd la numărare 1-4, 1-5; prin tragere la sorți etc.).
3. Copiii citesc întrebarea, se consultă, colaborează şi elaborează întrebări care le-ar facilita găsirea punguței (vezi reprezentarea grafică *Explozia stelară* ***Punguța cu doi bani***).
4. Comunicarea întrebărilor elaborate de grup. La expirarea timpului alocat (5-7 min.), la un semnal, grupurile se adună în semicerc, în fața steluței mari, pe care este pusă cartea *Punguța cu doi bani* ori imaginea cocoşului (poate fi amplasată pe podea sau poate fi acroşată pe tablă). Fiecare grup îşi prezintă întrebările (un lider ales de grup sau toți membrii grupului, pe rînd), colegii răspund la ele, intervin cu întrebări şi completări. Astfel se stimulează activitatea grupurilor.
5. Aprecierea rezultatelor muncii. Copiii selectează/decid, prin vot, care sînt cele mai interesante întrebări. Ulterior, cu ajutorul educatorului/educatoarei, le redactează şi le scriu lîngă steluță.

Explozia stelară ***Punguţa cu doi bani***

CE?
Ce a găsit cocoşul?
Ce l-a sfătuit baba pe moşneag?
Ce era în punguţă?

CÎND?
Cînd a alungat moşul cocoşul?
Cînd a fost numită baba găinăreasă?
Cînd s-a întors găina la babă?

DE CE?
De ce a alungat moşul cocoşul?
De ce a aruncat vizitiul cocoşul în fîntînă?
De ce cocoşul era purtat peste tot de moşneag?

CINE?
Cine a bătut cocoşul?
Cine a luat punguţa cocoşului?
Cine era în trăsură?

UNDE?
Unde a fost aruncat cocoşul?
Unde a turnat cocoşul galbenii?
Unde a trimis baba găina?

Explozia stelară este destul de eficientă în activităţile de lectură după imagini, deoarece corespunde cerinţelor şi etapelor impuse de metodologia acesteia: enumerare, descriere, interpretare.

Atenţie!

- Poveştile, basmele lungi plictisesc copiii, pe cînd fragmentarea acestora şi analiza fiecărei secvenţe prin utilizarea metodei *Explozia stelară* permite menţinerea interesului educabililor pentru activitate şi prelucrarea minuţioasă a conţinutului.
- Analizaţi textul cu atenţie!
- Metoda dă rezultate, dacă este integrată în etapa conexiunii inverse.

PĂLĂRIILE GÎNDITOARE

Este o tehnică interactivă de stimulare a creativităţii, bazată pe interpretarea de roluri prin care copiii îşi exprimă liber ideile, dar în acord cu semnificaţia culorii pălăriuţelor care definesc rolul.

***Semnificaţia culorilor*:**

- **Pălăria albă** – deţine informaţii despre subiectul pus în discuţie, face conexiuni, rămîne neutră indiferent de influenţele colegilor, oferă informaţie brută (aşa cum a primit-o) – *informează.*
- **Pălăria roşie** – îşi exprimă emoţiile, sentimentele faţă de personaje, nu se justifică – *spune ce simte.*
- **Pălăria neagră** – este criticul, prezintă posibile riscuri, greşeli la soluţiile propuse, exprimă doar judecăţi negative – *identifică greşelile.*
- **Pălăria galbenă** – este creatorul, simbolul gîndirii pozitive şi constructive, explorează optimist posibilităţile, creează finalul – *efortul aduce beneficii*.
- **Pălăria verde** – oferă soluţii alternative, idei noi, caută alternative (*Ce trebuie facut?*) – *generează idei noi.*
- **Pălăria albastră** – este liderul, conduce activitatea. Este pălăria responsabilă de moderarea discuţiilor, de tragerea concluziilor – *clarifică/alege soluţia corectă.*

Desfăşurare:

1. Se formează un grup de 6 copii.
2. Se împart pălăriuţele gînditoare.
3. Educatorul/educatoarea prezintă situaţia, care este formulată cît mai concis, pentru a fi înţeleasă de copii.
4. Copiii discută situaţia/cazul, ţinînd cont de culoarea pălăriei care le defineşte rolul.

Mod de organizare:

- *Varianta I.* Se aleg/numesc 6 copii care vor purta cîte o pălărie gînditoare.
- *Varianta II.* Se formează 6 grupuri, fiecare purtînd o pălărioară. Membrii grupului vor găsi soluţii, răspunsuri, se vor consulta şi vor interpreta acelaşi rol, fie concomitent, completîndu-se reciproc, fie prin a fi reprezentaţi de lider.

Exemplu
Grupa: pregătitoare
Categoria activităţii: *Educaţia literar-artistică*
Tema: *Scufiţa Roşie* de Fraţii Grimm
Tipul activităţii: consolidare de cunoştinţe
Mijloc de realizare: povestire
Utilizare: stimularea creativităţii copiilor prin formularea de întrebări şi răspunsuri
Materiale: 6 pălăriuţe: albă, roşie, neagră, galbenă, verde, albastră

Etapele aplicării metodei:

1. Se formează un grup de 6 copii, fie prin tragere la sorţi, fie benevol, fie la propunerea copiilor/ educatorului.
2. Se împart pălăriuţele gînditoare.
3. Se prezintă sarcina: – să povestească *Scufiţa Roşie* în conformite cu rolurile şi cu semnificaţia culorii pălăriuţelor.
4. Copiii dezbat situaţia/cazul, ţinînd cont de culoarea pălăriei care le defineşte rolul.

- **Pălăria albă** – redă pe scurt conţinutul poveştii.
- **Pălăria albastră** – caracterizează cele 2 personaje – Scufiţa Roşie: veselă, prietenoasă, bună la suflet, gata să sară în ajutor, dar neascultătoare; şi lupul: rău, lacom, şiret, preocupat să pară sensibil la situaţia bunicii.
- **Pălăria roşie** – demonstrează dragostea Scufiţei Roşii faţă de mama, bunica, flori, animale, cum îi plăcea să se joace în pădure, îşi exprimă compasiunea faţă de bunica, bucuria pentru acţiunile vînătorului şi supărarea faţă de lup.
- **Pălăria neagră** – critică atitudinea Scufiţei Roşii, care trebuia să asculte sfaturile mamei şi să ajungă repede la bunica bolnavă, care nu trebuia să aiba încredere în animale, să dea informaţii despre intenţiile ei, care este supărată pe vicleşugul lupului.
- **Pălăria verde** – elaborează variante de acţiune pentru Scufiţa Roşie: dacă dorea să ofere flori bunicii, trebuia să-i ceară mamei să-i cumpere un buchet; dacă dorea să culeagă flori, trebuia să-i ceară mamei să o insoţească în pădure etc.
- **Pălăria galbenă** – găseşte alt final: ştiind că trece prin pădure, Scufiţa Roşie refuză să meargă la bunica; fetiţa nu ascultă de lup; lupul îi arată drumul cel mai scurt spre casa bunicii; lupul, aflînd că bunica este bolnavă, o ajută pe fetiţă să culeagă flori; animalele din pădure o sfătuiesc pe Scufiţa Roşie să nu asculte de lup etc.

4.4.5. Metode de cercetare în grup

REPORTAJUL

În realizarea reportajului pot fi implicaţi cu succes şi părinţii. Aceştia vor ajuta copiii să selecteze informaţii, imagini, să facă poze şi să redacteze textul reportajului.

Obiectivul urmărit prin aplicarea acestei metode presupune dezvoltarea capacităţii de a transmite informaţii despre un eveniment, un fapt, o situaţie, pentru a-l determina pe ascultător să înţeleagă cursul evenimentului prezentat.

Pentru a deveni subiect de reportaj, un eveniment trebuie să aibă "calităţi jurnalistice":

- să fie de actualitate: *Hramul grădiniţei*;
- să fie din realitatea apropiată a receptorului: incinta grădiniţei;
- să aibă caracter neobişnuit: desfăşurat cu participarea unui invitat de seamă (ex., preotul de la biserica din localitate);
- să capteze interesul receptorului: prezentarea unui program artistic;
- să aibă efecte în plan afectiv: implicare emoţională.

Exemplu

Grupa: pregătitoare

Aria curriculară: *Dezvoltarea limbajului şi a comunicării orale*

Tema: *Reporter sportiv*

Tipul activităţii: verificare şi consolidare de cunoştinţe

Mijloc de realizare: joc de creativitate
Utilizare: dezvoltarea capacității de expunere a unor informații privind evenimentul desfășurat în grădiniță
Materiale: microfon (o jucărie), programul sărbătorii, afiş, aparat de fotografiat, foi de hîrtie
Etapele aplicării metodei:

1. Identificarea evenimentului (subiectul reportajului). Copiii, împreună cu educatorul/educatoarea şi părinții, selectează subiectul reportajului: *Sărbătoare sportivă* ***În junglă***.
2. Culegerea informațiilor. Copiii vor afla data, locul desfășurării (sala de sport), participanții (4 familii: tata, mama şi copilul din grupa pregătitoare), programul sărbătorii (competiții sportive, probe pentru căpitani, dansuri, cîntece), genericul sărbătorii (*O familie sportivă*), denumirea echipelor participante (*Tigrişorii, Elefănțeii, Leuții* şi *Maimuțele*).
3. Se selectează informațiile colectate.
4. Se elaborează planul reportajului:
   - stabilirea sursei de informare (conducătorul de sport, educatorul/educatoarea, copii din grupele participante, părinți);
   - urmărirea trăirilor şi emoțiilor participanților şi ale spectatorilor (aplauze, pancarde de susținere, aclamații etc.);
   - realizarea de poze;
   - fixarea unor situații amuzante (stropitul elefănțeilor cu apă, deplasarea prin mlaştină).
5. Se redactează textul. Se realizează de către educator/educatoare şi cîțiva copii, selectați pe criteriul inteligențelor multiple depistate în rezultatul evaluărilor. Astfel, copiii cu inteligență verbal-lingvistică vor interpreta foarte bine rolul de reporter, scenarist, iar cei cu inteligență vizual-spațială – rolul de cameraman.

„Miercuri, 31 martie 2010, în grădinița ***Mărţişor*** *a avut loc un eveniment important: o sărbătoare sportivă cu genericul* ***În junglă****, la care au participat 4 familii ale copiilor din grupele pregătitoare.*

Sărbătoarea s-a desfăşurat într-o atmosferă plăcută, în care a domnit buna dispoziție. Familiile concurente au dansat şi şi-au prezentat emblema: tigrişori, leuți, maimuțele şi elefănței.

În timpul prezentării, mama elefanților şi-a stropit pe neaşteptate familia cu apă, ceea ce a amuzat publicul.

Competiția a fost apreciată de juriu, iar participanții au fost premiați cu diplome şi jucării de către sponsori şi organizatori.

Mai aşteptăm asemenea evenimente în grădinița noastră!"

6. Demersuri în realizarea reportajului.
   - Fiecare reporter prezintă ceea ce a văzut, a auzit, a simțit în timpul sărbătorii sportive.
   - Educatorul/părinții vor adresa întrebări de genul: *Ce ați văzut? Ce v-a plăcut? Ce ați auzit? Ce au simțit copiii-reporteri? Ce impresie le-a produs sărbătoarea spectatorilor? Ce comentarii a făcut juriul? Cum s-au prezentat părinții?* etc.

Atenţie!

Cadrul didactic:

- va avea rolul de reporter la primele relatări/reportaje;
- va sprijini copiii-reporteri prin întrebări;
- va identifica în comun cu copiii subiecte atractive;
- va implica copiii în realizarea reportajului, ținînd cont de inteligențele multiple;
- va pregăti copiii pentru realizarea reportajelor prin desfăşurarea unor jocuri de rol (*De-a reporterii*, *Reporaj TV*), în cadrul cărora aceştia vor exersa rolurile de reporter, cameraman, scenograf etc.

4.5. *Întîlnirea de dimineaţă* [2]

4.5.1. Structura *Întîlnirii de dimineaţă*

Întîlnirea de dimineaţă este o activitate planificată, care face parte din *Rutine* şi reprezintă un element important în programul zilei. Este momentul reunirii cadrului didactic cu grupa de copii, la începutul zilei, după sosirea tuturor micuţilor, moment ce reuşeşte să-i detaşeze pe actori de tot ceea ce se întîmplă în afara sălii de grupă.

Sugestii de organizare a Întîlnirii de dimineaţă:

- Rezervaţi un loc special în spaţiul grupei: în jurul covorului, în centrul sălii sau într-un alt loc potrivit.
- Aranjaţi copiii în cerc, pentru a le oferi posibilitatea de a se vedea unii pe alţii.
- Treceţi în cerc şi luaţi aceeaşi poziţie ca şi copii – pe scaune, pe covor, pe pernuţe.
- Asumaţi-vă rolul de coechipier şi mediator în toate momentele *Întîlnirii de dimineaţă*.
- Coordonaţi „din umbră" activităţile copiilor.
- Încurajaţi exprimarea liberă, comunicarea şi respectul reciproc.
- Creaţi şi menţineţi o atmosferă caldă şi prietenoasă.
- Evitaţi supervizarea exagerată şi intervenţiile inutile.
- Alocaţi, la începutul zilei, 15-20 de min., pentru a crea o atmosferă pozitivă pe tot parcursul zilei.

Principalele calităţi care conturează *Întîlnirea de dimineaţă* sînt: grija şi respectul faţă de ceilalţi, convingerea fiecărui copil că poate împărtăşi idei şi experienţe importante. Totodată, aceasta asigură o mai bună cunoaştere a tuturor membrilor grupei, contribuie la coeziunea acesteia. Scopul *Întîlnirii de dimineaţă* este acela de a institui în interiorul colectivului de copii sentimentul de unitate şi noncompetitivitate.

Atenţie!

Întîlnirea de dimineaţă oferă posibilitatea exersării unor deprinderi sociale şi a unor deprinderi importante pentru succesul şcolar: de a se saluta, de a scrie data în caiet, de a înţelege semnificaţia absenţei de la grădiniţă/şcoală, de a-şi asuma anumite responsabilităţi în cadrul colectivului, de a respecta reguli, de a citi, de a-şi scrie numele pe foaia de prezenţă, de a îndeplini sarcini, de a rezolva probleme etc.

Întîlnirea de dimineaţă are o structură destul de flexibilă şi include mai multe etape, ordinea desfăşurării acestora fiind dictată doar de obiectivele pe care şi le-a propus spre realizare educatorul/educatoarea.

1. ***Salutul*** *este* prima secvenţă a zilei, în care educatorul/educatoarea întîmpină copiii făcînd uz de o formulă de salut, rostindu-le numele, adresîndu-le cîteva cuvinte plăcute, optimiste şi încurajatoare.

În timpul *Salutului*, se vorbeşte pe un ton respectuos, prietenos. Totodată, copiii vor avea o poziţie elaxată, dar vor fi atenţi, un limbaj al trupului adecvat situaţiei şi, obligatoriu, contact vizual.

Educatorul/educatoarea va introduce formule specifice de salut, cît mai atrăgătoare şi mobilizatoare: salutul în diferite limbi (o altă limbă pentru fiecare zi a săptămînii), interjecţii glumeţe, adjective descriptive, şabloane verbale şi nonverbale, coduri (făcutul cu ochiul, clipitul din ochi, pocnitul degetelor*)*, cîntece, formule din folclorul copiilor (*Ala-bala-portocala, Rin-tin-tin/Ana-bana-din*), ghicitori, bătăi din palme, bătăi din picioare, strîngeri de mînă, transmiterea unui obiect (*o minge, un clopoţel, o sfoară, o piatră, o jucărie, un ghem*) din mînă

2 Vezi *Ghidul cadrelor didactice pentru educaţia timpurie şi preşcolară*, p.147-148.

în mînă, salutul matematic (*1, 2, 3, mă numesc Andrei*), schimbarea ordinii în care sînt salutate persoanele din cerc (din 2 în 2, fetele primele, băieţii apoi), adresarea unor complimente *(drăguţă, amabilă, glumeţ)*, cu accent pe proiectul aflat în derulare (floare parfumată, strugure zemos, iepuraş drăgălaş, albinuţă hărnicuţă), cu accent pe evenimentele la care participă (mici actori, cîntăreţi vestiţi, pietoni disciplinaţi) etc.

- Încurajaţi copiii să descopere şi să propună singuri diferite formule de salut.
- Acceptaţi orice propunere/sugestie a copiilor, oricît de năstruşnică şi neobişnuită ar fi.
- Lăudaţi şi apreciaţi intenţiile copiilor. Aceasta le dă curaj şi încredere.

VARIANTE DE SALUT:

Bună dimineaţa, Sorin. Mă bucur să te văd!
Ziua bună, Dragoş! Ce amabil eşti!
Bună dimineaţa, Cristina. Îmi face plăcere să te ştiu alături de noi!
Bună, Nicoleta. Ce elegantă eşti azi!
Bună dimineaţa. Sînt Mariana şi sînt frumoasă/veselă/deşteaptă/bună.
Bună, copii. Ea este Crina şi are 6 ani.
Salut, eu sînt Mihai şi pot dansa!
Vă salută Vlăduţ. Azi sînt fericit!
Rin-tin-tin, eu sînt Alin!
Bună dimineaţa. Eu sînt Mara şi spun Ala-bala-portocala. Tu cum spui?
Ziua bună, sînt Ionel.
Bună dimineaţa, prieteni ai cărţilor!
Bună dimineaţa, copii darnici!

Sugestii metodice:

- Salutul se propagă în cerc, de la stînga la dreapta. Fiecare copil salutat, îl salută, la rîndul lui, pe vecin.
- Introducerea unui nou salut se face treptat.
- Fiecare salut va primi răspuns.
- Educatorul va servi drept model de comportament: zîmbind permanent, privind copiii în ochi, adresîndu-se pe nume, utilizînd gesturi simple, care transmit simpatie, căldură şi încurajare.
- Colectaţi variante de salut într-o mapă specială dedicată *Întîlnirii de dimineaţă*, pentru a le reactualiza permanent.

2. ***Împărtăşirea cu ceilalţi.*** Pe durata acestei componente a *Întîlnirii de dimineaţă*, copiii fac schimb de impresii, idei şi păreri, construind subiecte de discuţie. Poate fi considerat momentul cel mai important al acestei activităţi, deoarece le oferă posibilitatea de a se cunoaşte unii pe alţii. Copiii îşi pot arăta jucăriile, obiectele personale care au o anumită semnificaţie pentru ei; pot povesti mici întîmplări din viaţa lor, se pot referi la filmul în desen animat vizionat în ajun, la cartea procurată de sora, la o vizită. Ei pot fi ajutaţi cu întrebări: *Ce ai văzut în drum spre grădiniţă? Ai venit cu o carte nouă. Poţi să ne spui de unde o ai?* Aceste întrebări au rolul de a demara discuţia sau de a le oferi copiilor fie subiecte de discuţie, fie puncte de plecare pentru iniţierea acesteia.

Sugestii metodice:

- Schimbul de impresii pune accent pe evenimente şi informaţii, mai puţin pe obiecte şi lucruri personale.
- Stabiliţi din timp cîţi copii vor vorbi în fiecare zi (1-2 copii), precum şi la cîte întrebări vor răspunde.
- Vorbitorul poate fi numit şi *copilul zilei.*
- Solicitaţi celor ce ascultă să adreseze întrebări, să comenteze şi să îşi expună pe scurt opinia.

- Confecţionaţi o *cutie pentru povestit*, din care povestitorii să extragă imagini/jetoane/jucării ce le-ar sugera subiectul relatării.
- Puteţi folosi o cutie, un bol sau un coşuleţ şi pentru a extrage bileţele cu numele celor care vor adresa întrebări. Numele copiilor este citit de educator/educatoare.
- Stabiliţi reguli de urmat de către povestitor: *să vorbească clar şi tare, să prezinte noutăţi scurte şi interesante, să răspundă la toate întrebările, să solicite întrebări de la toţi colegii, nu numai de la prieteni.*
- Sugeraţi-le povestitorilor că timpul alocat prezentării este limitat, folosind enunţuri de genul: *Dorina, povesteşte, pe scurt, ce ai făcut la bunici.* Aţi putea să-i cronometraţi.

Această etapă poate fi corelată cu tema săptămînii sau a proiectului.

3. ***Calendarul naturii*** – copiii sînt antrenaţi să descrie şi să comenteze ziua din punct de vedere meteorologic. În faţa *Calendarului naturii* se înfiripă o discuţie despre vreme, despre anotimpuri şi schimbările petrecute în natură, despre fenomene şi "acţiuni" ce pot fi întreprinse în timpul acestora *(plouă* – vor privi prin geam stropii de ploaie, vor merge prin băltoace; *ninge* – vor examina fulgii, vor modela un omuleţ de zăpadă etc.).

Propuneţi-le copiilor şi alte sarcini:

- să determine ziua săptămînii, a cîta săptămînă din lună este;
- să stabilească data, să spună pentru cine şi prin ce este semnificativă aceasta (contribuie la formarea sentimentului de apartenenţă la grup);
- să facă unele predicţii, estimări, să rezolve probleme: *Sîntem în data de 1 martie, peste 4 zile vom avea matineu. În ce dată va fi matineul?*;
- să raporteze starea emoţională la starea timpului (ceaţă, înorat – *tristeţe*; soare – *bucurie*, ploaie – *îngîndurare, mîhnire* etc.);
- să completeze *Calendarul naturii* cu simbolurile corespunzătoare.

Discuţia iniţiată pe marginea vremii este una de constatare, şi nu evaluativă.

4. ***Prezenţa*** – în această secvenţă copiii "îi trec în revistă" pe colegii prezenţi la grădiniţă şi pe cei absenţi (nominal şi numeric), motivele pentru care lipsesc.

Sugestii metodice:

- Realizaţi această secvenţă prin mai multe modalităţi, într-o manieră interactivă.
- Lucraţi la panourile *Astăzi sînt aici* şi *Calendarul zilei*, unde copilul îşi poate găsi poza/simbolul sau numele, scris de el sau de educator/părinte.
- Puteţi folosi acest moment şi ca exerciţiu matematic: *Cîţi copii sînt astăzi la grădiniţă? Număraţi fetele. Cîte sînt? Cîţi băieţi sînt? Cum putem afla? Cîţi copii absentează? Cîţi copii au fost ieri?* etc.
- Precizaţi data: *Astăzi este data de...* Aceasta este numită şi marcată pe calendar.

5. ***Activitatea de grup/jocuri de introducere în atmosferă/jocuri energizante*** – scopul acestei componente a *Întîlnirii de dimineaţă* este consolidarea coeziunii grupului, accentuarea cooperării, participării. *Activitatea de grup* încurajează exprimarea liberă, comunicarea, învăţarea socială într-un mediu bazat pe încredere şi susţinere. Fiecare membru se integrează jucîndu-se, cîntînd, luînd parte, alături de colectiv, la activităţi distractive, plăcute, energizante, noncompetitive.

Cerinţe faţă de selectarea jocurilor, cîntecelor, poeziilor pentru *Activitatea de grup*:

- să implice acţiune şi mişcare;
- să presupună experienţe de comunicare/matematice/ştiinţifice/estetico-creative;
- să permită exersarea unor cîntece, jocuri însoţite de text şi cînt, jocuri fizice şi de mişcare, jocuri distractive;

- să respecte nivelul de dezvoltare al grupei;
- să fie în concordanţă cu tema proiectului aflat în derulare.

Sugestii metodice:

- Desfăşuraţi la început activităţi simple, pentru încurajarea copiilor, cultivarea încrederii în sine şi în alţii, a autocontrolului.
- Implicaţi-vă activ în desfăşurarea jocurilor şi fiţi permanent alături de copii.
- Lăudaţi şi încurajaţi comportamentele adecvate şi acceptabile.

4.5.2. Jocuri de energizare şi de spargere a gheţii

Jocurile de energizare şi de spargere a gheţii sînt activităţi fizice, care au ca scop să îmbunătăţească circulaţia sangvină în tot corpul, astfel restabilind energia după o pauză sau o activitate îndelungată. Acestea urmăresc captarea atenţiei, exersarea memoriei, buna relaţionare, exprimarea liberă a sentimentelor cu ajutorul mimicii şi al gesticii, cunoaşterea, autocunoaşterea, trecerea mai uşoară de la o activitate la alta, relaxarea şi stabilirea bunei dispoziţii, diminuarea stării de monotonie sau de tensiune, corectarea ieşirilor negative şi observarea percepţiei sociale a copiilor.

Majoritatea jocurilor energizante presupun mişcare şi bună dispoziţie, ceea ce pune în funcţiune mecanismul de relaxare psihologică şi fizică. Acestea încearcă să elimine competivitatea prin integrarea tuturor şi dezvoltarea spiritului de echipă.

Sugestii metodice:

- Selectaţi şi adaptaţi jocurile energizante în funcţie de tema zilei sau a săptămînii.
- Dacă e posibil, folosiţi jocurile energizante ca evocare, pentru introducerea copiilor în subiectul ce urmează a fi discutat.
- Asiguraţi securitatea participanţilor, avînd grijă ca mişcarea fizică să nu provoace accidente şi traume. Interziceţi glumele de prost gust şi luatul în derîdere.
- Finisaţi cu reflecţii asupra sentimentelor trăite în timpul jocului, adresînd întrebări de genul: *Cum vă simţiţi? Cum te-ai simţit atunci cînd nu vedeai nimic şi erai condus de coleg? Cum v-aţi simţit atunci cînd căutaţi...? Dar atunci cînd aţi găsit...? De ce? Ce simţi atunci cînd..? Cum crezi că se simt cei...?*
- Evaluaţi jocul printr-o discuţie despre ce au învăţat copiii. Folosiţi întrebări de genul: *Ce-am făcut? Ce aţi învăţat? Ce faci atunci cînd..? Ce înseamnă să „citeşti" o expresie a feţei? V-a fost greu sau uşor să fiţi în rol de „umbră"? De ce? Ce trebuie să faci ca să nu...? Este bine să fii...? De ce avem nevoie să...? La ce ne-ar ajuta...? Cum înţelegi...? Aţi avut situaţii cînd...?* etc.
- Încheiaţi jocul prin utilizarea tehnicii *Ieşirea din rol* (participanţii se întreabă unii pe alţii: *Prin ce te deosebeşti de...* (personajul jucat)? sau trec cu mîna prin faţă, de sus în jos, zicînd: *Am scos masca*) sau a tehnicii *Întoarcerea pe pămînt* (readucerea participanţilor la "aici şi acum", folosind formulele: *Şi acum să facem altceva!, Vă mulţumesc pentru participare.*).

UAAAAU!

Educatorul sau un copil emite un sunet, un cuvînt sau o propoziţie. Fiecare copil sau grup (în cazul în care numărul participanţilor este mare) îl va rosti astfel încît să exprime starea sufletească indicată de educator/educatoare sau de copilul ales.

Exemplu: Uaaaau! – **mirat**; Uaaaau! – **bucuros**; *Uaaaau!* – **supărat**; *Uaaaau!* – **dezamăgit**.

STRADA CU SURPRIZE

Copiii sînt rugaţi să-şi imagineze că se plimbă pe o stradă, pe care au loc tot felul de evenimente, sau întîmpină tot felul de obstacole. Sarcina lor este de a-şi adapta mersul şi ţinuta la situaţia indicată.

Exemplu: *e frig..., plouă..., iese soarele..., o baltă..., ne latră un căţel..., ne-am rătăcit..., cineva ne întreabă de..., trece o mătuşă...* etc.

UITĂ-TE LA MINE

Se formează 2 grupuri mixte, care se aşază faţă în faţă. Partenerii se aleg pe diagonală, fiecare urmînd să se deplaseze spre celălalt, fără să piardă contactul vizual, să rîdă sau să schiţeze un zîmbet.

CARTONAŞUL BUCLUCAŞ

Conducătorul jocului prezintă un cartonaş, care va circula pe la fiecare copil, sub formă de ştafetă. La o bătaie din palme, cartonaşul se opreşte la cel care îl are în mînă. Acesta trebuie să spună ceva despre el, o ghicitoare, un proverb etc.

VORBEŞTE DESPRE...

Se anunţă o temă. Copiii stau în cerc şi îşi pasează o minge, în mod aleatoriu. Copilul care prinde mingea trebuie să spună ceva legat de respectiva temă.

CE AVEM ÎN COMUN CU CEILALŢI? CE NE DEOSEBEŞTE?

Se pregăteşte un set de întrebări: *Cine are 2 fraţi? Cui îi place culoarea roşie? Cui îi place toamna? Cine locuieşte la bloc?* etc. Copiii observă (şi notează, dacă ştiu să scrie, sau o face educatorul/educatoarea) care dintre răspunsuri se aseamănă şi care diferă şi cine sînt autorii acestora. Se pot face şi grafice.

GHEMUL

Grupul se aranjează în cerc. Educatorul/educatoarea începe jocul, aruncînd ghemul fără a se mişca din loc şi făcîndu-i copilului căruia îi aruncă un compliment. Cel ce prinde ghemul, apucă de fir şi aruncă ghemul mai departe. Procedura se repetă pînă se termină firul. Important este să nu se rupă aţa. Participanţii parcă ar ţese o pînză.

MICROFONUL FERMECAT

Participanţii formează un cerc. ”Microfonul” (un obiect ce poate îndeplini această funcţie) este transmis de la un copil la altul. Se permite a se vorbi doar la „microfon”. Participanţii decid singuri dacă vor sau nu vor să ia cuvîntul. Se discută doar cu persoana care transmite „microfonul” ("A" primeşte „microfonul” de la "B" şi discută despre subiectul propus de „A”, apoi „B” îi transmite „microfonul” lui „C”, discutînd pe marginea subiectului sugerat de „B” etc.).

FLORICELE DE PORUMB

Instrucţiune: *Sîntem nişte floricele de porumb, care sărim continuu într-o tigaie, cu mîinile lipite de corp* (copiii sar prin încăpere). *Dacă vă atingeţi de un coleg sau de mai mulţi, mai departe săriţi împreună, ţinîndu-vă de mînă.* Jocul se termină atunci cînd aglomeraţia creată nu mai permite continuarea acestuia.

PUII ŞI CLOŞCA

Adresaţi copiilor următoarea întrebare: *Cînd se simt puişorii mici bine şi de ce?* Se alege cloşca – un doritor, care îşi găseşte un loc în sală după ce puii au închis ochii. Instrucţiune: *Puii sînt mici, se mişcă prin încăpere cu ochii închişi şi piuie, căutînd-o pe mama. Cloşca tace. Mişcaţi-vă prin sală, dacă întîlniţi un pui, acesta trebuie să piuie, dacă întîlniţi cloşca – ea trebuie să tacă în continuare. Trebuie să tacă şi puii care se opresc lîngă cloşcă.* Cînd toţi puii s-au adunat în jurul mamei, propuneţi-le copiilor să deschidă ochii.

SPAȚIU LA DREAPTA DE MINE

Participanții se aranjează în cerc, astfel încît spațiul din dreapta lor să rămînă liber. Un copil roagă un membru al grupului să ocupe locul rămas liber. De exemplu, *Aş vrea ca Lică să ocupe locul liber de lîngă mine.* Lică se supune dorinței şi acum se va crea un spațiu liber în dreapta altei persoane. Participantul de lîngă locul liber cheamă o altă persoană să vină şi să se aşeze în dreapta sa. Continuați jocul pînă cînd întreg grupul se va fi mişcat măcar o dată.

SOARELE STRĂLUCEŞTE PESTE...

Copiii se aşază pe scaune, aranjate sub formă de cerc, iar educatorul – în centru, strigînd: *Soarele străluceşte peste...* şi numeşte o culoare sau un articol vestimentar pe care o/îl au unii membri ai grupului. De exemplu, *Soarele străluceşte peste toți cei care poartă maiouri roşii; Soarele străluceşte peste toți cei care poartă cercei; Soarele străluceşte peste toți cei care au ochi albaştri.* Participanții care posedă acel "atribut" trebuie să facă schimb de locuri. În timp ce aceştia se deplasează, persoana din centrul cercului trebuie să ocupe unul din locurile rămase libere, astfel încît o altă persoană va rămîne fără scaun. Participantul care a ocupat locul din centrul cercului spune: *Soarele străluşte peste...* şi numeşte o altă culoare sau un alt tip de îmbrăcăminte şi jocul continuă.

4.5.3. Tehnica *Mesajul* pentru copii de diferite vîrste

Mesajul zilei – este un text scurt, realizat de educator/educatoare, care face introducerea în tema zilei, solicitînd participarea copiilor prin caracterul lui nefinisat, incomplet. Prin intermediul mesajului nu predați cunoştințe noi, ci le consolidați pe cele dobîndite anterior, exersați abilități, rezolvați probleme legate de citit sau scris, dezlegați ghicitori, anagrame etc.

În structura *mesajului* se vor regăsi următoarele componente: Cine ne salută? (nouraşul, o floare, un ieduț etc). Cum ne salută? (*Bună dimineața,________! Salut, copii harnici! Noroc, mici _____! Ziua bună, amici! Nouraşul vă urează* ________________). Ce vrea nouraşul? (Dacă completezi literele/cuvîntul lipsă, dezlegi ghicitoarea/rezolvi anagrama şi vei afla tema zilei:___________). Cine are noutăți (copilul îşi scrie numele – pot fi 1-4 copii).

Sugestii metodice:

- Expuneți *mesajul* într-un loc vizibil şi accesibil pentru copii.
- Utilizați *mesajul* la inițierea unei teme noi, a unei subteme, a unui proiect tematic.
- Reveniți la *mesaj* pe parcursul zilei şi în zilele următoare, în funcție de obiectivele de realizat, de conținuturile abordate.
- Concepeți şi redactați *mesajul* în concordanță cu nivelul grupei, cu interesele copiilor şi cu obiectivele curriculare.
- Folosiți elemente grafice de tipar cunoscute de copii în combinație cu desene, simboluri sau alte reprezentări grafice ce le-ar trezi interesul.
- Acordați timp suficient lucrului asupra *mesajului* (nici prea mult, nici prea puțin, pentru a nu-i plictisi pe copii).
- Rezervați spații libere în interiorul *mesajului* pentru completare, scriere, desenare, decodare, acroşare de imagini etc.
- *Mesajul* va fi citit de educator/educatoare sau împreună cu copiii.
- Evitați diftongii şi triftongii la alcătuirea *mesajelor*.
- Folosiți *brainstorming*-ul, întrebarea deschisă, estimarea, predicția, problematizarea, ghicitori, versuri, rebusuri etc.

- În grupele mici, *mesajul* va fi scurt, clar, simplu, va conţine mai puţin text şi mai multe imagini/desene acroşate/conturate de copii etc.
- Pe măsura înaintării în vîrstă, *mesajul* se va complica: prin creşterea numărului de propoziţii scrise, prin introducerea de anagrame, enigme, cuvinte încrucuşate, prin alocarea mai multor spaţii completării cu litere, cuvinte, silabe etc.

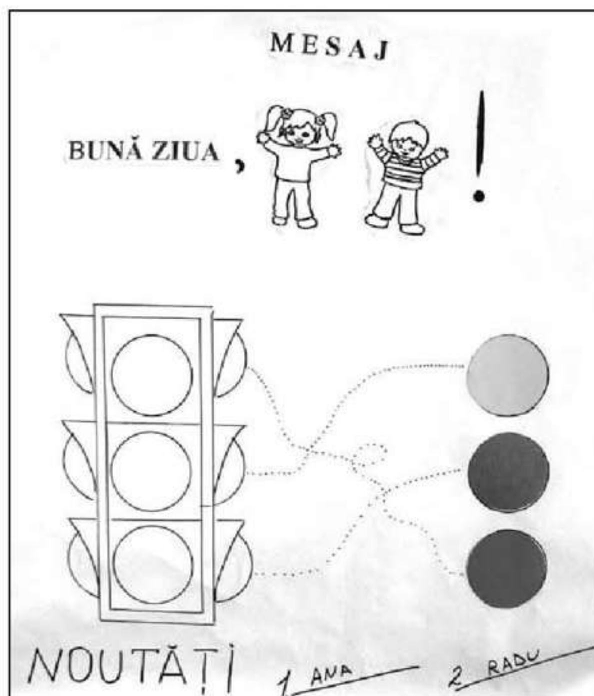
Exemple de *mesaj* la proiectul tematic *Transport* în toate grupele de vîrstă

Grupa a II-a mică

Obiectiv: consolidarea cunoştinţelor despre semafor

Sarcini:

- Trasaţi linii către culoarea ce corespunde luminii semaforului.
- Spuneţi unde aţi văzut un semafor.
- Numiţi culoarea semaforului la care traversaţi strada.
- Recunoaşteţi şi denumiţi forma luminilor semaforului.

Grupa medie

Obiectiv: reactualizarea cunoştinţelor copiilor despre regulile de traversare a străzii

Sarcini:

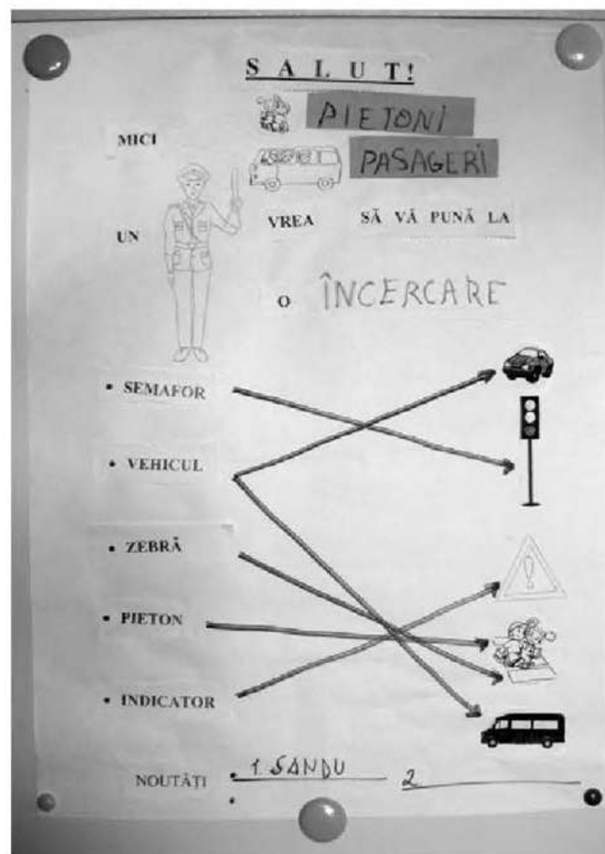
- Descoperiţi cuvîntul ascuns în casetă.
- Numiţi sunetul cu care începe cuvîntul.
- Descrieţi acţiunea întreprinsă în raport cu culoarea semaforului.
- Alcătuiţi propoziţii cu cuvîntul descoperit.
- Reproduceţi cîntece, versuri, ghicitori despre semafor.

Grupa mare

Obiectiv: consolidarea cunoştinţelor copiilor despre regulile de circulaţie rutieră

Sarcini:

- Asociaţi imaginea cu cuvîntul scris, trasînd linii.
- Formulaţi propoziţii, folosind cuvintele din imagini.
- Completaţi spaţiile cu cuvintele lipsă.
- Explicaţi sensul cuvintelor: *pietoni* şi *călători*.
- Numiţi acţiunile agentului de circulaţie.

Grupa pregătitoare

Obiectiv: evocarea cunoştinţelor despre indicatoarele rutiere

Sarcini:

- Citiţi şi completaţi *mesajul* (în cazul cînd copiii pot citi).
- Descoperiţi cuvîntul ascuns în casetă cu ajutorul *cheiţei fermecate.*
- Completaţi spaţiile libere din *mesaj.*
- Selectaţi enunţul scris şi atribuiţi-l indicatorului.
- Determinaţi propoziţia după scopul comunicării.
- Descrieţi indicatoarele (formă, culoare, simbol).

5. Evaluarea pedagogică în educația timpurie

5.1. Forme ale evaluării în educația timpurie

Evaluarea reprezintă un element esențial, indispensabil al procesului instructiv-educativ, deoarece permite cadrului didactic să aprecieze gradul în care au fost atinse obiectivele propuse spre realizare, precum şi progresul celui educat, oferind, astfel, o bază ştiințifică pentru acțiuni ameliorative în perspectiva proiectării de noi obiective.

Evaluarea reprezintă un ansamblu de operații mentale, acționale, cognitive, atitudinale şi afective, prin care se precizează:

- Pentru ce?
- În raport cu ce?
- Pentru cine?
- Ce?
- Cu ajutorul căror instrumente şi prin ce proceduris?
- Cum prelucrăm datele şi cum valorizăm informațiile obținute?

Evaluarea în grădiniță este o acțiune de cunoaştere a copilului şi urmăreşte progresul acestuia în raport cu el însuşi.

Pentru stabilirea unei imagini clare şi corecte asupra performanțelor copiilor, se aplică mai multe forme ale evaluării didactice.

➢ **EVALUAREA INIȚIALĂ/PREDICTIVĂ** se desfăşoară la început de an şcolar, de semestru, la un nou capitol, la o temă nouă, la începutul unei activități, pentru a identifica nivelul de dezvoltare al copiilor, exprimat în termeni de performanțe şi competențe actuale şi potențiale. Probele de evaluare se stabilesc prin raportarea la obiectivele terminale ale unor capitole abordate pe parcursul anului şcolar anterior (evaluarea comportamentelor/cunoştințelor pe arii curriculare), precum şi în baza *Standardelor de învățare şi dezvoltare timpurie a copilului de 0-7 ani* (evaluarea comportamentelor pe domenii de dezvoltare) şi se concretizează în desfăşurarea unor activități, jocuri sau aplicarea unor teste, fişe de lucru, prin observare. Rezultatele obținute cu acest prilej se înregistrează într-un tabel, urmînd a fi analizate şi interpretate în scopul determinării mediului adecvat de predare-învățare a noilor conținuturi, al adoptării unor măsuri de sprijinire/recuperare pentru anumiți copii, precum şi al stabilirii obiectivelor, a conținuturilor şi a mijloacelor de realizare de extinderi şi activități opționale.

Evaluarea inițială se desfăşoară nu atît pentru aprecierea performanțelor copiilor, cît pentru a cunoaşte potențialul de învățare al acestora, premisele cognitive şi atitudinale necesare organizării activităților de învățare ulterioare.

➢ **EVALUAREA FORMATIVĂ/CONTINUĂ** se realizează prin observarea comportamentelor, a reacțiilor copiilor în diverse situații, spontane şi solicitate, prin proiectarea unor sarcini de învățare diferențiate etc., pentru a identifica progresele în rezolvarea unor sarcini cu un grad de complexitate mai înalt. Evaluarea constă în informarea copiilor asupra obiectivelor pe care trebuie să le îndeplinească (rezultate aşteptate), iar rezultatele obținute se compară cu obiectivele. Evaluarea se efectuează în raport cu obiectivele operaționale propuse a fi atinse şi permite:

- a descoperi momentul în care copilul a însuşit un obiectiv comportamental;
- a ajuta copilul în scopul recuperării cunoştințelor ce nu au fost însuşite;
- a determina obiectivele ce nu au fost atinse, pentru a interveni cu un program recuperator;
- a stabili nivelul de formare a unor deprinderi sau capacități ca rezultat al instruirii.

Evaluarea continuă are rolul de a urmări schimbările comportamentale ale copiilor în timpul învățării, cadrul didactic avînd posibilitatea de a constata şi aprecia nivelul de însuşire a unor cunoştințe, deprinderi, tehnici de lucru.

➢ **EVALUAREA SUMATIVĂ** de la sfîrşit de temă, semestru sau an cuprinde global finalitățile învățării: cunoştințe, comportamente, atitudini de învățare.

Evaluarea sumativă se raportează la:

- obiective-cadru şi obiective de referință;
- nivelul inițial al fiecărui copil (progresul);
- posibilitățile fiecărui copil;
- totalitatea obiectivelor propuse pentru o unitate de conținut (vezi *Tabelul de înregistrare a progresului pe unitate de conținut şi obiective operaționale* de la paragraful *Evaluarea formativă*).

Evaluarea sumativă, realizată prin probe acțional-practice, scrise, verifică performanțele tuturor copiilor obținute în raport cu obiectivele de referință ale unității de conținut. Aprecierea progresului se face în comparație cu achizițiile înregistrate în momentele anterioare ale instruirii (evaluarea inițială).

Mai multe informații despre formele de evaluare puteți găsi în *Ghidul educatorului [PETI] EDUCAȚIE TIMPURIE INDIVIDUALIZATĂ* (UNICEF, 1999, p.147-152).

5.2. Metode de evaluare în activitatea didactică din grădiniță

Evaluarea se realizează prin diverse metode/tehnici: *jocul didactic, exercițiul, conversația, observarea* (ce face copilul, cum face, cum participă, cum reacționează, ce relații stabileşte, cum comunică, cum vorbeşte cu alții – colegi, cadru didactic, adulți, cum se comportă în diverse situații, cum utilizează materialele), *fişe individuale/teste, analiza produselor activității* (desene, colaje, aplicații, construcții din diverse materiale, povestioare compuse, fotografii, albume/cărțulii elaborate, litere, cifre scrise, propoziții alcătuite), *portofoliul* (include produse ale copilului realizate în timp, date despre copil, notițe ale observărilor, fişa de evaluare a copilului, fişe individuale/teste, înregistrări video/audio, conversații ale copilului) (vezi *Ghidul educatorului [PETI] EDUCAȚIE TIMPURIE INDIVIDUALIZATĂ* (p. 71-114), *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) în Republica Moldova* (p. 13-16), *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară* (p. 128-131, 138-140).

În grădiniță, copiii sînt apreciați, mai ales, prin intermediul observației. Aceasta presupune notarea evenimentelor referitoare la fiecare copil din grupă. Este bine să aveți caiete individuale. Informația colectată va permite să se măsoare progresul copilului în dinamică. Aveți nevoie de un pix şi foi, pe care veți nota unele evenimente sau comentarii la evenimente, comportamente manifestate pe parcursul unei zile sau la o activitate concretă. Ori de cîte ori auziți sau vedeți ceva semnificativ, notați pe scurt, apoi, la amiază, în pauza de somn a copiilor, sau seara, cînd aceştia pleacă acasă, treceți informația în caietul copilului – eroul întîmplării/evenimentului respectiv. Indicați data (chiar şi ora) cînd a avut loc evenimentul. Informația colectată vă oferă o imagine mai completă despre comportamentul copilului (de exemplu: *Ionel a venit cu o jucărie nouă la grădiniță, un roboțel. Vasilică l-a rugat să-i dea roboțelul să se joace. Ionel l-a refuzat. Vasilică a plecat supărat. Ionel se joacă singur.* Sau: *În timpul activității, Ionel nu a dorit să se împartă cu elemente de construcții, a finalizat primul construcția. Petrică i-a solicitat ajutorul, dar el nu i l-a acordat.*). Înregistrările respective vă vor ajuta să planificați activități recuperatorii, pentru copilul dat sau pentru mai mulți copii, ce țin de domeniul socio-afectiv. Modalitatea respectivă vă furnizează informații şi despre comportamentele formate la copii (de exemplu: păşeşte, decupează, sare, scrie, trece, încleie, desenează, încercuieşte, execută etc.; sortează, numeşte, descrie, recunoaşte, clasifică, compară etc.; acordă/acceptă ajutor, cooperează cu alți copii, face schimb de jucării/materiale/obiecte, acceptă diferite roluri în grup, respectă regulile, participă cu

plăcere la activităţi etc.; demonstrează curiozitate, satisfacţie descoperind ceva nou, se implică din proprie iniţiativă, manifestă iniţiativă).

Metodele/tehnicile de evaluare presupun o îmbinare a muncii frontale cu munca individuală şi constituie instrumente specifice în evaluarea formativă. Fişele individuale permit diferenţierea actului de învăţare.

5.3. Cerinţele faţă de elaborarea unei fişe individuale

Fişele conţin, de regulă, o singură sarcină corespunzătoare unui obiectiv operaţional urmărit.

Se pot distinge următoarele tipuri de fişe:

- fişe cu conţinut unic, sarcini unice (activitate frontală), acestea fiind folosite şi în cadrul evaluării iniţiale la începutul unei teme/activităţi, pentru stabilirea nivelului de cunoştinţe la tema respectivă;
- fişă cu conţinut unic, sarcini cu diferite grade de dificultate, pentru constatarea nivelului de însuşire a conţinutului la tema dată;
- fişe cu sarcini diferenţiate;
- fişe cu sarcini individualizate;
- fişe cu conţinut şi sarcini interdisciplinare.

Elaborînd fişa, cadrul didactic va preciza obiectivul operaţional, sarcina, iar pe verso va consemna aprecierile şi măsurile pedagogice ameliorative.

Trecerea la fişele de lucru individual se va face treptat.

Paşii de parcurs în rezolvarea probelor incluse în fişe de muncă individuală sînt:

✓ realizarea sarcinii propuse cu ajutorul materialului demonstrativ (imagini, tablouri de dimensiuni mari. De exemplu, tablou cu animale domestice – sarcină pentru copiii de 3-4 ani: *Numeşte animalele din tablou. Unde trăiesc ele?* Această sarcină poate fi propusă şi copiilor de 5-7 ani: *Numeşte animalele domestice, cu copite, cu gheare, ce trăiesc în grajd, ce dau lapte, de tracţiune, mari, mici, erbivore, omnivore*);

✓ rezolvarea aceleiaşi sarcini în mod individual cu ajutorul materialului distributiv (loto, imagini etc.; pentru toate vîrstele);

✓ rezolvarea prin desen a sarcinii, frontal, apoi de 1-2 copii de vîrstă mică;

✓ rezolvarea independentă, pe fişă individuală, a sarcinii.

Probele de evaluare, fişele de evaluare vor fi elaborate în concordanţă cu obiectivele curriculare.

Prezentăm cîteva modele de fişe individuale la diferite grupe de vîrstă.

Fişa 1. Fişă de evaluare individuală pentru copii de 3-4 ani, cu un conţinut unic şi sarcină unică, este prevăzută pentru activitate frontală, cu răspuns individual. Poate fi aplicată la început de temă, pentru a evalua cunoştinţele copiilor la tema respectivă.

Fişa 2. Fişă de evaluare individuală pentru copii de 3-4 ani, cu un conţinut unic, dar cu mai multe obiective operaţionale şi mai multe sarcini de lucru, cu răspuns individual. Fişa poate fi aplicată la sfîrşitul activităţii, pentru a realiza un feedback formativ.

Fişele 3 şi 3a. Fişe de evaluare individuală pentru copii de 4-5 ani, cu un conţinut unic şi obiective operaţionale unice, dar cu sarcini diferenţiate. Poate fi aplicată la studierea unei teme, în cadrul unor activităţi pe centre.

Fişele 4 şi 4a. Fişe de evaluare pentru copii de 5-6 ani, cu un conţinut unic şi sarcini individualizate, cu niveluri diferite de dificultate. Poate fi aplicată pentru a constata nivelul de însuşire a cunoştinţelor.

Fişele 3, 3a, 4 şi 4a asigură învăţarea deplină de către toţi copiii, sînt adaptate la posibilităţile acestora şi pot fi aplicate în activităţi de dezvoltare sau de recuperare.

Fişa 5. Fişă de evaluare individuală pentru copii de 6-7 ani. Poate fi utilizată la finele studierii unei teme/subteme, pentru evaluarea cunoştinţelor copiilor. Mai poate fi aplicată şi ca fişă de lucru individual, cu sarcini diferenţiate.

Fişa 6. Fişă de evaluare interdisciplinară pentru copii de 5-6 ani. Poate fi utilizată în cadrul unor activităţi integrate din centrele *Alfabetizare, Ştiinţă*, pentru a determina nivelul de însuşire a cunoştinţelor din diferite arii curriculare.

Baremele de aprecierea a cunoştinţelor şi abilităţilor, stabilite în conformitate cu teoria lui L. S. Vîgotsky despre zona proximă de dezvoltare a copilului, sînt următoarele:

- pentru toate răspunsurile corecte: "**++**" – îndeplineşte (numeşte, descrie, triază, sortează, identifică) corect şi de sine stătător;
- pentru răspunsuri parţial corecte: "**+**" – îndeplineşte etc. cu ajutor;
- pentru răspunsuri greşite**:** "**-**" – nu îndeplineşte, necesită ajutor.

Pentru aprecierea atitudinilor, a comportamentelor şi a participării copiilor în activităţi vor fi utilizate următoarele aprecieri/simboluri:

T – totdeauna;

U – uneori;

N – niciodată.

Fişa 1

Data: ____________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 3-4 ani

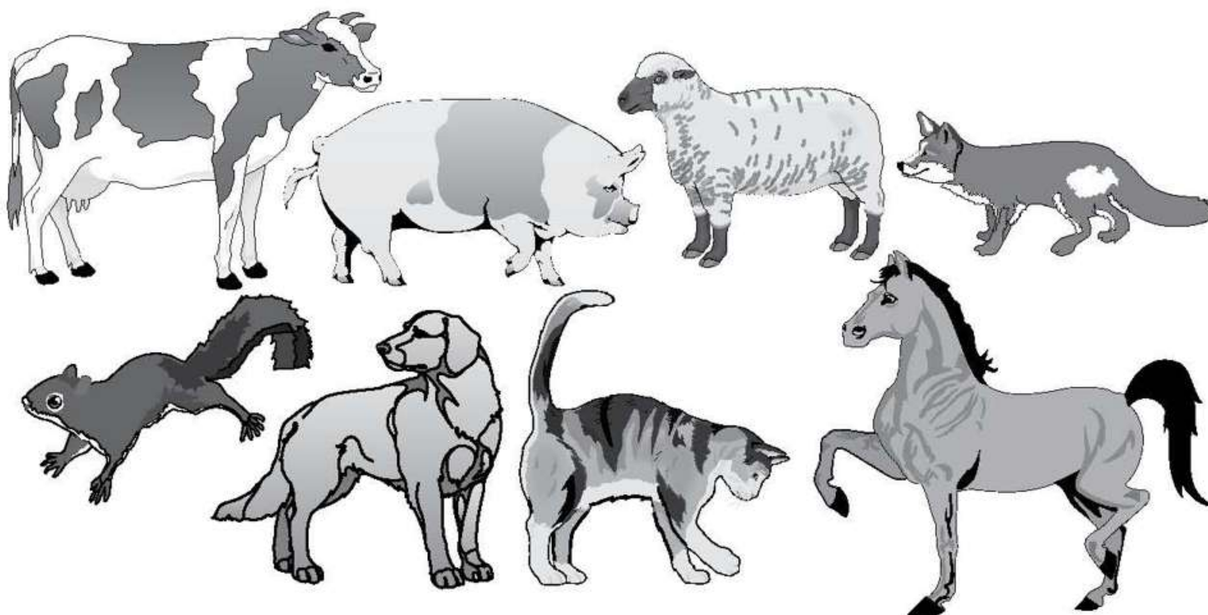
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaţionale:

➢ să deosebească animalele domestice de cele sălbatice.

Sarcini:

1. Încercuieşte animalele domestice.

Fişa 2

Data: ____________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 3-4 ani

Tema: *Animalele domestice*

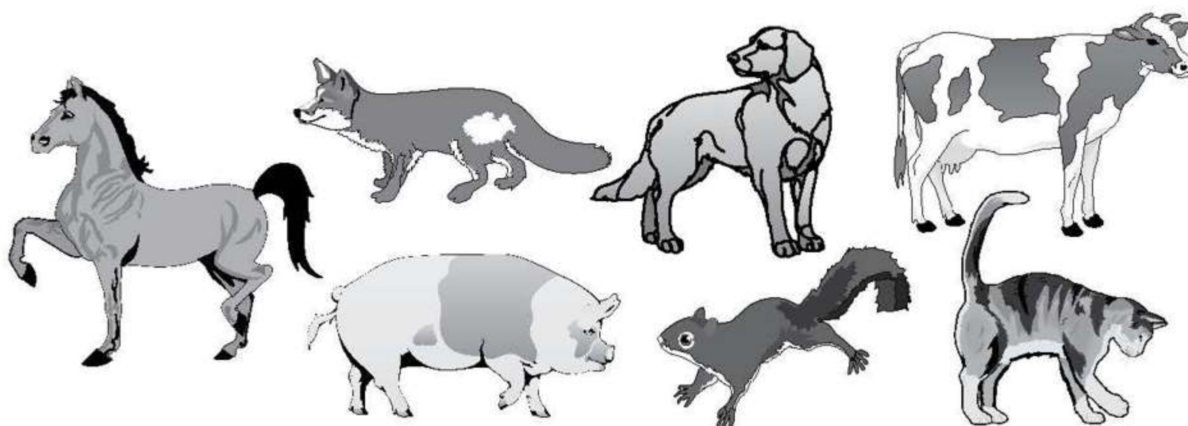
Obiective operaţionale:

➢ să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;

➢ să numească animalele domestice care dau lapte.

Sarcini:

1. Încercuieşte animalele domestice.
2. Taie cu o linie animalele sălbatice.
3. Colorează animalul domestic care dă lapte.

Fişa 3

Data: ____________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 4-5 ani

Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaţionale:

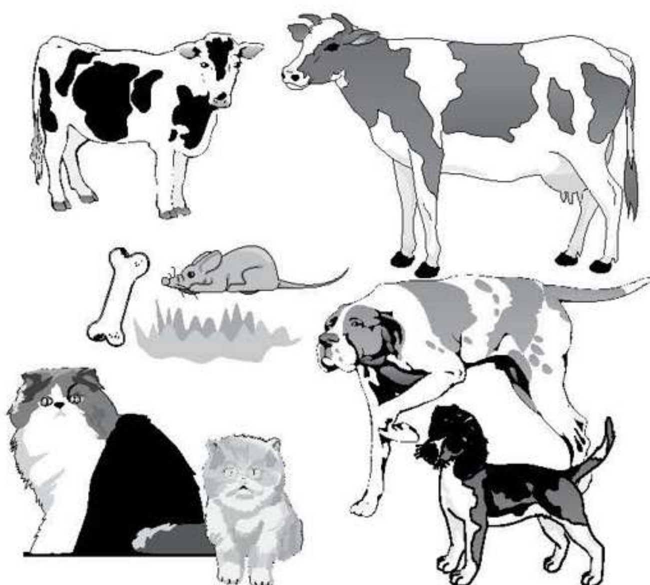
➢ să numească animalele domestice şi puii lor;

➢ să descrie părţile componente ale corpului unui animal;

➢ să identifice hrana animalelor domestice.

Sarcini:

1. Numeşte animalele domestice şi puii lor.
2. Uneşte printr-o linie animalul şi hrana.
3. Descrie părţile corpului pisicii (fiecărui copil i se propune să descrie un animal: formă, mărime, culoare).

Fişa 3a

Data: ______________________________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 4-5 ani

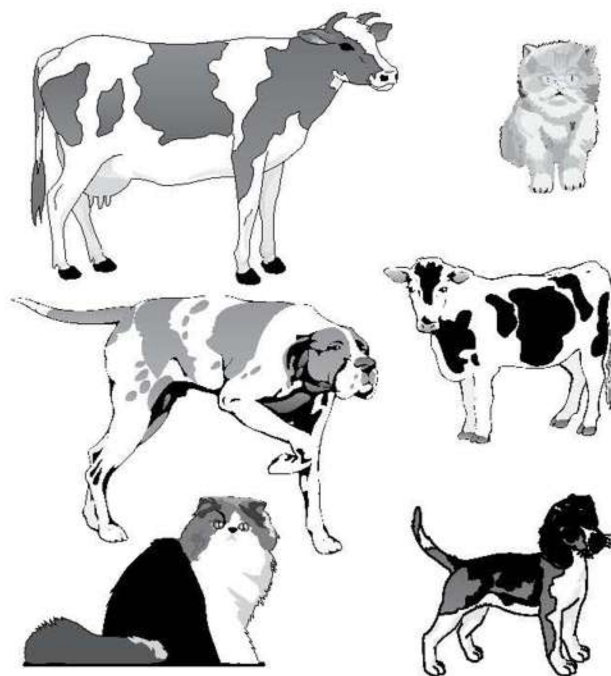
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaţionale:

- să numească animalele domestice şi puii lor;
- să descrie părţile componente ale corpului unui animal;
- să identifice hrana animalelor domestice.

Sarcini:

1. Uneşte printr-o linie mama cu puiul şi numeşte-le.
2. Descrie deosebirile dintre părţile corpului pisicii şi ale vacii.
3. Desenează hrana animalelor domestice (vacii, pisicii, cîinelui).

Fişa 4

Data: ____________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 5-6 ani

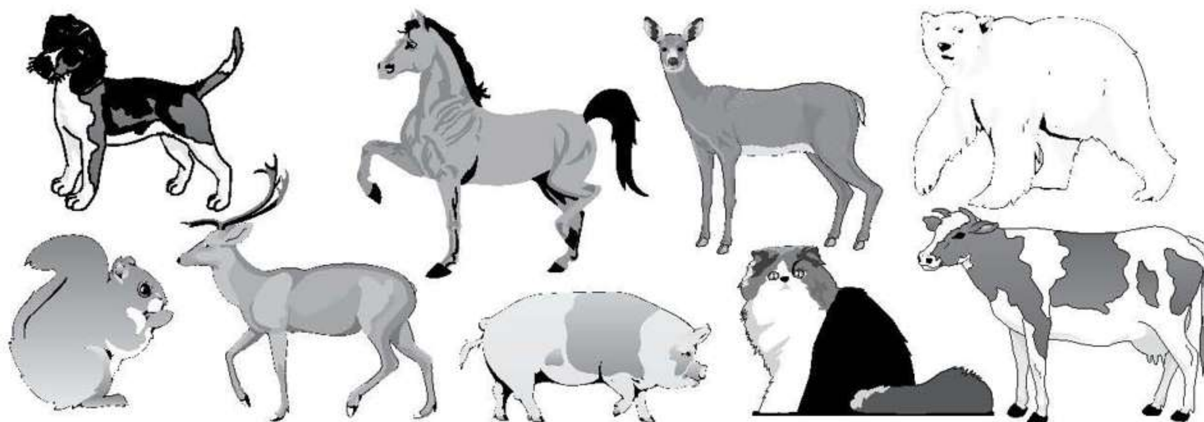
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaţionale:

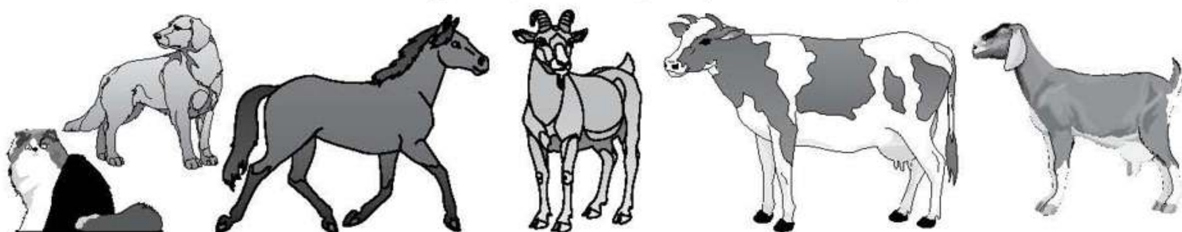
- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să deosebească animalele domestice după criteriul dat (animale cu gheare, cu copite; animale care trăiesc în grajd; animale erbivore, animale omnivore).

Sarcini:

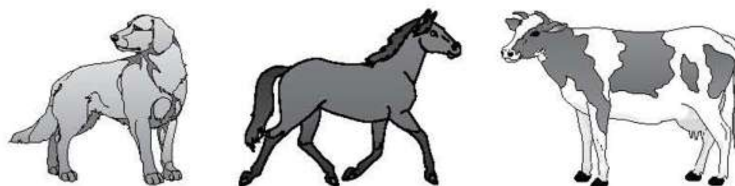
1. Încercuieşte doar animalele domestice.

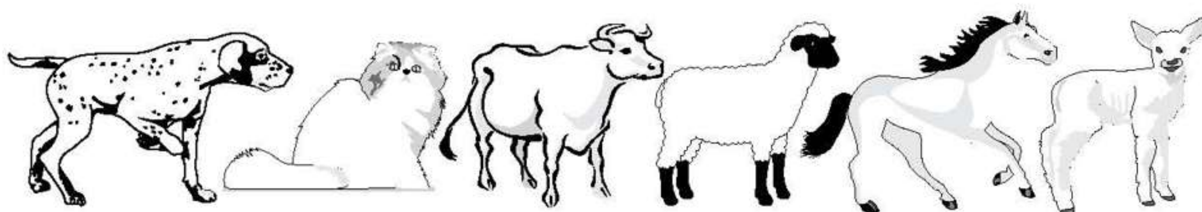
2. Taie cu o linie animalele care au gheare şi încercuieşte-le pe cele care au copite.

3. Încercuieşte animalele care stau în grajd.

4. Colorează animalele omnivore, încercuieşte animalele ierbivore.

Fişa 4a

Data: ____________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 5-6 ani

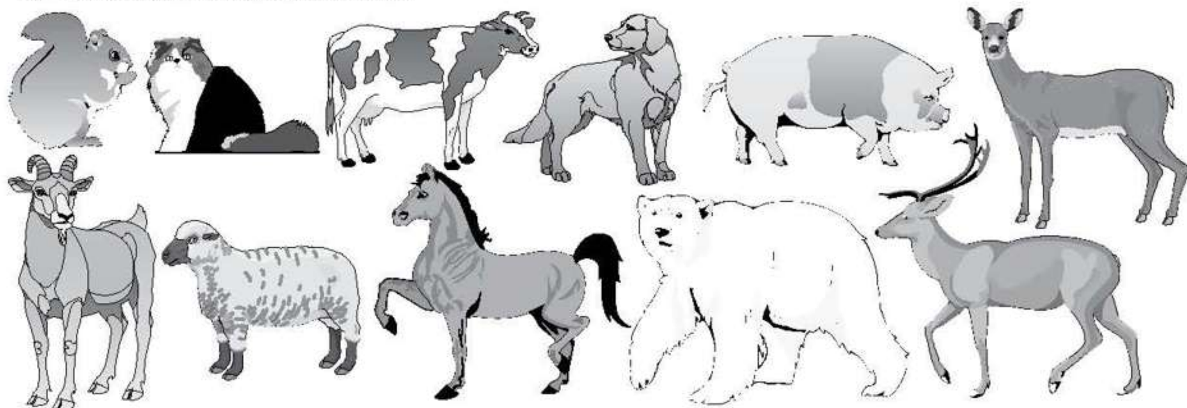
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaţionale:

- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să deosebească animalele domestice după criteriul dat (animale cu gheare, cu copite; animale care trăiesc în grajd; animale erbivore, animale omnivore).

Sarcini:

1. Formează mulţimea animalelor domestice cu copite, care stau în grajd şi sînt erbivore.
2. Colorează un animal omnivor.

Fişa 5

Data: ____________

Numele, prenumele copilului:____

Vîrsta: 6-7 ani

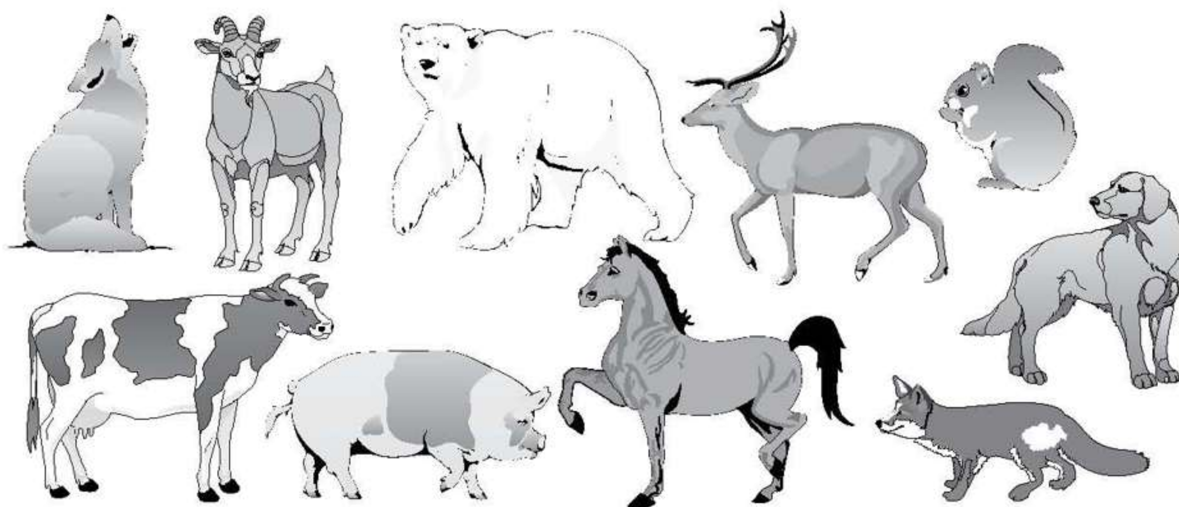
Tema: *Animalele domestice*

Obiective operaţionale:

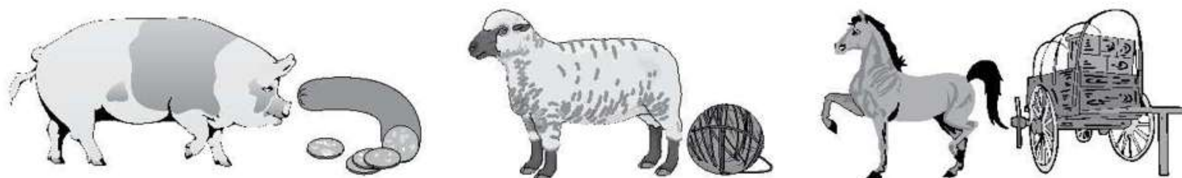
- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice/cele care trăiesc în pădurile din Moldova;
- să stabilească foloasele aduse de animalele domestice omului;
- să descrie activităţile omului în grajdul cu animale.

Sarcini:

1. Taie cu o linie roşie animalele sălbatice care trăiesc în pădurile din Moldova, încercuieşte animalele domestice cu albastru.

2. Uneşte printr-o linie animalul cu folosul pe care îl aduce omului.

3. Descrie activităţile ce se desfăşoară în grajdul cu animale. Ai luat vreodată parte la o astfel de activitate? Povesteşte pe scurt.

Fişa 6

Data:____________________

Numele, prenumele copilului:___________________

Vîrsta: 5-6 ani

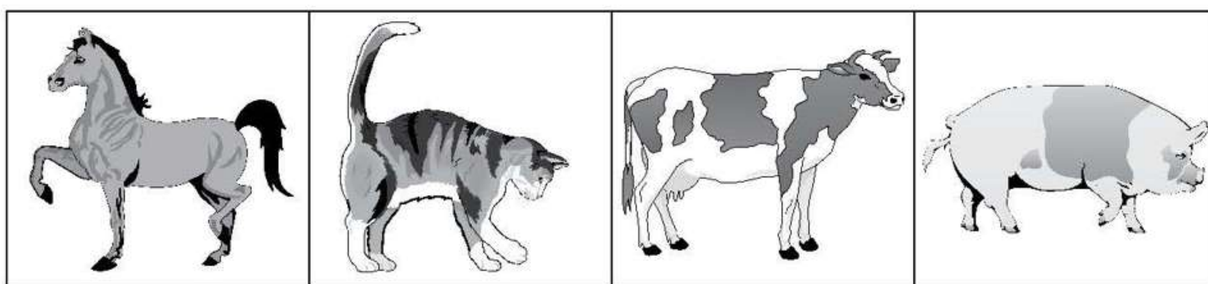
Fişă individuală interdisciplinară

Obiective operaţionale:

- să deosebească animalele domestice de cele sălbatice;
- să determine numărul de silabe în cuvînt;
- să reprezinte grafic analiza fonetică a cuvîntului;
- să raporteze cifra la numărul de sunete determinat într-un cuvînt;
- să determine relația spațială a unui obiect în raport cu altul.

Sarcini:

1. Denumeşte animalele din imagini. Spune cu ce sunet începe fiecare din el.

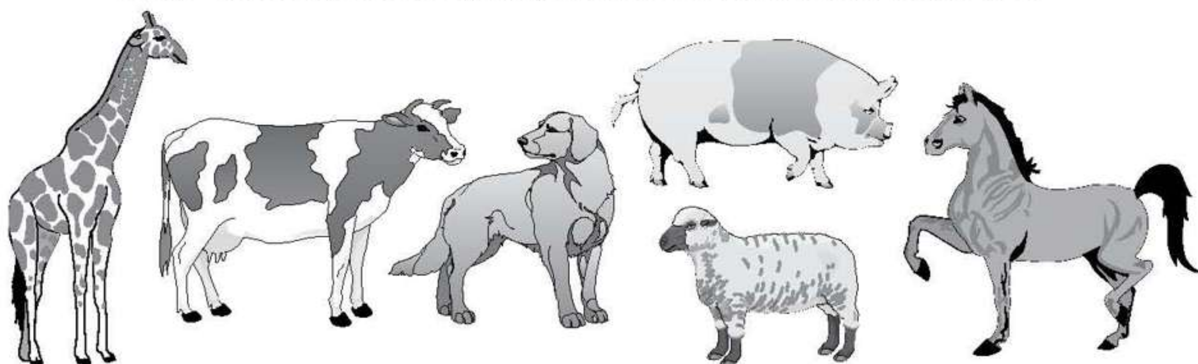

2. Desparte în silabe denumirile animalelor şi trasează atîtea liniuțe cîte silabe are cuvîntul.

3. Reprezintă grafic sunetele cuvintelor prin cerculeţe roşii şi albastre, încercuieşte cifra corespunzătoare numărului de sunete în cuvînt.

3 4 5	**4 6 8**	**2 4 5**	**4 5 7**

4. Încercuieşte mulțimea animalelor domestice.
5. Încercuieşte cu albastru animalul care stă înaintea calului, cu verde – animalul care stă după oiță, cu roşu – animalul plasat între girafă şi cîine, colorează animalul din dreapta vacii.

5.4. Cum evaluăm activitatea copiilor, inclusiv în ariile de stimulare/centrele de activitate?

O metodă de evaluare a activităţii şi a produselor copiilor este *Turul galeriei*. În fiecare arie/centru, copiii decid cine va prezenta cele realizate colegilor. Pentru a vorbi despre produsele obţinute, copiii trebuie să ia cunoştinţă, la începutul activităţii, de obiectivele/sarcinile propuse spre realizare. De exemplu: aria *Construcţii* – copiii descriu construcţia executată, cîte etaje are (dacă este cazul), materialele folosite (cărămizi, cuburi, piramide), de ce culoare/formă/mărime sînt acestea. Pot fi adresate şi întrebări suplimentare: *Cum aţi lucrat: individual, în perechi, în grup mic? Cum v-aţi simţit atunci cînd aţi finalizat construcţia?* etc. Astfel, prin rotaţie, copiii din fiecare arie/centru prezintă produsul obţinut. La sfîrşit, educatoarea va aprecia activitatea tuturor copiilor.

Şi metoda *Explozia stelară* poate fi aplicată pentru evaluarea activităţii copiilor. Un reprezentant din fiecare arie/centru va extrage o steluţă pe care este scrisă o întrebare. Copiii din centrul *Alfabetizare* sînt solicitaţi să aleagă grupul căruia îi vor pune întrebări. Astfel, copiii dintr-o arie/un centru adresează întrebări colegilor din altă arie/alt centru. De exemplu, pentru întrebarea *Ce? – Ce aţi făcut? Ce veţi face cu ea? Ce materiale aţi folosit?* etc. După adresarea de către grup a tuturor celor 5 întrebări prevăzute de tehnica respectivă, le vine rîndul copiilor să formuleze întrebări cu unul din cuvintele-cheie: *Ce animale aţi desenat/modelat/aplicat? Cine îngrijeşte de animale? Cum numim printr-un cuvînt toate aceste animale? De ce trebuie ocrotite/îngrijite animalele? Ce animale ne dau lapte? Cum vă simţiţi?* etc. Astfel, prin intermediul acestei tehnici, copiii vor afla *ce* au făcut colegii lor, precum şi *cu ce, cum, de ce, pentru cine.*

Astfel de metode de evaluare a activităţii pe arii/centre ca *Turul galeriei, Explozia stelară*, *Interviul* oferă posibilitatea de a stabili gradul de realizare a unor obiective, a unor sarcini de către copiii care nu au lucrat în aceste arii/centre, pentru că, deşi se recomandă participarea copiilor la activităţile din toate centrele, acest lucru nu este întotdeauna posibil.

Atenţie!

Urmăriţi ca în activităţile desfăşurate pe arii/centre să vorbească TOŢI copiii. Stimulaţi-i să participe prin aprecieri verbale de felul: *ai/aţi realizat ceva interesant, povesteşte-ne/povestiţi-ne şi nouă cum ai/aţi făcut, eşti/sînteţi bravo, foarte bine, vezi că poţi, mai încearcă o dată.*

Cine evaluează activitatea copiilor?

Evaluarea activităţii copiilor este efectuată:

- de copii (prin autoevaluare, autoapreciere): analiza produselor – calitatea lucrării în ansamblu, aspectele tehnice (*am decupat pe contur, am lipit cu acurateţe, am sărit fără să ating coarda* etc.) şi psihice (*mi-a plăcut să lucrez cu cărămizi, apă, aluat etc.; mă bucur că mi-a reuşit; sînt bucuros că am lucrat împreună cu Mihai* etc.). Considerăm produse rezultatele obţinute de copii în următoarele activităţi: construcţii, jocuri de rol (de convieţuire socială), jocuri dramatizări (de punere în scenă), jocuri didactice (sortare, grupare, triere); activităţi artistico-plastice (desene, colaje, modelaje; memorări, povestiri, interpretări), activităţi sportive; activităţi practice şi de menaj;
- de educator şi copii (prin aprecierea tuturor copiilor, recurgînd la observaţie, analiza activităţii şi a produselor).

Ce evaluăm?

Evaluăm cunoştinţele, comportamentele, deprinderile, atitudinile, participarea în activităţi, precum şi produsul copilului.

5.5. Înregistrarea sistematică a rezultatelor evaluării

Observarea şi înregistrarea datelor constă în consemnarea progresului şi a dezvoltării copilului de la o etapă la alta.

Observările asupra copilului chiar din primele zile de frecventare a grădiniţei, răspunsul acestuia la întrebări ne furnizează informaţii despre el: aflăm dacă îi place la grădiniţă sau nu, dacă se desparte de părinţi dimineaţa cu uşurinţă sau nu, dacă relaţionează uşor cu educatoarea şi colegii din grupă, dacă este afectuos, dacă are înclinaţii speciale. Observările, care trebuie făcute în mod sistematic, pot fi structurate urmărind atingerea obiectivelor de referinţă prevăzute în curriculum.

Atunci cînd predaţi un conţinut şi copiii sînt angajaţi în diverse activităţi este dificil să vă amintiţi în detalii ce, cînd şi cum a făcut un copil sau altul. Nu este exclus ca un copil să îşi petreacă zilnic, întreaga perioadă de activitate de joc liber, cu materialele de construcţie; să nu picteze, să nu realizeze sarcini, să nu răsfoiască o carte niciodată. Acest lucru, chiar dacă îl observaţi, uneori vă scapă din vedere, deoarece aveţi atîţia copii. Cum procedaţi în asemenea situaţie? Prin înregistrarea tuturor evenimentelor într-un tabel.

MODEL DE TABEL AL PARTICIPĂRII COPIILOR ÎN DIVERSE ARII/CENTRE

Numele, prenumele copiilor	**Săptămîna ________________________**						
	Activitatea copiilor în arii/centre						
	Centrul *Artă*	Centrul *Jocuri manipulative de masă*	Centrul *Nisip şi apă*	Centrul *Blocuri/Construcţii*	Centrul *Alfabetizare/ Bibliotecă*	Centrul *Ştiinţă*	Centrul *Joc simbolic/imaginaţie/dramatizare*
Nicoară Sandu	N	T	U	T	T	U	T
Mihailov Elvira	T	U	U	U	T	T	U
Barcari Elena	U	U	U	U	T	T	T

Bareme de apreciere:
T – participă totdeauna; U – participă uneori; N – nu participă niciodată.

În acest tip de tabel cadrul didactic va consemna, marcînd cu simbolurile corespunzătoare, tipul de activitate la care copilul participă sau se face observat în mod deosebit, sau, dimpotrivă, manifestă un interes scăzut ori chiar dezinteres, într-o perioadă anume de timp (pe parcursul unei săptămîni). În urma acestor observări, cadrul didactic va interveni cu activităţi de ameliorare a situaţiei: va susţine interesul copilului pentru o activitate nouă recurgînd la una cunoscută; va organiza activităţi în grupuri mici pentru a stimula formarea unor abilităţi care necesită mai mult efort din partea copilului.

Consemnarea grafică a progreselor copiilor este o altă modalitate de stocare a rezultatelor evaluării. Observările asupra realizării unor obiective de referinţă (ex., elaborarea unui proiect) pot dura mai multe zile, întrucît obiectivele respective sînt prevăzute pentru mai multe activităţi. Observările se vor efectua în baza unui plan întocmit din timp, iar înregistrarea datelor – prin diverse instrumente de evaluare (fişe individuale,

teste, exerciții, jocuri didactice etc). Pentru sarcinile de lucru care presupun formarea de comportamente observabile se vor utiliza următoarele bareme de apreciere:

- pentru toate răspunsurile corecte: "**++**" – îndeplinește (numește, descrie, triază, sortează, identifică) corect și de sine stătător;
- pentru răspunsuri parțial corecte: "**+**" – îndeplinește etc. cu ajutor;
- pentru răspunsuri greșite**:** "**-**" – nu îndeplinește, necesită ajutor.

Semnele "++", "+" și "-" sînt convenționale și pot fi înlocuite cu altele, la latitudinea dvs.

Prezentăm modele de grafice pentru consemnarea progreselor înregistrate de copii într-o activitate, la o temă, pentru o perioadă de o săptămînă.

Obiectivele de referință și cele operaționale sînt indicate la capitolul *Proiectarea didactică.*

Proiectul: *În lumea animalelor*
Tema săptămînii: *În ogradă la bunici*
Tema zilei: *Animale mari și mici*
Vîrsta: 5-6 ani

MODEL DE TABEL AL PROGRESULUI COPIILOR (activități integrate pentru o zi)

Numele, prenumele copiilor	**Ziua ______________________**									
	Achiziții									
	Numește animale	Clasifică animalele domestice (cu copite, cu gheare; omnivore, erbivore), părțile corpului acestora (culoare, mărime), foloasele aduse omului, hrana	Descrie asemănările și deosebirile dintre diferite animale	Reproduce onomatopee ale diferitelor animale	Aplică limbajul mimico-gestual la numirea unor animale	Înțelege și transmite mesaje simple, reacționează la acestea	Taie cu foarfecele pe contur	Pictează prin diverse tehnici: cu pensula, ștampila, dactilopictura	Construiește folosind diferite materiale de construcție	Lucrează independent și concentrat
Nicoară Sandu	++	+	+	++	+	+	++	++	++	+
Mihailov Elvira	++	+	+	++	+	++	++	++	+	++
Barcari Elena	++	++	++	++	++	++	+	++	-	++

MODEL DE TABEL AL PROGRESULUI COPIILOR (activităţi integrate pentru o săptămînă)

Obiectivele de referinţă sînt indicate în capitolul *Proiectarea didactică, Proiectarea tematică,* subtema proiectului *În ogradă la bunici.*

VÎRSTA 5-6 ani

Numele, prenumele copiilor	**Săptămîna ______________________**									
	Achiziţii									
	Numeşte animale de diferite specii, rase, părţile corpului acestora, foloasele aduse omului, asemănările şi deosebirile dintre diferite animale	Înţelege mesajul transmis în diverse situaţii	Identifică relaţiile spaţiale dintre diferite grupe de obiecte în raport cu sine, apoi un obiect faţă de altul	Efectuează analiza fonetică a cuvintelor folosind simboluri (cercuri roşii – vocale; cercuri albastre – consoane)	Determină numărul de silabe în cuvînt, modelează structura cuvîntului	Analizează texte, piese muzicale	Taie cu foarfecele în mod eficient	Execută diferite mişcări, sărituri, căţărări	Aplică reguli de igienă personală, de securitate personală şi colectivă	Lucrează independent şi cu atenţie concentrată
Nicoară Sandu	+	+	++	+	+	+	++	++	+	+
Mihailov Elvira	++	+	+	++	+	++	++	++	+	++
Barcari Elena	++	++	++	++	++	++	++	+	++	++

Astfel de tabele pot fi realizate pentru fiecare arie curriculară.

Propunem în continuare un model de tabel de înregistrare a progreselor copiilor în cadrul evaluării iniţiale la aria curriculară *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică*. În curriculum aria respectivă are prevăzute 9 obiective de referinţă. În baza acestor 9 obiective de referinţă pentru copii de 3-6/7 ani am elaborat obiective operaţionale pentru copii de 5-6 ani. Sarcinile de lucru pentru realizarea obiectivelor operaţionale vor fi formulate prin verbe la prezent (*numeşte, descrie, încercuieşte, clasifică*) şi vor fi propuse atît prin intermediul fişelor individuale, cît şi oral. Aprecierea trebuie efectuată pe baza realizării unor sarcini/itemi.

Spre exemplu:

Obiective operaţionale:

O 1 – să descrie omul după aspectul fizic, sex, vîrstă;

O 2 – să identifice necesităţile personale (somn, sete, foame, frig, odihnă, joc, alimentaţie);

O 3 – să descrie activităţile omului în natură;

O 4 – să numească unele elemente ale lumii înconjurătoare (obiecte, apă, aer, sol, plante, animale, om) şi interdependenţa dintre ele;

O 5 – să numească obiectele vii şi nerte şi deosebirile dintre acestea (respiră, nu respiră);

O 6 – să numească, să descrie anotimpurile anului în succesiune şi fenomenele caracteristice lor;

O 7 – să descrie animale şi păsări după diferite criterii (mediu de viaţă, hrană, foloase);

O 8 – să descrie plante de diferite specii: de cameră, de grădină, de cîmp, de pădure (structură, culoare);

O 9 – să descrie factorii de creştere şi îngrijire a plantelor, animalelor (aer, lumină, căldură, apă, hrană, adăpost);

O 10 – să comunice reguli de comportare a omului în natură, societate.

Înregistrarea rezultatelor pe arii curriculare
Evaluare inițială
Data:
Grupa: mare *Albinuțe*
Vîrsta: 5-6 ani
Educator: _______________
Aria curriculară: *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică*

Numele, prenumele copilului	O.r. 1	O.r. 2	O.r. 3	O.r. 4	O.r. 5	O.r. 6	O.r. 7	O.r. 8	O.r. 9	Apreciere generală	Concluzii
Nicoară Sandu	++	++	++	+	++	+	++	++	++	++	Întîmpină dificultăți la numirea elementelor lumii înconjurătoare, a anotimpurilor și a fenomenelor specifice lor.
Mihailov Elvira	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	Cunoaște, descrie ușor.
Barcari Elena	++	++	+	+	+	+	+	+	+	+	Întîmpină dificultăți la descrierea activităților omului în natură; la numirea elementelor naturii, a anotimpurilor în succesiune și a fenomenelor caracteristice acestora; la clasificarea animalelor după modul de trai; la numirea și descrierea plantelor de cameră, de pădure, de cîmp; la numirea factorilor care contribuie la creșterea și îngrijirea plantelor și a animalelor.

Rezultatele obținute se exprimă în %. În funcție de procentajul obținut, se adoptă soluția pedagogică optimă.

Dacă au răspuns/îndeplinit sarcinile corect și de sine stătător peste 85% din copii, atunci cadrul didactic poate organiza / dirija învățarea noului conținut.

Dacă au răspuns/îndeplinit sarcinile corect și de sine stătător doar 60% din copii, se identifică copiii care le-au realizat cu ajutor, se determină natura dificultăților (de clasificare după un criteriu dat, de descriere a mediului de trai, de îngrijire) și, pentru acești copii, se adoptă un program diferențiat de predare/recuperare, individualizat sau în grupuri mici, concomitent cu predarea-învățarea noului conținut.

În cazul în care se înregistrează o reușită sub 60%, se vor analiza cauzele eșecului (obiective/sarcini de lucru cu grad sporit de dificultate pentru vîrsta dată; predare-învățare necorespunzătoare; strategii incorect selectate – resurse materiale, metode, tehnici; grup eterogen) și se efectuează o re-proiectare frontală a învățării. Copiii care au îndeplinit activitatea fără ajutor, vor parcurge un program individualizat, cu utilizarea unor sarcini cu grad sporit de dificultate. Rezultatele evaluării copiilor pe fiecare arie curriculară se vor consemna

într-un tabel generalizator şi se va întocmi, în scris, un raport succint, cu descrierea rezultatelor şi a măsurilor pedagogice de ameliorare.

Cum vom afla dacă avem sau nu reuşită totală, reuşită parţială sau eşec? De exemplu, dacă, din 20 de copii, sarcinile au fost realizate de 15, procentajul se calculează astfel: 15 : 20 x 100% = 75%. Obiectivul/obiectivele se consideră atins/atinse, educatoarea urmînd să lucreze diferenţiat cu copiii care nu l-au/le-au realizat.

Interpretarea rezultatelor la aria curriculară *Educaţia pentru mediul ambiant şi cultura ecologică:*

- 9 copii au îndeplinit sarcinile corect şi de sine stătător;
- 6 copii au îndeplinit sarcini la 5 obiective corect şi de sine stătător şi la 5 obiective cu ajutor;
- 3 copii au îndeplinit cu ajutor toate sarcinile pentru cele 10 obiective operaţionale;
- 2 copii au absentat.

Astfel, rezultatele corespund formulei de mai sus.

Prezentăm un alt tabel.

Evaluare iniţială

Perioada: 2-15 septembrie

Grupa: mare *Albinuţe*

Vîrsta: 5-6 ani

Educator: _______________

TABEL GENERALIZATOR PE ARII CURRICULARE

Numele, prenumele copilului		***Dezvoltarea limbajului şi a comunicării***		***Ştiinţe, cunoaşterea mediului şi cultura ecologică***		***Educaţia fizică, educaţia pentru sănătate***		***Educaţia prin arte***			
	Dezvoltarea personală, educaţia pentru familie şi viaţa în societate	*Dezvoltarea limbajului şi a comunicării*	*Formarea premiselor citirii şi scrierii*	*Formarea reprezentărilor matematice elementare*	*Educaţia pentru mediul natural şi cultura ecologică*	*Educaţia fizică*	*Educaţia pentru sănătate*	*Educaţia literar-artistică*	*Educaţia muzicală*	*Arte plastice*	Apreciere generală
Nicoară Sandu	+	+	+	++	++	++	+	+	+	++	+
Mihailov Elvira	++	++	+	+	++	++	++	++	++	++	++
Barcari Elena	++	++	++	++	+	+	++	++	++	+	++

MODEL DE TABEL GENERALIZATOR FINAL

Nr. total copii – 20: evaluați –18; absenți – 2.	*Dezvoltarea personală, educația pentru familie și viața în societate*	***Dezvoltarea limbajului și a comunicării***		***Științe, cunoașterea mediului și cultura ecologică***		***Educația fizică și educația pentru sănătate***		***Educația prin arte***			Apreciere generală
		Dezvoltarea limbajului și a comunicării	*Formarea premiselor citirii și scrierii*	*Formarea reprezentărilor matematice elementare*	*Educația pentru mediul natural și cultura ecologică*	*Educația fizică*	*Educația pentru sănătate*	*Educația literar-artistică*	*Educația muzicală*	*Arte plastice*	
Îndeplinește, numește, descrie exprimîndu-se liber (nr. copii, %)	9-50%	9-50%	9-50%	9-50%	12-67%	13-72%	13-72%	10-55,5%	14-78%	12-67%	11-61%
Îndeplinește, numește, descrie exprimîndu-se cu ajutor (nr. copii, %)	9-50%	9-50%	9-50%	9-50%	6-33%	5-28%	5-28%	8-44%	4-22%	6-33%	7-39%
Nu îndeplinește, numește, descrie (nr. copii, %)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Rezultatele din evaluările inițiale orientează activitatea educatorului/educatoarei în două direcții:

a. modalitatea de predare-învățare a noului conținut;

b. determinarea necesității unor programe compensatorii.

Decizia în rezultatul evaluării inițiale o constituie soluțiile pedagogice evidențiate astfel:

	Rezultate	**Soluție pedagogică**
Evaluare inițială	Peste 85% – reușită totală	Proiectarea noului conținut
	Peste 60% – reușită parțială	Proiectarea unui program diferențiat de recuperare
	Sub 60% – eșec	Reproiectarea unităților de conținut, a activităților de învățare anterioare

Similar evaluării inițiale, evaluarea sumativă se va efectua pe arii curriculare cu consemnarea datelor în tabele. În tabelele de consemnare a progresului copilului propuse pentru evaluarea inițială se va adăuga o rubrică pentru evidența progresului înregistrat de la o etapă la alta, achizițiile dobîndite în comparație cu momentele anterioare ale instruirii (evaluarea inițială).

Rapoartele de evaluare (inițială, formativă și sumativă) constau în raportarea performanțelor fiecărui

copil la propriile rezultate și la rezultatele generale ale grupului. Raportul are rolul de a consemna concluziile referitoare la nivelul de cunoștințe, priceperi și deprinderi al copiilor. Rezultatele sînt apreciate în raport cu obiectivele evaluării. Evaluarea trebuie să fie una obiectivă, să se excludă supraaprecierea sau subaprecierea copiilor.

Propunem și un model de raport la aria curriculară *Educația pentru mediul ambiant și cultura ecologică.*

Evaluare inițială

Grupa (20 copii): au participat 18 copii, au absentat 2.

Concluzii:

- copiii au formate reprezentări clare despre corpul uman, funcțiile unor organe interne/externe, necesitățile omului și respectarea igienei personale, activitățile omului, alimentele consumate; despre fenomenele specifice fiecărui anotimp, îmbrăcămintea specifică sezonului, jucării și sporturi de sezon; despre natură (aer, pămînt, ape, cîmpuri, dealuri, păduri, animale); clasifică animalele în diferite categorii: domestice, sălbatice, insecte, păsări, pești, reptile, amfibii, mod de trai;
- noțiunile și reprezentările de timp, spațiu, anotimp sînt clare (anotimpuri, fenomene, zilele săptămînii, lunile anului, momentele zilei), aplică un comportament civilizat în natură;
- mai puțin clare sînt elementele caracteristice ființei umane (aspecte multirasiale), importanța unei alimentații corecte pentru creșterea și dezvoltarea organismului, elementele principale ale Universului, deosebirile dintre natura vie și inertă, datorită lipsei de experiență (specifice vîrstei);
- copiii dau dovadă de neatenție la realizarea sarcinilor de pe fișe (distributivitatea atenției, îndemînare, răbdare și perseverență) – Laura, Mircea, Sofia, Ana, Ion, Alexei, Vera, Maxim;
- abandonarea sau nefinalizarea sarcinilor datorate egocentrismului.

Măsuri pedagogice:

- lărgirea sferei de reprezentări despre mediu, elemente ale Universului, stimulare senzorială, acțiuni și activități cu valențe practice;
- observări spontane, pentru a determina necesitatea unei alimentații corecte și echilibrate;
- aprecierea comportamentelor pozitive: finalizarea sarcinilor de pe fișe (aplauze, afișarea lucrărilor corecte), jocuri didactice pe echipe cu recompense, aprecierea lucrărilor de către colegi și autocorectarea;
- neacceptarea comportamentelor negative.

Raportul de evaluare inițială/formativă/sumativă se va elabora pentru toate ariile curriculare cu concluzii finale.

Notă: În capitolul *Evaluare* au fost utilizate unele materiale din cartea *Activități matematice în grădiniță* de Mihaela Neagu și Georgeta Beraru, București, p. 95-99.

IV. Recomandări practice de elaborare şi utilizare a materialelor didactice

Angela DIMA

1. Cerințe psihopedagogice față de materialele didactice

Mijloacele de învățămînt sînt instrumente de lucru indispensabile transmiterii de informații, asimilării de cunoştințe, formării de deprinderi, evaluării.

Mijloacele de învățămînt ajută la diversificarea activităților şi a strategiilor didactice, la creşterea eficienței procesului instructiv-educativ. Acestea:

- stimulează participarea conştientă, activă, creatoare a copiilor;
- oferă modalități eficiente de înțelegere şi asimilare a cunoştințelor;
- constituie un suport material al gîndirii;
- declanşează forțele intelectuale şi afective;
- sporesc posibilitățile de investigare ale educatorului/educatoarei şi ale copiilor.

În mediul educațional, *resursele materiale* sînt numite şi *material intuitiv*, *material didactic*, *mijloc de învățămînt*, între aceşti termeni însă există anumite deosebiri. Astfel:

- *materialul intuitiv* reprezintă materialul care redă în forma sa naturală realitatea înconjurătoare (plante, animale, aparate etc.); poate fi adus în sala de grupă sau poate fi cunoscut în cadrul unor vizite, excursii;
- *materialul didactic* include atît materialul intuitiv, cît şi materialul realizat intenționat pentru a mijloci observarea realității greu accesibile sau inaccesibile (instalații, mijloace audio-vizuale). Acesta poate reproduce sau reconstitui obiectele şi fenomenele reale, avînd funcție demonstrativă;
- *mijloacele de învățămînt* reprezintă resursele materiale ale procesului de învățămînt care facilitează comunicarea, înțelegerea, însuşirea cunoştințelor, formarea deprinderilor şi abilitaților; fixarea, evaluarea şi aplicarea cunoştințelor în practică. Oferind informații bogate, bine selectate şi prelucrate, reuşesc să stimuleze interesul pentru cunoaşterea profundă a realității.

Cerințe psihopedagogice fată de materialele didactice:

- să fie realizate în concordanță cu prevederile curriculare şi cu particularitățile de vîrstă ale copiilor;
- să transmită, într-o anumită unitate de timp, o cantitate cît mai mare de informații;
- să stimuleze cît mai mulți analizatori pentru perceperea cît mai completă a obiectelor şi fenomenelor ce conduc la formarea unor noțiuni şi concepte noi;
- să ofere posibilitatea reproducerii diferitelor fenomene din natură;
- să stimuleze capacitatea de investigare, inventivitatea şi creativitatea copiilor;
- să ajute la formarea unor deprinderi de activitate independentă;
- să contribuie la raționalizarea eforturilor de predare ale cadrului didactic şi de învățare ale copiilor;
- să contribuie la crearea unui mediu integru, multifuncțional, cu materiale şi inventar „necesar şi în cantități suficiente" pentru fiecare tip de activitate, ca educabilul să aibă la dispoziție nu numai materiale cu care să poată acționa, dar şi spațiu suficient pentru aceste acțiuni;
- să fie amplasate în locuri accesibile copiilor.

Cerințe tehnico-economice ale mijloacelor de învățămînt:

- să permită integrarea fără dificultăți în activitate şi într-un timp relativ scurt;
- să nu pună în pericol sănătatea copiilor;
- să fie prezentate într-o formă estetică atractivă (design modern, culori ergonomice);
- să fie rezultatul unui concept logic sub aspect funcțional, o exprimare armonioasă ca formă, o justă

dimensionare a elementelor componente.

La evaluarea eficienţei mijloacelor de învăţămînt veţi ţine cont de:

- gradul de participare al copiilor la activitate;
- măsura în care au stimulat interesul acestora pentru învăţare;
- contribuţia adusă la formarea abilităţilor practice;
- măsura în care au creat motivaţii pentru investigare.

2. Modalităţi de elaborare, adaptare şi selectare a materialelor didactice

CĂRŢILE trebuie să rămînă nucleul întregului învăţămînt, iar cititul să reprezinte o metodă eficientă de cunoaştere şi învăţare.

În educaţia timpurie sînt recomandate 2 modalităţi de utilizare a cărţii[1].

Modalitatea I: *Folosirea cărţilor editate, care pot fi procurate în librării*

Alegerea unei cărţi nu se face la întîmplare. Din aceste considerente, cadrul didactic trebuie să cunoască criteriile de selectare a unei cărţi: *vîrsta copiilor, preferinţele acestora, pasiunea manifestată, nivelul de înţelegere.*

Totodată, cînd alegeţi o carte, ţineţi cont de:

- ***copertă*** – ca prim element al cărţii cu care copilul va lua contact. Aceasta va fi colorată, cu poze atractive şi va avea legătură cu conţinutul. O astfel de copertă va permite copilului să facă unele predicţii privind conţinutul cărţii. Evitaţi cărţile cu coperţi plictisitoare, micuţul trebuie să fie atras de ele;
- ***numărul de file*** sau grosimea cărţii – o carte prea groasa îl poate descuraja pe copil să o răsfoiască, să o citească;
- ***ilustraţiile*** – stimulează imaginaţia copilului şi îl pot ajuta să înţeleagă mai uşor ceea ce citeşte, făcînd legatură între text şi tabloul descris. De asemenea, îi menţin interesul pentru lectură;
- ***mărimea literelor*** – ochii copilului nu sînt obişnuiţi cu litere mici şi vor obosi repede. Cărţile cu litere mari şi simple sînt cele mai indicate.

Alegeţi cărţi care să îi intereseze pe copii, să îi facă să interacţioneze. Ofertele editurilor sînt destul de bogate: cărţi cu mici buzunare cu surprize: mostre de materiale care imită blăniţa unui animal, urma lăsată sau glasul, obiecte în miniatură etc.

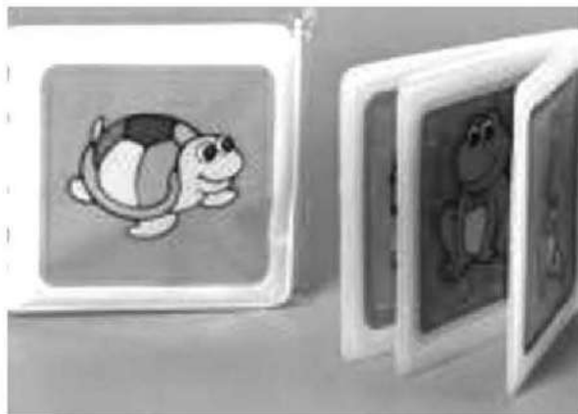
Puteţi opta şi pentru cărţi care îi solicită copilului să completeze o înşiruire de simboluri, obiecte, animale sau să găsească soluţii pentru diferite jocuri şi întrebări. Pentru a-i dezvolta limbajul, cărţile trebuie să conţină cuvinte noi, eventual specializate pe un anumit domeniu.

Cărţi pentru bebeluşi

Întrucît bebeluşii nu se pot concentra foarte bine, optaţi pentru cărţi cu imagini mari, simple şi colorate. Gama de culori va conţine nuanţele de bază: roşu, verde, galben, albastru şi negru.

Bebeluşii adoră să „guste" cărţile şi jucăriile, de aceea selectaţi-le pe cele confecţionate din materiale ce le permit să le „ronţăie". Cărţile vor fi uşoare şi cartonate.

1 Magdalena Dumitranu, *Jocuri şi jucării pentru preşcolari*, Ed. Compania, Bucureşti, 2005.

Cărţi pentru preşcolari

Copiii de această vîrstă ştiu ce-i interesează, aşa că au nevoie de cărţi cu o gamă variată de teme. Acestea trebuie să conţină cuvinte puţine, accesibile nivelului lor de înţelegere, să le ofere posibilitatea repetării şi reţinerii unor rime. Totodată, cărţile trebuie să fie viu ilustrate, să conţină situaţii din viaţă cunoscute, istorioare scurte, să-i înveţe scrisul, cititul, cifrele etc.

Alegerea corectă a unei cărţi va ajuta copilul să iubească, să aleagă, să citească, să asculte atent interlocutorul, să dialogheze; să îşi controleze emoţiile, să îşi formeze imaginaţia şi deprinderi teatrale, să îşi îmbogăţească vocabularul şi cunoştinţele, să îşi dezvolte simţul umorului.

Atenţie!

Cărţile murdare şi deteriorate se retrag din folosinţă, dar pot fi utilizare ulterior în alte scopuri: decuparea unor imagini, a unor fragmente de text etc.

Modalitatea II: ***Confecţionarea cărţilor de către educator/educatoare şi copil***

A face o carte nu înseamnă a o scrie, ci doar a o confecţiona. Pentru aceasta copiii vor avea formate anumite deprinderi manuale. Cărţile pot fi confecţionate în centrul *BIBLIOTECĂ*, unde copiii vor avea la dispoziţie următoarele materiale: foi, bucăţi de carton mai gros pentru coperţi, perforator, foarfece, lipici, creioane şi aţă.

Copiii mici vor plasa cîteva foi de hîrtie într-o coală mai groasă, îndoită de educator/educatoare.

Pentru pagini folosiţi hîrtie colorată, astfel cartea va fi mult mai atractivă. Tot adultul va fi cel care va perfora paginile, le va lega între ele şi de copertă cu aţă sau panglică. Cartea confecţionată va fi un bun prilej de învăţare şi exersare a culorilor, de îmbogăţire a vocabularului, de dezvoltare a limbajului şi a comunicării.

Copiii mari pot realiza singuri multe dintre operaţiile de confecţionare a cărţii. Aceştia învaţă să plieze cartonul pentru copertă, introduc foi pentru pagini (nu numai colorate), perforează, decupează figurine şi forme geometrice, pe care le aplică pe copertă sau pe pagini, leagă paginile cu aţă.

În grupele mari, pregătirea pentru scrierea textului va fi iniţiată prin plasarea sau conturarea în pagină a unor elemente extrase din text. De ex., flori – pentru cîmpie, copaci – pentru pădure etc. Ei vor scrie denumirea acestor elemente, vor selecta, vor decupa şi vor aplica propoziţii simple scrise cu litere de tipar, vor copia cuvinte după un model sau vor scrie independent.

Atenţie!

Propuneţi-le copiilor să confecţioneze cărţi de diferite forme, ce ar corespunde, într-un fel sau altul, conţinutului textului. Iniţial, acestea sînt executate de educator/educatoare, iar mai tîrziu de copii, care vor utiliza, pentru decuparea coperţilor şi paginilor, şabloane mari. De ex., puteţi realiza cărţi în formă de casă, de floare, de peşte, de nor etc.

Pe paginile cărţilor, copiii desenează elemente semnificative pentru naraţiune. Desenele vor fi simple şi nu vor cere o îndemînare grafică deosebită. Ele pot fi înlocuite cu imagini decupate din reviste vechi. Această sarcină poate fi transformată chiar într-un proiect, cînd copiii, cu mult timp înainte de confecţionarea propriu-zisă a cărţii, vor stabili tema şi structura conţinutului, vor selecta imaginile corespunzătoare.

Tipuri de cărţi confecţionate şi utilizate la diverse conţinuturi

- *Cartea familiei* – va cuprinde fotografii de familie, arborele genealogic al familiei, evenimente de familie, numele rudelor.
- *Cartea cu poezii* – va conţine o poezie scurtă, fiecare strofă fiind decupată şi lipită pe pagini diferite, iar copiii vor desena elemente legate de conţinutul strofi respective sau de starea emoţională creată de poezie. De ex., poezia *Ce e alb?* de M. Peneş.
- *Cartea cu poveşti* – va cuprinde texte foarte scurte, scrise de adult la calculator, fie sub dictarea copiilor, sau scrise de copii.
- *Cartea excursiei* – va conţine vederi ale unor locuri vizitate de copii. Decuparea şi aplicarea acestora pe pagină, precum şi scrierea cuvintelor sau a propoziţiilor, vor fi operaţii realizate de copii.
- *Jurnalul* – o carte personală, care cuprinde tot ce doreşte copilul: abţibilduri, desene, vederi etc. Pe copertă se va scrie *JURNAL* şi numele autorului, adică cel al copilului. Copilul îşi poate desena autoportretul.
- *Cărţi matematice* – vor include cifre, numere şi desene cu obiecte, a căror cantitate va corepunde cu datele problemei ilustrate.
- *Agenda de telefon* – va include numere de telefon ale persoanelor din anturajul copilului sau unele inventate. Vor fi incluse şi numerele de telefon ale unor servicii: pompieri, salvare, poliţie.
- *Dicţionar* – va include cuvinte folosite în diferite proiecte tematice. Acestea pot fi însoţite de imagini.

Pe parcursul unui semestru, fiecare copil va confecţiona minimum 2 cărţi – una individual şi una în grup. La toate tipurile de cărţi se va folosi numerotarea paginilor, fie cu cifre decupate şi aplicate, fie cu cifre conturate sau scrise de copil.

Confecţionarea cărţilor e o activitate captivantă şi antrenantă pentru copii, prin intermediul căreia ei învaţă noţiuni matematice şi cuvinte noi, capătă deprinderi sociale, de comunicare orală şi scrisă.

ATRIBUTE PENTRU DESENAT ŞI SCRIS. Creioanele, pixurile etc. trebuie să faciliteze formarea deprinderii de scriere. Acestea trebuie să implice un efort minim de concentrare a văzului şi a muşchilor mici ai mîinii copilului.

Folosiţi pentru copiii de vîrstă mică creioane groase şi rotunde, ce lasă cu uşurinţă urme pe foaie, iar pentru cei de vîrstă preşcolară creioane cu o grosime de 7-8 mm, cu o lungime de 155-170 mm şi cu vîrf rotunjit. Pixurile şi creioanele mai subţiri de 7 mm îl fac pe copil să apese cu putere şi, astfel, îl obosesc, iar cele prea groase vor luneca din mînă şi vor complica mişcările lente de scris.

Creioanele cu muchii „taie" mîna, din aceste considerente nu se recomandă a fi utilizate de către copiii de vîrstă mică şi preşcolară.

IMAGINILE sînt materialele didactice cu cel mai mare impact în procesul de predare-învăţare. Pentru grupele mici veţi folosi imagini predominant figurative, iar pentru cele mari – schiţate ori simbolice. Imaginea figurativă, însoţită sau nu de text, îndeplineşte mai multe funcţii:

- transmite informaţia;
- clarifică informaţia (îi permite copilului să emită predicţii referitoare la cuvîntul scris ori să verifice sensul cuvîntului citit);
- constituie un suport pentru text (sprijină exprimarea orală în cadrul lecturii după imagini).

Subiectele ce pot fi abordate prin intermediul imaginilor sînt numeroase şi cuprind, practic, toate domeniile de activitate/materiile de învăţămînt.

Selectaţi imagini executate în culori reale, ce permit desluşirea clară a detaliilor.

Folosiţi scheme şi materiale demonstrative. Acestea vor fi executate pe hîrtie albă, cu inscripţii de culoare neagră şi cu litere de tipar nu mai mici de 3 cm.

JUCĂRIILE. La selectarea acestora ţineţi cont de materialul din care sînt executate; de formă, greutate, mărime; de vopseaua, lacul cu care sînt acoperite. Materia primă din care sînt confecţionate nu va conţine substanţe toxice şi se va prelucra cu uşurinţă.

Fiecare grupă va avea propriul set de jucării.

Jucăriile pentru copiii de creşă nu vor conţine elemente de mici dimensiuni şi nu vor fi uşor demontabile. Acestea vor avea minimum 3 cm în diametru.

Greutatea şi mărimea jucăriei va corespunde capacităţilor copilului (forţă, dimensiunea mînii). Aceasta nu va avea colţuri ascuţite, ghimpi, fisuri, capete ieşite în exterior, pentru a evita rănirea copiilor. Greutatea unei jucării pentru un copil de pînă la 3 ani nu trebuie să depăşească 100 g, iar pentru un copil de 3-7 ani – 400 g.

Daţi preferinţă jucăriilor din masă plastică, celuloză şi cauciuc, care se supun cu uşurinţă curăţării şi dezinfectării, precum şi jucărilor din lemn, care nu se fisurează în timpul prelucrării.

Jucăriile moi şi de pluş se murdăresc mai repede decît celelalte şi se curăţă mult mai greu, de aceea nu sînt indicate pentru copiii de pînă la 2 ani. La fel, nu se recomandă folosirea lor nici în grădiniţe.

Înainte de a le da copiilor, spălaţi cu săpun şi clătiţi minuţios toate jucăriile nou-procurate, rezistente la prelucrare.

Excludeţi din uz jucăriile de pe care, în procesul spălării, se şterge vopseaua, deoarece copilul le poate pune în gură şi, în contact cu saliva, vopseaua se va dizolva.

Nu folosiţi jucăriile din sala de grupă pe teren. Aveţi în dotare un set special de jucării.

TABLA de perete, de 0,75 x 1,5 m, trebuie amplasată la o înălţime de 0,7-0,8 m (de la latura de jos a acesteia) de podea.

DEMONSTRAREA FILMELOR, A SLAIDURILOR – în acest scop utilizaţi un proiector şi un ecran, care va fi agăţăt pe perete la o înălţime 1-1,3 m (de la latura de jos a acestuia) de podea. Nu se admite demonstrarea filmelor direct pe perete.

VIZIONAREA TELEVIZORULUI. Pentru vizionarea emisiunilor şi a filmelor pentru copii folosiţi televizoare cu diagonala de 59-69 cm. Acestea trebuie amplasate la o înălţime de 1-1,3 m. În timpul vizionării, aranjaţi copiii, în funcţie de înălţime, la o distanţă de cel puţin 2-3 m şi cel mult 5-5,5 m de ecran. Scăunelele vor fi aranjate în 4-5 rînduri, la o distanţă de 0,5- 0,6 m unul de altul.

Atenţie!

Vizionarea îndelungată şi fără supraveghere a emisiunilor televizate de către copii are impact negativ nu numai asupra vederii, dar şi asupra sistemului nervos, contribuind la dereglarea somnului. Reglementaţi durata şi periodicitatea aflării în faţa micilor ecrane. De asemenea, respectaţi următoarele reguli:

- permiteţi copiilor să vizioneze doar emisiuni şi filme pentru această categorie de vîrstă;
- durata unei vizionări nu va depăşi 20 min. pentru copiii de 4-5 ani şi 30 min. pentru copiii de 6-7 ani;
- sursele de lumină (fie naturală, fie artificială), prezente obligatoriu, nu trebuie să bată direct în ochi;
- pe ecran nu se vor reflecta obiectele din sală.

PLANTELE DE CAMERĂ ŞI ANIMALELE vor fi inofensive, atît pentru copii, cît şi pentru maturi, şi nepretenţioase în întreţinere. Amplasaţi acvariul, coliviile şi plantele de cameră astfel încît să nu împiedice pătrunderea luminii naturale în încăpere. Nu se admit animale de talie mare, agresive şi cu comportament imprevizibil, nici plante cu ghimpi şi otrăvitoare. Înainte de a fi aduse la grădiniţă, animalele vor fi vaccinate şi supuse procedurilor de igienizare. Nu se admit animale vagaboande. Animalele se selectează ţinînd cont de vîrsta copiilor şi de starea lor de sănătate.

Selectaţi plantele de cameră ce curăţă aerul de praf şi bacterii, ce îmbibă substanţele dăunătoare şi elimină agenţii alergeni din încăpere. În vederea menţinerii curăţeniei, îngrijiţi animalele şi plantele zilnic; cu excepţia stropitului, această procedură va fi efectuată numai de angajaţii grădiniţei.

Pe pervazurile din sala de grupă nu amplasaţi plante cu frunze late, ce pot împiedica pătrunderea luminii prin geam şi, totodată, nu mai mari de 15 cm. Se recomandă să amplasaţi plantele de cameră pe suporturi speciale, cu o înălţime de maximum 65-70 cm de la podea.

UTILIZAREA INSTRUMENTELOR va avea loc numai cu permisiunea adultului şi sub strictă supraveghere. În scopul profilaxiei unor traume, demonstraţi iniţial modul corect de mînuire a instrumentelor. Acestea vor corespunde vîrstei copiilor, vor fi în stare de funcţionare şi securizante (foarfece cu vîrful teşit, ciocănaş cu partea de lovire rotunjită). Instrumentele ascuţite şi cu tăiş vor fi păstrate în cutii.

În timpul executării unor lucrări la teren – stropitul florilor, căratul nisipului, curăţarea zăpezii – copiii vor folosi instrumente în stare bună, cu mînere şi conforme înălţimii lor.

Nu permiteţi utilizarea de către copii a inventarului destinat maturilor. Căratul unor greutăţi de 2- 2,5 kg la mici distanţe e permisă doar copiilor din grupa mare/pregătitoare.

Atenţie!

- Colectaţi materiale pentru realizarea unor lucrări, jucării numai din locuri sigure şi de la familii cu o situaţie sanitaro-igienică bună.
- Nu utilizaţi cioburi de sticlă, pomuşoare otrăvitoare, surcele ascuţite sau sîrmă de mare duritate.
- Nu folosiţi vopsele şi lacuri pe bază de email şi cleiuri pe bază de spirt.

3. Idei cu privire la utilizarea diverselor materiale[2]

Realizarea unor lucrări din materiale reciclabile reprezintă o ocazie minunată pentru copii de a-şi dezvolta îndemînarea şi simţul creativ.

2 Mostrele de materiale didactice, care apar în acest paragraf, sînt preluate din activităţile grădiniţei nr. 201 din Durleşti.

Lucrările confecţionate de ei pot fi utilizate la realizarea unor proiecte, la decorarea sălii de grupă, a terenului de joc, pot fi expuse în cadrul unor expoziţii sau oferite părinţilor cu diferite ocazii: zile de naştere, Ziua Mamei, Crăciun sau Paşte, pot servi drept jucării.

Ce poate să bucure mai mult o bunică decît un dar făcut de mîna nepotului sau nepoatei? Oricît de mic sau oricît de stîngaci ar fi realizat, este un dar din suflet. Şi e făcut cu cheltuieli minime.

Sugestii!

- *Alocaţi timp suficient pentru realizarea lucrării.*
- *Alegeţi un loc potrivit: o măsuţă protejată cu ziare sau cu muşama.*
- *Daţi-le copiilor şorţuleţe sau haine mai vechi, care pot fi pătate.*
- *Conveniţi împreună cu copiii ce proiect veţi realiza şi colectaţi materialele necesare.*
- *Faceţi curat imediat după terminarea lucrului.*
- *Încurajaţi copiii pe parcursul proiectului şi aplaudaţi-i la sfîrşit, pentru a-i determina să lucreze şi data viitoare cu mult entuziasm.*

Fiţi cu ochii pe materialele reciclabile! Borcane mari sau mici ce nu vă mai sînt de folos, hîrtie de împachetat de la un cadou primit recent, bucăţi de stofă de la o rochie veche sînt numai cîteva exemple de lucruri pe care le puteţi utiliza în viitoarele proiecte, fără să cheltuiţi vreun leu. Puteţi utiliza şi alte materiale din casă (atenţie la copiii mai mici de 3 ani, pentru că există riscul de a fi înghiţite): fasole uscată, orez, diverse seminţe, paste făinoase de diferite forme; vată, discuri demachiante, nasturi, fire de lînă, de aţă; farfurii de hîrtie de unică folosinţă, suluri de hîrtie igienică, pungi de hîrtie, cutii.

Materiale ce trebuie procurate: creioane colorate, vopsele, pensule, foarfece cu vîrfuri rotunjite (pentru copii), hîrtie colorată, lipici, scotch, perforator etc.

Majoritatea materialelor folosite în realizarea proiectelor sînt considerate sigure pentru copiii de peste 3 ani. Cu toate acestea, pentru a evita accidentele, activitatea copiilor va fi supravegheată de adulţi.

Atenţie!

Micile proiecte create cu ajutorul minţii şi mînuţelor:

- stimulează imaginaţia şi autodisciplina;
- dezvoltă coordonarea între ochi şi mîini;
- consolidează încrederea de sine;
- cultivă interesul pentru explorare.

- **PET**-urile sînt un material ieftin şi accesibil. Puteţi colecta şi utiliza atît pet-uri de diferite culori şi mărimi, cît şi dopurile şi inelele de la dopurile acestora. Materialele confecţionate din acest produs reciclabil dispun de un imens potenţial de dezvoltare a fanteziei şi creativităţii, sînt polifuncţionale şi pot fi utilizate începînd cu copiii din grupele mici şi terminînd cu cei din grupele pregătitoare. Acestea sînt absolut inofensive!

În grădiniţă, pet-urile îşi găsesc utilizare în diverse scopuri: pentru sădirea unor seminţe, pentru stropitori, pentru executarea unor panouri şi materiale didactice destinate, în special, educaţiei senzoriale, dezvoltării musculaturii fine, relaxării. Prezentăm cîteva idei de întrebuinţare a acestora.

ACVARIU USCAT[3]

Materiale:
- căpăcele de diferite culori de la pet-uri;
- un vas din masă plastică de dimensiuni mai mari sau o cutie de carton.

Această activitate poate fi propusă copilului şi atunci cînd este indispus, şi atunci cînd este agitat, şi atunci cînd nu ştie cu ce să îşi ocupe timpul. *Acvariul uscat* îi va permite să se simtă relaxat, deoarece nu va avea în grijă că-l va sparge sau că va pierde vreo piesă. Totodată, acesta îi va dezvolta percepţia, atenţia, memoria, gîndirea, imaginaţia, creativitatea şi, desigur, musculatura fină.

Cum îl puteţi folosi?

1. Pentru „scăldatul" mîinilor. Propuneţi copiilor să-şi „scufunde" în el palmele sau mîinile, pînă la coate sau chiar pînă la umăr, şi să le "împletească".
2. Vărsaţi căpăcelele pe covor, pe masă sau pe podea. Solicitaţi copiii să răspundă la întrebări, executînd mişcările corespunzătoare.
   De exemplu: *Ce culoare au căpăcelele? Ce culoare au cele mai multe? Cine va aduna mai repede căpăcelele de culoare...? Aranjaţi căpăcelele pe masă, grupîndu-le după culoare* etc.
3. Propuneţi copiilor să verse şi să adune căpăcelele de cîteva ori. Nu-i aşa că-i captivează?
4. *Cine are cele mai lungi mărgele* (*trenuţuri, cărăruşe, poduri, şerpi* etc.)? Copiii vor aranja pe masă/podea un şir de căpăcele de aceeaşi culoare sau alternînd culorile. Veţi ţine cont de vîrsta lor şi veţi complica sarcina, propunînd un anumit algoritm: 3 galbene-1 roşie, 3 galbene-1 roşie ş.a.m.d. sau 3 oranj-2 verzi-4 albe etc.
5. Propuneţi copiilor să construiască piramide, porţi, garduri, cetăţi, chiar şi un oraşel al viitorului, respecînd anumite cerinţe. De exemplu: copiii vor construi o piramidă, aranjînd capacele unele peste altele în descreştere.

3 Preluat din revista *Дошкольное воспитание,* nr. 4, 2003.

HRĂNIM PUIŞORII

Materiale:
- cîteva pet-uri;
- multe căpăcele de diferite culori;
- vopsele de diferite culori, pensulă, cuțit.

Mod de realizare:

Tăiați pet-ul cu cuțitul în două, în aşa fel încît să obțineți 2 colțuri, adică un "căpşor de puişor cu un cioc proeminent". Faceți mai mulți "puişori". Rugați copiii să-i vopsească în diferite nuanțe.

Acest material va contribui la întărirea reprezentărilor copiilor despre gama de culori, la perfecționarea abilității de aruncare în țintă, la exersarea număratului, la dezvoltarea atenției, a imaginației şi musculaturii fine.

Cum îl puteți folosi?

1. Propuneți copiilor de 2-3 ani să hrănească „puişorii" cu „grăunțe" (căpăcelele), care vor fi de aceeaşi culoare ca şi „puişorul".
2. Propuneți copiilor de 4-5 ani să arunce „grăunțele" (căpăcelele) în gura „puişorului" din următoarele poziții: aşezat pe covor cu picioarele întinse, stînd în genunchi. "Puişorul" se va afla la distanța picioarelor întinse sau la picioarele altui jucător.
3. Propuneți copiilor de 6-7 ani să arunce „grăunțele" în gura „puişorului" de la o distanță de 1 m cu o mînă, apoi cu cealaltă. Culoarea căpăcelului nu contează.

RIGLA NUMERELOR ŞI A SUNETELOR

Materiale:
- fîşii din placaj sau din carton gros cu dimensiuni de 35 x 8 cm;
- un set de căpăcele pe care sînt aplicate cifre de la 0 la 10; de la 10 la 20; de la 10 la 100 (din 10 în 10) pentru rigla numerelor;
- un set de căpăcele de culoare roşie şi albastră pe care sînt aplicate litere: pe cele roşii – vocale, pe cele albastre – consoane;
- perforator.

Mod de realizare:

În fîşiile de placaj se perforează 5 găuri, de-a lungul, la distanțe egale. Pot fi confecționate 2 feluri de rigle. Varianta I – în găuri se introduc „gîturile" de pet-uri, care se fixează din partea posterioară (să-i permită copilului să sucească şi să răsucească cu uşurință căpăcelele) şi varianta II – în găuri se introduc căpăcele.

Acest material didactic este destinat copiilor de 5-7 ani şi poate fi utilizat la realizarea obiectivelor din:

- aria curriculară *Ştiință*: formarea noțiunilor matematice elementare, exersarea număratului ordinal şi cardinal, a număratului în ordine crescătoare şi descrescătoare în limita 20, întărirea deprinderii de a

număra din 2 în 2, cu numere pare şi impare, din zece în zece etc.;
- aria curriculară *Limbă şi comunicare*: exersarea deprinderii de analiză sonoră a cuvintelor, determinarea primului sau a ultimului sunet, familiarizarea cu sunetul etc.

BRĂDUŢI

Materiale:
- 10-12 pet-uri de o singură culoare;
- un băţ/o bară din lemn cu diametrul de 2 cm şi lungimea de 70 cm;
- foarfece, cuţit, plastilină.

Mod de realizare:

Ce veţi face dvs.? Tăiaţi toate pet-urile cu cuţitul în două părţi la distanţe diferite de gît. În centrul fundului unui pet faceţi o gaură pentru băţ. Introduceţi băţul – tulpina– în gaură şi fixaţi-l pe partea posterioară cu plastilină, pentru a-i reda construcţiei stabilitate.

Ce vor face copiii? Vor tăia pereţii pet-ului, pînă la gît, în fîşii de 0,5 cm şi le îndoaie. Vor asambla toate detaliile brăduţului, pregătite în acest mod, pe tulpină. Atenţie la forma bradului! În partea de jos copiii vor amplasa crengile cele mai lungi, iar pe măsură ce se vor apropia de vîrf – tot mai scurte. Vîrful bradului va fi fixat cu plastilină. Se vor confecţiona brăduţi de diferite culori. La capătul crengilor pot fi înfipte bucăţi mici de material spongios, pentru a obţine brazi încărcaţi de zăpadă.

În acelaşi mod pot fi confecţionaţi şi copaci foioşi. În acest caz, pereţii pet-urilor vor fi tăiaţi în fîşii de 4 cm, dîndu-le formă de frunză. La asamblare, în partea de jos, se va lăsa mai mult loc fără frunze, pentru tulpină.

La ce-i puteţi utiliza?

Ca element de decor în teatrul de masă sau al unor construcţii mai mari executate de copii atît în sala de grupă, cît şi afară, pe zăpadă sau nisip; la amenajarea spaţiului în timpul jocurilor de creaţie; la însuşirea noţiunilor matematice elementare.

Din părţile de pet-uri rămase, propuneţi-le copiilor să confecţioneze o floare pufoasă, tăind pereţii în fîşii, îndoindu-le spre exterior şi suprapunîndu-le. Puteţi folosi floarea ca decoraţiune pentru pomul de Crăciun.

POIENIŢĂ CU FLORI

Materiale:
- o bucată de placaj/scîndură de formă pătrată, ovală sau rotundă, cu dimensiunea de 50 x 60 cm;
- un material dens (stofă, peliculă, tapete, dermatină) de culoare verde;
- pet-uri transparente;
- foarfece.

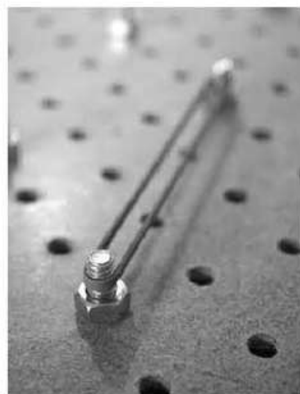
Mod de realizare:

Luaţi o bucată de placaj, înfăşuraţi-o în material dens de culoare verde. Confecţionaţi florile, decupînd de la pet-uri partea de sus cu tot cu dop. Efectuaţi cîteva tăieturi înspre dop. Colţurile se rotunjesc şi se îndreaptă în sus – astfel se obţin petalele. Vopsiti florile în diferite culori cu vopsea în ulei. Fixaţi florile de panou cu cîteva cuie mici. Panoul e gata!

Cum îl utilizaţi?

E destinat în special copiilor de vîrstă mică la executarea de sarcini orientate spre dezvoltarea senzorială, la însuşirea culorilor şi a mărimii (florile pot fi roşii, galbene, albastre, mari şi mici), la dezvoltarea musculaturii mici a mîinii (în procesul de sucire şi răsucire a dopurilor). E simplu de confecţionat şi destul de mobil în utilizare. Poate fi amplasat în orice loc al sălii: pe masă, pe şevalet, pe uşă, pe partea dorsală a mobilierului etc. Esenţial e să fie pus la nivelul ochilor copiilor.

Pentru copiii mici puteţi folosi şi carton, cleştişoare multicolore, care, de asemenea, contribuie la dezvoltarea senzorială şi a musculaturii fine a mînii.

- **PLĂCUŢA CU ŞURUBURI** – contribuie la dezvoltarea creativităţii copiilor, la exersarea operaţiilor gîndirii, la formarea acţiunilor mentale. Copiii învaţă să se orienteze într-un plan şi îşi dezvoltă musculatura fină a mînii.

Materiale:

- o bucată de placaj cu dimensiunea de 120 x 120 mm;
- şuruburi (16, 25, 36 de unităţi);
- un şiret cu lungimea de 1 m sau elastic de diferite culori şi mărimi;
- modele de scheme;
- perforator electric.

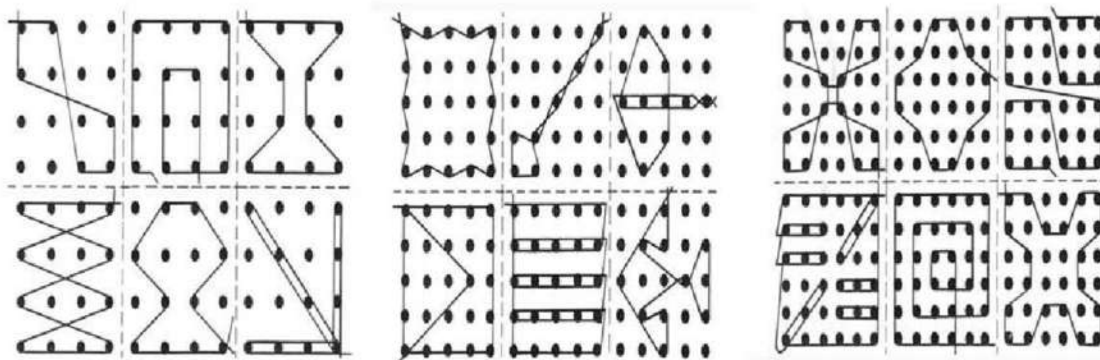
Mod de realizare:

În bucata de placaj, cu ajutorul perforatorului, la distanţe egale, se fac găuri (16, 25, 36). În ele se răsucesc şuruburi şi suportul e gata. Iniţial copiilor li se prezintă placa, schemele şi modul de utilizare a acestora, iar apoi li se propune să realizeze diverse modele fără a mai utiliza schemele.

Puteţi recurge la plăci gata găurite, folosite cîndva în alte scopuri (de la un aparat de radio de model mai vechi). Mai puteţi modifica forma plăcuţei, dimensiunea şi modul de amplasare a şuruburilor.

În cazul în care nu veţi avea la dispoziţie astfel de plăcuţe, puteţi utiliza, în aceleaşi scopuri, un alt suport, confecţionat dintr-o bucată de scîndură în care veţi bate cuie cu pălărie. Şi în schemele model aţi putea opera modificări.

Modele de scheme pentru plăcuţa cu cuie sau şuruburi[4]

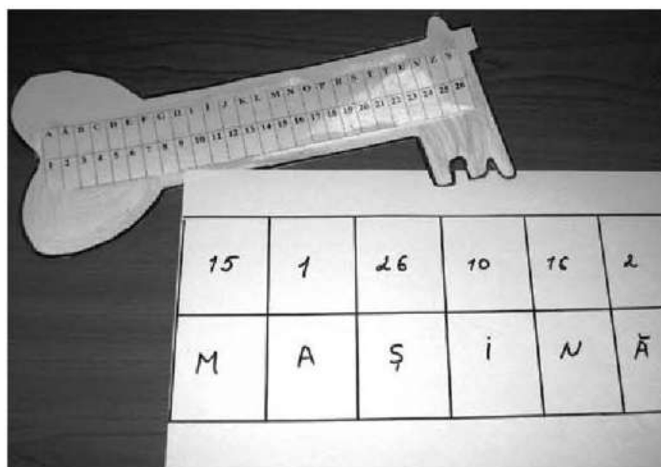
CHEIŢA FERMECATĂ este un material didactic simplu de confecţionat şi utilizat cu plăcere de copii în centrul *ALFABETIZARE,* la codificarea şi decodificarea unor cuvinte.

Materiale:

- o bucată de carton;
- hîrtie albă;
- lipici, foarfece, bandă adezivă.

Mod de realizare:

Desenaţi o cheie pe bucata de carton. Decupaţi-o. Propuneţi copiilor să coloreze, să decoreze cheiţa. Aplicaţi pe ea o fişie de hîrtie ce are două şiruri – unul cu literele alfabetului şi altul cu numere. Astfel, fiecărei litere din şirul de sus îi va corespunde un număr în şirul de jos.

▪ **COCA (ALUATUL)** este folosită pentru activităţile de modelare. Aluatul poate fi preparat în comun cu copiii, care vor avea posibilitatea să înveţe cum se măsoară lichidele şi solidele, cum se transformă substanţele etc.

Reţete de cocă:

1. Făină – 2 pahare, sare – 1 pahar, apă – ¾ pahar, colorant alimentar.
2. Făină – 2 pahare, sare – 1 pahar, ulei – 2 linguri, apă – 1 lingură.

Amestecaţi toate ingredientele şi obţineţi un aluat, din care pot fi executate diverse figurine, animăluţe etc.

▪ **CUTII** – de la frigider, de la televizor, de la un set de creioane colorate etc. – se găsesc cu uşurinţă în orice casă. Acestea pot fi de dimensiuni mari – de la obiecte electrocasnice, produse de consum etc., medii – de la încălţăminte, bomboane etc. şi mici – de la medicamente, sucuri, îngheţată, parfumuri, becuri etc. Ce puteţi

4 Preluat din revista *Дошкольное воспитание,* nr. 3, 1999.

face cu aceste ambalaje după ce obiectele achiziționate își găsesc locul în casă și în viața noastră? V-ați gîndit că le puteți prelungi viața în activitățile cu copii? Cum? Puneți mîna pe foarfece, sfoară, pensule, culori, hîrtie și... multă creativitate și răbdare!

Idei de utilizare:

LĂDIȚA FERMECATĂ

Luați o cutie de dimensiuni mari. În cadrul unei activități, le veți sugera copiilor că o pot folosi pentru păstrarea materialelor reciclabile colectate: bețișoare de înghețată, învelitori de la bomboane, pahare și farfurii de unică folosință, mărgele, bucățele de stofă, aplicații de la hăinuțe, nasturi, șireturi etc.

Pentru a-i da un aspect de „magie", propuneți-le copiilor să o decoreze cu hîrtie de la buchetele de flori, siluete decupate din staniol, învelitori de la bomboane, fundițe, mărgele. Totodată, în interiorul cutiei, ați putea plasa cîteva cutii mici, care, de asemene, vor fi decorate și în care veți păstra, sortat pe categorii, nasturi, pietricele, mărgele, dopuri, căpăcele de la pet-uri etc.

Conținutul cutiei se va folosi la realizarea unor lucrări, la ornarea unor rame, obiecte ce vor fi dăruite cu diferite ocazii copiilor, părinților, la crearea unor proiecte/machete: *Curtea țărănească, Fundul mării, Livada, Strada* etc.

LĂDIȚA CU COMORI

Este o alternativă a *lădiței fermecate*, dar cu posibilități de utilizare mai variate. În acest scop, puteți folosi o cutie din plastic – de la înghețată etc., sau o cutie din carton, care va fi decorată de către copii. Lădița poate avea diferite utilizări: fie că ascunde un obiect-surpriză, pe care copiii îl vor descoperi prin diferite întrebări, fie un răvaș etc. Ca să capete de fiecare dată o notă distinctivă, puteți ascunde în ea un obiect destinat numai pentru activitatea respectivă: lacăte colorate, „lanțuri" (ghirlande) din hîrtie colorată, funde de la cadouri ori de la buchete de flori, un animăluț ce are rol de paznic al cutiei etc.

Lădița poate îndeplini din cînd în cînd și funcția de „săculeț". În acest caz, se va decupa o gaură într-unul din pereți, atît cît să poată intra mîna unui copil. În lădița-săculeț se pot plasa mai multe obiecte ce trebuie recunoscute prin pipăit: figuri geometrice, jucării mici, legume, fructe, diferite texturi etc.

În cazul texturilor, puteți folosi 2 variante de joc:

- Varianta I, mai ușoară, constă în a plasa în interiorul cutiei o bucată de material. Copilul introduce mîna, pipăie materialul, își retrage mîna și, tot prin pipăire, alege materialul identic dintre bucățile de pe masă (2-10 la număr). Cei mici vor avea de ales, inițial, între 2 bucăți. Pe parcurs, se adaugă și altele.
- Varianta II este indicată doar pentru copii mai mari. Copilul introduce mîna în cutie și descrie materialul, cum îl simte: moale, pufos, aspru etc., iar colegii trebuie să ghicească ce e: lînă, pînză de sac, catifea etc.

În ambele cazuri, copiii vor fi familiarizați cu denumirea unor țesături și cu descifrarea senzațiilor tactile.

CASĂ

Aveţi nevoie de o cutie din carton mare – de la un televizor, o maşină de spălat etc. Cu cît este mai mare, cu atît e mai bine. Acoperişul casei va fi confecţionat din părţile de la fundul cutiei, care vor fi prinse între ele cu bandă adezivă sau sîrmă. Drept podea va servi chiar podeaua încăperii.

Pe pereţii cutiei se vor aplica bucăţi de hîrtie albă, de tapet. Decupaţi cu acurateţe geamurile şi îndoiţi „obloanele". În acelaşi mod executaţi şi uşa. Căsuţa este aproape gata. Copiilor le-a mai rămas doar s-o decoreze, cu ajutorul pensulelor şi a acuarelelor, după bunul lor plac. Puteţi utiliza la decorarea casei şi imagini decupate din reviste pentru copii.

Casa poate fi folosită în jocurile de creaţie ale copiilor, ca element de decor în dramatizarea unor poveşti etc.

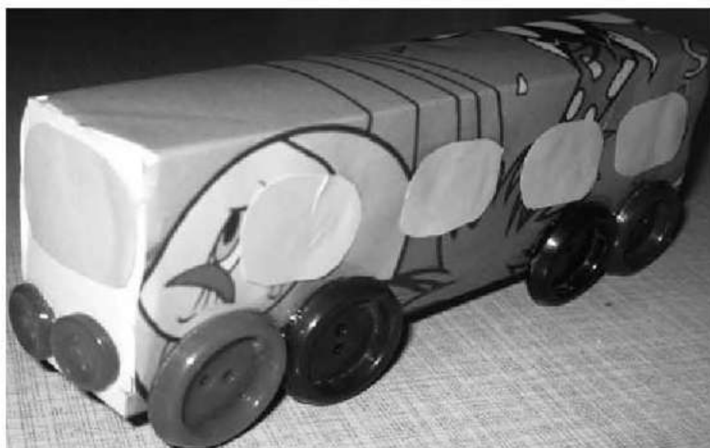
MAŞINĂ

Luaţi o cutie de dimensiuni medii şi vopsiţi-o în culori aprinse, desenaţi uşiţele, aplicaţi prin părţi, sau prindeţi cu un şurub şi o piuliţă, 4 farfurii de unică folosinţă (din plastic sau hîrtie) – acestea vor servi ca roţi. Decupaţi din staniol farurile, iar dintr-o bucată de carton – volanul şi fixaţi-le la locul lor. Copilului îi rămîne doar să "împodobească" cutia-maşină şi să pornească în călătorie.

Cu puţină fantezie, şi cutiile de dimensiuni mai mici, cum ar fi cele de la sucuri de 1-2 l, pot fi transformate, de exemplu, în mobilier sau obiecte electrocasnice – frigider, cuptor cu microunde, maşină de spălat etc. – pentru căsuţa păpuşii. Poate vă întrebaţi la ce bun, dacă le puteţi cumpăra? Nu uitaţi că o jucărie confecţionată cu mîinile proprii poartă "căldura autorului", aduce satisfacţie şi împlinire şi "valorează" mai mult decît o jucărie cumpărată.

Cum veţi proceda?

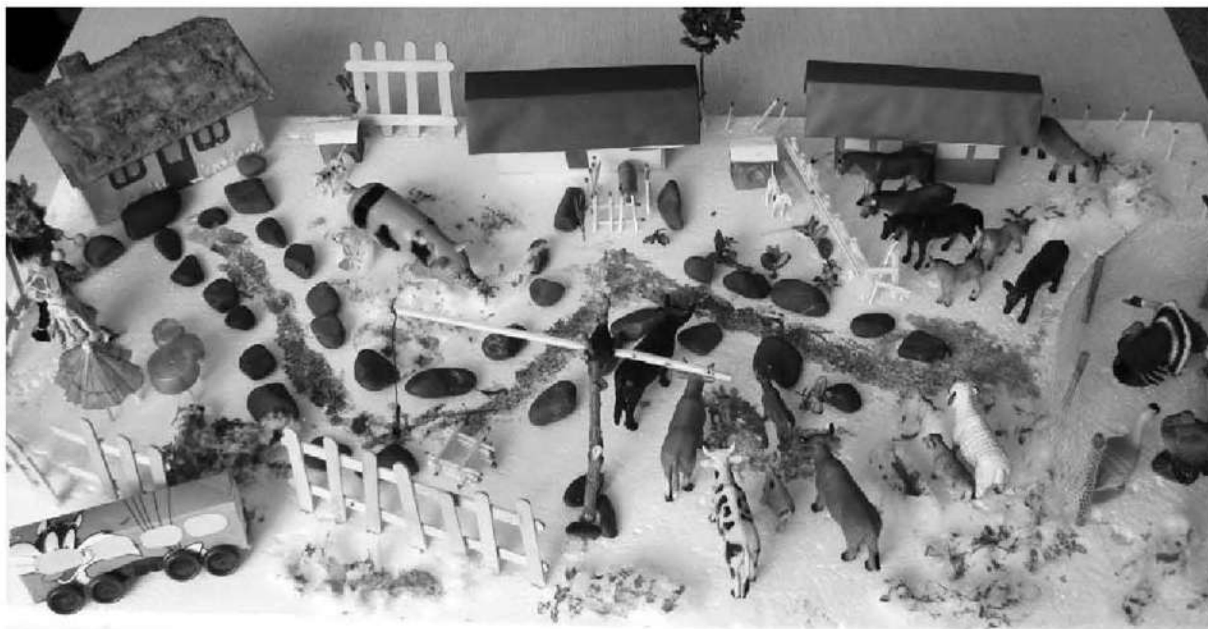
Înfăşuraţi cu staniol o cutie ori lipiţi pe ea hîrtie, decupaţi uşiţa, încleiaţi în interior cîteva poliţe şi... frigiderul e gata! Chiar şi cele mai mici cutii – de la medicamente, parfumuri, sucuri de 0,2 l etc. – pot căpăta o altă utilizare în activităţile cu copiii. Propuneţi-le să le "îmbrace" în hîrtie, să le deseneze ori să le aplice geamuri şi uşi, să le încleie roţi din nasturi sau carton şi... vor obţine diferite jucării: maşinuţe, autobuze, trenuleţe.

Cutiile se mai pot transforma în căsuţe şi pătuţuri pentru păpuşi, în garaje pentru maşini, în semafoare sau cuşti pentru animale. Le puteţi utiliza în diverse jocurile, în elaborarea de proiecte pe diferite teme: *Garajul de maşini, Curtea bunicilor* etc.

CURTEA BUNICILOR

Este o machetă realizată în grupa mare ca finalitate a proiectului *Animalele domestice,* derulat timp de o săptămînă. Copiii au folosit pentru: *gard* – bețișoare de înghețată; *autobuz, casa bunicilor, cuştile cîinilor* – cutii de la medicamente, sucuri; *fîntînă* – chibrituri; *grajduri* – paie de la sucuri şi plasă de la buchetele de flori; *cărări* – pietricele şi fire de ață.

- **FARFURIILE DE HÎRTIE/PLASTIC DE UNICĂ FOLOSINȚĂ** pot fi întrebuințate şi ele la realizarea unor lucrări interesante.

FLOAREA-SOARELUI

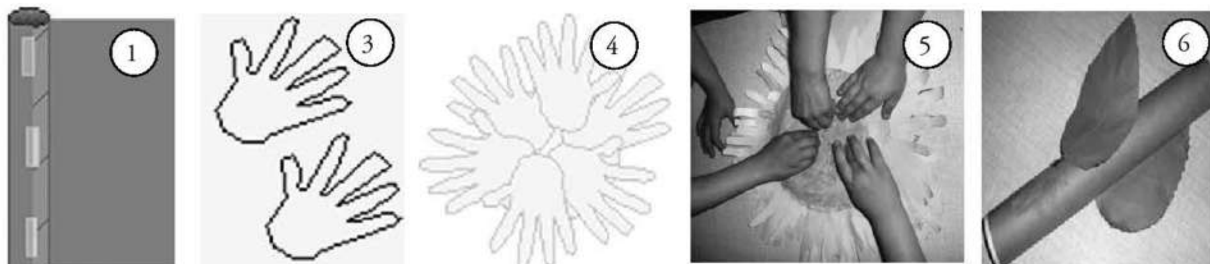
Materiale:
- o farfurie de hîrtie;
- un tub de la prosoape de hîrtie;
- carton galben sau hîrtie galbenă;
- hîrtie verde, portocalie;
- acuarele de culoare galbenă;
- foarfece;
- pensule;
- sîrmă;
- capsator/bandă adeziva/lipici.

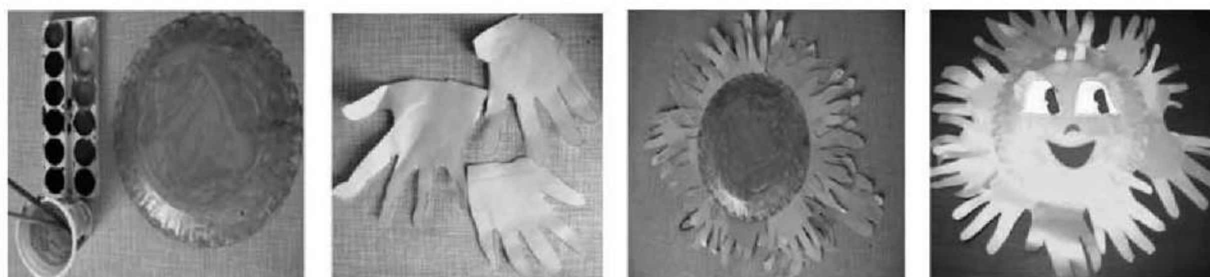
Mod de realizare:
1. Se unge tubul cu lipici şi se înveleşte în hîrtie verde.
2. Se ia farfuria şi se pictează în galben, se lasă la uscat.

3. Se desenează conturul mîinilor pe hîrtia galbenă, se decupează.
4. Se capsează decupajele de mîini sau se lipesc cu lipici/bandă adezivă pe farfuria deja uscată.
5. Se aplică bucățele de hîrtie mototolită – semințele.
6. Se decupează frunzele, în care se introduc bucățele de sîrmă (pentru a le conferi mobilitate).

SOARE

Procedura de realizare a *soarelui* este similară cu cea de executare a florii-soarelui.

BUFNIȚĂ

Materiale:
- 3 farfurii de plastic sau hîrtie;
- hîrtie colorată în negru, roșu;
- capsator;
- lipici;
- pene.

Mod de realizare:
1. Se ia o farfurie și se decupează un fragment redînd forma capului.
2. Se ia o altă farfurie și se taie în două – pentru aripi.
3. Se decupează ochii și nasul și se lipesc.
4. Se lipesc sau se capsează farfuriile între ele după cum se vede în imagine.
5. Se lipesc penele.
6. Se lasă la uscat.

MASCĂ DE IEPURAŞ

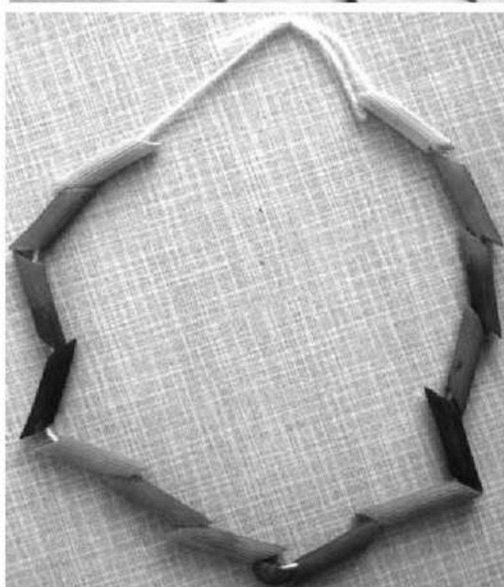
Materiale:
- 2 farfurii de plastic sau hîrtie;
- hîrtie colorată sau acuarele;
- pensule, capsator;
- lipici, elastic.

Mod de realizare:
1. Se ia o farfurie şi se taie în două părţi egale – pentru urechi.
2. Se decupează din cea de-a doua farfurie un segment ce constituie cam ¼. Partea rămasă va servi drept cap.
3. Se capsează urechile la cea de-a doua farfurie.
4. Se decupează 2 găuri sau se aplică 2 cercuri pentru ochi, nas şi mustăţi.
5. Se fixează elasticul.

▪ **PASTE FĂINOASE** – le puteţi utiliza pe cele cu gaură sau pe cele ce au o formă mai interesantă. Pentru a le reda un aspect atrăgător, le veţi colora. Cu puţină fantezie, veţi reuşi să confecţionaţi cu copiii mărgele şi brăţări, să decoraţi rame pentru fotografii, alte lucrări executate de copii.

COLIER/BRĂŢARĂ DIN PASTE

Materiale:
- paste cu gaură;
- vopsele tempera;
- pensulă;
- fir de lînă, aţă mai groasă sau rafie.

Mod de realizare:
1. Se pictează pastele în diferite culori şi se lasă la uscat.
2. După ce se usucă, pastele sînt înşirate pe firul de lînă sau rafie.
3. Se leagă capetele firului, pentru a forma un colier.

Pentru copii mai mici, care nu ştiu să picteze prea bine, se recomandă să puneţi pastele într-o cutie cu capac şi să turnaţi deasupra lor o picătură de vopsea tempera. Închideţi cutia şi lăsaţi copilul să agite pastele pînă acestea se îmbibă de culoare. Astfel veţi obţine paste foarte frumos şi uniform colorate.

RAMĂ PENTRU FOTOGRAFII

Materiale:

- o bucată de carton gofrabil de la o cutie;
- paste de diferite forme;
- vopsea tempera sau acuarele;
- lipici, pensulă;
- foarfece;
- o poză.

Mod de realizare:

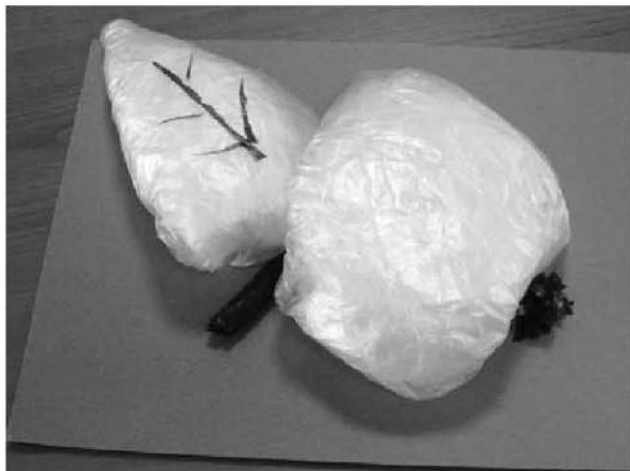
1. Daţi cartonului o formă, la dorinţă, care va fi cu vreo 20 cm mai mare ca poza.
2. Lipiţi în centru poza.
3. Vopsiţi pastele în diferite culori şi lăsaţi-le la uscat.
4. Lipiţi pastele în spaţiul de pe marginile fotografiei, aranjîndu-le într-un anumit ornament, şi lăsaţi să se usuce. Puteţi acoperi lucrarea cu lac.

La realizarea brăţărilor şi mărgelelor mai puteţi utiliza *floricele de porumb*, care vor fi înşiruite pe aţă cu ajutorul acului.

Atenţie!

Folosirea acului face ca acest proiect să fie considerat periculos pentru copiii mici! E recomandat copiilor de peste 5-6 ani. Copiii mici pot picta floricelele, acestea urmînd a fi înşiruite de adult.

Fiţi creativi! Puteţi înşira floricelele fără a le picta, formînd ghirlande pe care să le puneţi pe pomul de Crăciun.

- **PUNGI DIN PLASTIC** – colectaţi-le din gospodărie, după ce au servit la cărarea şi păstrarea unor produse, şi veţi obţine un material excelent pentru executarea unor aplicaţii în volum.

Iniţial, propuneţi copiilor să le studieze, să desluşească pe ele desene, cifre, litere, chiar şi logotipuri, să le foşnească pe săturate, să le compare după culoare, mărime etc. Apoi, sugeraţi-le să alcătuiască cîte o propoziţie despre ceea ce ar fi putut să se păstreze în aceste pachete.

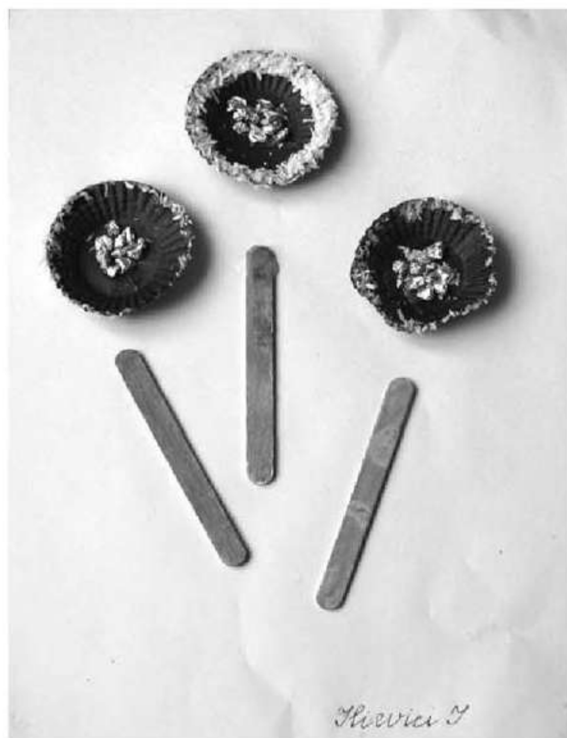
Pentru a realiza aplicații în volum, veți avea nevoie de cîteva semifabricate: se iau cîteva pungi, se adună și se răsucesc. Pentru a le păstra forma dorită, le veți lipi cu bucăți de bandă adezivă. Cu ajutorul lipiciului sau al benzii adezive bilaterale copiii vor realiza din aceste semifabricate, pe carton colorat, diverse aplicații: melc, omuleț de zăpadă, măr, soare etc. Propuneți-le să completeze tabloul cu alte elemente din materialele puse la dispoziție.

- **HÎRTII, STANIOL DE LA BOMBOANE/CIOCOLATĂ** – sînt colecționate cu plăcere de copii și, în combinație cu alte materiale, pot servi la confecționarea unor lucrări destul de originale.

FLORI

Materiale:

- ambalaje de la bomboane de ciocolată ori brioșe de diferite mărimi;
- staniol de la bomboane;
- bețișoare de înghețată;
- vopsea sau carioca verde;
- hîrtie de desen;
- lipici;
- foarfece;
- șervețele de hîrtie de diferite culori;
- fulgi de nucă de cocos ori zaț de cafea.

Mod de realizare:

1. Se iau ambalajele de la bomboane/brioșe, se înmoaie în puțin lipici și se pun în fulgii de cocos ori zaț de cafea, se scutură puțin și se lasă la uscat.
2. Se pictează bețisorul de înghețată în verde și se lasă la uscat.
3. Se aplică bețișoarele pe foaie la distanțe diferite.
4. Se lipesc deasupra ambalajele de la bomboane prelucrate, iar în mijloc – staniol ori șervețele mototolite.

Din ambalajele de la bomboane copiii pot realiza și alte lucrări: să decoreze rame pentru fotografii, să decupeze aripi pentru diferite insecte, peștișori pentru compoziția *Acvariu*, să decoreze hainele unor personaje din povești etc. (silueta este decupată din timp) etc.

Aceste materiale pot fi utilizate în realizarea decorului unor scenete, la împodobirea sălii de grupă cu ocazia unor sărbători: *Toamna de aur* etc.

CAPCANĂ PENTRU VÎNT

Materiale:
- 10-12 scoici de dimensiuni mici;
- un capac din plastic de la o cutie sau o bucată de carton gofrabil de formă rotundă;
- 12 fire de ață mai scurte și unul mai lung;
- 2 pungi din polietilenă;
- foarfece, lipici, sulă.

Mod de realizare:
1. Fiecare scoică se încleie de cîte un fir de ață scurtă și se lasă la uscat.
2. În capac sau în bucata de carton, căreia i se dă o formă rotundă, se fac 10-12 găuri.
3. Se introduc firele de ață cu scoici prin capac ori carton, de jos în sus, și se leagă nod capătul liber.
4. Pungile se taie în fîșii de 0,5 cm, nu pînă la capăt, și se lipesc în jurul capacului/cartonului.
5. Se mai fac 2 găuri, una în fața celeilalte, și se introduce firul de ață mai lung, de jos în sus, printr-o gaură. Se trage firul de-a lungul capacului/cartonului și se scoate pe cealaltă gaură.
6. Se atîrnă „capcana" de creanga unui copac sau deasupra ușii. Veți auzi cîntecul vîntului.

▪ **AMBALAJE DE LA DETERGENT, ȘAMPON** – pot fi utile în diferite situații, transformîndu-se în stropitori, popice, vaze pentru flori, ținte de aruncat etc.

Copiii le mai pot utiliza la construirea unor machete.

CĂSUȚA MICII SIRENE

Materiale:
- ambalaje de la detergenți lichizi;
- nisip, scoici, pietricele;
- o bucată de placaj;
- cuțit, carioca, foarfece;
- lipici, diferite mărunțișuri pentru decor;
- sirene și animăluțe marine.

Mod de realizare:
1. Se decupează (cu cuțitul – o face educatorul) în ambalaje orificii pentru uși, ferești.
2. Se desenează și se decorează ambalajele.
3. Se aranjează pe bucata de placaj nisipul, scoicile etc., imitîndu-se fundul mării.
4. Se aranjează ambalajul decorat și mica sirenă.

- **AMBALAJE DIN CARTON PENTRU OUĂ** – pot fi utilizate în confecționarea unor animăluțe haioase. Veți avea nevoie de foarfece, acuarele, pensule, capsator, fire de sîrmă, hîrtie colorată. Principiul de confecționare constă în decuparea celulelor din ambalaj, vopsirea/decorarea lor sau capsarea/lipirea detaliilor între ele. Iată cîteva exemple de lucrări realizate de copii: omizi, răcuşori, peşti, albine, purceluşi etc.

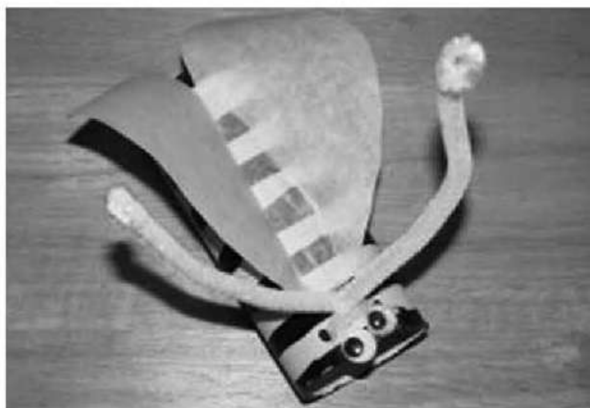
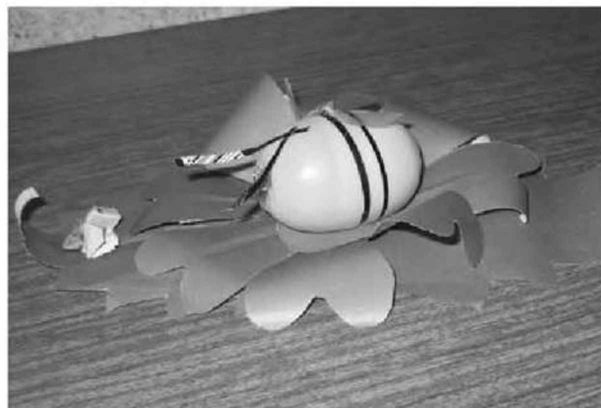

ALBINĂ

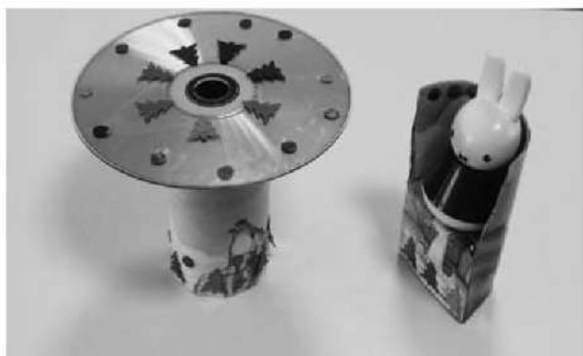
Materiale:
- un tub de la hîrtie igienică;
- vopsea galbenă şi neagră;
- foarfece;
- lipici;
- perforator;
- 2 mărgele;
- un fir de sîrmă;
- hîrtie de copt.

Mod de realizare:
1. Se vopseşte tubul de hîrtie în galben şi se lasă la uscat.
2. După ce s-a uscat, se pictează dungi negre. Se lasă la uscat.
3. Se taie o bucată de hîrtie de copt în formă de inimă, reprezentînd aripile.
4. Se perforează în 2 locuri, pentru a introduce firul de sîrmă, reprezentînd antenele.
5. Se pun la capătul antenelor mărgelele şi se îndoaie puţin firul.
6. Se lipesc ochii şi aripile albinei.

În procesul de lucru, le puteți adresa copiilor diverse întrebări: *Ai văzut albine? Cînd? Ce făceau? Cum se mişcau? Ai fost vreodată înțepat de o albină?*

MASĂ CU SCAUN PENTRU IEPURAŞ

Materiale:
- 2 tuburi de la hîrtie igienică;
- un CD scos din uz;
- şervețele de bucătărie;
- lipici, foarfece, pensulă;
- elemente de decor.

ACVARIU CU PEŞTI

Materiale:
- o tavă din plastic de la tort;
- hîrtie colorată;
- foarfece, lipici.

PURCELUŞ

Materiale:
- un pahar din plastic de unică folosință;
- paie de suc;
- foarfece, hîrtie colorată.

TRENUŢ

Materiale:
- cutiuțe din carton de la medicamente;
- un ou Kinder;
- guaşe;
- carton colorat;
- o piesă micuță de la un joc de masă;
- lipici, foarfece.

Realizînd produse noi din materiale reciclabile, copiii învață să execute o lucrare în mai multe etape, să aibă răbdare, să fie economi, să protejeze natura. De asemenea, ei îşi rafinează deprinderile motrice şi îşi dezvoltă expresivitatea şi creativitatea.

V. Parteneriatul educațional

Maria VRÂNCEANU

"Că nu te lasă să te gîndeşti numai la tine, copilul te învață cel mai bine măsura generozității, a grijii pentru celălalt, a sacrificiului. Îți aduce aminte că poți zîmbi în fiecare zi, că poți afla bucuria pînă şi în lucrurile cele mai mărunte, că dragostea nu se cîştigă cu bani şi nici respectul cu biciul. Ajutîndu-l să descopere lumea, ajungi tu însuți să o înțelegi mai bine. Povețele pe care i le dai te ajută să înțelegi mai bine unde ai greşit şi să îndrepți ce se mai poate îndrepta."

1. Importanța parteneriatului educațional

Tendințele actuale ale educației timpurii cer realizarea unor parteneriate constructive şi eficiente între grădiniță, familie şi alți factori educaționali, în vederea socializării şi pregătirii copilului către şcoală şi viața socială. **Parteneriatul educațional** este una dintre cerințele-cheie ale pedagogiei contemporane, este un concept şi o atitudine. Acesta presupune:

- egalizarea şanselor de participare la o acțiune educativă comună;
- interacțiuni acceptate de toți partenerii;
- comunicare eficientă între participanți;
- colaborare (acțiune comună în care fiecare are rolul său diferit);
- cooperare (acțiune comună cu interrelații şi roluri comune).

Scopul general al parteneriatului educațional este cunoaşterea reciprocă a punctelor de vedere, a opțiunilor partenerilor prin identificarea nevoilor grădiniței şi ale copiilor, dar şi implicarea comună în satisfacerea acestor nevoi. Atunci cînd părinții, cadrele didactice şi ceilalți membri ai comunității devin şi se consideră parteneri în educație, în jurul copiilor se formează o comuniune de suport, care poate funcționa ca un angrenaj bine pus la punct, astfel parteneriatele constituind o componentă esențială în organizarea şi desfăşurarea activităților în unitatea de învățămînt.

Parteneriatul se bazează pe premisa că părțile interesate au un fundament comun de acțiune şi un spirit de reciprocitate care le permite să se unească. Pe educatori şi pe părinți îi uneşte dorința de a-i susține pe copii în dezvoltarea lor. De aceea, instituirea spiritului de reciprocitate, astfel încît eforturile depuse să aibă semnificație pentru toți cei implicați, este percepută de ei drept o provocare. Cunoscîndu-se, partenerii se identifică cu nevoile şi aspirațiile copilului, pentru a-l sprijini, cu tact, înțelegere şi dragoste, în a atinge un scop cu finalitate pozitivă.

2. Tipuri de parteneriate

Importanța şi necesitățile obiective ce impun stabilirea parteneriatelor educaționale au determinat şi tipurile acestora, al căror sumar de activități se impune a fi proiectat riguros, potrivit cu nevoile identificate, cu scopul şi obiectivele urmărite:

- parteneriate care îşi propun ***modernizarea bazei materiale*** şi a spațiilor de învățămînt, dotarea şi diversificarea materialului didactic aferent procesului educativ – cu familia, comunitatea, agenți economici, ONG-uri, biserica, instituții de învățămînt;

- parteneriate pentru ***cunoaşterea reciprocă şi buna relaţionare*** – cu instituții culturale și de învățămînt, cu familia, comunitatea;
- parteneriate ce vizează ***atenuarea problemelor copiilor cu nevoi speciale*** – cu asistenți sociali, instituții de învățămînt, ONG-uri, actori comunitari, organisme naționale și internaționale abilitate;
- parteneriate ***profesionale*** – cu instituții de învățămînt din țară și de peste hotare, ONG-uri, organizații internaționale;
- parteneriate ce vizează ***formarea continuă a cadrelor didactice*** – cu instituții de perfecționare;
- parteneriate ***de imagine,*** în scopul popularizării experiențelor pozitive ce se înscriu în sfera unui management al imaginii – cu familia, mass-media; participări la simpozioane, conferințe locale, naționale și internaționale etc.

Parteneriatul educațional în favoarea copilului mic se realizează între:

- ***instituțiile educației:*** familie, grădiniță, școală, comunitate, muzee, biblioteci, teatre, universități, academii de studii, ONG-uri, precum și biserica, poliția rutieră, serviciul de pompieri etc.;
- ***agenți educaționali***: copii, părinți, cadre didactice, psihologi, consilieri, psihopedagogi, terapeuți ocupaționali, asistenți sociali, precum și APL, ambasade acreditate în Moldova, agenți economici etc.;
- ***membri ai comunității*** cu influențe asupra creșterii, educării și dezvoltării copilului mic (scriitori, poeți, pictori, artiști, muzeografi, medici, factori decizionali, reprezentanți ai poliției și ai brigăzii de pompieri, meșteri populari, lideri ai comunității etc.).

3. Parteneriatul grădiniță-familie

3.1. Importanța, principiile şi avantajele parteneriatului dintre grădiniță şi familie

Experiența demonstrează că legăturile afective și comunicarea bună cu părinții, angajarea lor în diverse acțiuni îmbunătățesc atitudinea acestora față de grădiniță sau față de orice alt tip de instituție de educație timpurie, încurajîndu-i să se antreneze și mai mult în viața instituției, să interacționeze și mai bine cu copiii lor. Implicați permanent părinții în activitatea grădiniței, nu numai atunci cînd apar probleme! Ei vor să fie informați asupra politicilor educaționale ale acesteia, să cunoască scopul și obiectivele programului educativ la care participă copilul. Pentru ca parteneriatul să fie cu adevărat eficient, nu unul formal, este important ca părinții ***să fie implicați în luarea deciziilor***, să devină ***participanți activi*** în ***planificarea, organizarea, implementarea*** și ***evaluarea*** oricăror practici pozitive, să identifice, în tematica acțiunilor, informațiile oferite despre copiii lor. Părinții și educatorii poartă, în egală măsură, răspundere pentru contribuția și efortul în construirea unei relații de bună colaborare în beneficiul copilului. Avantajele activității în parteneriat includ deci responsabilitatea comună în luarea deciziilor.

3.2. Cum asigurăm implicarea reală a părinților în activitățile derulate la nivelul grădiniței?

Există cel puțin 6 tipuri de implicare a familiei și comunității la nivelul grădiniței (Joyce Epstein)[1]:

- ***calitatea de părinte*** – sprijinirea familiei în ceea ce privește abilitățile de creștere și îngrijire a copiilor, înțelegerea dezvoltării acestora;
- ***comunicarea*** cu familiile despre programele grădiniței și despre progresul înregistrat de copii;

1 Materialele Simpozionului Internațional *Împreună pentru educație*, ediția I, București, 2007.

- ***voluntariat*** – implicarea în programe de ajutorare și suport pentru cadre didactice, copii;
- ***învățarea acasă*** – implicarea familiilor în desfășurarea unor activități de stimulare-învățare împreună cu copiii lor, acasă, întru a asigura un continuu educațional, oferirea de recomandări privind corectarea limbajului la copii, a tulburărilor comportamentale etc.;
- ***luarea deciziilor*** – implicarea familiilor în stabilirea unor obiective ce urmează a fi realizate pe parcursul anului, la deciza grădiniței și la susținerea acesteia, prin intermediul asociațiilor, consiliilor, comitetelor de părinți etc.;
- ***colaborarea cu comunitatea*** – coordonarea resurselor și serviciilor pentru familii, copii și grădiniță cu agenți economici, instituții, alți actantți și oferirea de servicii comunitățíi.

Îi puteți implica pe părinți în luarea deciziilor prin diverse ***modalități formale***, care presupun o comunicare mai oficială, cu scopuri generale, administrative, de organizare și îmbunătățire a colaborării:

- ***cooptarea reprezentanților*** părinților în Consiliul de administrație al grădiniței sau Consiliul pedagogic;
- ***consiliile părinților*** – în majoritatea grădinițelor, consiliile părinților sînt formate din 3 reprezentanți, unul dintre ei fiind membru al Consiliului părintesc al grădiniței;
- ***grupurile de lucru*** – unele grădinițe folosesc expertiza părinților sau a altor membri ai comunității, pentru a găsi soluții la problemele cu care se confruntă;
- organizarea de ***ședințe de consultare*** cu toți părinții – în cadrul acestora se iau decizii importante pentru grupă/grădiniță (amenajarea spațiului grupei, a teritoriului aferent grădiniței, stabilirea listei de jucării și materiale didactice pentru activitățile copiilor, inclusiv opționale; alimentația, distracțiile, organizarea timpului liber, procurarea unor bunuri necesare în sala de grupă, discutarea scenariului unei sărbători etc.). Părinții trebuie consultați, nu puși în fața faptului împlinit, de ex.: *Trebuie să dați bani pentru...*; *Mîine mergem în excursie, dați-le bani copiilor*; *La matineul de Crăciun copilul dvs. trebuie să aibă costumul lui...* Faceți-i pe părinți parte a vieții grupei de copii, nu-i priviți doar ca pe sponsori;
- ***redactarea acordului*** între părinți și grădiniță sau a ***planului anual*** de lucru al instituției – părinții pot avea un aport real, dacă știu ce scopuri urmărește grădinița și cum pot fi de folos; ei ar putea să vă sugereze și activități interesante, la care să participe activ;
- organizarea de o ***manieră interactivă*** a ***ședințelor cu părinții*** – unii părinți, mai ales cei care nu au încredere în ei înșiși și în grădiniță, manifestă reticență, punînd la îndoială faptul că temerile lor vor fi puse în discuție și ascultate; educatorii/educatoarele trebuie să examineze mai multe moduri de implicare, pentru a se asigura că aportul părinților este binevenit și primește răspuns.

Iată cîteva ***idei de eficientizare a unei ședințe cu părinții*** unei grupe de copii din grădiniță:

- Asigurați-vă că toți părinții au aflat de ședință – înștiințați-i personal, prin scrisori sau mesaje transmise prin copii (dacă este posibil, prin telefon).
- Aranjați întîlnirea astfel încît să se încadreze în programul părinților.
- În debutul ședinței, invitați părinții să asiste la secvențe din activitățile copiilor, la un spectacol, un program artistic.
- Responsabilii (președinte, secretar etc.) de organizarea și moderarea ședințelor vor fi numiți prin rotație, pentru ca acestea să nu fie dominate de un singur părinte/grup de părinți.
- Aflați care sînt preocupările părinților și alocați timp pentru chestiunile pe care doresc să le aducă în discuție.
- Transformați ședințele în experiențe pozitive. De ex., rugați-i pe părinți să vă povestească despre talentele, interesele copilului lor, pe care ar vrea să le cunoașteți și dvs. În acest caz, părinții se vor simți valorizați.
- Asigurați-vă că rezultatele discuțiilor din timpul ședințelor sînt ulterior comunicate și celorlalte cadre

didactice din instituţie, conducerii acesteia.

- Aveţi grijă ca şedinţele cu părinţii să fie degajate, relaxante, să nu se axeze numai pe informaţii negative sau cereri de bani, fără a le solicita părerea sau a decide împreună cum ar trebui cheltuiţi aceştia; astfel organizate, şedinţele oferă ocazia de a interacţiona, de a discuta şi a se pune de acord asupra programului şi progreselor copilului, de a iniţia schimbări în derularea unor proiecte etc.

Cele mai eficiente **modalităţi de implicare** a părinţilor în activitatea grădiniţei sînt însă cele **informale**, deoarece îi determină să se simtă valorizaţi şi utili, parte activă şi importantă a vieţii instituţiei. Acestea presupun o comunicare mai familiară şi permit împărtăşirea ideilor, luarea deciziilor într-o atmosferă mai relaxantă, mai caldă, mai plăcută. Menţionăm următoarele practici:

- ***activităţi culturale*** – vizionări de spectacole (de teatru, de circ) şi filme, vizite la muzee etc.;
- ***vizite, plimbări, excursii, drumeţii*** – de regulă, părinţii se implică în organizarea şi sponsorizarea acestora, în asigurarea siguranţei copiilor;
- ***analiza permanentă*** a portofoliilor, a rezultatelor activităţii copiilor, ***expoziţii cu lucrări*** ale copiilor (desene, aplicaţii, postere, cărţi, modelaj, construcţii, broderii, obiecte de meşteşugărit etc.) pe diverse teme de studiu: *Vine, vine Moş Crăciun; Mamă, astăzi este ziua ta; Încondeiem ouă; Ziua Europei* sau *1 iunie* – asigură accesul părinţilor la traiectoria evoluţiei deprinderilor artistico-plastice, practice şi cognitive ale copiilor; pot fi organizate vernisaje ale unui/mai multor copii-„pictori", ale unei familii – dinastii de pictori/sculptori/meşteri populari, expoziţii comune de lucrări ale copiilor şi părinţilor etc.
- ***serbări*** – zile de naştere ale copiilor, Ziua grădiniţei, Ziua Mamei, Mărţişorul, Crăciunul şi Anul Nou etc. sau ***spectacole*** cu prilejul aniversărilor unor poeţi, scriitori erc.;
- ***concursuri*** – reprezintă o modalitate eficientă prin intermediul căreia părinţii împărtăşesc cu copiii emoţii, trăiri cu puternică încărcătură afectivă, sînt un bun prilej de a exersa deprinderi de comportare civilizată, dar şi de a genera trăiri emoţionale intense legate de prezenţa invitaţilor – membri ai familiei sărbătoritului;
- ***activităţi*** şi ***distracţii sportive, drumeţii, excursii*** în comun copii-părinţi-educator/educatoare-alţi angajaţi ai instituţiei etc.;
- ***Ziua tăticilor, Ziua bunicilor*** – manifestări interactive în cadrul cărora tandemul „tată-copil", respectiv, „bunic(bunică)-copil" desfăşoară, în concurenţă cu alte tandemuri, diverse acţiuni (de ex., salate de fructe, tarte decorate, aranjamente florale, concurs de cîntece etc.);
- ***Zilele uşilor deschise*** sau ***Zilele de evaluare*** – acestea au darul de a dezvolta la părinţi sentimentul apartenenţei la program, de a-i familiariza cu modul de desfăşurare al unor activităţi zilnice, de a-i ajuta în derularea unor demersuri de extindere şi exersare a procesului de învăţare acasă;
- ***mesaje scrise*** – metoda respectivă este utilizată, de regulă, în cazul părinţilor care, din varii motive, vin mai rar la grădiniţă. Prin intermediul mesajelor, le puteţi aduce la cunoştinţă unele realizări ale copilului, le puteţi adresa mulţumiri pentru implicare activă în derularea unui proiect sau a unui alt demers. Şi părinţii pot recurge la acest mijloc de comunicare cu educatorul/educatoarea (privind propriile observaţii asupra copilului etc.);
- ***reamenajarea spaţiului de joc,*** confecţionarea de jucării şi materiale didactice, elaborarea de pliante informaţionale;
- ***jurnalul/revista grupei*** – părinţii pot contribui la realizarea unor fotografii, redactarea unor descrieri, impresii legate de activităţile grupei;
- participarea părinţilor în calitate de ***experţi-voluntari*** în cadrul activităţilor organizate în grupă, pentru a le vorbi copiilor despre meseria pe care o profesează sau pentru a le citi, a le spune poveşti, a se juca cu ei, a-i învăţa să confecţioneze ceva etc.

Toate aceste activităţi sînt deosebit de importante în educarea copiilor. Antrenînd părinţii în pregătirea şi desfăşurarea lor, ei se simt puşi în valoare, talentele şi cunoştinţele lor fiind fructificate, iar munca educatorului/educatoarei – substanţial diminuată. Urmărindu-şi copilul în variate situaţii de interacţiune zilnică, părinţii au posibilitatea să cunoască mai bine dificultăţile de integrare a acestuia în colectivul grupei sau în programul grădiniţei.

3.3. Strategii de lucru cu familia în vederea implicării ei în intervenţia timpurie

➢ ***Dacă doriţi să ÎMPĂRTĂŞIŢI INFORMAŢII:***

- amenajaţi, la intrarea în sala de grupă/cabinetul medical, un panou – *În atenţia părinţilor!*, afişaţi anunţurile importante; orarul grupei; calendarul activităţilor săptămînale şi zilnice; mesajele pentru părinţi, inclusiv mulţumiri pentru participare în viaţa grupei şi a instituţiei; poeziile, cîntecele învăţate de copii sau care trebuie învăţate; liste cu materiale necesare; recomandări despre cărţile sau jucăriile potrivite vîrstei; instrucţiuni pentru voluntari etc.;
- încurajaţi adeziunea unor familii sau membri ai familiilor (taţi, bunici, fraţi, surori) la program (prin formule de genul *Bun venit!, Vă mulţumim pentru participare!* etc., scrise pe un poster, pe avizele informaţionale etc.);
- aveţi în permanenţă un bloc de foi de dimensiuni mari, expuse într-un loc vizibil, pe care părinţii să-şi poată scrie comentariile etc.;
- diseminaţi, inclusiv prin intermediul mass-media, informaţii despre şedinţele de consiliu ale unităţii, prezentările şi politicile acesteia, programele şi proiectele realizate şi încurajaţi feedback-ul;
- înştiinţaţi sistematic familia despre progresul copilului, întîlnirile cu elevii din clasele primare, modalităţile de participare a părinţilor în activităţile copilului, disciplina copiilor, procedura de implicare a părinţilor în acţiuni de voluntariat sau în conducerea unităţii etc.;
- realizaţi chestionare în rîndul părinţilor, pentru a le evalua necesităţile şi a avea feedback-ul lor.

➢ ***Dacă doriţi să CREAŢI PRIETENII între familii sau să le oferiţi părinţilor prilejul de a discuta, de a face schimb de experienţă într-un cadru neformal:***

- organizaţi o întîlnire la o cafea, un picnic, o călătorie/excursie, vizionări comune de spectacole, filme etc.;
- asociaţi fiecare "familie nouă" cu o familie cu experienţă;
- invitaţi părinţii să asiste la unele dintre activităţile practice ale grupei (pictură cu praf de budincă, cremă de ras, pastă de dinţi; cu mîinile, tălpile, nasurile etc.), astfel ei vor avea ocazia să ia cunoştinţă, să experimenteze şi să exerseze anumite tehnici de desen, pictură etc.;
- invitaţi periodic fraţii şi surorile copiilor;
- creaţi grupuri de sprijin pentru familiile care au copii cu nevoi speciale sau în situaţii de risc – părinţii ar putea organiza colecte de haine, jucării, cărţi, medicamente etc. şi excursii comune, vizite la teatru, muzee, plimbări în parcuri de distracţie; ar putea acorda ajutor la confecţionarea costumului pentru serbare/spectacol, ar putea veni cu diverse sfaturi etc.

➢ ***Dacă doriţi să-i MOTIVAŢI PE PĂRINŢI SĂ SE IMPLICE realmente în activităţi:***

- organizaţi mai des *Ziua uşilor deschise*. Invitaţi-i să viziteze sala de grupă, explicaţi-le programul, răspundeţi la întrebări, implicaţi-i în activitatea copiilor;
- antrenaţi părinţii/bunicii ca ***voluntari*** în activităţile grupei, explicaţi-le ce opţiuni de participare au:
  - decorarea sălii pentru sărbătoare, pregărirea costumelor şi a atributelor pentru spectacol;

- confecţionarea de materiale didactice şi jucării pentru activităţile grupei;
- citirea/povestirea unor basme, legende;
- participarea la viaţa artistică şi sportivă a grupei (ansamblu folcloric copii-părinţi-cadre didactice; şah, badminton, karate etc.);
- realizarea în comun cu copiii a unor lucrări artistice; prezentare a hobby-urilor sau a intereselor personale: interpretare la un instrument muzical, pictură, modelare, ţesut, brodat, croşetat, lemnărie, împletit din lozie etc.;

- implicaţi părinţii/bunicii în calitate de ***experţi*** în dezbaterea unor probleme privind dezvoltarea copiilor: dacă părintele este psiholog, asistent social, medic sau jurist ar putea pregăti comunicări pe subiecte de interes pentru alţi părinţi;
- împărtăşiţi periodic informaţii despre progresele copiilor;
- familiarizaţi-i cu programul şi activităţile din instituţie: *O zi la grădiniţă* sau *Ziua grădiniţei* (prezentarea orarului zilnic al copilului în grădiniţă, a unei activităţi deschise);
- elaboraţi rapoarte privind utilizarea portofoliului copilului, necesitatea achiziţionării unor rechizite, gestionarea banilor colectaţi etc.;
- găsiţi modalităţi de a-i interesa pe părinţii care nu vor sau care, din diverse motive, nu pot să ia parte la activităţile grupei. De ex., părinţii pot: repara hăinuţele unei păpuşi, confecţiona/repara jucăriile, atributele de joc; crea obiecte din lemn; colecta lucruri uzate sau reciclabile pentru activităţile de ştiinţă, artă plastică, matematică etc.; înfrumuseţa sala pentru o sărbătoare; vopsi gardul etc. Alcătuiţi lista lucrurilor pe care le pot colecta;
- discutaţi cu taţii şi bunicii despre importanţa implicării lor în creşterea şi dezvoltarea copiilor, în activităţile grădiniţei;
- planificaţi întîlniri periodice (cel puţin lunare) ca ***mod de a împărtăşi informaţii*** despre copil. La organizarea acestora aveţi în vedere cîteva aspecte:
  - ţineţi cont de programul părinţilor atunci cînd programaţi o şedinţă;
  - selectaţi desene, lucrări practice, fişe de lucru cu rezultatele activităţii intelectuale a copiilor. Părinţii vor să ştie cu ce se ocupă copiii lor la grădiniţă;
  - începeţi prin a le explica ce se va discuta în cadrul şedinţei şi de cît timp dispuneţi;
  - cereţi părinţilor să-şi expună propriile percepţii şi observaţii privind copilul lor, ulterior prezentaţi-le pe ale dvs.;
  - referiţi-vă la o activitate pe care copilul a îndeplinit-o bine: părinţii se bucură pentru orice realizare a acestuia;
  - descrieţi ceea ce face copilul, nu etichetaţi şi nu judecaţi comportamentul acestuia;
  - informaţiile pe care le puteţi împărtăşi părinţilor trebuie să includă: reacţiile copilului; interesele şi prieteniile lui, traiectul de dezvoltare în toate domeniile: limbaj, socio-emoţional, cognitiv, motor, autoservire etc.;
  - solicitaţi părinţii să prezinte punctele tari ale copilului şi modul în care acesta învaţă;
  - răspundeţi cu sensibilitate la întrebările şi preocupările părinţilor. Ajutaţi-i să înţeleagă programul grădiniţei şi dezvoltarea copilului;
  - încheiaţi discuţia pe o notă pozitivă, vorbind despre o activitate pe care copilul o îndeplineşte bine;
- realizaţi sondaje în rîndul părinţilor, pentru a determina nevoile acestora, interveniţi pe lîngă conducerea instituţiei să faciliteze satisfacerea nevoilor respective, aduceţi la cunoştinţa părinţilor resursele comunităţii – unde şi cui se pot adresa pentru soluţionarea unor probleme etc.;
- sugeraţi echipei manageriale a grădiniţei să transmită familiilor mesaje pozitive despre copii şi mulţumiri pentru educarea lor etc.

➢ ***Dacă doriţi să ADUNAŢI FONDURI pentru grădiniţă, să îmbunătăţiţi baza material-didactică:***

- organizaţi tombole de 1 martie, de Crăciun etc. Părinţii pot dona obiecte, dulciuri, jucării, cărţi etc., pe care Comitetul părintesc le-ar pune în vînzare contra unor sume modeste, cu care însă se vor procura o parte din materialele necesare activităţilor cu copiii;
- cu ocazia vizitării grădiniţei de către reprezentanţi ai comunităţii, părinţi, delegaţii străine, participanţii unui simpozion/unei conferinţe etc., organizaţi expoziţii cu vînzare ale lucrărilor "micilor artişti" (picturi, postere, colaje; obiecte din lozie, croşetate, brodate etc.);
- organizaţi în comunitate colecte de jucării, cărţi, materiale didactice etc., prin afişarea, cu aprobarea autorităţilor publice locale, de avize/postere în locurile publice – Primărie, punctul medical, magazine, transport etc.;
- solicitaţi finanţare, prin elaborarea şi depunerea de proiecte, de la agenţi economici, ONG-uri, alte organizaţii (Fondul de Investiţii Sociale din Moldova, Agenda locală, IREX *Program de Dezvoltare Comunitară*, ambasadele acreditate în Republica Moldova etc.).

3.4. Educaţia părinţilor

„…Învăţînd să-şi dezvolte abilităţile parentale, părinţii pot contribui mai mult la îmbunătăţirea stării de sănătate şi a educaţiei copilului, căpătînd, în acelaşi timp, încredere în ei înşişi şi stimă de sine.”
(Politica europeană pentru educaţia părinţilor[2])

O abordare sistemică a problemelor cu care se confruntă astăzi educaţia în lume nu poate trece cu vederea o componentă care, prin influenţele ei directe şi indirecte, are efecte pe termen lung şi cu rol hotărîtor asupra evoluţiei copiilor. Această componentă asupra căreia se apleacă din ce în ce mai mult factorii de decizie din domeniul educaţiei din numeroase sisteme de învăţămînt este *educaţia părinţilor* sau *educaţia parentală,* care înseamnă:

- informare şi formare a părinţilor pentru educarea copilului;
- studiu al dezvoltării acestuia;
- evaluare şi autoevaluare privind creşterea, dezvoltarea şi educarea copilului.

3.4.1. Argumente pentru necesitatea educaţiei parentale

1. Numeroase cercetări din ultimele decenii subliniază importanţa pe care o are dezvoltarea copiilor în primii 3 ani de viaţă în contextul devenirii lor. Acestea vin să întărească nu doar necesitatea acordării unei atenţii mai mari educaţiei timpurii, dar şi educaţiei părinţilor.
2. Experienţa pozitivă acumulată în cei peste 10 ani de activitate de Centrele de Resurse pentru Părinţi, create în cadrul grădiniţelor-pilot care au implementat Proiectul *Educaţie Timpurie Individualizată* (PETI), UNICEF-CNETIF, proiectele-pilot ale UNICEF (*Părinţi mai buni)* şi UNESCO au demonstrat eficienţa informării şi educaţiei părinţilor cu copii mici pentru intervenţia timpurie.
3. Cunoştinţele, atitudinile şi practicile parentale, identificate de cadrele didactie care au desfăşurat activităţi în Centrele de Resurse pentru Părinţi, precum şi studiile întreprinse de UNICEF, 2002-2003

---

2 *Cooperarea şi educaţia în Uniunea Europeană*, Raport al Comisiei Europene, 2000.

şi 2008-2009, cu genericul *Dezvoltarea copilului de 0-7 ani*, sînt lacunare, perimate şi determină direct dezvoltarea precară a copilului. Unele dintre ele prescriu un parcurs dăunător sau chiar fatal pentru copii.

Problemele privind cunoştinţele, atitudinile şi practicile parentale existente conturează un tablou clar al preocupării imperative pentru educaţia părinţilor copiilor mici.

3.4.2. Centrele de Resurse, Informare şi Educare a Părinţilor

Fiecare grădiniţă şi centru comuntar poate crea în incinta sa un **Centru de Resurse, Informare şi Educare a Părinţilor (CRIEP),** care să contribuie la eficientizarea educaţiei parentale prin proiectarea şi organizarea unor activităţi pentru familii şi comunitate.

- ***Misiunea CRIEP:***
  - oferirea de servicii de educaţie parentală, definite ca programe pentru părinţi, cu scopul de a susţine interesul privind creşterea şi dezvoltarea sănătoasă a copilului;
  - formarea, dezvoltarea şi extinderea competenţelor parentale.

CRIEP au ca funcţie principală *asigurarea accesului părinţilor la informaţii de calitate, pertinente şi utile activităţilor zilnice de îngrijire, creştere şi educare a copiilor.* Ele contribuie la îmbunătăţirea capacităţii părinţilor de a-şi asuma rolul major în creşterea propriilor copii şi la formarea încrederii în forţele proprii, prin organizarea unor cursuri, prin promovarea, iniţierea şi dezvoltarea comunicării, cooperării şi colaborării între părinţi, cadre didactice, personalul de îngrijire, autorităţile locale, alţi actori comunitari.

CRIEP este un spaţiu pregătit să asigure un mediu propice comunicării optime şi pozitive dintre profesionişti şi părinţi.

- ***CRIEP poate fi organizat*** într-o încăpere aparte; în cadrul Centrului metodic al grădiniţei; în lipsa spaţiilor disponibile – într-un hol special amenajat sau în sala de activităţi pentru copii. Ca spaţiu, el trebuie să îndeplinească toate condiţiile pe care le impune mediul educaţional: să reprezinte un mesaj indirect către comunicarea cu familia. De aceea, trebuie să fie dotat cu mobilier plăcut şi funcţional (canapea, fotolii, mese şi scaune, rafturi pentru cărţi etc.), care să ofere confort şi să predispună la discuţii deschise.

- ***Cine organizează***: cadrele manageriale, cadrele didactice şi metodiştii din instituţiile de educaţie timpurie şi centre comunitare.
- ***Obiective urmărite:***
  - realizează acţiuni de parteneriat şi colaborare, oferă cadrul unui schimb de experienţă între părinţi;
  - creează un mediu formal în care părinţii să-şi consolideze competenţele parentale, să-şi extindă cunoştinţele despre copil şi să înţeleagă nevoile de educaţie şi dezvoltare ale acestuia, să-şi exprime îngrijorările şi speranţele vizavi de copil;
  - furnizează informaţii părinţilor cu privire la dezvoltarea fizică şi psihică a copilului lor, dar şi cu privire la problemele generale legate de îngrijirea şi dezvoltarea copiilor mici;
  - creează un climat deschis de discuţii şi de preocu-

pare pentru îngrijirea şi dezvoltarea copiilor; asigură legătura educaţiei din familie cu cea planificată şi organizată de unitatea educativă, una continuînd-o pe cealaltă, în beneficiul copiilor;
- oferă posibilităţi de sprijinire a unor forme de voluntariat care să completeze şi să optimizeze activitatea din instituţia educaţională;
- stimulează interesul părinţilor pentru colaborarea cu cei ce realizează programe de educaţie pentru copiii lor, cu întreg colectivul din unitatea de educaţie şi îngrijire;
- elaborează şi diseminează materiale didactice pentru educaţia copiilor (caiete de lucru, scheme, fişe pentru lucrul individual), pentru părinţi şi cadre didactice, pentru informarea opiniei publice (postere, pliante, manuale, ghiduri etc.).

➢ ***Ce va avea:***
- o mică bibliotecă cu cărţi şi broşuri despre educaţia, sănătatea şi protecţia, creşterea şi dezvoltarea copilului, postere, fluturaşi informaţionali etc.;
- cartea de vizită şi/sau pliantul grădiniţei/CRIEP;
- fişe de evaluare a copiilor, lucrări practice şi artistice executate de copii, alte materiale;
- un dosar cu sugestiile părinţilor;
- programul de desfăşurare a activităţilor CRIEP pe o perioadă de cel puţin 3 luni, precum şi un dosar/registru în care se va nota fiecare activitate desfăşurată;
- lista voluntarilor care ajută unitatea şi modalităţile de antrenare a acestora;
- aparate electronice de colectare, stocare şi multiplicare a informaţiei (computer, imprimantă, xerox etc.), conectare la Internet etc.

➢ ***Cînd activează***: săptămînal, trimestrial sau lunar în activităţi comune, dar permanent ca centru de informare şi loc de desfăşurare a activităţilor, de discuţii individuale cu părinţii sau cu grupuri mici de părinţi.

➢ ***Activităţi desfăşurate:***

În cadrul CRIEP se pot organiza şi susţine activităţi de ***implicare, informare, educare, consiliere, orientare*** şi ***voluntariat*** al părinţilor. Activităţile desfăşurate în scopul informării şi educării părinţilor ar trebui să abordeze o suită de teme care să aducă în conştiinţa acestora:

- importanţa critică pe care o au primii 3 ani de viaţă a copilului pentru devenirea lui ca personalitate şi, respectiv, importanţa stimulării timpurii a dezvoltării;
- importanţa cunoaşterii personalităţii propriului copil;
- aprecierea corectă a comportamentului copiilor;
- măsuri şi soluţii pentru diminuarea sau eradicarea comportamentelor negative;
- stabilirea unei relaţii pozitive între părinţi şi copii etc.

Conţinutul activităţilor de educaţie parentală trebuie să se bazeze pe abordarea *integrată* a îngrijirii copilului: sănătate, nutriţie, igienă, vaccinare, prevenirea accidentelor, dezvoltarea cognitivă şi socio-emoţională etc. De asemenea, pentru a-şi atinge scopul, aceasta trebuie să se axeze pe formarea/consolidarea abilităţilor care ajută familia să îndeplinească una din funcţiile ei fundamentale – *creşterea copilului*. De gradul şi modul în care este realizată această funcţie depinde măsura în care

familia devine un cadru mai mult sau mai puțin propice dezvoltării copilului. Cercetările arată (Karl Killen)[3] că părinții își pot exercita rolurile dacă posedă următoarele abilități:

- de a da prioritate satisfacerii nevoilor de bază ale copilului;
- de a oferi copilului experiențe noi, de a-l stimula cognitiv și afectiv;
- de a avea o relație empatică cu copilul;
- de a-și înfrîna propriile dureri și porniri agresive, fără a le răsfrînge în relația cu copilul;
- de a avea așteptări realiste față de copil și de a-l percepe în mod realist;
- de a susține, valoriza copilul.

Pentru a satisface nevoile de dezvoltare ale copilului, în afară de aceste abilități, este hotărîtor ca părinții să se angajeze pozitiv în relația cu el, în învățarea și jocul lui, în tristețile și bucuriile lui.

Ar fi cazul să începeți prin a le face cunoștință părinților cu cele ***10 reguli*** (stabilite de specialiști din diferite domenii: medici, pedagogi, psihologi, asistenți sociali, profesori), pe care trebuie să le aibă în atenție în educarea copilului și care le-ar trezi motivația de a fi *părinți mai buni*:

- să-ți iubești copilul;
- să-ți protejezi copilul;
- să fii un bun exemplu pentru copilul tău;
- să te joci cu copilul tău;
- să lucrezi cu copilul tău;
- să lași copilul să trăiască propriile experiențe de viață, chiar dacă suferă;
- să-i arăți copilului posibilitățile și limitele libertății umane;
- să-l înveți pe copil să fie ascultător;
- să aștepți de la copil numai aprecierile pe care le poate da, conform gradului de maturitate și propriei experiențe;
- să-i oferi copilului trăiri cu valoare de amintire (călătorii, excursii, vacanțe, spectacole, serbări în familie, manifestări sportive etc.).

Aceste reguli pot fi acroșate la vedere, pentru a bate în subconștientul părinților ori de cîte ori vor da cu ochii de ele, urmînd a fi materializate în practici parentale pozitive.

Metodele de lucru cu părinții în educația parentală se recomandă să fie cele interactive[4], care au impact mai puternic asupra cunoștințelor, atitudinilor și practicilor parentale achiziționate (joc de rol, studiu de caz, brainstroming și brainwriting, elaborare de postere/reguli, lucru în grupuri mici etc.).

Prezentăm o ***listă de subiecte/teme*** pentru planul dvs. de lucru. Acestea pot fi adaptate la contingentul de părinți – la necesitățile lor de informare/educare, la capacitățile instituției/cadrului didactic de a organiza astfel de activități. Lista propusă conține tematici pe care le puteți utiliza cu referire la copii din orice categorie de vîrstă (la solicitarea părinților). Înainte de a purcede la "predare", evaluați necesitățile de informare/educare ale părinților (prin chestionare/testare, discuții libere). Anunțați rezultatele administrației instituției și părinților. Elaborați <u>*un plan comun de activitate*</u>, anual sau bianual, care să includă următoarele subiecte/teme:

1. *Copilăria timpurie: de ce este atît de importantă?:*
   a. *Dezvoltarea creierului copilului mic;*
   b. *Factorii care determină dezvoltarea copilului;*
   c. *Necesități de dezvoltare și drepturi ale copilului. Abordarea integrată a dezvoltării copilului;*

---

3 Teller, F., *Pedagogia familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2003.

4 Descrierea mai multor metode interactive și utilizarea acestora în lucrul cu părinții le puteți găsi și în următoarele surse: *Îngrijirea și dezvoltarea timpurie integrată: educația familiei*, elaborat de CNETIF cu sprijinul UNICEF, manuscris, 2006, precum și în *Educăm cu încredere. Ghidul facilitatorului*, Pas cu Pas, 2010.

2. *Riscurile pentru viața, sănătatea şi dezvoltarea copilului mic;*
3. *Dezvoltarea fizică a copilului şi educarea unui mod de viață sănătos şi sigur în familie:*
   a. *Organizarea activității motrice în condiții casnice;*
   b. *Activitatea fizică pe terenul de joacă. Securitatea;*
   c. *Asigurarea securității copilului. Prevenirea accidentelor şi traumatismelor acasă, în stradă, în locurile publice. Acordarea primului ajutor;*
   d. *Igiena. Alimentația corectă;*
   4. *Perioadele de criză în dezvoltarea copilului. Cum se manifestă acestea şi ce trebuie să facă părinții pentru a le diminua, pentru a-şi canaliza efortul spre o dezvoltare armonioasă a copilului;*
   5. *Stimularea cognitivă a copilului;*
   6. *Jucăria în viața copilului. Cerințe igienice şi psihopedagogice de selectare a jucăriilor pentru diverse categorii de vîrstă;*
   7. *Jocul în copilăria timpurie;*
   8. *Comunicarea cu copilul. Practici eficiente de comunicare în relația adult-copil, copil-copil;*
   9. *Hiperprotecția şi hipoprotecția copilului: consecințe, soluții;*
   10. *Rolul taților şi al bunicilor, al fraților/surorilor mai mari în dezvoltarea copilului;*
   11. *Disciplinarea copilului. Dezvoltarea autocontrolului la copiii mici;*
   12. *Abuzul, violența şi ignorarea copilului mic: consecințe, soluții. Bătaia este ruptă din rai? Consecințele negative ale pedepsei fizice. Alternative la pedeapsă;*
   13. *Computerul şi televizorul în viața copilului;*
   14. *Traficul de ființe umane;*
   15. *Prevenirea HIV/SIDA la copii etc.*

3.4.3. Modalităţi şi strategii de realizare a educaţiei parentale prin CRIEP

Acestea pot fi cele mai variate.

✓ ***Dacă doriți să INFORMAȚI părinții în diverse probleme privind îngrijirea şi dezvoltarea copilului:***
- acroşați (în culuare, holuri, în sala de grupă, în CRIEP) postere informaționale, pliante cu un mesaj educativ de tipul: *Fiecare copil are dreptul la o familie, Nu mă bate!, STOP discriminarea!;*
- plasați la vedere fluturaşi informaționali, broşuri pe diverse teme ce țin de dezvoltarea sau îngrijirea copilului: *Anxietatea la copii, Copiii timizi, Cartea în viața copilului, Tipuri de jucării pentru diverse vîrste, Cînd, ce şi cum să le citim copiilor mici, Alimentația corectă a copilului, Vaccinarea* etc. Părinții pot citi aceste materiale pe loc, aşezați comod într-un fotoliu, sau le pot lua acasă;
- organizați expoziții periodice cu articole, reviste, cărți pe diverse subiecte educative, la alegerea părinților;
- organizați vizionări de filme cu subiecte educative, cu dezbaterea lor ulterioară;
- publicați un buletin informativ, o revistă pentru familie sau participați cu informații la un buletin informativ/revistă/ziar etc.;
- realizați, inclusiv cu implicarea părinților, o bibliotecă de resurse pentru familie (donate sau împrumutate): cărți, casete/discuri cu poveşti, scenete, cîntece etc.;
- realizați pachete de informații sau campanii de comunicare pe subiecte specifice: *Cartea în viața copilului, Jucați-vă cu copilul dvs.!* etc.;
- traduceți materiale în limbile vorbite de familiile copiilor din instituția dvs.

✓ ***Dacă doriți să EDUCAȚI părinții – să le formați cunoştințe trainice, atitudini şi, ceea ce e mai important, abilități parentale în vederea unei îngrijiri corecte şi eficiente a copilului, ce-ar fi să***

organizaţi:

- ***lectorate**, **mese rotunde, dezbateri*** – pe teme propuse de educator/educatoare sau sugerate de părinţi, cu scopul unei mai bune informări asupra problemelor ce vizează evoluţia fizică, cognitivă şi socio-emoţională a copilului:
  - *Valoarea jocului;*
  - *Sprijinirea copilului în a-şi dezvolta o imagine de sine pozitivă;*
  - *Bolile copilăriei;*
  - *O zi din viaţa copilului tău* (părinţii prezintă programul zilnic al copilului);
  - *Bătaia este ruptă din rai?;*
  - *Copiii hiperactivi: cum lucrăm cu ei?* etc.;
- ***ateliere de discuţii/workshop*** – cu activităţi interactive pe diverse tematici, cu identificarea de soluţii pentru rezolvarea/prevenirea problemelor ce ţin de îngrijirea şi dezvoltarea copilului;
- zile/săptămîni speciale, dedicate anumitor probleme: *SIDA în viaţa noastră, Infecţiile respiratorii acute, Jocul şi jucăria, Cum comunicăm cu copiii* etc.;
- ***programe informaţional-educative***: *Psihotraining-uri de comunicare pentru părinţi*, *Şcoala viitoarelor mame*, *Clubul taţilor şi bunicilor*, *Clubul părinţilor care au copii cu ADHD (copii superactivi), Tehnici de relaxare psihologică* etc.;
- ***întîlniri*** ale părinţilor cu specialişti din diverse domenii pe probleme de educaţie, îngrijire şi protecţie a copiilor – cursuri de profilaxie, prevenirea HIV/SIDA şi a traficului de fiinţe umane, drepturile copilului, asistenţa copilului cu cerinţe educative speciale etc.;
- ***întîlniri*** cu personalităţi din domeniul culturii;
- ***activităţi practice*** cu părinţii: confecţionarea unor materiale didactice pentru grupă (pentru activităţile zilnice cu copiii, pentru serbări etc.);
- editarea unui ziar/unei reviste a grădiniţei cu subiecte educative, pe care să îl/o cumpere părinţii etc., banii obţinuţi din vînzări fiind utilizaţi pentru elaborări ulterioare.

✓ ***Dacă aveţi nevoie să INDIVIDUALIZAŢI procesul de educaţie a părinţilor, ce-ar fi să apelaţi la:***

- ***consultaţii individuale*** – oferă posibilitatea informării individuale asupra unor probleme comportamentale ale copilului (semnalate de către educator/educatoare), a analizei cauzelor ce le-au generat, a iniţierii unor măsuri educative a căror eficienţă este condiţionată de consecvenţa aplicării acestora;
- ***activităţi de consiliere*** (*Să găsim soluţii împreună*) – individuale sau de grup, zilnice, săptămînale sau la solicitare, la venirea sau la plecarea copiilor din grădiniţă – pe probleme semnalate de părinţi;
- ***Cutiuţa cu sugestii*** – părinţii vor arunca în ea bileţele cu întrebări de interes, la care vor primi răspuns pe aceeaşi cale sau prin intermediul fluturaşilor informaţionali pe subiectul solicitat; răspunsurile pot fi oferite şi de părinţii cu experienţă – în felul acesta stimulaţi cooperarea între părinţi. *Cutiuţa cu sugestii* poate fi utilizată în scopul informării/consultării părinţilor pe diverse probleme: *Ce trebuie să fac dacă nu doarme la amiază?, Să-i dau să bea ceai înainte de culcare?, Cum să-l fac pe copilul năzbîtios sa asculte?* etc. La această modalitate se recurge în cazul părinţilor timizi sau al celor care nu vor să se afle despre problema pe care o au, sau al tinerilor părinţi. Dacă o problemă persistă, organizaţi o dezbatere, un atelier de discuţii cu participarea mai multor părinţi.

Pentru monitorizarea şi evaluarea activităţii CRIEP se recomandă a ţine ***registre de evidenţă a acţiunilor derulate,*** care cuprind descrierea detaliată a acestora (tematică, persoane implicate, perioada de desfăşurare, rezultate/impact etc.).

Conţinutul, formele şi strategiile educaţiei parentale trebuie să se adreseze, DEOPOTRIVĂ, mamelor, taţilor, bunicilor, fraţilor/surorilor – ca potenţiali şi primi educatori ai copilului, deoarece fiecare dintre aceştia contribuie la îngrijirea şi dezvoltarea copilului. Stereotipul conform căruia doar mama este responsabilă de îngrijirea şi educaţia copilului trebuie anihilat, dezrădăcinat.

3.4.4. Crearea unui mediu ospitalier, stimulativ

Majoritatea oamenilor se simt în largul lor atunci cînd oferă ajutor, cînd observaţiile şi opiniile lor sînt luate în seamă, cînd reuşesc să construiască relaţii bazate pe încredere. Aşadar, un imbold pentru implicarea familiei şi a personalului îl constituie ***sentimentul că sînt cu adevărat membri apreciaţi*** ai echipei de intervenţie timpurie. Stabilirea unui mediu în care ***comunicarea directă, încrederea şi respectul*** înfloresc reprezintă un pas important în sprijinirea participării efective a familiei, ceea ce nu este o încercare uşoară. Sistemul de intervenţie timpurie trebuie să creeze un mediu în care orice membru al familiei care vrea să participe să poată avea posibilitatea şi mijloacele de a o face. Programele pot extinde această invitaţie, adresîndu-se tuturor familiilor cu mesajul că promovează şi sprijină participarea lor sub orice formă.

În relaţia de comunicare cu un părinte, cadrul didactic trebuie să fie:

- ***prietenos*** – este încurajator, admite contribuţiile altora, îşi exprimă deschis admiraţia şi respectul, manifestă tact;
- ***relaxat*** – comunică degajat, este calm;
- ***atent*** – ştie să asculte, este interesat de ceea ce i se spune, reacţionează astfel încît celălalt are convingerea că a fost auzit;
- ***expresiv*** – realizează un contact vizual frecvent şi susţinut de mimică şi gestică;
- ***impresionat*** – arată că înţelege problema/subiectul abordat datorită stimulilor pe care îi proiectează.

De vorbă cu părinţii: tehnici/căi de a stabili relaţii strînse cu familiile şi a dezvolta parteneriate durabile

1. ***FIŢI POZITIV/Ă.*** Încercaţi să cunoaşteţi părinţii – preocupările, munca, familia. Întîmpinaţi-i întotdeauna cu blîndeţe, faceţi-i să se simtă la fel de bineveniţi ca şi copiii lor. Vorbiţi despre punctele forte ale copilului. Arătaţi că sînteţi interesat/ă şi că vreţi să ajutaţi. Încercaţi să gîndiţi pozitiv despre fiecare părinte, să-i identificaţi calităţile pozitive, să-l ajutaţi să devină conştient de succesele copilului.
2. ***FIŢI PARTENERI.*** Aflaţi ce face familia pentru copil şi care îi sînt posibilităţile. Subliniaţi importanţa conlucrării. Valorificaţi ajutorul acesteia. Armonizaţi punctele de vedere ale familiei cu ale dvs. şi ale altor specialişti. Decideţi împreună soluţii, respectînd particularităţile copilului şi punctul de vedere al părinţilor. Centraţi-vă deciziile pe o viziune cît mai adecvată despre copil şi stabiliţi obiective comune cu familia.
3. ***FIŢI FLEXIBIL/Ă.*** Trataţi părinţii de la egal la egal. Nu începeţi prin a le prezenta propriile idei. Aflaţi opinia lor şi lucraţi împreună asupra planurilor solicitate de la ei. Valorificaţi-le sugestiile. Atunci cînd văd că sînt luaţi în serios, se implică mai mult în îngrijirea şi dezvoltarea copiilor lor.
4. ***FIŢI UN BUN OBSERVATOR/O BUNĂ OBSERVATOARE.*** Reţineţi ce spune şi ce nu spune părintele. Fiţi atent/ă la tensiuni, ezitări, excitaţii etc.
5. ***ASCULTAŢI ÎN MOD ACTIV.*** Nu refuzaţi niciodată dialogul. Nu întrerupeţi pentru a spune ce aţi fi făcut dvs. Fiţi atent/ă, arătaţi că ascultaţi şi că sînteţi interesat/ă. Reflectaţi la ceea ce spun sau simt părinţii. Asiguraţi-i că preocupările şi sugestiile lor sînt binevenite.
6. ***ÎNCEPEŢI DISCUŢIA ÎN MOMENTUL CÎND PĂRINTELE ESTE PREGĂTIT.*** Ajutaţi-l să se simtă relaxat şi confortabil. Încurajaţi-l să vorbească. Aflaţi ce-i place la copilul lui, care sînt cauzele

îngrijorărilor şi ce intenţionează să întreprindă. Demonstraţi că îi înţelegeţi şi îi acceptaţi punctul de vedere, că acesta este foarte important.

7. ***PUNEŢI ÎNTREBĂRI COMPLEXE ŞI DIRECTOARE.*** Facilitaţi conversaţia punînd întrebări care necesită mai mult decît un DA sau un NU. Evitaţi să indicaţi răspunsul. Cîteva întrebări directoare:
   - CE FACE COPILUL ATUNCI CÎND ____ ?
   - CE SIMTE COPILUL ATUNCI CÎND____ ?
   - CE FACEŢI ATUNCI CÎND ____ ?
   - CUM VĂ DISCIPLINAŢI COPILUL ATUNCI CÎND____________________________ ?
8. ***FACEŢI COMENTARII BINE GÎNDITE.*** Comentaţi pentru a încuraja, a îndruma cu grijă părinţii spre soluţionarea problemelor. Fiţi sigur/ă că folosiţi un limbaj adecvat. Oferiţi informaţii care să explice de ce se ia o decizie sau alta şi de ce este nevoie de o măsură sau alta. Sintetizaţi mereu discuţiile, selectaţi şi accentuaţi ideile, pentru a vă face înţeles/înţeleasă.
9. ***RĂSPUNDEŢI LA ÎNTREBĂRI PERSONALE.*** Fiţi deschis/ă, concis/ă, spuneţi adevărul. Folosiţi referinţe personale, atunci cînd este cazul şi dacă nu vă jenaţi.
10. ***RELAŢIILE BUNE NECESITĂ TIMP.*** Lucrul cu părinţii este un proces. Dezvoltarea înţelegerii şi încrederii necesită timp.

Aceste sfaturi sînt valabile şi pentru alte tipuri de parteneriate, pentru orice alt actor educaţional pe care îl doriţi ca partener în rezolvarea multiplelor probleme pe care le aveţi la grădiniţă.

3.4.5. Învăţarea adulţilor

Pentru ca toate eforturile dvs. orientate spre EDUCAŢIA PARENTALĂ să se încununeze cu succes, este necesar să ştiţi şi cum învaţă părinţii/adulţii – un proces care are loc total diferit de cel al copiilor.

1. Principiile învăţării adulţilor

- ✓ Învăţarea adultului este autodirecţionată: el învaţă ce îi trebuie. Unii sugerează temele care îi interesează şi prezintă informaţii grupului. Părinţii sînt conştienţi de faptul că pot deveni resurse pentru alţii şi că pot conta pe ajutorul celorlalţi.
- ✓ Adulţii se deosebesc unii de alţii prin interese, priceperi/deprinderi şi cultură, precum şi prin stiluri de învăţare. De aceea, abordînd o problemă, faceţi-i să audă, să vadă, să „pipăie" informaţia oferită.
- ✓ Experienţa adulţilor/părinţilor este o componentă valoroasă.
- ✓ Adulţii însuşesc mai bine informaţia dacă li se oferă posibilitatea să soluţioneze anumite probleme, decît dacă ar asculta pasiv o lecţie la tema dată.
- ✓ Adulţii învaţă cel mai bine atunci cînd sînt implicaţi activ, iar învăţarea este empirică/experienţială. Acestora le place să aplice imediat cunoştinţele şi deprinderile noi. Ei trebuie să aibă oportunitatea de a manifesta iniţiativă, de a face alegeri şi a acţiona.
- ✓ Adulţii învaţă cel mai bine într-un mediu confortabil şi lipsit de riscuri (critici, neacceptare, ignorare, discriminare etc.).
- ✓ Activităţile în grup îi încurajează să examineze ideile şi atitudinile proprii şi ale celorlalţi membri privind creşterea copiilor. Descoperirea conceptelor care se deosebesc de cele în care cred le oferă şansa să se dezvolte şi să se schimbe.
- ✓ Posibilitatea de a-i asculta pe ceilalţi şi de a învăţa unul de la altul în cadrul grupului îi ajută să înţeleagă că şi alte persoane au probleme similare, care pot fi soluţionate în comun.
- ✓ Adulţilor le place să dea, să contribuie, dar şi să primească. Ei ar trebui să vorbească mai mult decît profesorii-mentorii lor.

- ✓ Adulţii apreciază competenţa liderului/formatorului şi le place să asimileze noi informaţii.
- ✓ Adulţii însuşesc concepte complicate atunci cînd se confruntă personal cu ele, cînd reflectă şi discută despre ele. Ei au nevoie de informaţie pentru a fi gata să facă faţă situaţiilor sau problemelor cu care se confruntă. În cadrul şedinţelor, "descoperind" mai multe alternative, ei vor fi mult mai pregătiţi să aleagă calea potrivită.
- ✓ În ceea ce priveşte perfecţionarea, adulţii au nevoie atît de susţinere, cît şi de provocare.

2. Ce vor familiile să ştie profesioniştii (educatorii, lucrătorii medicali, asistenţii sociali, psihologii, psihopedagogii etc.) cînd lucrează cu ele
   - ✓ *Totul e OK, chiar dacă felul meu de a fi este altfel decît al tău. Fiecare dintre noi este UNIC.*
   - ✓ *Ascultă IDEILE NOASTRE, ele se bazează pe cunoştinţele noastre ca expert al propriului copil.*
   - ✓ *Profesioniştii vin şi pleacă din viaţa copilului meu, EU însă RĂMÎN.*
   - ✓ *Toate familiile au LATURI PUTERNICE.*
   - ✓ *Am nevoie de INFORMAŢIE EXACTĂ despre starea copilului meu şi de timp pentru a asimila ceea ce am auzit şi am citit.*
   - ✓ *CONTACTUL VIZUAL este mai valoros decît cuvintele.*
   - ✓ *Ajută-mă să-mi înţeleg mai bine copilul, DĂ-MI SFATURI, nu lua decizii în locul meu.*

3. Calităţile unui lider/formator bun

Atunci cînd lucraţi cu părinţii este bine să ştiţi care sînt calităţile unui lider/formator bun. Un lider ***binevoitor*** şi ***prietenos*** va destinde atmosfera şi îi va face pe toţi membrii grupului să se simtă acceptaţi şi înţeleşi. ***Simţul umorului*** sporeşte gradul de destindere. Pentru a vă bucura de succes, este important să ţineţi cont de propria identitate culturală şi socială, precum şi de impactul părerilor dvs. despre îngrijirea copiilor.

Una din calităţile de bază ale unui lider/formator bun este ***capacitatea de a nu-i judeca pe alţii.*** Membrii grupului ar putea spune lucruri cu care nu sînteţi de acord. Totuşi, dacă veţi critica ideile cuiva, riscaţi să pierdeţi încrederea întregului grup.

Toţi membrii grupului trebuie să fie siguri de ***imparţialitatea*** dvs. – de faptul că nu apreciaţi ideile unora şi le dezaprobaţi pe ale altora. Sarcina dvs. este de a facilita activitatea şi implicarea tuturor membrilor.

Unul dintre lideri/formatori şi-a caracterizat rolul în modul următor: *„Nu sînt expert. Opiniile dvs. sînt valoroase, chiar mai valoroase decît ale mele. Mă aflu aici nu pentru a-mi expune propriile păreri, ci pentru a vă ajuta să le expuneţi pe ale dvs.; nu pentru a judeca ceea ce spuneţi, ci pentru a clarifica ceea ce spuneţi, pe măsura posibilităţilor. Eu voi fi doar moderator, oferindu-le tuturor posibilitatea să spună ce simt şi ce cred."*

Astfel de introduceri au ca scop „spargerea gheţii", ele prezintă o modalitate de a-i ajuta pe toţi – inclusiv pe dvs. – să se relaxeze.

4. Cîteva sugestii pentru organizarea învăţării adulţilor

- ✓ În promovarea educaţiei parentale educatorul/educatoarea are **rol de facilitator, manager, îndrumător, avocat, antrenor, mentor, mai puţin de expert:** aceasta îi va încuraja pe membrii grupului de părinţi să-şi exploreze propriile **resurse,** nu doar să apeleze la dvs. Părinţii vor accepta că deciziile, cunoştinţele şi succesele grupului le aparţin cu adevărat.
- ✓ **Acordaţi atenţie necesităţilor adulţilor.** Faceţi evaluări periodice, pentru a afla ce teme să abordaţi, la ce tip de întrebări să daţi/să căutaţi răspunsuri etc.; stabiliţi o agendă care să se adreseze necesităţilor părinţilor.
- ✓ **Organizaţi mai multe activităţi de grup:** astfel le veţi oferi părinţilor posibilitatea de a-şi împărtăşi cunoştinţele şi observaţiile, de a afla mai multe despre dezvoltarea şi comportamentul copiilor şi

de a-şi dezvolta abilităţile parentale. Educaţia parentală este o experienţă nu doar intelectuală, ci şi emoţională.

- ✓ Pentru o învăţare de succes, e nevoie să creaţi o **atmosferă securizantă,** în care părinţii să nu se teamă să pună întrebări, să-şi exprime părerea şi să-şi împărtăşească experienţa. Recunoaşteţi şi respectaţi părinţii ca primi educatori ai propriilor copii, apreciaţi succesele şi realizările copilului.
- ✓ **Oferiţi-le tuturor şansa să-şi expună ideile.** Ajutaţi membrii grupului să fie atent la ceea ce spune fiecare vorbitor şi să respecte opiniile diferite de ale lor. Nu există „reţete universale" de îngrijire a copiilor.
- ✓ **Nu vorbiţi prea mult.** Cu cît mai mult încercaţi să canalizaţi discuţia, cu atît mai puţin discută şi învaţă membrii grupului. Pe de altă parte, este bine să vorbiţi pentru a asigura interacţiunea membrilor, precum şi pentru a oferi unele explicaţii sau pentru a relata propria experienţă legată de creşterea copiilor. Acesta este aspectul cel mai complicat al rolului de lider! Cel mai bun îndrumător va fi experienţa dvs. ***Aprecierea diversităţii*** include şi faptul că nu întotdeauna ultimul cuvînt vă aparţine dvs.
- ✓ **Respectaţi şi acceptaţi rolurile asumate de părinţii care fac parte din grup (rudă, prieten, cunoştinţă), precum şi identitatea socială, economică şi culturală a fiecăruia.** Interacţiunea cu copiii este influenţată de relaţiile dintre părinţi, de originea etnică, venituri, studii, gen. Datorită acestui fapt, din grup vor face parte părinţi care au adoptat stiluri foarte diferite de îngrijire a copiilor. Nu uitaţi că nu există un mod perfect de îngrijire a acestora.
- ✓ **Nu uitaţi de importanţa mediului.** Aranjaţi scaunele în cerc sau în jurul unei mese, pentru ca toţi membrii grupului să-şi vadă interlocutorii. Aceasta le va permite să se adreseze direct unul altuia, să nu vă vorbească doar dvs.
- ✓ **Pregătiţi nişte gustări simple şi băuturi răcoritoare sau ceai, cafea** – este încă o modalitate de a le arăta părinţilor că sînt bineveniţi. Astfel, discuţia va fi una deschisă, destinsă, liberă, plăcută şi utilă.
- ✓ **Asiguraţi-vă că ştiţi ce surse de informaţie trebuie să folosiţi.** Documentaţi-vă (la bibliotecă sau în Internet), pentru a o alege pe cea mai potrivită. Pregătiţi informaţii utile – fluturaşi informaţionali, postere, pliante, pe care să le daţi părinţilor.
- ✓ **Ajutaţi membrii grupului să se cunoască reciproc şi să afle ce vîrstă au copiii lor.** Pregătiţi ecusoane pentru fiecare – îndoind în două o pagină şi scriind numele şi vîrsta copiilor pe ambele părţi. De asemenea, rugaţi membrii grupului să facă cunoştinţă cu vecinul, întrebîndu-l numele şi vîrsta copilului, iar apoi să-l prezinte întregului grup. Puteţi repeta această procedură pe parcursul primelor 4 sau 5 activităţi, pînă cînd membrii se vor cunoaşte destul de bine.
- ✓ **Explicaţi scopul lucrului în grup şi modul de activitate.** Părinţii trebuie să ştie că lucrul în grup le va permite să-şi împărtăşească experienţa – atît succesele, cît şi problemele – şi rolul dvs. în această activitate.

ANEXĂ. Model de activitate interactivă cu părinții în cadrul educației parentale

Modulul ***STIMULAREA COGNITIVĂ A COPILULUI. PRACTICI***

Tema1. *Sîntem mici cercetători*

Obiective:

La finele acestei activități, participanții/părinții vor fi capabili:

- să definească noțiunea de *dezvoltare cognitivă*;
- să recunoască condițiile favorabile pentru stimularea cognitivă a copilului;
- să propună/alcătuiască jocuri dezvoltative;
- să ofere sfaturi părinților pentru stimularea cognitivă a copiilor.

Materiale: Fişa 1. *Amintiri din copilărie*, Fişa 2. *Şapte reguli pentru a avea un copil deştept* (pentru toate grupurile)

Timp: 90 min.

Desfăşurare:

Activitatea 1. *Amintiri din copilărie*

- Formați 3 grupuri. Propuneți fiecărui grup să citească textul din Fişa 1 şi să completeze spațiile libere.
- Fiecare grup va prezenta varianta de text elaborată.

Activitatea 2. *Convorbire*

- Discutați:
  - La ce au dus toate activitățile organizate de părinți cu acest copil?
  - Ce înțelegeți prin *dezvoltare cognitivă, stimulare cognitiv*ă? Care sînt componentele unei dezvoltări cognitive?
  - Ce tipuri de activități, jocuri, exerciții sînt menționate în text? Specificați.
  - Ce activități mai contribuie la dezvoltarea mentală a copilului? Specificați. (Puteți scrie sugestiile părinților pe poster/flipchart.)
  - Unde, în ce condiții putem organiza activități de dezvoltare cognitivă a copilului? (Sugerați-le să concretizeze acest lucru cu ajutorul textului.)
  - Care sînt condițiile favorabile pentru stimularea cognitivă a copilului?
  - Care este rolul părinților în acest proces?

Activitatea 3. *Miniprelegere: Cum învață copiii mici?*

- Discutați: *Cum învață bebeluşii şi copiii mici?*

Bebeluşul este pregătit să învețe încă de la naştere şi chiar mai înainte! Învață prin interacțiuni: ca să înțeleagă lumea din jurul lui își foloseşte toate simțurile. Copilul mic învață în contextul jocului. Jocul deci nu poate fi separat de învățare. Mai întîi, el învață despre lucrurile din afară şi apoi face diferența între **cine sînt eu** şi ce este **non-eu**. Jocul cu propriul corp îl învață să se cunoască pe sine, să ştie fiecare lucru şi să înțeleagă sensul acestuia.

- Cum se desfăşoară învățarea? Învățarea începe în brațele mamei: atunci cînd mama face ceva ce el nu poate face încă, *fac împreună*. Ex: apucă, merge.
- Care este, după părerea dvs., "motoraşul" care-l face pe copil să descopere lumea din jur? (*Curiozitatea, interesul* – deduceți noțiunea.)
- Cînd începe să se manifeste curiozitatea? Curiozitatea este extremă în primele *5-6 luni:* doreşte să ştie tot.
- Dar cum se manifestă aceasta? (*Priveşte, se uită rapid la tot ce este în jur, îi este greu să-şi fixeze atenția pe ceva*

anume).

- ✓ Spre *8 luni* află că lucrurile există şi cînd nu se află în cîmpul lui vizual. Concluzia lui: *obiectul există permanent*. Face diferența între ceea ce este cunoscut şi ceea ce este nou. Ca un cercetător adevărat, observă toate calitățile obiectelor, le experimentează şi le explorează.
- ✓ *Apoi rezolvă probleme:* Găseşte ursulețul ascuns sub păturică. Trage de ață şi… ajunge la jucăria mult rîvnită.
- ✓ *Începe să imite* sunete, silabe, cuvinte, mişcări, atitudini.

- Care este forma de organizare a activității de învățare a copilului?

✓ Bebeluşii şi copiii mici învață prin joc, aflînd, astfel, cele mai importante lucruri despre ei şi corpul lor, despre părinții lor, despre alți copii.

Sugestie! *Adaptați jocul copilului la temperamentul lui. Stimularea şi rezistența la mediu diferă de la un copil la altul; diferă şi stilurile de joc ale părinților cu bebeluşul. Fiecare bebeluş are preferințele proprii de a se juca: activ, liniştit, creativ. Părinții trebuie să-l antreneze în toate tipurile de joc (mişcare, ascultat muzică şi poveşti, desenat, joc cu păpuşi) şi astfel să-i susțină dezvoltarea.*
Copiii mici învață calitățile obiectelor ducîndu-le la gură şi probîndu-le cu gura. Fiți atenți ce obiecte are la îndemînă, va duce totul la gură!

Atenție!

- Copilul se naşte pregătit să învețe. Învață interacționînd cu lumea şi utilizînd toate simțurile.
- Toți copiii au un impuls înnăscut de a cunoaşte.
- Toate achizițiile copilului din primul an de viață îi dau un grad mare de autonomie şi independență.

Important pentru părinți! Bebeluşului îi place cel mai mult să se joace cu părinții lui şi îi va prefera pe ei, înainte de toate!

Activitatea 4. *Sfaturi utile pentru a avea un copil deştept*

- Formați 4 grupuri. Propuneți fiecărui grup Fişa 2.
- Fiecare grup va face cunoştință cu sfaturile enumerate şi va determina în ce situații pot fi aplicate acestea. Ulterior, vor simula fiecare situație într-un joc de rol: educator/medic şi părinte, în următoarea consecutivitate:
  - grupul 1 – situații pentru sfaturile 1 şi 2;
  - grupul 2 – situații pentru sfaturile 3 şi 4;
  - grupul 3 – situații pentru sfaturile 5, 6 şi 7;
  - grupul 4 – se va gîndi şi va elabora sfaturi pentru alte 2 situații, care nu sînt reflectate aici.

Reflecție şi evaluare:

- Ce-ați învățat azi la activitate?
- Ce emoții v-au trezit cele discutate?
- De ce este necesar să cunoaşteți aceste lucruri?
- Cum v-ați simțit în rol de consilier?
- Credeți că ați fost destul de convingător?
- Cui veți transmite aceste mesaje?
- Cum veți face aceasta? În ce condiții?

Fişa 1

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

1) Îmi amintesc cu plăcere de copilăria mea. Mereu eram alături de părinţii mei, care discutau cu mine despre lumea care mă înconjoară. Şi astfel m-au ajutat să o înţeleg şi s-o îndrăgesc.
2) Cînd mergeam cu mama după cumpărături, la magazin sau la piaţă, ea îmi propunea: "Hai să ne jucăm." Şi atunci, Doamne, cîte nu inventam şi nu descopeream: masa este tare ca_______, vînzătoarea are ochi ca_____, sau cutii cu lapte erau mai multe ca rafturi. Şi acum ţin minte că într-o vitrină mărgelele roşii erau cu mult mai _______ ca cele albe. Cîte descoperiri am făcut pe atunci.
3) Dar ce făceam cînd mă vedeam în mjlocul pădurii! Totul în jurul meu era verde, multicolor, _______ şi apoi iar verde. Şi asta se repeta an de an, dar niciodată nu mă plictiseam în (acea) _______. Mama şi tata aveau grijă de aceasta. Mereu mă zădărau: "Ce-i asta? Ce poate fi _____? Ce mai este tot atît de _____? Unde poate _____? Adu-mi frunze ______ sau ______ lungi şi scurte." Iar într-un tîrziu, după multă zbenguială, ne aşezam pe o banchetă sau pe o _______ şi mama îmi _______ cu glasul ei calm şi liniştit ________ mea preferată. După care îmi adresa un şir de _______. Şi eu eram mîndru de mine pentru că găseam ________ la toate, şi mai eram şi fericit pentru că mama mă _______ .
4) În fiecare an, în perioada de concediu a părinţilor, plecam cu întreaga familie la _______ sau la _______. Călătoream cu ________. Deşi distanţa era ______, nu mă plictiseam niciodată. Întrucît părinţii aveau grijă să am tot necesarul pentru ______ timpul cu ______. Şi anume: _________, _________, ________. Pe lîngă aceasta, pe parcursul călătoriei, ochii mei _______ , iar urechile mele ______ multe ______ noi, neobişnuite. Şi atunci mama inventa diferite _______. De exemplu: "Ce este mai mare _______ sau_______ ."; "Numeşte tot ce vezi roşu."; "Numeşte obiecte, fiinţe pe care le vezi şi numele cărora începe cu ________"; "_________"; "_______________".
5) Cînd ajungeam la ______, după ce aranjam lucrurile cu cazarea, încercam cum este apa. Şi de aici porneau peripeţiile mele. În fiecare zi tata îmi organiza distracţii, dar şi _______. Ţin minte cînd mi-a zis: "Azi vei fi un mic savant şi-mi organiza _____ cu nisipul, cu______ , cu plante_____, şi multe altele." Şi iar mă simţeam mîndru pentru că făceam mari ___________, pe care, de fapt, omenirea demult le făcuse (dar eu nu ştiam de aceasta pe atunci). Şi atunci tata-mi spunea că este cel mai fericit tată, pentru că are un copil atît de _______."
6) Uneori părinţii oboseau de _________ pe care le adresam lor, dar nu mă lăsau fără ______. Ştiau că la vîrsta pe care o aveam, toţi copiii sînt ______, iar această calitate este motoraşul dezvoltării, şi nu trebuie ignorate ______, chiar dacă răspunsul era vizibil. Ce-i drept, nu-mi dădeau prea multe_________, mă ajutau să descoper ______ ______. Dacă era uşor de găsit, îmi adresau ei ________ , iar eu făceam descoperirea.
7) Le mulţumesc mult părinţilor mei, pentru _______, __________, _________. Datorită lor, azi sînt mereu în căutare, nu mă limitez la _______ şi astfel ____________.

Un copil fericit al părinţilor săi

Fişa 2

CÎTEVA SUGESTII PENTRU A AVEA UN COPIL DEŞTEPT

La naştere, creierul unui copil conţine 100 de miliarde de neuroni. În primii ani de viaţă, creierul va dezvolta mii de miliarde de legături între neuroni (sinapse). Dacă cel mic nu este stimulat din punct de vedere intelectual, aceste "conexiuni" nu se mai formează. De fiecare dată cînd părinţii îi arată afecţiune sau îi vorbesc, conexiunile cerebrale se dezvoltă. În acest fel, copilul îşi va îmbogăţi limbajul şi capacitatea de gîndire.

Există un set de metode prin care părinții pot stimula dezvoltarea intelectuală a celor mici[5].

1. Răspundeți clar și pe un ton destins la toate întrebările pe care vi le pune cel mic, fiți atenți la tot ceea ce vă spune sau vă arată. Acest lucru îi confirmă copilului că observațiile și preocupările sale sînt importante pentru părinți. Copilul este interesat de tot ceea ce se întîmplă în jurul lui și este curios să afle cît mai multe informații. Dacă nu sînteți dispuşi să-i oferiți explicații sau o faceți pe un ton plictisit și iritat, cel mic va rămîne cu impresia că întrebările lui deranjează și nu va îndrăzni să vă mai abordeze.
2. Dezvoltați-i pasiunea pentru cărți. La început, alegeți cărți cu imagini colorate și imitați, împreună, sunetele specifice animalelor din poze. În acest fel, copilul va scăpa de inhibiții. Cărțile sînt o sursă importantă de informații și îl vor ajuta să-şi dezvolte o gîndire sănătoasă și un limbaj bogat.
3. În timp ce-i schimbați scutecul, jucați-vă cu cel mic și alintați-l. Studiile au arătat că bebeluşii cărora nu li se acordă destulă afecțiune, au creierul mai mic decît ar fi normal pentru vîrsta lor. Atunci cînd plînge, reacționați prompt și calm, nu uitați să-l strîngeți în brațe și să-l alintați. În acest mod, el își va dezvolta sentimentul de siguranță emoțională. Folosiți masajul corporal pentru a-l elibera pe cel mic de stres. S-a demonstrat că în cazul copiilor născuți prematur, masajul efectuat de trei ori pe zi îi face să recupereze mai repede diferențele față de cei născuți la termen.
4. Alegeți jucării care să-l stimuleze, cum ar fi cuburile colorate. Dacă un copil aşază un cub mai mare peste unul mai mic, acestea vor cădea. Dacă le aşază corect, va învăța că este modul în care trebuie să construiască de acum înainte. În plus, implicați-l în jocuri care necesită folosirea mîinilor. Copiii reacționează bine la astfel de activități. Tot în joacă, rugați-l să vă ajute în treburile casnice. Punîndu-l să-şi aranjeze jucăriile, el va învăța să clasifice lucrurile după formă și dimensiune.
5. Asigurați-i un mediu înconjurător sigur în perioada în care învață să meargă. Prin explorarea casei, copilul va deprinde cum să se orienteze în spațiu. Astfel, va fi capabil să-şi construiasca, mental, o "hartă" a mediului în care trăieşte și să creeze o relație cu acesta.
6. Un alt lucru important este să-i cîntați. Mişcările corpului și ale degetelor îl vor ajuta să facă legătură între sunet, ritm și dans. Lăsați-l să se joace cu apa, nisipul și chiar cu noroiul, pentru a-l învăța principiile de bază ale fizicii și proprietățile diferitelor lichide și materii solide.
7. Adaptați-vă ritmul după temperamentul copilului. În acest fel, el își va manifesta trăirile în mod natural, fără nici o urmă de inhibiție. Faceți ca timpul de odihnă și orele de masă să fie percepute de copil ca lucruri pozitive. Arătați-vă încîntați atunci cînd cel mic învață să se hrănească singur, oricîtă mizerie ar face în jur.

4. Parteneriatul dintre grădiniță și şcoală

Scopul acestui tip de parteneriat este pregătirea psihologică a copilului către activitatea şcolară. Cel mai semnificativ avantaj din această conlucrare este asigurarea continuității și a caracterului unitar în educație și instruire, fapt ce poate fi argumentat prin diverse aspecte:

- evaluarea aptitudinilor de şcolarizare;
- maturitatea intelectuală și socială;
- evitarea barierei psihologice și a blocajelor de natură afectivă;
- adaptarea copilului la activitățile de tip şcolar etc.

5 *People Daily*, august, 2001. *China Education and Research Netowork*; Sandra Blakeslee, *Factorii de mediu par să realizeze o influență mai mare decît factorii genetici*, New York Times, 1997; Landers Cassie, *Pediatrie axată pe dezvoltare,* Ed.Epigraf, Chişinău, 2008; *Ciofu Carmen, Interacțiunea părinți-copii,* Ed. Amaltea, Bucureşti, 1998 etc.

Pregătirea pentru şcoală presupune, alături de obţinerea de către copii a unei stări de disponibilitate pentru activităţi de învăţare de tip şcolar, şi familiarizarea cu caracteristicile şi implicaţiile statutului şi rolului de elev. Trecerea de la grădiniţă la şcoală este un pas important, deoarece, la grădiniţă, copiii sînt încurajaţi să se simtă liber, se respectă plăcerea pentru ceea ce fac, pe cînd la şcoală sînt obiective mai precise, se impune respectarea programului şi a cerinţelor didactice. Un parteneriat eficient vine să ajute viitorul elev să se adapteze la noile realităţi, să treacă mai uşor peste „criza anului 7 de viaţă" şi să reuşească la şcoală.

Iată cîteva exemple de activităţi care se pot realiza în cadrul parteneriatului grădiniţă-şcoală:

- ***şedinţe comune***, consfătuiri, consilii pedagogice, seminarii metodico-practice, mese rotunde cu participarea cadrelor didactice (educatoare şi învăţătoare) şi a părinţilor, în vederea abordării problemelor majore comune;
- ***vizite şi asistenţe reciproce***, cu obiective, activităţi, resurse, responsabilităţi clar stabilite, activităţi comune urmate de analize şi discuţii, precum şi de decizii pentru activităţi viitoare şi evaluări periodice;
- ***contactul direct*** dintre preşcolari şi şcolarii mici în activităţi comune, cu impact emoţional, cu prilejul unor sărbători – Ziua Mamei, Anul Nou, Crăciunul, Ziua Copilului, sărbătorile pascale etc. – activităţi ce favorizează cunoaşterea interpersonală;
- ***activităţi demonstrative*** cu caracter practic sau artistico-plastic, a căror desfăşurare impune colaborarea preşcolar-şcolar sau activităţi interactive de evaluare a nivelului cognitiv şi psihomotor al preşcolarilor cu participarea elevilor în calitate de membri ai juriului etc.;
- ***implicarea*** preşcolarilor în derularea unor ***manifestări festive*** din şcoală, concursuri cu participare mixtă;
- ***antrenarea*** preşcolarilor şi a şcolarilor ***în acţiuni*** de protejare a mediului, de întreţinere a locurilor de joacă comune, de ajutorare a bătrînilor şi copiilor nevoiaşi.

Strategiile, metodele şi formele utilizate pot fi selectate, îmbinate şi completate în funcţie de condiţiile reale, concrete (contingentul de copii, de părinţi; nivelul lor de inteligenţă şi cultură, doleanţe etc.).

5. Parteneriatul dintre grădiniță și comunitate

Pe lîngă grădiniță, familie și școală, factori educaționali bine cunoscuți și cu rol extrem de important, precum primăria, biserica, poliția, serviciul de pompieri, bibliotecile, diverse ONG-uri, agenți economici etc., pot pune o amprentă substanțială pe construirea viitoarei personalități a copilului. Pentru ca aceste influențe să fie cît mai profunde, este nevoie de conștientizarea de către toți membrii comunității a faptului că obiectivele educației timpurii sînt foarte importante, atît pentru grădiniță, cît și pentru comunitate.

Comunitatea poate susține grădinița prin următoarele acțiuni:

- serbări, concursuri, excursii;
- schimburi de experiență;
- atragerea de sponsorizări, finanțări, donații;
- acțiuni de protecție socială (ONG-uri, servicii sociale);
- acțiuni de integrare în sistemul educațional a unor copii defavorizați social sau copii cu cerințe educaționale speciale;
- sprijinirea de proiecte de dezvoltare instituțională.

O resursă valoroasă în dezvoltarea parteneriatelor educaționale o constituie *ONG*-urile din comunitate. Acestea se dovedesc a fi parteneri activi, întrucît au în atenție interesele și nevoile copilului, precum și ale familiei și școlilor, fapt care contribuie la îmbunătățirea calității educației. Ofertele de servicii parteneriale ale ONG-urilor în sprijinul grădiniței pot fi:

- informare și consiliere pe diverse probleme de interes profesional; formarea continuă a resurselor umane;
- sprijin pentru copil și familie în situații de risc;
- identificarea altor agenți – potențiali parteneri;
- colaborări în programe/proiecte, managementul proiectelor; finanțare, donații;
- asistență socială acordată familiei, copilului;
- dialog comunitar prin rețelele lor de comunicare.

Proiecte parteneriale ce pot fi realizate cu actorii comunitari:

- *Flora și fauna meleagului nostru* sau *Cum să ne protejăm natura* – cu Muzeul ținutului natal, Ministerul Mediului, ONG-uri ecologiste;
- *Strada este ca o carte* sau *Să circulăm corect,* sau *Parteneri de trafic* – cu reprezentanți ai Poliției rutiere, care i-ar învăța pe copii și părinți regulile de circulație;
- *Împreună pentru sănătatea copiilor noștri* – cu participarea Centrului Medicilor de Familie – lectorate pentru părinți privind menținerea unui mod de viață sănătos și sigur pentru copiii lor;
- *În lumea frumosului* – cu Academia sau Colegiul de Arte sau școlile de pictură din localitate – studenții/elevii pot realiza activități de artă plastică pentru copii, pot vernisa expoziții de lucrări pe holurile grădiniței. Avantajul ar fi dublu: copiii ar trăi în lumea frumosului, iar studenții s-ar bucura de aprecieri din partea personalului grădiniței, părinților, altor vizitatori ai grădiniței. Pot fi organizate și expoziții cu vînzare sau donații de lucrări;
- *Prietena noastră – CARTEA* – cu biblioteca, cu participarea părinților și a elevilor școlii din localitate, în vederea cultivării dragostei pentru cuvîntul scris;
- *Avem nevoie de ajutorul dvs.!* – cu agenți economici și părinți, ambasade, instituții culturale în calitate de sponsori, pentru a rezolva probleme ce țin de baza materială a instituției, dotarea cu cărți, jucării, materiale didactice, aparate electronice și instructive, mijloace de transport etc.

Strategii de sensibilizare a comunităţii cu privire la importanţa parteneriatelor educaţionale în interesul copilului mic:

- să promovaţi pe lîngă legislatori/APL ideea cu privire la importanţa intervenţiei timpurii (expediaţi-le posterul/buletinul informativ sau alt produs promoţional);
- să discutaţi cu pediatri, educatori, profesori, grupuri religioase, grupuri de joacă, persoane care realizează îngrijirea zilnică a copiilor despre intervenţia timpurie şi importanţa parteneriatului educaţional;
- să expediaţi prin poştă posterul/ziarul/revista/buletinul informativ liderilor comunitari;
- să convingeţi ziarul local să scrie o relatare (sau o serie de relatări) despre intervenţia timpurie sau să faceţi reportaje radio-televizate la acest subiect;
- să invitaţi politicieni locali şi de nivel central să viziteze grădiniţa sau centrul comunitar;
- să puneţi la dispoziţia liderilor comunităţii, pediatrilor, învăţătorilor etc. materiale privind importanţa intervenţiei timpurii pentru dezvoltarea copilului, în scopul sensibilizării opiniei publice;
- să vorbiţi la ora de curs studenţilor despre intervenţia timpurie etc.

De modul în care se impune grădiniţa ca instituţie educaţională şi culturală în comunitate, de modelul pe care-l reprezintă pentru aceasta corpul didactic depinde, de multe ori, şi reuşita parteneriatelor grădiniţă-familie-şcoală-comunitate. Este cunoscut faptul că, oricît de deosebite ar fi activităţile desfăşurate, dacă nu sînt cunoscute, munca dvs. ar putea fi ignorată. Cu cît mai mult veţi ieşi din instituţie şi vă veţi face cunoscuţi în cadrul comunităţii, cu atît mai mult veţi fi remarcaţi şi ajutaţi. Trebuie să depuneţi eforturi considerabile pentru a vă promova imaginea în comunitate. O puteţi face prin:

- acţiuni de întreţinere a monumentelor şi parcurilor din localitate;
- acţiuni de întreţinere a locurilor comune de joacă din comunitate;
- organizarea de spectacole pentru copiii din centrele de plasament locale sau pentru bătrînii din azilurile sau centrele pentru bătrîni;
- participarea copiilor la Ziua oraşului/satului/comunei cu programe artistice, prilej cu care grădiniţa poate fi recompensată cu diplome şi cadouri;
- participarea – cu programe artistice şi/sau expoziţii – la manifestări ştiinţifice şi culturale organizate în cadrul comunităţii;
- organizarea unor serbări şi festivaluri tematice cu participarea unor reprezentanţi ai comunităţii;
- organizarea unor acţiuni prin care să sensibilizaţi comunitatea – spectacole de colinde şi urări specifice cu ocazia Crăciunului şi a Anului Nou, Mărţişorului, sărbătorilor pascale etc., care să se desfăşoare chiar în incinta Primăriei, şcolii etc., felicitări tuturor celor care desfăşoară activităţi pentru comunitate, tuturor celor cu care aveţi parteneriate.

De asemenea, reprezentanţii comunităţii pot fi invitaţi să participe la acţiuni organizate în grădiniţă – un bun prilej de a face cunoscute eforturile, munca, dorinţa de mai bine, precum şi de întîlnire cu părinţii, cu cadrele didactice etc.

6. Parteneriate interinstituţionale

Acestea contribuie la eficientizarea demersului didactic, la creşterea calităţii educaţiei; îmbunătăţesc relaţiile de colaborare/cooperare între cadrele didactice din diferite instituţii de educaţie timpurie, evoluţia profesională; favorizează schimburi de informaţii, de promovare a experienţelor şi bunelor practici; întăresc încrederea în forţele proprii, sentimentul apartenenţei la domeniul educaţiei timpurii ca la unul de cea mai mare importanţă pentru formarea personalităţii copiilor; încurajează mobilitatea academică etc.

Pot fi realizate:
- parteneriate locale – între instituţii din acelaşi sector, oraş, municipiu;
- parteneriate naţionale – între instituţii din diferite comune/sate/oraşe şi raioane din republică;
- parteneriate internaţionale – între instituţii din diferite ţări.

Activităţi ce pot fi realizate în cadrul parteneriatelor interinstituţionale:

- ***vizite reciproce de documentare,*** în scopul identificării şi schimbului de experienţe pozitive, colectării de informaţii privind modalităţile de lucru şi sistemele de educaţie din ţările instituţiilor partenere;
- ***schimb de experienţă*** şi informaţie în domeniul educaţiei timpurii, organizarea de activităţi metodice comune;
- iniţierea de ***proiecte educaţionale*** pe diverse teme de interes comun (*Micul cetăţean al Europei* – educarea la copii a valorilor europene, *Obiceiuri şi tradiţii* sau *Trăind valorile prin artă* – cunoaşterea valorilor culturale, sociale şi istorice şi a tradiţiilor specifice localităţilor partenere, educarea apartenenţei la neam, diversitate şi culturalitate, *Pămîntul – planeta noastră comună* – educaţie ecologică etc.);
- organizarea de ***sesiuni de comunicări*** metodico-ştiinţifice de formare continuă a cadrelor didactice şi popularizarea experienţelor pozitive – conferinţe ştiinţifico-practice, simpozioane, şcoli de vară, mese rotunde, training-uri etc.;
- organizarea de ***concursuri şi expoziţii*** comune de lucrări ale copiilor, cadrelor didactice şi părinţilor; organizare de excursii şi drumeţii în comun de cunoaştere a locurilor istorice;
- ***elaborări în comun*** de materiale didactico-metodice (planificări, fişe de evaluare, aplicarea standardelor) şi informaţional-educative pentru părinţi (postere, pliante, fluturaşi informaţionali, ghiduri), editarea în comun a revistei/ziarului pentru părinţi etc.;
- ***activităţi comune*** ale Consiliilor Metodice pe probleme ce constituie subiectul proiectelor parteneriale;
- ***discuţii/dezbateri*** vizavi de documentele de politici educaţionale în domeniul educaţiei timpurii;
- ***participări reciproce*** la activităţi deschise cu dezbateri ulterioare etc.

7. Proiecte de parteneriat

Didactica contemporană promovează concepte şi atitudini educaţionale noi, menite să determine forme variate de comunicare, cooperare şi colaborare în sprijinul copiilor. Practicarea în parteneriat a proiectelor educaţionale reprezintă un instrument valoros al instituţiei de învăţămînt, care lucrează în beneficiul copiilor, cadrelor didactice, părinţilor şi, nu în ultimul rînd, comunităţii. Proiectul partenerial educaţional are un demers organizat, în care resursele umane, materiale şi financiare au o dinamică pe o durată determinată de timp, în vederea atingerii unui scop ce va aduce schimbări benefice în grupul identificat drept ţintă.

Ce ar trebui să cuprindă un proiect de parteneriat educaţional?

- ***motivaţia,*** care porneşte dintr-o nevoie identificată;
- ***tema,*** pe care o alegem în funcţie de motivaţia stabilită;
- ***scopul şi obiectivele,*** care sînt vizate pe parcursul derulării parteneriatului;
- ***grupul-ţintă***: segmentul căruia i se adresează întregul demers partenerial (ex., copiii din grupa pregătitoare şi elevii claselor I);
- ***beneficiarii:*** pot fi nu numai membrii grupului-ţintă, ci toţi participanţii – în cazul nostru, părinţii care se implică în derularea proiectului, fie şi în calitate de spectator;
- ***durata,*** termenul de derulare a ***acţiunilor***;
- ***partenerii şi colaboratorii,*** cu care se încheie un protocol de parteneriat ce stabileşte angajamentele, obligaţiile comune sau individuale;

– ***resursele***: umane, materiale, didactice, documentare şi informaţionale;
– ***mijloacele de realizare:*** activităţile sau acţiunile ce se vor desfăşura în cadrul parteneriatului;
– ***metodele şi tehnicile de lucru*** stabilite pentru parcurgerea obiectivelor vizate;
– ***evaluarea proiectului***;
– ***bugetul.***

Prezentăm un model de proiect parteneriat educaţional: *Cartea – prietena noastră.*

Argument

Pornind de la ideea că preşcolarul trebuie să stabilească relaţii cu semenii şi comunitatea, proiectul de parteneriat *Cartea – prietena noastră* îşi propune să îmbine activităţi curriculare, extracurriculare şi extraşcolare.

Ritmul tot mai accelerat de evoluţie a lumii contemporane şi al acumulării progresive de informaţii îşi pune amprenta asupra preocupărilor şi modului de viaţă al familiei de azi. Oamenii, din cale afară de ocupaţi**,** s-au îndepărtat de lumea cărţilor, iar televizorul, calculatorul, Internetul au devenit pentru ei cele mai importante surse de informaţie, ei făcînd tot mai rar (sau deloc) „gestul" de a citi o carte, de a intra într-o bibliotecă sau într-o librărie, de a-şi face o bibliotecă proprie. Părinţii sînt tot mai puţin „modele" de urmat în relaţia cu cartea! De aceea, grădiniţa şi şcoala, ca instituţii de învăţămînt, şi biblioteca, ca instituţie de cultură cu rol important în viaţa comunităţii, încearcă să remedieze această stare de lucruri, trezind în sufletele copiilor, dornice de cunoaştere, interesul pentru lumea fascinantă a cărţii!

Copilul – minte ageră, fire vioaie, gata oricînd de joacă şi năzdrăvănii – trebuie scos de sub dominaţia audio-vizualului şi orientat spre atmosfera liniştitoare, tainică a cărţilor. El trebuie ajutat să descopere valoarea prieteniei cu o poveste, cu un personaj.

În urma discuţiilor cu copiii şi părinţii, s-a constatat că mulţi copii nu au intrat niciodată într-o bibliotecă sau nu au nici o carte acasă; părinţii nu le citesc poveşti; conţinutul basmelor, legendelor etc. fiind prezentat de copii, de cele mai multe ori, denaturat (editurile publică rezumate de texte, fără autor, cu acţiuni şi personaje departe de cele adevărate).

Descrierea proiectului

Proiectul educaţional *Cartea – prietena noastră* intenţionează să repună în drepturi „cartea" şi „biblioteca", să le aducă în atenţia copiilor şi părinţilor, să contribuie la redescoperirea lecturii ca o plăcere, o relaxare, un izvor de cunoaştere şi visare fără de egal! Proiectul promovează atitudinea de acceptare şi practicare a unei conduite pozitive faţă de lectură.

Analiza SWOT

Puncte tari:

- copiii vor cunoaşte instituţia de cultură – biblioteca;
- copiii vor dori să meargă mai des la bibliotecă;
- copiii vor cunoaşte normele de comportare într-o astfel de instituţie;
- părinţii vor petrece mai mult timp alături de copii;
- va spori încrederea familiei în grădiniţă;
- va spori eficienţa activităţilor desfăşurate în grădiniţă.

Puncte slabe:

- posibilitatea ca unii părinţi să nu trateze cu acelaşi interes acest proiect.

Oportunităţi:

- disponibilitatea personalului bibliotecii de a conlucra;
- fondul de carte suficient.

Scopul: cunoaşterea literaturii române şi universale (pentru copii), folosirea diferitelor metode de comunicare şi implicare a părinţilor în activităţile copiilor.

Obiective:

- familiarizarea copiilor cu opere din literatura naţională şi universală, exersarea abilităţii de analiză şi sinteză;
- învăţarea prin lectură şi povestire;
- satisfacerea curiozităţii copilului pentru „cartea frumos ilustrată";
- îmbogăţirea cunoştinţele şi valorificarea înclinaţiilor literare ale copiilor, pentru a deveni buni povestitori sau declamatori;
- prezentarea unor personaje de basm prin interpretare de rol, dezvoltarea capacităţii de a prelucra informaţia;
- implicarea părinţilor şi a altor factori educaţionali în cultivarea la copii a interesului pentru literatură.

Metode/tehnici de lucru: întîlniri de lucru, vizite, dialog, dezbateri, expuneri, expoziţii, vizionare de film, albume, program de desene animate, oră de lectură, program artistic.

Grupul-ţintă: copii din grupele mari, elevi ai claselor I, părinţii acestora.

Perioada de derulare: un an şcolar.

Parteneri:

1. Grădiniţa nr. 201, Durleşti, sect. Buiucani, mun. Chişinău;
2. Gimnaziul nr. 64, Durleşti, sect. Buiucani, mun. Chişinău;
3. Biblioteca pentru copii *Ion Creangă*, mun. Chişinău.

Beneficiarii proiectului:

- ***direcţi:*** copiii grădiniţei nr. 201, elevii gimnaziului nr. 65;
- ***indirecţi:*** cadre didactice, părinţi, comunitatea.

Resurse:

- **umane:** copii, cadre didactice, personalul bibliotecii, părinţi, reprezentanţi ai mass-media, actori;
- **materiale**: albume, cărţi, reviste, imagini, aparat foto, calculator etc.;
- **financiare***:* contribuţia părinţilor pentru deplasarea copiilor, fotografii, costumaţie, sponsori – Primăria or. Durleşti, agenţi economici;
- **de informare***:* cărţi, pliante, CD, emisiune televizată.

Etapele proiectului:

- elaborarea unei schiţe de proiect de către educatoarele iniţiatoare;
- consultarea părinţilor şi a conducerii unităţii de învăţămînt cu privire la iniţierea unui parteneriat;
- consultarea conducerii bibliotecii în vederea stabilirii calendarului de activităţi;
- avizarea protocolului de parteneriat de conducerea celor trei instituţii implicate;
- desfăşurarea activităţilor prevăzute în proiect.

Rezultate aşteptate: schimbarea atitudinii copiilor şi părinţilor faţă de carte, lectură.

Tehnici de monitorizare: înregistrare video, foto, consemnarea activităţilor.

Evaluare: expoziţie foto, expoziţie cu lucrări ale copiilor, program artistic.

Mediatizare: prezentarea activităţilor proiectului în cadrul unor emisiuni radio şi TV (Pro TV, Publica TV, TV Moldova etc.), în diverse publicaţii (*Capitala, Univers Pedagogic, Didactica Pro..., Făclia,* publicaţii locale etc.).

Diseminarea rezultatelor: experienţa pozitivă şi rezultatele proiectului vor fi aduse la cunoştinţa colectivului instituţiilor în cadrul unui Consiliu Metodic comun, vor fi prezentate în cadrul sesiunilor de comunicări, al unor simpozioane.

Finalizarea proiectului: se vor prezenta rezultatele proiectului şi se vor analiza noi nevoi, în perspectiva lansării unui alt proiect partenerial.

Buget: sursele gradiniței, gimnaziului, bibliotecii; ajutor din partea părinților, sponsorizări.

Activităţi propuse:

- *Biblioteca – lăcaş de cultură* – lansarea proiectului (vizită);
- *Cartea, izvor de cunoaştere şi frumuseţe* – prezentare de noi titluri de carte pentru copii;
- *Am venit să colindăm!* – program de colinde (copiii de la grădiniță şi de la şcoală);
- *Sa cunoaştem doi mari prieteni: Mihai Eminescu şi Ion Creangă* – lectura unor basme şi poezii, prezentarea de imagini, discuţii despre valoarea prieteniei;
- *Poveşti pentru copii* – oră de lectură;
- *Cartea în imaginaţia copiilor* – desene, picturi, colaje – cu propuneri de coperţi de cărţi elaborate de copii;
- *În lumea fantastică a basmelor* – audierea unor basme, dramatizări;
- pregătirea şi prezentarea unui spectacol comun (copiii de la grădiniță şi copiii de la şcoală) în baza operei lui Ion Creangă şi Mihai Eminescu;
- *Tainele lecturii* – prezentarea unui album cu aspecte din derularea proiectului, masă rotundă cu participarea copiilor, cadrelor didactice, angajaţilor bibliotecii, reprezentanţilor mass-media şi ai comunităţii; evaluare.

Concluzii:

- Proiectul partenerial educaţional *Cartea – prietena noastră* este un model de colaborare eficientă grădiniță-biblioteca, deoarece se creează o echipă care are un scop comun – stimularea şi cultivarea la copii a interesului pentru lectură.
- Proiectul a favorizat accesul preşcolarilor la fondurile bibliotecii – un lăcaş de cultură, deschizînd o „poartă" spre cunoaştere şi socializare.
- Proiectul a înlesnit familiarizarea copiilor cu spaţiul şi destinaţia unei biblioteci şi, totodată, însuşirea normelor de comportare într-o astfel de instituţie.
- Proiectul a permis copiilor să-şi exerseze aptitudinile de comunicare, de povestire şi de dramatizare a unor poveşti.
- Proiectul a avut valenţe formative pentru copii.
- Copiii au solicitat părinţilor să le citească poveşti şi să împrumute cărţi de la bibliotecă.
- Părţile implicate consideră acest parteneriat benefic pentru copii, propunînd continuarea lui în anul şcolar următor.

CHESTIONAR DE EVALUARE /AUTOEVALUARE A PARTENERIATELOR EDUCAŢIONALE

Aceasta listă de indicatori vă poate ajuta să evaluaţi/autoevaluaţi nivelul de participare a factorilor interesaţi în viaţa grădiniţei/centrului comunitar.

Nr.d/r	Indicatori	Da	Parţial	Nu
1.	La intrarea în grădiniță/centru comunitar sînt expuse semne şi materiale prin care se urează *Bun venit!* tuturor vizitatorilor, indicatoare către diferite locuri de interes: săli de grupă, sala festivă, cabinetul medical, Centrul metodic etc.?			
2.	Mediul din grădiniță "este primitor" cu toţi cei care îi trec pragul?			

3.	Părinții copiilor sînt implicați în viața instituției, inclusiv în comitetele părintești?			
4.	Se realizează, anual, sondaje de opinie pentru a afla dacă părinții se simt respectați și apreciați de către personalul instituției?			
5.	Părinții dispun de posibilitatea de a discuta, într-un cadru formal, dar și informal, cu directorul instituției, cu educatorii/educatoarele despre problemele care îi preocupă?			
6.	Informațiile despre instituție sînt accesibile părinților și prezentate într-o formă ușor de înțeles?			
7.	Părinții sînt bine informați cu privire la politicile și practicile din grădiniță?			
8.	Există proceduri/modalități prin care părinții își pot face cunoscute problemele?			
9.	Există proceduri aprobate (de ex., evidența întîlnirilor cu părinții, a subiectelor/problemelor abordate etc.) prin care să se verifice dacă subiectele/problemele de interes au fost abordate într-o manieră satisfăcătoare?			
10.	Părinții simt că există o bună comunicare cu personalul didactic?			
11.	Părinții cunosc prioritățile din planul de dezvoltare a instituție ?			
12.	Părinților și celorlalți factori interesați li se oferă oportunitatea de a se implica în luarea deciziilor care se iau în privința instituție?			
13.	Sînt fondate temerile părinților față de discuțiile cu educatorul/educatoarea? Ce măsuri se iau pentru a depăși aceste temeri?			
14.	Conducerea grădiniței a stabilit legături și se consultă în mod regulat cu autoritățile locale, ONG-uri și alte instituții care pot sprijini eforturile unității de a răspunde nevoilor copiilor și părinților acestora?			
15.	Conducerea grădiniței promovează în mod activ succesele instituției și face eforturi susținute pentru a spori reputația acesteia?			
16.	Toate segmentele comunității locale sînt percepute ca resurse pentru instituție?			
17.	Comunitatea locală are o atitudine pozitivă față de instituție?			
18.	Este numit un responsabil, un membru cu experiență al colectivului instituției, de colaborarea grădiniță/centru comunitar-școală-comunitate?			
19.	Instituția are stabilite parteneriate cu APL, agenți economici și alți factori interesați?			
20.	Participarea factorilor interesați în viața instituției este evaluată? Cum? Care sînt rezultatele?			

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. *Agenda mamei*, UNICEF-Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, Ch., 2004.
2. Baranov Maria, Botnaru Valentina, Vrânceanu Maria. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară.* Ministerul Educației şi Tineretului-UNICEF. Chişinău, 2008.
3. Bacus Anne, *Creşterea copilului. 10 000 de sfaturi practice*, TEORA, Buc., 2003.
4. Berdaga Viorica, Stratulat Petru, Vrânceanu Maria ş.a. *Cum să ai un Făt-Frumos şi Sănătos.* UNICEF-Ministerul Sănătății şi Protecției Sociale. Direcția Elvețiană pentru Dezvoltare a Cooperare. Ed. Synergy Communications, România, Chişinău, 2006.
5. Borțeanu, S., *Curriculum pentru învățămîntul preşcolar*, Ed. Didactica Publishing House, Buc., 2009.
6. Botiş, A.; Tărău, A., *Disciplinare pozitivă sau cum să disciplinezi fără să răneşti*, Ed. ASCR, Cluj-Napoca, 2004.
7. Breben, S.; Gongea, E.; Ruiu, G.; Fulga, M., *Metode interactive de grup,* Ed. Arves, Buc., 2007.
8. Campbell, R.; Chapman, G., *Cele cinci limbaje de iubire ale copiilor*, Ed. Curtea Veche, 2001.
9. Campbell, R., *Educația prin iubire*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2001.
10. Cerghit, I, *Sisteme de instruire alternative şi complementare*, Ed. Aramis, Buc., 2002.
11. Cerghit, I.; Radu, I. T.; Popescu, E.; Vlăsceanu, I., *Didactica,* Ed. Didactică şi Pedagogică, R.A., Buc., 1998.
12. *Copilul nostru. Ghid pentru Părinți,* UNICEF-Ministerul Sanătății-CNETIF, Ch., Ed. „Casa Imago", 2004.
13. Cucoş, C. (coord.), *Psihopedagogie*, Ed. Polirom, Iaşi. 1998.
14. Cucoş, C., *Pedagogie*, Ed. Polirom, Iaşi, 2006.
15. Culea, L.; Sesovici, A.; Grama, F.; Pletea, M.; Ionesci, D.; Anghel, N., *Activitatea integrată din grădiniță. Ghid pentru cadrele didactice din învățămîntul preuniversitar,* Ed. Didactica Publishing House, Buc., 2008.
16. *Cum să ai un Făt-Frumos şi Sănătos,* UNICEF-Ministerul Sănătății şi Protecției Sociale al r. Moldova -Direcția Elvețiană pentru Dezvoltare a Cooperare, Ed. Synergy Communications, România, Ch., 2006.
17. *Cum să comunicăm cu copilul//Ghid pentru părinți şi educatoare,* Radda Barnen-UNICEF-CNETIF, Ed. ARC, Ch., 2002.
18. *Curriculumul educației copiilor de vîrstă timpurie şi preşcolară (1-7 ani) în Republica Moldova*, ed. A II-a, Ed. Cartier, Ch., 2008.
19. Curteanu Ala, Moşin Veaceslav, Stratulat Petru, Vrânceanu Maria ş.a. *Pregătirea psiho-emoțională a gravidei şi a membrilor familiei ei//* Compendiu. UNICEF-Ministerul Sanatății. Chişinău, 2005.
20. *Curriculum pentru formarea inițială a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chişinău, 2010.
21. *Curriculum pentru formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chişinău, 2010.
22. *Ghid metodologic pentru formarea inițială a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chişinău, 2010.
23. *Ghid metodologic pentru formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației timpurii*, Ministerul Educației, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chişinău, 2010.
24. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară,* Ministerul Educației şi Tineretului-UNICEF, Ch., 2008.
25. *Ghidul viitoarei mame,* UNICEF-ICŞOMC-SPFM-CNETIF, Ed. ARC, Ch., 2001.

26. Guranda Olga, Rîjicov Svetlana, Vrăsmaşu Adina, Vrânceanu Maria, *PETI: Educație Timpurie Individualizată.* UNICEF, Chişinău, 2000.
27. *Детский сад от А до Я*, nr.4/2005.
28. *Didactica preşcolară*, ed. a III-a, Ed. V&I INTEGRAL, Buc., 2008., nr. 3/1999; nr. 5/2000; nr.11/2002, nr.12/2002; nr. 4/2003, nr. 12/2003; nr. 1/2004, nr. 3/2004; nr. 1/2005, nr. 2/2005, nr. 6/2005; nr. 4/2007, nr. 6/2007, 9/2007; nr. 1/2009, nr. 6/2009.
29. Dopfner, M.; Schurmann, S.; Lehmkuhl, G., *Copilul hiperactiv şi încăpățînat*, Ed. RTS, Cluj-Napoca, 2006.
30. Dumitrana, M., *Jocuri şi jucării pentru preşcolari*, Ed. Compania, 2005.
31. *Educație şi Dezvoltare Timpurie a Copilului (5-7 ani)*, Vrânceanu Maria., Vîrtosu Larisa – coord., Chişinău, Bussines-Elita, 2006.
32. Farla, T. (coord.); Ciolan, L.; Iucu, R.; *Analiza nevoilor de formare. Ghid pentru pregătirea, implementarea şi Interpretarea datelor analizei nevoilor de formare în şcoli*, Ed. Atelier didactic, Buc., 2007.
33. *Fără joc nu există dezvoltare//Ghid pentru părinți şi educatoare,* Radda Barnen-UNICEF-CNETIF. Ed. ARC, Ch., 2002.
34. *Ghid de bune practici pentru educația timpurie a copiilor de la 3 la 6/7 ani,* M.E.C.T., Buc., 2008.
35. *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie şi preşcolară*, Ed. Elan Poligraf, Ch., 2008.
36. Glava, A.; Pocol, M.; Tătaru, L.-L., *Educația timpurie. Ghid metodic pentru aplicarea curriculumului preşcolar*, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2009.
37. Gliga, L. (coord.), *Standarde profesionale pentru profesia didactică*, M.E.N., Buc., 2002.
38. Goebel, W., Glöckler, M., *Creşterea şi îngrijirea copilului*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004.
39. Grama, F.; Pletea, M.; Culea, L. ..., *Aplicații ale noului curriculum pentru învățămîntul preşcolar. Ghid pentru cadrele didactice,* DPH, Buc., 2009.
40. Guțu, Vl.; Pâslaru, Vl.; Grîu, E.; Drăguțan, A., *Tehnologii educaționale. Ghid metodologic*, Ed. Cartier Educațional, Ch., 2000.
41. Iosifescu, Ş. (coord.), *Management educațional pentru instituțiile de învățămînt,* IŞE-MEC, Buc., 2001
42. Iucu, R., *Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii*, Ed. Humanitas Educațional, Buc., 2007.
43. *Îngrijirea şi Dezvoltarea Timpurie a copilului în Moldova* – Raport național, Guvernul R.Moldova -UNICEF, Ch., 2004.
44. *Îngrijire şi Dezvoltare Timpurie a Copilului: Educația Familiei* (pentru mediile academice pedagogice şi medicale) // Curriculum, Suport de curs teoretic şi Ghidul profesorului (activități interactive). Centrul Național pentru Educație Timpurie şi Informare a Familiei, Ch., 2005.
45. Jinga, I.; Istrate, E., *Manual de pedagogie*, Ed. ALL, Buc., 2006.
46. Landers Cassie, *Pediatrie axată pe dezvoltare,* Ed.Epigraf, Ch., 2004.
47. Livingstone, T., *Copilul vremurilor noastre. Învățarea timpurie. Cum să valorifici potențialul maxim al copilului tău,* Ed. Didactica Publishing House, Buc., 2009.
48. Mătăsaru, M.; Chiriloaie, M.; Cojocaru, L.; Nedelcu, C.; Pricopoaia, V.; Mătasaru, L., *Caiet de observație psihopedagogică a preşcolarului*, Ed. Casei Corpului Didactic, Bacău, 2007.
49. Moldovanu, I., *55 de jocuri şi activități. Ghidul animatorului* , TRIGRAF-TIPAR, Ch., 2005.
50. Muntean, A., *Psihologia dezvoltării umane*, Ed. Polirom, Iaşi, 2006.
51. Munteanu, C.; Munteanu, E., *Ghid pentru învățămîntul preşcolar. O abordare din perspectiva noului curriculum,* Ed. Polirom, Iaşi, 2009.
52. Ona, N.; Petrescu, C.; Ştefănescu, M. ; Pop, I.; Moraru, F., *Laborator metodic pentru domeniul experiențial limbă şi comunicare* , Ed. Diana, Piteşti.
53. Oprea C.-L., *Strategii didactice interactive*,, Ed. Didactică şi Pedagogică, R.A., Buc., 2008.

54. 36. Pâslaru, Vl.; Papuc, L.; Negură, I., *Construcţie şi dezvoltare curriculară. Cadrul teoretic. Partea I,* Î.S. F.E.-P., Ch., 2005.
55. Preda, V.; Pletea, M.; Grama, F.; Oprea, D.; Călin, M., *Ghid pentru proiecte tematice,* Ed. Humanitas Educaţional, Buc., 2005.
56. *Pregătirea psiho-emoţională a gravidei şi a membrilor familiei ei//* Compendiu. UNICEF-Ministerul Sanatăţii, Ch., 2005.
57. *Ребенок в детском саду,* nr.2/2004; nr.3/2006, nr. 6/2006.
58. *Revista învăţămîntului preşcolar*, 1-2/2010, Ed. Arlequin, Buc.
59. Salomé, J., *Vorbeşte-mi, am atîtea să-ţi spun*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2002.
60. *Să educăm cu încredere//Ghidul facilitatorului pentru educaţia familiei,* Ch., 2010.
61. Simpozion Internaţional *Problematica parteneriatelor educaţionale în optimizarea educaţiei timpurii a copiilor*, Ed. Cuvîntul Info, Buc., 2009.
62. *Standarde profesionale naţionale ale cadrului didactic,* Ch., 2008.
63. Vrăsmaş, E., *Pedagogie preşcolară şi pedagogia învăţămtului preşcolar,* Buc., 2006.
64. Vrăsmaş, E.; Guranda, O.; Rîjicov, S.; Vrânceanu, M.; Lăzărescu-Speteţchi, L., *Educaţie Timpurie Individualizată (PETI). Ghidul educatorului,* Ed. Cartier, UNICEF-Moldova, 1999.
65. www.1september.ru
66. www.activitaticopii.ro
67. www.didactic.ro
68. www.docstoc.com
69. www.doshkolnik.ru
70. www.edu.md
71. www.ecopii.ro
72. www.edu.ro
73. www.educatoarea.ro
74. www.enchantedlearning.com
75. www.goldhobby.net
76. www.happy-kids.ru
77. www.ibe.unesco.org/publications
78. www.kindereducation.com
79. www.moi-detsad.ru
80. www.openclass.ru
81. www.ourkids.ru
82. www.pagini-scolare.ro
83. www.parinti.ro
84. www.podelki.boxter.org
85. www.prescolar.edu.md
86. www.psihopedagogie.blogspot.com
87. www.psychology.ro
88. www.scribd.com
89. www.scritube.com
90. www.stranamasterov.ru
91. www.undp.md/publications/key_doc.shtml
92. www.undp.md/publications/publications.shtml
93. www.unicef.org
94. www.unicef.org/moldova/ro/